

DISSERTATIONS IN
**SOCIAL SCIENCES
AND BUSINESS
STUDIES**

JUSSI SEMI

Sisäiset sijainnit

Tutkimus sukupolvien paikkakokemuksista

PUBLICATIONS OF THE UNIVERSITY OF EASTERN FINLAND
Dissertations in Social Sciences and Business Studies

UNIVERSITY OF
EASTERN FINLAND

*Sisäiset sijainnit
-tutkimus sukupolvien
paikkakokemuksista*

JUSSI SEMI

Sisäiset sijainnit

tutkimus sukupolvien paikkakokemuksista

Publications of the University of Eastern Finland
Dissertations in Social Sciences and Business Studies
No 2

Itä-Suomen yliopisto
Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta
Joensuu
2010

Joensuun yliopistopaino
Joensuu, 2010
Sarjan vastaava toimittaja: FT Kimmo Katajala
Myynti: Itä-Suomen yliopiston kirjasto

ISSN (nid.): 1798-5749
ISBN (nid.): 978-952-61-0033-3
ISSN-L: 1798-5749
ISSN (PDF): 1798-5757
ISBN (PDF): 978-952-61-0034-0

Semi, Jussi

Sisäiset sijainnit. Tutkimus sukupolvien paikkakokemuksista, 238 s.

Itä-Suomen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta, 2010

Publications of the University of Eastern Finland, Dissertations in Social Sciences and Business Studies, no 2

ISSN (nid.): 1798-5749

ISSN (PDF): 1798-5757

ISSN-L: 1798-5749

ISBN (nid.): 978-952-61-0033-3

ISBN (PDF): 978-952-61-0034-0

Dissertation

ABSTRACT: INTRINSIC LOCATIONS: A STUDY OF EXPERIENCES OF PLACE ACROSS GENERATIONS

In this study, I explore the experiences of place among Joensuu residents of different generations. The study is based on an analysis of 92 entries submitted to the 'Places of Joensuu' (*Joensuu paikat*) writing competition. Theoretically, the research is grounded in discussions of generation, and foremost on the ideas of space and place. The results of the study indicate that three generations— the generations of work, transition and experience— sense places in Joensuu in different ways. Overall, the results highlight that experiences of place are not only connected to individual courses of life, but also to socio-historical conditions.

ABSTRAKTI:

Tässä tutkimuksessa tutkin sukupolvien paikkakokemuksia. Tutkimuksen aineisto koostuu Joensuun paikat -kirjoituskilpailun teksteistä, joita keräsin 92 kappaletta. Teoreettinen viitekehys on jaettu kahteen laajempaan kokonaisuuteen. Ensimmäisessä keskityn tarkastelemaan sukupolven käsitettä, kun taas toisessa kiinnitän huomioni tilateoreettisiin kysymyksiin. Tutkimusmateriaalista erottui kolme sukupolvisidonnaista paikkakokemusta. Vanhimman sukupolven, joka oli syntynyt vuosien 1919–1939 välisenä aikana, nimesin työn sukupolveksi. Heidän keskeisimmät kokemukset muodostuivat maaseutumaisen elämäntavan ja arjen ankaruuden kuvaamisen kautta. Toinen sukupolvista, muutoksen sukupolvi, oli syntynyt vuosien 1940–1969 välisenä aikana. Heille ominaista oli puhe kaupunkitilan nopeasta ja yllättävästä muutoksesta sekä sen vaikutuksesta lapsuuden paikkojen katoamiseen. Kolmas sukupolvi, elämyssukupolvi, oli syntynyt vuosien 1970–1989 välisenä aikana. He jäsensivät kaupunkitilaa ja sen paikkoja elämyksellisinä kokonaisuuksina. Tutkimus osoittaa paikkakokemuksen olevan sitoutuneena ihmisten elämäntilanteeseen ja yhteiskunnallisiin olosuhteisiin.

Asiasanat: sukupolvet, paikkakokemus, kaupunkitila, paikat, Joensuu

Esipuhe

Hyvä lukija. Käsissäsi oleva väitöskirja on tulos lähes seitsemän vuoden mittaisesta prosessista. Aika voi tuntua pitkältä, mutta omalta kohdaltani se on kulunut nopeasti. Missään vaiheessa minulla ei ole ollut pienintäkään epäselvyyttä siitä, ettenkö saisi väitöskirjaani valmiiksi. Kaikesta päättäväisyydestäni huolimatta olen oppinut kuluneiden vuosien aikana paljon kärsivällisyyttä. Ennen kaikkea olen saanut huomata ajattelun ja sen kehittymisen olevan pitkäjänteistä työtä. Ideoiden kypsyminen ei tapahdu hetkessä vaan tutkijalla on ajan lisäksi oltava vapautta omien näkemystensä kehittämiseen.

Samalla haluan kuitenkin muistuttaa, etteivät vapaus ja aika, ainakaan tämän tutkimuksen kohdalla, ole olleet itsestään selviä asioita. Pikemminkin ne ovat tulleet mahdollisiksi lukuisten eri tahojen myötävaikutuksella. Siksi osoitankin syvät kiitokseni kaikille niille, jotka ovat tietoisesti tai tietämättään auttaneet minua vuosien varrella.

Kiitän väitöskirjani esitarkastajia Päivi Kymäläistä ja Jani Vuolteenahoa huolellisesta paneutumisesta tekstiini. Teidän antamienne kriittisten kommenttien ansiosta työn loppuunsaattaminen kävi mahdolliseksi.

Väitöstyöni ohjaajaa, Ari Lehtistä, kiitän siitä vapaudesta ja ajasta, jota olet antanut koko prosessin ajan. Olen kiittollinen kaikista niistä lukuisista lausunnoista, jotka olet tehnyt apurahakemuksiini. Kiitän myös siitä vapaudesta, jonka myötä olen saanut tehdä tutkimusta itsenäisesti ilman tarkkoja aikatauluja.

Tätä tutkimusta ovat rahoittaneet Joensuun yliopiston matemaattis-luonnontieteellinen tiedekunta, Pohjois-Karjalan maakuntarahasto, Maantieteen tutkijakoulu, Joensuun yliopiston tukisäätiön Elojen rahasto, Alfred Kordelinin yleinen edistys- ja sivistysrahasto ja Joensuun yliopiston yhteiskunta- ja aluetieteiden tiedekunta. Kiitos tuestanne.

Koko väitöstyöni ajan olen saanut majailla maantieteen oppiaineryhmän tiloissa. Työtila ei ole ollut pelkästään tutkimuksen teon paikka, sillä sen myötä minulle on tarjoutunut mahdollisuus vaihtaa ajatuksia muiden henkilökunnan jäsenten kanssa. Siksi en kiitä pelkästään fyysisistä puitteista vaan kaikista niistä lukuisista käymistämme keskusteluista käytävillä, kahvihuoneessa ja ruokapöydissä. Vaikka välillä puheet ovat uineet ”syvissä vesissä” ja ”varjojen maille”, aina jossain vaiheessa on kuitenkin löytynyt positiivisia valon pilkahduksia.

Kaikkien näiden vuosien aikana minulla on ollut mahdollisuus jakaa kokemuksia samalla tiellä olevien jatko-opiskelijoiden kanssa. Kiitänkin teitä kaikkia

sanottomasta ja sanallisesta tuesta, jota olette minulle osoittaneet. Erityisesti haluan kiittää Kati Pitkäästä, jonka kanssa jaoin useita vuosia saman työhuoneen. Kiitos sinulle Kati kaikista niistä lukuisista käymistämme keskusteluista.

Saamani aika ja vapaus eivät kuitenkaan olisi tulleet mahdollisiksi ilman läheisiltäni saamaani tukea. Kiitänkin äitiäni, Raija Semiä, kaikesta avusta ja kannustuksesta. Kiitos myös mummulle ja ukille.

Lopuksi haluan kiittää sinua Tuula yhteisestä arjesta. Sinun kanssasi elämä on tuntunut Elämältä.

Joensuussa, eräänä maaliskuun päivänä, 2010

Jussi Semi

Sisällys

1 JOHDANTO.....	13
1.1 Missä olet, kun olet tässä?	13
1.2 Tutkimusongelma ja -kysymykset.....	15
1.3 Käsityksiä tiloista ja paikoista	16
1.3.1 Tilan ongelma	16
1.3.2 Tutun ja tuntemattoman keskukset	22
1.4 Tutkimuksen asemoituminen.....	23
2 KÄSITYKSIÄ SUKUPOLVESTA.....	32
2.1 Lähtökohdat	32
2.2 Karl Mannheimin sukupolvet	36
2.2.1 Näkökulmia yhteiskuntatieteissä.....	36
2.2.2 Max Weberin luokkakäsitys	39
2.2.3 Sukupolven kolme tasoa	41
2.3 Sukupolvi yhteiskunnallisena kysymyksenä	46
2.3.1 Karl Marxin luokkakäsitys	46
2.3.2 Sukupolviasema sosiaalisten suhteiden järjestyksenä	48
2.4 Kuka määrittää sukupolven?.....	49
2.5 Maantieteellinen sukupolvitutkimus?.....	55
3 KOLME TILAA.....	58
3.1 Lefebvren tilakäsitys	58
3.2 Havaitusta elettyyn.....	63
3.3 Arjen tilat, arjen rytmit	65
3.3.1 Merkityksellistävät teot	65
3.3.2 Tahroja tilassa	68
3.3.3 Kaupungin rytmi.....	70
3.4 Kaupungin tuotetut tilat.....	73
3.4.1 Tilan lyhyt historia	73
3.4.2 Valta ja genealoginen tutkimusote.....	79
3.4.3 Kohti kontrolliyhteiskuntaa.....	83
3.4.4 Postmoderni kaupunki.....	91
3.4.5 Kaupungista leiriin	97
3.5 Voisiko kaikki olla toisin?	100
3.5.1 Khora.....	100
3.5.2 Menneen ja muistin paikat.....	105
3.6 Yhteenvedo: Kohti kolmatta	107

4 KERTOMUKSIA PAIKOISTA	110
4.1 Lyhyt johdatus Joensuun kaupungin historiaan	110
4.2 Näytteitä kaupungista	119
4.3 Analyysi askel askeleelta.....	121
5 TYÖN SUKUPOLVI	126
5.1 Kuka tuntee paikkoja?	126
5.1.1 Työn ja sodan haamut	126
5.1.2 Kodin kokemus.....	130
5.2 Arjen aikatilallisuudet	134
5.2.1 Kaventuva kaupunki	134
5.2.2 Lapsuuden arjen paikat	140
5.2.3 Kaukana kavala kaupunki	145
5.3 Poispyyhityt kokemukset.....	148
6 MUUTOKSEN SUKUPOLVI.....	155
6.1 Olemisen maaperä	155
6.2 Näkymättömästä näkyväksi	161
6.3 Edistyksen lapset?	167
7 ELÄMYSSUKUPOLVI	176
7.1 Pysyvyyden kaipuu	176
7.1.1 Kodin ja kodittomuuden paikat	176
7.1.2 Kaupunki herää henkiin.....	182
7.2 Turvattomuus ja kauneuden kaipuu	188
7.2.1 Arjen riskitilat	188
7.2.2 Valojen ja varjojen iloinen leikki	195
7.3 Hiljaisen tylsät betonilaatikot	198
8 JOHTOPÄÄTÖKSET	202
8.1 Kolme sukupolvea	202
8.2 Kolme paikkaa	212
LÄHTEET	215
LIITTEET.....	237

TAULUKOT

Taulukko 1: Tutkimusongelma ja -kysymykset.....	16
Taulukko 2: Aineiston analyysi tiivistetyssä muodossa	125
Taulukko 3: Kolme sukupolvea	211

KUVAT

Kuva 1: Tilallisuuden trialektiikka	109
Kuva 2: Rauhankadun omakotitaloja	113
Kuva 3: Näkymä kävelykadun eteläpäähän.....	116
Kuva 4: Kauppakeskus Iso Myy valmistuu.....	118
Kuva 5: Tavaratalo Carlson nousee kaupunkikeskustaan	119
Kuva 6: Näkymä Suvantosillalta.....	143
Kuva 7: Kauppahalli	150
Kuva 8: Vapaudenpuisto.....	153
Kuva 9: Rantakadun puutaloja.....	175
Kuva 10: Näkymä Joensuun kävelykadun pohjoispäähän	186
Kuva 11: Ranta- ja Koskikadun risteys.....	201

KARTAT

Kartta 1: Joensuu	117
Kartta 2: Joensuun keskusta-alue.....	118

1 Johdanto

1.1 MISSÄ OLET, KUN OLET TÄSSÄ?

Jokainen on aina jossain. Olipa kyseessä pienin mahdollinen kuviteltavissa oleva hetki, sitä ei voida erottaa yksilöstä eikä hänen tilallisesta sijainnistaan. Siksi kaikki mikä on tapahtunut, tapahtuu nyt tai mahdollisesti tulevaisuudessa, tapahtuu tietyssä paikassa. Tilallisuus on läsnä kaikessa. Paikan luonne ja sen ominaisuudet eivät kuitenkaan ole määrittäneet täysin ennalta. Niinpä paikka ei ole valmiina annettu vaan se on tehtävä ja luotava. Se kursitaan kasaan olemassa olevista aineksista niitä yhdistellen ja sovitellen, minkä seurauksena jatkuvasti, ajan jokaisessa hetkessä, syntyy uusi muodostelma. Ikuisesti liikkuvana se ei koskaan pysähdy.

Tässä tutkimuksessa tavoitteenani on tarkastella ihmisten suhdetta kaupunkitilaan ja sen paikkoihin. Keskityn heidän tapoihinsa jäsentää ja kirjoittaa paikoista ja itseään osana niitä. Puhun sisäisistä sijainneista. Tällä termillä en tarkoita karttakoordinaatistoon sijoittuvaa liikkumatonta pistettä vaan yksilöiden kokemusta kaupunkitilasta ja sen paikoista. Sisäiset sijainnit ovat liikkuvia. Ne muokkaantuvat joka hetki, mutta toisaalta niihin on sisältyneenä aina jotain sellaista, joka ylittää käsillä olevat olosuhteet. Ihmisiä ja heidän suhdettaan paikkaan ei voi tarkastella erillään heidän käsityksistään ja jäsentelytavoistaan. Näin ollen elämänhistoria, muistot ja eletty elämä ovat läsnä tässä hetkessä koettavassa arjessa. Ne eivät ole olemassa sellaisinaan vaan ne ovat osa yhteiskuntaa ja yhteiskunnallisia valtarakenteita. Menneisyyden tapahtumat eivät siten muistu mieleen sattumalta vaan ne ovat nykyhetken ja vallitsevien olosuhteiden välittämiä.

Empiirisenä tutkimuskohteena minulla on Joensuun kaupunkitila ja sen paikat. Kyseinen kaupunki on kuin mikä tahansa muu keskisuuri suomalainen kaupunki. Kaikesta ainutlaatuisuudesta huolimatta se uskoakseni tarjoaa häivähdyksen suomalaisten kaupunkisuhteesta ja heidän elämästään kaupungissa. Tutkimuskohteen rajaaminen nostaa esille kysymyksen asuinpaikasta, kotiseudusta ja kunkin yksilön juurtumisesta tiettyyn paikkakuntaan. Voidaanko ihmisiä määritellä heidän sijaintinsa kautta? Kokeeko jokainen Joensuussa asuva itsensä joensuulaiseksi? Onko ylipäätään väliä sillä, kuka kukin on ja mistä hän on kotoisin? Itsensä määrittäminen johonkin on aina ulossulkemista. Se ei kerro yksinomaan siitä, kuka kertoja on, vaan myös siitä, kuka hän ei ole. Se on siten rajaamista, saksimista ja yksittäisten palasten liimaamista.

Käsittelemäni paikkakokemukset viittaavat muistoihin, tunteisiin ja mielikuviin. Sen lisäksi kyse on arjesta ja arkisista käytännöistä sekä yhteiskunnallisista

muutoksista ja valtarakenteista. Kokemusta Joensuusta ja sen paikoista ei voida palauttaa ja tiivistää yhteen kategoriaan. Erilaiset tekijät, kuten esimerkiksi sukupuoli ja etninen tausta, vaikuttavat elämisen ja olemisen tapaan sekä sitä myöten tapaan jäsentää ympäröivää todellisuutta. Tässä yhteydessä olen ensisijaisesti kiinnostunut sukupolvien tavoista kokea kaupunkitilaa ja sen paikkoja. Sukupolvea ei tule mieltää yksinomaan perhesukupolvena tai yhteisen avainkokemuksen pohjalta ponnistavana ja mahdollisesti mobilisoituvana kollektiivina (Mannheim 1952). Sitä vastoin se tulee nähdä ennen kaikkea vuorovaikutussuhteiden puitteissa tuotettuna kategoriana, minkä seurauksena sen luonne ja olemus on jatkuvassa liikkeessä (esim. Alanen 2001a). Siksi esimerkiksi vanhuksien sukupolviasema on kiinnittynyt muiden sukupolvien tapaan toimia ja sen myötä yhteiskunnalliseen todellisuuteen. Sukupolvet eivät näin ollen ole mikään löytämistä odottava kategoria. Sitä vastoin ne tehdään ja tuotetaan nykyisyydestä käsin.

Tätä taustaa vasten on huomioitava yhteiskunnan käsitteellinen jäsentäminen. Kuten myöhemmin tulen toteamaan, yhteiskunta ei ole liikkumattoman ”klöntti” vaan alati muotoutuva transsendenttia ulottuvuutta vailla oleva muodostelma (esim. Foucault 2003). Yhteiskunnalliset olosuhteet eivät siten ole irrallaan yksilöistä eivätkä heidän toimintatavoistaan. Ne vaikuttavat heihin ja heidän tapoihinsa jäsentää paikkoja, mutta eivät kuitenkaan ehdottomasti. Sukupolvien paikkakokemus ei näin ollen ole yhtä kuin yhteiskunta tai siinä vallitsevat valtasuhteet. Vaikka elämmekin tietyssä yhteiskunnallisessa todellisuudessa, me emme ole täysin yhteneväiset sen kanssa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että voisimme asettua ja mennä vallan ulkopuolelle (ks. Foucault 1998a; 2007). Pitkemminkin kyse on mahdollisuudesta rakentaa subjektiivisuutta ja tilaa itselle. Siksi onkin olennaista huomioida ihmisten mahdollisuus ja halu antaa merkityksiä omalle asuinpaikkakunnalleen ilman kietoutumista ulkoisesti määritelyihin ja ennalta saneltuihin ehtoihin. Omista lähtökohdista tehtävät paikkatulkinnat tarjoavat samalla pohjan uusille toimintatavoille.

Missä siis olet, kun olet tässä? Olet ensinnäkin tietyssä karttakoordinaatein ilmaistavassa pisteessä, mutta toiseksi olet myös yksilöllisten kokemustesi värittämässä kohdassa (ks. esim. Karjalainen 1997; 2006). Lisäksi sijaintisi on muutaakin; se on jotain, joka ei palaudu läsnä olevaan aikatilakudelman. Siksi ”tässä-oleminen” on paljon enemmän kuin kohtaamiset ja risteymät aikatilassa (vrt. Massey 2005). Yksilöä ja paikkaa ei voi erottaa toisistaan. Itseään ei siis voi ajatella irrallisena kunkin hetken sijainnista; ”täällä minä, tuolla paikka”. Jokainen on osa jotakin, vaikka sitten hetkellisesti, ja jokainen kantaa sisällään kokemuksia, muistoja ja menneisyyttä. Niiden myötä yksilöt sijoittuvat jatkuvasti liikkuviin virtoihin ja vuorovaikutussuhteisiin sekä samanaikaisesti luovat omaa suhdettaan määrättyyn sijaintiin.

Tutkimuksessani on yhteensä kahdeksan päälukua, joista kukin muodostaa oman kokonaisuutensa. Tässä luvussa tarkoitukseni on johdatella käsiteltävään aiheeseen, minkä seurauksena tutkimusongelman ja -kysymysten esittelyn

ohella käsittelen tilan ja paikan käsitteitä. Sen lisäksi kerron työn metodologisista lähtökohdista. Toinen ja kolmas pääluke ovat tämän tutkimuksen teoriaosuus. Näistä ensimmäisessä tarkastelen sukupolven käsitettä ja toisessa Lefebvren (1991) sosiaalisen tilan teoriaa. Näissä luvuissa luon pohjaa sukupolvien paikkakokemusten tarkastelulle. Teoriaa ja teoreettisia käsitteitä ei tule tulkita kaiken kattavina kaavoina, joita vasten empiria muotoutuu. Pikemminkin ne ovat apuvälineitä, joiden avulla olen pyrkinyt saamaan aineiston ”puhumaan”. Tutkimukseni neljännessä pääluvussa kerron lyhyesti Joensuun kaupungin historiasta ja samalla esittelen käyttämäni tutkimusmateriaalin ja analysointimenetelmät. Tästä johtuen kyseinen luku tulee mieltää tämän työn menetelmä-osiona. Näiden jälkeen alan käymään tarkemmin läpi sukupolvien paikkakokemuksia. Viidennessä, kuudennessa ja seitsemännessä pääluvussa tarkastelenkin jokaista kolmea sukupolvea erikseen ja samalla kerron heidän suhteestaan kaupunkitilaan ja sen paikkoihin. Kyseisissä luvuissa käytän apunani aineistoesimerkkejä, jotka pääasiassa ovat alkuperäisessä kirjoitusasussaan. Ainoastaan silloin kun olen katsonut tekstin ymmärrettävyyden kannalta olleen tarpeellista, olen tehnyt niihin kirjoitusasullisia muutoksia. Tutkimukseni viimeisessä eli kahdeksannessa luvussa pyrin vastamaan tiivistetysti alussa esitettyihin tutkimuskysymyksiin. Se on samalla yhteenveto sukupolvien paikkakokemuksista ja heidän tavoistaan hahmottaa Joensuuta.

1.2 TUTKIMUSONGELMA JA -KYSYMYKSET

Tutkimukseni keskeisenä ongelmana on tutkia sukupolvien paikkakokemuksia ja heidän suhdettaan kaupunkitilaan. Miten siis eri sukupolvet jäsentävät kaupunkitilaa ja sen paikkoja sekä mistä mahdolliset eroavaisuudet johtuvat? Vaikka tutkimuksen kohde, Joensuun kaupunkitila ja sen paikat, on fyysisesti kaikille sama, se ei muotoudu ja merkityksellisty ihmisille yhtäläisesti. Siksi esimerkiksi yksittäinen paikka kietoutuu yksilöiden elämään ja elämäntilanteeseen moninlaisin säikein sekä samalla jäsentyy heille eri tavoin.

Lähestyn sukupolvien paikkakokemuksia kolmesta lähtökohdasta käsin. Ensimmäisenäkin puhun kokemuksen alkupisteestä. Tarkoitin tällä elettyä elämää, muistoja ja mielikuvia sekä kaikkea sitä, mikä toimii lähtökohtana heidän paikkasuhteissaan. Kyse on näin ollen lähtöpisteestä, josta käsin kaupunkia ja sen paikkoja tulkitaan. Tarkoitukseni on pohtia sukupolvien mielikuvia, muistoja ja heidän tärkeäksi kokemiaan asioita. Millaisia merkityksiä eri sukupolvet antavat kaupunkitilalle ja miltä pohjalta heidän merkityksenantonsa ponnistavat? Olen siten kiinnostunut myös siitä, miksi tietyille asioille ja tapahtumille annetaan suurempi painoarvo kuin joillekin toisille. Keskeisessä asemassa tässä yhteydessä ovat sekä yksilölliset että kollektiiviset tavat tulkita tilaa ja sen paikkoja.

Toiseksi puhun kokemuksen käytännöstä. Keskeistä tässä näkökulmassa on arki, arjen rutiinit ja paikat osana arkipäiväistä elämää. Sitä myöten huomioni on

yksilöiden arkisissa tavoissa käyttää ja tuottaa tilaa. Keskiössä on näin ollen arkinen kaupunki ja sen paikat. Siksi kysyn, miten paikka muotoutuu ja on muotoutunut arjessa ja arjen käytännöissä. Olen kiinnostunut siitä, kuinka sukupolvet kirjoittavat omasta arjen kaupungistaan ja arkisista käytännöistään.

Kolmanneksi kiinnitän huomioni virallisen suunnittelun kautta tuotettuun tilaan. Tarkoituksenani ei kuitenkaan ole paneutua tilojen suunnitteluun sinällään vaan pikemminkin keskityn muutoksen ilmenemiseen yksilöiden elämässä. Sen vuoksi kysyn, miten kaupunkitilan muutokset vaikuttavat ja ovat vaikuttaneet paikkakokemuksiin. Tavoitteenani on näin ollen kiinnittää huomiota siihen, kuinka sukupolvet jäsentävät muutoksen ja oman asemansa osana sitä. Keskityn heidän tapoihinsa kirjoittaa muutoksesta osana heidän paikkakokemustaan.

Taulukko 1: Tutkimusongelma ja -kysymykset

Sukupolvien paikkakokemukset
Millaisia merkityksiä eri sukupolvet antavat kaupunkitilalle ja miltä pohjalta heidän merkityksenantonsa ponnistavat?
Miten paikka muotoutuu ja on muotoutunut arjessa ja arjen käytännöissä?
Miten kaupunkitilan muutokset vaikuttavat ja ovat vaikuttaneet paikkakokemuksiin?

1.3 KÄSITYKSIÄ TILOISTA JA PAIKOISTA

1.3.1 Tilan ongelma

Tutkimuskysymykset kytkeytyvät kysymyksiin tiloista ja paikoista. Maantieteessä tilan käsitettä on lähestytty monesta eri näkökulmasta käsin ja sen määrittelyt ovat vaihdelleet kulttuurisen ja tieteellisen taustan mukaan. Suomenkielissä tila on germaaninen lainasana, joka alkuperäiseltä merkitykseltään on viittanut sijaan ja paikkaan. Tämä tulee esille erityisesti tilanne-sanana yhteydessä, jonka edeltäjiä ovat olleet muun muassa asema ja kohtaaminen. Samalla on myös oletettu tilan viittauksen tilaisuuteen ja aiheeseen, jolloin kyse on ollut mahdollisuudesta, mutta yhtälailla jotakin tiettyä tarkoitusta varten järjestetystä tapahtumasta. (Häkkinen 2004: 1313.) Etymologisesti suomenkielen tila tarkoittaa siten yhtäältä rajattua, mutta toisaalta avointa ja jatkuvasti tulossa olevaa kokonaisuutta. Näin ollen siihen on liittyneenä ajatus ainutlaatuisesta hetkestä ja muutoksesta. Vaikka tila ei määrity pysyvänä ja absoluuttisena muodostelmana, se ei kuitenkaan tarkoita puhtaasti liikkuvaa substanssia. Sen sijaan sillä on tietty

pysyvä ”sija” ja paikka, kuten sen alkuperäinen etymologinen merkitys antaa ymmärtää.

Kanadalaisen sosiologian ja antropologian professorin Rob Shieldsin (2006) mukaan englanninkielinen *space*, kuten myös italian *spazio* ja ranskan *espace*, polveutuu latinan sanasta *spatium*, vaikka sen merkitys on lähempänä staattiseen ja ikuiseen olomuotoon viittaavaa *extensio*-termiä. Tanskalais-yhdysvaltalainen maantieteilijä Kenneth Olwig (2002) huomauttaa *space*-käsitteessä oleellista olevan sen vahva yhteys saksankielen tilaan, *Raum*, jolloin se määrittyy sekä tapahtumien ja objektien rajattomana kolmiulotteisena kokonaisuutena että suljettuna historiallisesti konstituitoituneiden paikkojen alueena. Hänen mukaansa englanninkielisen maantieteen ongelmallinen suhde tiläkäsitteen monimuotoisuuteen ja -ulotteisuuteen on seurausta juuri *Raum*-termin omaksumisesta osaksi maantieteen diskurssia. Tämä kytkös on sidoksissa yhdysvaltalaisen maantieteilijän Richard Hartshornen maantieteen teorioihin ja myöhemmin saksalais-yhdysvaltalaisen maantieteilijän Fred Schaeferin käsityksiin. Heistä etenkin Hartshorne nojasi näkemyksissään saksalaisen filosofin Immanuel Kantin ajatteluun, jossa yhdistyi ajatus tilasta sekä huoneen kaltaisena suljettuna kokonaisuutena että avoimena muodostelmana. Olwig toteaa Kantin tiläkäsityksen kytkeytyneen saksalaisen matemaatikko-filosofi Gottfried Wilhelm Leibnizin ja brittiläisen Isaac Newtonin jäsentelyihin, joiden myötä tila määrittyi kantilaisessa filosofiassa transsendenttina, intuitiosta nouseva käsitteenä. Kantille tila näin ollen auttaa järjestämään ja antamaan merkityksiä aistien kautta saadulle tiedolle, mutta se ei kuitenkaan voi ennalta määritellä havaittuja konkreettisia asioita. Olwig myös tähdentää, että esimerkiksi ruotsin kielen tilaan viittaava *rum* on samaa sukua *Raum*-käsitteen kanssa. Näiden yhteys vahvistui entisestään saksalaisen maantieteen voimakkaasta vaikutuksesta Pohjoismaissa. Toisaalta hän muistuttaa anglo-amerikkalaisen maantieteen vaikutuksesta, minkä seurauksena ongelmia syntyy erityisesti silloin, kun *rum* käännetään kriittikittömästi *space*-termiksi.

Kun englanninkieliset teoreetikot ovat Shieldsin (2006) mukaan käyttäneet tilan käsitettä kvantitatiivisten käsitteiden kautta, ranskan kielessä tila, *l'espace*, on viitannut paikkaan (*lieu*), sijaintiin, alueeseen tai pintaan. Sen vuoksi *l'espace* on paljon muutakin pelkkä *space*. Se ei viittaa suoranaisesti Kantin ja Leibnizin käyttämään *spatium*-termiin eikä myöskään Descartesin *extensio*-käsitteeseen (Shields 1999a: 154). Siksi olisikin parempi puhua spatialisaatiosta eli tilallistumisesta, jossa kyse ei ole niinkään mitattavista etäisyyksistä kuin sosiaalisesti tuotetusta järjestyksestä. Tilalliset muodot hahmotetaan tässä yhteydessä käynnissä olevina prosesseina, jossa tietyn objektin aseman muuttaminen vaikuttaa objektin lisäksi koko asetelmaan. Tilallistumisen idea korostaa tilan olevan siten enemmän kuin pelkkä objektien sarja. Koska kyseessä on tilan sosiaalinen tuottaminen, huomio on samalla myös tilallisuutta tuottavissa diakronisissa prosesseissa. Monet abstraktit käsitteet ja rakenteet konkretisoituvat tilassa ja niistä tulee oleellinen osa ihmisten elämää. Mikäli tila käsitteellistetään pelkkänä tyh-

jiönä, tuotetaan samalla monet yhteiskunnalliset ja kulttuurilliset vuorovaikutussuhteet näkymättömiksi. (Shields 1997: 187–190, 198; 1999a: 154–155; 2006: 149; Ilmonen & Lehtovuori 2002: 25.)

Laajasti ymmärrettynä tila on osa elämäämme ja se kietoutuu kaikkeen tekemiseemme kuin myös tekemättä jättämiseemme. Tilaa pyritään usein täsmen-tämään jollain lisämääreellä, jolloin se kytkeytyy vahvemmin tarkasteltavaan aiheeseen. Kaupunkitiloista puhuttaessa on monesti käsitelty julkisen ja yksityisen välistä jakoa. Tutkija Leena Eräsaari (2002: 32) toteaa julkisen tarkoitaneen antiikissa ihmisten kokoontumista yhteen keskustelemaan yhteisistä asioista. Kokoontumisen tarkoituksena oli hänen mukaansa selvittää yhteinen intressi, minkä vuoksi tarvittiin yhteisesti jaettu alue. ”Poliksen keskellä on agora, jossa kiistat asetetaan ’es to koinon’, yhteisesti käsiteltäväksi, julkisuuteen ja päivän-valoon” (Rajanti 1999: 70). Julkinen vaatii näin ollen tilan, jossa asioista voidaan keskustella vapaasti. Näkemys antiikin agorosta julkisen tilan ideaalisena mallina on harhaanjohtava. Vaikka agora toimi kohtaamispaikkana taustoiltaan erilaisille ihmisille, se ei ollut avointa ja vapaata vuorovaikutuksen tilaa. Antiikin Kreikassa oikeus kansalaisuuteen ei kuulunut kaikille vaan se oli evätty orjilta, muukalaisilta ja naisilta. Näillä ryhmillä ei siitä syystä ollut mahdollisuutta oleskella kaupunkien julkisissa tiloissa, jolloin he olivat ulossuljettuja myös poliittisesta toiminnasta. (Mitchell 2003: 131–132; Ridell, Kymäläinen & Nyyssönen 2009: 15.) Sen seurauksena kiistojen ratkaisemiseen agoralla osallistui rajattu joukko ihmisiä, minkä vuoksi yhteinen muotoutui pääasiassa vapaista miehistä.

Yhdysvaltalaiset kaupunkitutkijat Lynn A. Staeheli ja Don Mitchell (2007) ovat tuoneet esille julkisen ja julkisen tilan käsitteellisen käytön suhteellisuuden. Heidän mukaansa julkinen määritellään poliittisissa diskursseissa eri tavoin, minkä seurauksena julkinen sitoutuu katsantokannasta riippuen erilaisiin tiloihin. Näin ollen julkisuuden edistäminen, Staeheli ja Mitchell tähdentävät, on tavalla tai toisella kytköksissä poliittiseen ja teoreettiseen lähestymistapaan. Siksi määrittelytavoilla on merkitystä, koska lopulta ne muodostavat sosiaalisille toimijoille perustan, jonka pohjalta he toimintaansa toteuttavat. Siitä syystä on tärkeää kysyä, kuka puhuu julkisesta, millä tavoin ja mitkä ovat mahdolliset tarkoitukset.

Käytännössä tämä johtaa myös yksityisyyden ja yksityisen tilan merkitysten suhteellisuuteen, kuten Staeheli ja Mitchell korostavat. Tavanomaisesti julkisen tilan vastakohtaksi on asetettu yksityinen tila. Se on samaistettu kotiin, minkä vuoksi se on ajateltu kontrolloituna ja puollustettavana (Sibley 2005). Samalla siihen ovat kuuluneet myös ennustettavuuden, tuttuuden ja turvallisuuden käsitteet. Käytännössä näiden kahden tilan välinen jako ei kuitenkaan ole selvä. Niiden piirteet limittyvät ja sekoittuvat toisiinsa niin, että lopulta on lähes mahdotonta määritellä, missä pisteessä yksityinen alkaa tai julkinen loppuu (Kymäläinen 2009: 95–96). Yhtäläillä myös sosiologi Pasi Mäenpää (2005: 38) näkee julkisen ja yksityisen välisen jaon jännitteisenä. Tähän liittyen on puhuttu julkisen tilan kuolemasta (esim. Sennett 1978; Eräsaari 2002; Levä, Näre & Oksanen 2003;

Mitchell 2003). Esimerkiksi kaupunkisosiologi Richard Sennettin (1978) mukaan kaupunkien julkiset tilat ovat menettäneet vaikutuksensa yhteiskunnassa, samalla kun ne ovat tyhjentyneet politiikasta ja keskustelusta. Modernilla ajalla onkin jatkuvasti pyritty yksityistämään yhteistä omaisuutta, minkä seurauksena aikaisemmin julkisen perustana olleet julkiset alueet on pakkolunastettu yksityiseen käyttöön (Levä, ym. 2003: 119; Hardt & Negri 2005: 296–297; ks. myös Eräsaari 2002). Tämänkaltaisen näkemys johtaa kuitenkin helposti tilanteeseen, jossa menneitä aikatilallisuuksia ihaillaan ja ne nähdään nykyistä avoimempina ja vapaampina. Brittimaantieteilijä Doreen Massey (2005: 152–153) mukaan romantisoiva näkemys julkisesta tilasta on usein harhaanjohtava, sillä se perustaa jäsennyksensä tyhjyyden, tasapuolisuuden ja vapauden kategorioille. Näin ollen se ei ota huomioon sosiaalisten suhteiden tuottavaa roolia, jolloin tarkastelusta katoavat yhteiskunnassa läsnäolevat ristiriidat ja vastakohtaisuudet. Masseylle julkiset tilat eivät rakennu utopiana. Ne mahdollistuvat jatkuvan kiistelyn ja keskustelun kautta, jossa identiteetit ja näkökulmat risteytyvät ja sekoituvat toisiinsa.

Julkista tilaa ei siten tule mieltää luonnollisena asiantilana. Sitä vastoin se on osa yhteiskuntaa ja yhteiskunnallisia vuorovaikutusprosesseja. Siksi on kysyttävä niiden rakenteellisten tekijöiden perään, joiden myötä julkisesta tilasta tulee määrätynkaltaisen. Kun julkista tilaa aletaan säädellä ja kontrolloida pääomaa varten, muuttaa se automaattisesti muotoaan; tietyt ihmisryhmät suljetaan ulos ja heidän toimintaansa rajoitetaan (Mitchell 2003: 128–156). Julkisen ja yksityisen välisen rajan hämärtyminen ja sekoittuminen on seurausta sekä kapitalistisen markkinatalouden vahvistumisesta että yhteiskunnan teknologisoitumisesta (Näre 1999: 287–290; Levä, ym. 2003). Valvontakamerat, Internet, nettikamerat, kännykät ja kaupunkitilan suunnittelu kulutuksen ehdoilla ovat laajentaneet privaattia, mutta yhtälailla ne ovat myös tehneet yksityisestä yhä julkisempaa (Levä, ym. 2003; Koskela 2004). Sen lisäksi median roolin muutokset ovat vaikuttaneet julkisen tilan luonteeseen (ks. Ridell 2009). Julkisten ja yksityisten tilojen välisen erottelun muuttuessa entistä häilyväisemmäksi yksityinen kansalainen voi kokea, ettei hänellä ole mahdollisuutta vaikuttaa yhteisiin ja itseä koskeviin asioihin (Levä, ym. 2003: 119).

Eräsaaren (2002: 50–52) mukaan Suomessa julkinen tila ei varsinaisesti ole liittynyt kaupunkeihin, virastoihin, puistoihin tai kapakoihin. Hän toteaa tämän johtuvan ainakin osittain siitä, että Suomesta on puuttunut kaupunkikulttuuri ja suurkaupungit, joihin nykyisenkaltaisen julkinen elämä on muualla Euroopassa sitoutunut. Eräsaari toteaa, että osittain siksi suomalainen julkinen tila voitaisiin sijoittaa jokamiehen oikeuksien myötä metsiin ja muuhun luontoon. Siitä syystä angloamerikkaisten ajattelijoiden tapa puhua julkisesta ja julkisesta tilasta ei kaikilta osin sovellu suomalaiseen kontekstiin. Keskeinen syy ei ole pelkästään Eräsaaren näkemyksessä suomalaisen kaupunkikulttuurin historiallisesta lyhytikäisyydestä, mutta myös virkakoneiston tavassa määritellä julkista (Kymäläinen 2009: 94; vrt. Staeheli & Mitchell 2007). Suomessa esimerkiksi kaupun-

kien säännöstoissa julkisen tilan määritelmä pohjautuu näkemykseen tilasta fyysisenä kokonaisuutena, minkä seurauksena sosiaalinen toiminta ja vuorovaikutus on sysätty sivuun. Säännösten kapea tulkinta ei ota huomioon ihmisten käyttäytymisen kontekstisidonnaisuutta, vaikka julkisen tilan muotoutuminen on sidoksissa päivittäisen elämän sosiaalisiin suhteisiin, jotka taas kytkeytyvät poliittisesta kulttuurista aina paikalliseen säähän. (Kymäläinen 2009: 94–95.) Koska julkisen tilan luonne on sitoutunut virkakoneiston lisäksi ihmisten tapoihin, tottumuksiin ja kulttuuriin, on lähes mahdotonta täysin samaistaa esimerkiksi eteläeurooppalaista ja pohjoismaista julkista tilaa, sen käyttöä ja jäsentymistä toisiinsa.

Tästä johtuen voidaan myös kysyä, missä sijaitsee suomalainen julkinen tila. Yhtenä vastauksena voisi olla internetympäristö, mutta samalla kuitenkin unohdettaisiin se, ettei Internet ole välttämättä kaikilta osin vapaata vuorovaikutuksen tilaa. Sitä vastoin huomio tulisikin kääntää niihin aukkoihin ja murtumakohtiin, joista käsin julkinen voitaisiin tehdä ja luoda. Mikäli julkinen tila halutaan ajatella kaikille avoimena ja vapaana, olisi väärä lähtökohta lähteä anelemaan sitä esimerkiksi valtiolta. Massey (2005) ja Mitchellin (2003) ajatteluun nojautuen on keskittyttävä ristiriitojen ja ongelmakohtien esille tuomiseen sekä ennen kaikkea avoimen keskustelun ylläpitoon. Jos julkinen tila yhdistetään yksinomaan kaupunkitilaan ja ymmärretään se Eräsaaren (2002: 50–52) näkemyksen kautta, suomalaisten kaupunkien julkinen tila ei ole muuttunut aiempaa vähemmän julkiseksi. Keskeinen syy tähän on nimenomaan suomalaisen julkisen elämän sitoutumattomuus kaupunkielämään ja kaupunkikulttuuriin. Tämä ei kuitenkaan tarkoita erilaisten kontrollintuotojen, kuten valvontakameroiden ja vartioiden, roolin vähättelyä (esim. Koskela 2003a; 2003b, 2004). Pikemminkin pitäisi kiinnittää huomiota niihin yhteiskunnallisiin syihin, joiden myötä kontrollointi on lisääntynyt. Sen kautta voidaankin havaita, että nykyisen kontrollon merkitys liikkuu eri rekisterissä kuin puhuttaessa esimerkiksi naapurien harjoittamasta sosiaalisesta kontrollista. Kaupunkien julkiset tilat tulee sijoittaa osaksi kapitalistista markkinatalouden logiikkaa, jolloin tilojen julkisuus on ainakin osittain seurausta markkinoiden ylläpidosta (ks. Foucault 2008; Vähämäki 2009).

Eri käyttäjäryhmien tilakokemus voi erota merkittävästi toisistaan. Siitä syystä julkisen tilan merkitys ei avaudu kaikille yhtäläisesti. Konkreettinen läsnäolo tilassa ei välttämättä tarkoita sitä, että se koettaisiin automaattisesti omaksi tilaksi. Feministimaantieteilijä Gillian Rose (1993: 137–160; ks. myös Koskela 1994: 30–31) puhuu paradoksaalisesta tilasta. Hänen mukaansa tilakokemus on paradoksaalinen, kun yksilö kokee itsensä samanaikaisesti sekä läsnäolevaksi että ulkopuoliseksi. Rosen mukaan paradoksaalinen tilakäsitys voidaan jakaa kahteen osaan: käsitteelliseen ja konkreettiseen. Näistä ensimmäisessä kiinnostus on yksilöiden kiinnittymisessä tiettyyn hegemoniseen käsitejärjestelmään, jonka sisällä he ovat pakotettuja toimimaan omasta ulkopuolisuuden tunteestaan huolimatta. Rose kuitenkin korostaa, ettei hegemoninen käsitejärjestelmä ole riittävä

kuvaamaan yksilöiden omaa kokemusmaailmaa. Konkreettisella tasolla paradoksaalinen tila tulee hänen mukaansa esille kaupunkitilan ja sen kokijan henkilökohtaisen suhteen muodossa. Rose puhuu tässä yhteydessä kaupunkitilan ja naisten esineellistämisen välisestä suhteesta. Kun nainen on miehisen katseen objekti, määrittyy myös tila sen pohjalta ja siitä syystä se ei voi olla naisen omaa tilaa (ks. Koskela 1994: 30). Kokonaisuudessaan Rosen kuvaama paradoksaalinen tilakäsitys kyseenalaistaa pysyvän ja muuttumattoman näkemyksen tilasta; se avautuu pikemminkin moniulotteisena, liikkuvana ja satunnaisena kokonaisuutena. Tästä johtuen tilat, jotka olisivat kaksiulotteisella kartalla vastavuoroisesti toisiaan poissulkevia, toimivatkin Rosen mukaan samanaikaisesti. Niinpä esimerkiksi keskus ja marginaali sekä sisä- ja ulkopuoli ovat paradoksaalisen tilakäsityksen mukaan yhtäaikaisesti läsnä.

Brittiläisen maantieteilijän Nigel Thrifin (2006: 140–141) tavoin voidaan puhua tilojen monimuotoisuudesta, huokoisuudesta ja liikkuvuudesta. Tilat ovat siten tavalla tai toisella sidoksissa toisiinsa. Yksilöiden tilakokemus ei näin ollen ole sitoutunut pelkästään siihen tilaan, missä he kullakin hetkellä sattuvat olemaan läsnä. Vaikka ihmiset olisivat tiettyssä tilassa, heidän suhteensa siihen voi olla niin vieras, etteivät he tunne sitä omakseen. Se mikä muuten saatetaan mielellään sisäpuoleksi, voi joillekin olla täysin vierasta ja ulkopuolista.

Vaikka tiloja voidaan kuvailla Thrifin tavoin huokoisiksi ja toisiinsa sitoutuneiksi kokonaisuuksiksi, tila sinällään luo eroja (Doel 2000: 125–129). Esimerkiksi kaupunkitila ei rakennu kaikille ihmisille yhtäläisesti, minkä vuoksi sen merkitys vaihtelee eri väestöryhmien kesken. Tilojen huokoisuutta voidaan luonnehtia madonreiän käsitteen avulla. Rajannin (2006: 185–187) mukaan tämä teoreettisesta fysiikasta ja sci-fi-fantasioista ponnistava termi on eräänlainen aika-avaruuden tilallinen ominaisuus ja olemassaolon taitos, jonka avulla voidaan siirtyä suoraan ulottuvuudesta toiseen. Hän toteaa, etteivät ne ”niinkään ilmenä fyysisen todellisuuden fyysisiä mahdollisuuksia, vaan yhteiskunnallisen todellisuuden yhteiskunnallisia mahdollisuuksia.” Ihmisten kokemus yhteiskunnasta on tämän näkemyksen mukaan täydellisesti ”toisen luonnon” välittämää. Rajanti korostaa sen tarkoittavan käytännössä sitä, ettei nykyisen kaltaisessa globaalissa postfordistisessa talouden tilanteessa kokemus maailmasta ole sidoksissa perinteisiin ja ”luonnollisiksi” ymmärrettyihin materiaaliin yhteyksiin. Materiaalinen ja immateriaalinen sekoittuvat toisiinsa, minkä seurauksena materiaalisesta tulee enemmän tai vähemmän immateriaalista ja mielikuvituksellista. Vaikka madonreiät välittävät Rajannin mukaan mielikuvituksellisia yhteyksiä, ne ovat kuitenkin kiinteä osa materiaalista ja konkreettista arkea. Tutun ja tuntemattoman välisen rajan sumentuessa myös yksityisen ja julkisen tilan välinen dikotomia hälvenee. Hän korostaakin globaalissa tilassa ongelmien leviävän kaikkialle. Kun kaikki tilat ovat läpeensä yhteiskunnallisia, kansalaiset muuttuvat sen seurauksena yleisöksi. Tiloista muodostuu siten kenen tahansa tiloja. Tällaisessa maailmassa ”muiden” ongelmat ovat hetkessä myös ”meidän” ongelmiamme.

1.3.2 Tutun ja tuntemattoman keskukset

Kun tilan käsite on yksinkertaistetussa muodossa ymmärretty yleisenä, paikkaa on jäsennetty spesifisyyden puitteissa (Agnew 2005: 82). Sillä on tarkoitettu jotakin tiettyä sijaintia tai identiteetin perustaa ja se on määritetty tietyntä kohtana, joka erottuu sitä ympäröivästä tilasta. Paikalla on tulkittu olevan oma identiteetti ja historia, jolloin se pystyy myös antamaan identiteetin siinä oleville ja eläville. (Rajanti 2006: 183.) Etymologisestikin suomen kielen paikka merkitsee kohtaa tai paikkatilkkaa. Sen on katsottu olevan germaaninen laina ja sen eri versioiden yhdistävänä merkityksenä on ”erivärinen, ympäristöstään erottuva täplä t. kohta”. (Häkkinen 2004: 853.)

Paikka voidaan määritellä kolmesta lähtökohdasta käsin. Ensinnäkin se voidaan mieltää tilassa olevana sijaintina, jossa on jokin toiminta tai objekti ja joka on mahdollisesti yhteydessä muihin sijainteihin. Toiseksi paikka voidaan määritellä arkipäiväisten toimintojen tapahtumapisteinä. Tässä tapauksessa ei kyse ole edellisen tavoin objektiivisesta faktasta vaan keskeisiä ovat ihmisten sosiaalinen elämä ja ympäristölliset muutokset. Kolmanneksi paikasta voidaan puhua paikkatunteen muodossa, jolloin sitä tarkastellaan osallistumisen ja yksilöllisen kiintymyksen kautta. (Agnew 2005: 89.) Nämä kolme näkökulmaa voidaan tulkita siirtymisenä karttakoordinaatein paikannettavasta objektiivisesta sijaintista yksilöllisiin tunteisiin viittaavaan subjektiiviseen kokemukseen (Karjalainen 1997: 229–232). Näin ollen esimerkiksi Joensuu voidaan ymmärtää aina pituus- ja leveyspiirien paikkana, mutta myös henkilöhenkilökohtaisen kokemuksen ja elämänhistorian kautta. Kaikissa näissä lähtökohdissa paikka rakentuu kuitenkin tavalla tai toisella tilan haltuunoton kautta, mikä käytännössä viittaa erilaisiin merkitsemisen ja rajaamisen käytäntöihin (Nevalainen 2004: 98). Paikka ei siten ole mikä tahansa kohta; se on erotettu, rajattu ja merkitty muusta ympäristöstä.

Yhdysvaltalainen maantieteilijä John Agnew (2005: 85–88) on valottanut tilan ja paikan välistä suhdetta kahdesta lähtökohdasta käsin. Näistä ensimmäisessä paikat muodostuvat suorassa suhteessa tilaan ja sen ominaisuuksiin. Paikoilla ei ole minkäänlaista perustavaa roolia vaan ne ovat ainoastaan globaalin tilan sijaintipisteitä. Esimerkiksi yhdysvaltalainen kirjallisuudentutkija Michael Hardt ja italialainen poliittinen filosofi Antonio Negri (2005: 58–60, 213) ymmärtävät miltei koko ihmiskunnan olevan osa kapitalistista riiston verkostoa. He näkevät, että on ainoastaan paikallisuutta tuottava yhteiskunnallinen koneisto. Toisin sanoen paikalliset erot ja identiteetit eivät ole missään suhteessa luonnollisia tai pysyviä vaan ne ovat ainoastaan määrätyn tuotantojärjestelmän aikaansaannoksia. Hardt ja Negri korostavat kapitalististen riistosuhteiden levinneen kaikkialle, jolloin tuotantovoimat ja hallintokoneistot eivät sijaitse missään tietyssä paikassa. Samalla tätä leimaa myös sisä- ja ulkopuolen puuttuminen, minkä vuoksi he tulkitsevat paikan kuolleeksi. Agnew toteaa tämänkaltaisen näkemyksen alleviivaavan globaalin tilan ensisijaisuutta paikallisuuden kustannuksella.

Toisessa lähtökohdassa tilan ja paikan suhde avautuu päinvastaisesti kuin ensimmäisessä näkökulmassa. Agnew'n mukaan paikalla on tässä yhteydessä merkitystä jopa siinä määrin, että tila ja tilallisuus jäävät paitsioon. Huomion keskipisteenä on erityisesti ihmisten henkilökohtainen kokemusmaailma, minkä yhteydessä painotetaan myös arkipäiväisten paikkojen merkityksellisyyttä. Esi-merkiksi erilaisilla pyhillä paikoilla voi olla merkittävä rooli ihmisten elämässä; monelle ne tuovat pysyvyyden ja yhtenäisyyden kokemusta muuten kaoottiseen ja jatkuvasti muuttuvaan maailmaan.

1.4 TUTKIMUKSEN ASEMOITUMINEN

Tila ja paikka limittyvät toisiinsa monin tavoin ja monesta lähtökohdasta käsin (Agnew 2005: 89–92). Tässä tutkimuksessa, tilan ja paikan lomittumisen lisäksi, kysymys on toimijuudesta sekä ihmisen ja paikan välisestä suhteesta. Toisin sanoen siitä, miten yksilön paikkakokemus lopulta muodostuu. Maantieteessä tätä ongelmaa on käsitelty lukuisia tarkastelukulmia apuna käyttäen. Positivisticissa lähestymistavoissa paikat ymmärrettiin pisteinä ja hallinnollisina alueina, minkä seurauksena niiden tarkastelussa tilastollisen aineiston avulla hävitettiin paikkojen subjektiiviset merkitykset ja kokemukset (Häkli 1999: 55–57; Kymäläinen 2005: 15). Tämänkaltaisen maantieteen harjoittajat nostivat tilan keskiöön pyrki- en samalla ennustamaan yksilöiden käyttäytymistä mahdollisimman objektiivisesti (Phillips 2005: 25–26).

Brittimaantieteilijä Steve Pilen (1996: 23–44) mukaan behavioraalinen maantiede otti ihmistä ja ihmisen toimijuutta koskevissa kysymyksissä suuren harppauksen eteenpäin 1960-luvulla kvantitatiivisen vallankumouksen vanavedessä. Se olikin monelta osin kritiikkiä vallalla olevaa normatiivista ja mekanistista ihmiskuvaa vastaan. Kulttuurimaantieteilijä Martin Phillips (2005: 27–28) kuitenkin huomauttaa behavioraalisen maantieteen linkittyneen sekä positivistiseen että humanistiseen metodologiaan. Vaikka behavioraalinen maantiede Pilen mukaan asetti ajattelevan ihmisen maantieteellisen tarkastelun keskustaan, sitä leimasi objektiivinen asenne tutkimukseen, minkä vuoksi sille oli ominaista hypoteesien testaus, kvantitatiivinen mittaaminen ja matemaattiset mallit. Pile toteaa behavioraalisessa maantieteessä keskeiselle sijalle nousseen mentaaliset prosessit ja kognitiiviset representaatiot. Niiden uskottiin olevan eräänlainen suodatin mielen ja käyttäytymisen välillä.

Behavioraalista maantiedettä dominoivat kahdenlaiset teemat: avoin spatiaalinen käyttäytyminen ja mielen sisäisen ympäristön havainnointi. Hänen mukaansa behavioraalista maantiedettä harjoittaville spatiaalisten prosessien ymmärtäminen oli lähes mahdotonta ilman käsitystä ihmisen mielikuvista. Vaikka tämä suuntaus olikin kiinnostunut yksilön mielen ja "todellisen" maailman välisestä suhteista, oli tarkastelu suhteellisen pintapuolista. Pile toteaaakin behavioraalisessa maantieteessä tarkasteltavien asioiden olleen "pinnassa", jolloin

”behavioraalinen ympäristö” oli yhdistyneenä pelkästään näkyviin spatiaalisiin käytäntöihin. Näin ollen se hävitti erilaiset sosiaaliset ja yhteiskunnalliset vaikutukset ihmisen olemuksesta sekä sen myötä piti mielen ja ympäristön kategoriat toisistaan erillään.

Siinä missä behavioraalinen maantiede liitti Pilen (1996: 45–56) mukaan ihmismallinsa muuttumattomaan spatiaaliseen ympäristöön, humanistit tulkitsevat ihmisen reflektoiduna, tietoisena, intentionaalisenä ja aktiivisena toimijana. Ihmisen ajateltiin olevan sosiaalisen ja fyysisen ympäristön tuotetta ja näiden tuottajia. Kysymykset merkityksistä ja arvoista asetettiin humanistisen tutkimuksen keskiöön. Humanistinen maantiede nojautui lukuisiin erilaisiin filosofisiin lähestymistapoihin, joista tärkeimpinä mainittakoon fenomenologia, eksistenttialismi, idealismi, pragmatismi ja symbolinen interaktionismi (Phillips 2005: 29). Näiden pohjalta keskeistä tässä lähestymistavassa oli minuuden ja paikan yhteenkietoutuminen, minkä seurauksena kumpakaan näistä ei ymmärretty olevan olemassa ilman toista (Casey 2001: 684, 688; Kymäläinen 2005: 15). Kokemus paikasta tulkittiin subjektiivisena ja ainutlaatuisena tapahtumana, jolloin keskeisenä pyrkimyksenä oli inhimillisen maailmassaolon tarkastelu (esim. Karjalainen 1986). Näkyvään rooliin tutkimuksessa astuivat siten ihmisten tunteet, aistit, elämisaailma ja kokemuksellisuus (esim. Tuan 1975; 2006; Relph 1976; Karjalainen 1997). Samalla tämä tarkoitti subjektiivisuuden tulkitsemista yhtäältä perustavalla tavalla yksilöllisenä, mutta toisaalta vuorovaikutuksen kautta syntyneenä (Buttimer 1976; Ley 1977; Pile 1996: 49).

Strukturalistisen metodologian tulo maantieteeseen 1960- ja 1970-lukujen taitteessa tapahtui yhtä aikaisesti humanistisen suuntauksen kanssa. Strukturalisteille humanistisen metodologian tapa lähestyä maailmaa oli kuitenkin riittämätön, minkä vuoksi keskeisenä pyrkimyksenä oli pureutua yhteiskunnallisten ilmiöiden takana vaikuttaviin sosiaalisiin rakenteisiin. (Jauhiainen 1995: 2–3; Häkli 1999: 102, 106–111.) Pilen (1996: 56–57) mukaan esitetyssä kritiikissä kiinnitettiin huomiota juuri humanismin kyvyttömyyteen jäsentää yhteiskunnallista kontekstia. Näin ollen strukturalistien keskeisenä kiinnostuksen kohteena olleet yhteiskunnalliset mekanismit toimivat heille arkipäiväisen elämän uusintamisen vaikutuskanavana. Hän toteaaakin subjektiviteetin, käytännöllisen elämän ja materiaallisen kontekstin vuorovaikutuksen ymmärtämisen tapahtuneen rakenteen ja toimijan välisen suhteen kautta.

Strukturalistinen metodologia on toiminut tärkeänä suunnannäyttäjänä kriittiselle tutkimukselle. Rakenneteoreettisista suuntauksista erityisesti Karl Marxin kirjoituksiin tukeutuvat näkemykset ovat toimineet merkittävässä asemassa. (Häkli 1999: 102.) Samalla on kuitenkin huomattava, ettei marxismia voida palauttaa yhteen kategoriaan, vaan se sisältää lukuisia erilaisia vivahteita. Esimerkiksi kaupunkitutkija Edward Soja (1989: 52–53) näkee marxismin omanneen ainakin kolme erilaista painopistettä: brittiläinen traditio, uusmarxismi ja ranskalainen marxismi. Hänen mukaan näiden ytimessä oli radikaali poliittinen taloustiede, joka yhdistyi voimakkaasti Marxin *Pääoma-* ja *Grundrisse*-teoksiin. Ne

tarjosivat Sojan jäsentelyssä strukturalismin ohella keskeisen lähtökohdan marxilaiselle maantieteelle kokonaisuudessaan, sillä niiden myötä oli mahdollista tarkastella tuotannon sosiaalisia suhteita selittäviä rakenteellisia tekijöitä. Kokonaisuudessaan tämä metodologinen suuntaus lisäsi maantieteilijöiden kiinnostusta sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen ja eriarvoisuuteen (Häkli 1999: 128). Vaikka kriittisissä rakenneteoreettisissa lähestymistavoissa paikan käsitteellä ei laajassa mittakaavassa operoitu, myöhemmin 1990-luvulla paikkakysymykset nousivat kuitenkin osaksi kriittistä maantiedettä (Kymäläinen 2005: 18).

Vuosituhanneen loppupuolet ja uuden vuosituhanneen alkaessa maantiedettä ovat leimanneet erilaiset käänteet. Tällaisia ovat olleet muun muassa kulttuurilinen, tekstuaalinen, kielellinen, diskursiivinen ja kehollinen käänne (ks. esim. Vuolteenaho 2001; 2002; Simonsen 2005). Näkyvässä roolissa ovat olleet myös erilaiset post-etuliitteiset teoreettiset suuntaukset, kuten poststrukturalismi (esim. Doel 1999; 2000) ja posthumanismi (esim. Braun 2004). Lisäksi on puhuttu representaation kriisistä, joka tietyssä muodossa ilmenee muun muassa Nigel Thriftin (esim. 2008) eteenpäin viemässä non-representationaalisessa teoriassa. Maantieteessä muutos on ilmentynyt myös ranskalaisten ja italialaisten filosofien, kuten Michel Foucault'n, Henri Lefebvren, Gilles Deleuzen ja Giorgio Agambenin, näkemysten soveltamisena tutkimukseen.

Tämä muutos on heijastunut siihen, kuinka ihmisen toimijuutta ja paikkaa on alettu mieltää. Yksi silmiinpistävimmistä piirteistä on kenties ollut selvien jakolinjojen poistuminen esimerkiksi paikkojen määrittämisen suhteen (esim. Massey 2005). Esimerkiksi oululaisprofessori Anssi Paasi (2001: 25) toteaa, että nykyisessä pakolaisten, siirtotyöläisten, turvapaikanhakijoiden ja turistien mobiliisissa maailmassa paikkaa ei voida enää liittää määrättyyn sijaintiin. Yksilöllisenä tilallisena kokemuksena se tulisi mieltään asioiden ja objektien kasautumisen kautta. Tämä johtaa lopulta sen määrittämiseen tilannekohtaisten tapahtumien, prosessien ja tuleminen puitteissa (Kymäläinen 2005: 20). Sitä myöten keskeiseksi on muodostunut ajatus paikan jatkuvasta liikkuvuudesta, jolloin paikkaa eräällä tavalla tehdään ja tuotetaan tässä hetkessä käytävien neuvottelujen ja kohtaamisten kautta (Massey 2005). Näin ollen kokemus paikasta pirstoutuu osiin. Se ei palaudu ikuisesti pysyvänä olevaan pisteeseen vaan jatkuvasti muovautuvana ja liikkuvana se kiinnittyy kontekstiin ja kuhunkin aikatilalliseen hetkeen.

Tutkimukseni metodologia nojaa kahteen eri lähtökohtaan: ranskalaisen filosofin Henri Lefebvren ajatteluun tukeutuvaan uusmarxilaisuuteen sekä Gilles Deleuzen ja Michel Foucault'n käsitteiden kautta avautuvaan poststrukturalismiin. Näistä ensimmäisessä keskeistä tämän työn kannalta on humanistisen ja yhteiskuntakriittisen näkemysten yhdistyminen. Erityinen huomioni on Lefebvren sosiaalisen tilan teoriassa, jossa sosiaalinen tila ei ole tila siinä mielessä kuin sen kielellinen ilmiasu antaisi ymmärtää, sillä se viittaa pikemminkin paikan käsitteeseen (Cresswell 2004: 12). Uusmarxilaisessa lähestymistavassa, kuten Agnew (2005: 90) näkee, ihmisten arkipäiväistä elämää ei tulkita itsenäisenä ko-

konaisuutena vaan se nähdään osana taloudellisia vuorovaikutussuhteita ja valtion politiikkaa. Tilan ja paikan suhde ilmenee siten tilojen yhteiskunnallisen tuottamisen muodossa, mikä samalla muokkaa sosiaalisen elämän paikkoja. Tämä ei kuitenkaan tapahdu täysin ehdottomasti, sillä Agnew'n mukaan tässä näkökulmassa ihmisillä on mahdollisuus vaikuttaa heitä koskeviin asiantiloihin. Näin ollen Lefebvren ajatteluun linkittyvä uusmarxilaisuus ei pukeudu pelkästään taloudellisen ja yhteiskunnallisen analyysin kaapuun, sillä sen ohella siinä on mukana voimakas humanistinen painotus ja pyrkimys jäsentää yksilöiden kokemusmaailmaa. Uusmarxilaisuuteen löyhästi yhdistyvästä lähestymistavasta huolimatta en kiinnitä huomiota taloudellisiin kysymyksiin tai suhteisiin. Sitä vastoin olen kiinnostunut enemmänkin ihmisten kokemuksista ja näiden kokemusten yhteiskunnallisesta luonteesta. En siis tarkastele paikkakokemuksia siinä vaan pyrin näkemään ne osana yhteiskuntaa.

Toisen lähtökohdan avulla pyrin kyseenalaistamaan tekstien rakentumisen "tuolla jossain" olevista asiantiloista sekä absoluuttisen rajan olemassaolon tekstin ja sen ulkopuolisen maailman välillä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita havainnoivan ja kokevan subjektin katoamista. (Vuolteenaho 2002: 242–243.) Päinvastoin jos todellisuus ymmärretään puumaisen luonteen sijasta rihmastona, missään mielessä ei voida ajatella sosiaalisen ja kulttuurillisen ehdottoman determinististä suhdetta yksilöihin, kuten kulttuuritutkija Atte Oksanen (2006: 42) osuvasti toteaa. Hänen sovellustaan Deleuzen ajattelusta voidaan käyttää myös tässä tutkimuksessa, kun puhutaan ihmiselämästä ja toimijuudesta. Oksasen mukaan yksilöllinen toiminta on jatkuvasti kytkeytyneenä sosiokulttuuriseen todellisuuteen ilman, että kumpikaan niistä olisi perustavanlaatuisesti ensisijainen. Ihminen on näin ollen osa tätä maailmaa ja hänellä on mahdollisuus vaikuttaa asiantiloihin, mutta samanaikaisesti hänen on otettava toiminnassaan huomioon vallitsevat yhteiskunnalliset-kulttuurilliset olosuhteet.

Soja (1996: 71–74) puhuu uusmarxilaisuuteen kietoutuvassa ajattelussaan olemisen trialektiikasta tarkoittaen sillä ihmisen eksistenssin, sosiaalisen olemisen luonteen sekä käytännöllisen tiedon ja ymmärryksen etsimistä. Keskeistä tässä on olemisen määrittäminen historiallisuuden, sosiaalisuuden ja tilallisuuden yhtäaikaaisuuden kautta. Hänelle tärkeää on erityisesti tilallisuuden huomiointi, sillä mikäli olemassaolo ymmärretään ainoastaan historiallisuuden ja sosiaalisuuden välisenä suhteena, tilallisuus jää kolmantena terminä taka-alalle; siitä tulee näin ollen pelkkä ulkoinen rajoite, näyttämö tai säiliö. Tilallisuus rikookin näiden kahden muun käsitteen yhteenkuuluvuuden avaten samalla uusia mahdollisuuksia tulkita ihmisten elämismaailmaa.

Tässä tutkimuksessa, Sojaa seuraten, ontologiset kysymykset sulautuvat osaksi tilallisuutta ja sen myötä paikkaa. Sojan kuvaama olemisen trialektiikka tarkoittaa tilan ja ajan kategorioiden yhteenkietoutuneisuutta. Tila ei siten ole pysyvää ja liikkumatonta eikä aika yksinomaan liikkuvaa ja elävää (Soja 1989: 11; Massey 2005; vrt. Vähämäki 2003: 37–40). Sitä vastoin on puhuttava aikatilallisuudesta, joka on mielletävä avoimena, muuttavana ja jatkuvasti tulossa oleva-

na (Massey 2005). Siksi elämää ei voida palauttaa pelkäksi aika-elämäksi vaan pikemminkin pitäisi puhua aikatila-elämästä (vrt. Vähämäki 2003: 32–36).

Tämä näkemys ohjautuu Massey'n (2005: 20–30) esittämään kritiikkiin, jonka hän kohdistaa ranskalaisten filosofien Gilles Deleuzen, Felix Guattarin ja Henri Bergsonin käsityksiin ajallisuuden ylikorostamisesta. Vaikka Massey käyttää heidän näkemyksiään ajattelunsa pohjana, yksikään heistä ei käsitellyt tilan merkitystä tai sen luonnetta laajassa mitassa. Massey ei kuitenkaan tue näkemystä, jossa nämä kaksi käsitettä ymmärrettäisiin samana asiana, vaan lähinnä huomio on niiden erottamattomassa suhteessa. Tila ja aika ovat siis sinällään olemassa ja niillä on määrätyt piirteet ja ominaisuudet. Niitä on kuitenkin lähes mahdotonta erottaa toisistaan, koska molemmat vaativat toisen läsnäolon.

Masseylainen näkemys aikatilallisuuden avoimuudesta ja sen jatkuvasta liikkeestä on ongelmallinen puhuttaessa paikoista ja niiden erityisyydestä, vaikka muuten se voitaisiinkin hyväksyä. Kun paikkoja tarkastellaan Massey'n (2005: 130–142) tapaan, ne eivät ilmene pelkkinä pisteinä kartalla, vaan ennen kaikkea aikatilallisina tapahtumina. Näin ollen meille ajattomina ja ikuisesti paikalleen pysähtyneinä ilmenevät ”luonnolliset” kohteet, kuten vuoret, joet ja järvet, ovat todellisuudessa jatkuvassa muutoksessa, tosin hitaassa sellaisessa. Jos kaikki muuttuu, jopa ikuisesti jämähtäneiksi oletetut luonnonmuodostelmat, Massey kysyy, missä sitten on ”tässä”. Hänen mukaansa ”tässä” muodostuu erilaisten sattumien ja kohtaamisten sekä niiden pohjalta syntyvien vaikutusten kautta. ”Tässä” on tilallisten narratiivien kohtaamispiste ja ajallisesti uudenlaisten asetelmien muodostumiskohta. Samalla se merkitsee historioiden ja tilallisuuksien yhteen sulautumista. Kysymys on Masseylle paikan tapahtumasta, joka korostaa aikatilakudelmien loputonta liikehdintää. Paikka ei hänelle ole ikuisesti samanalaisena pysyvä ja siksi sillä ei myöskään ole pitkää sisäistä historiaa. Ensisijaista ei siis ole ikuisesti olemassa oleviksi määritellyt luonnonmuodostelmat eikä romanttinen käsitys ajattomasti pysyvistä kollektiivisesta identiteetistä. Sitä vastoin kyse on erityisesti tässä hetkessä tapahtuvista vääjäämättömistä neuvotteluista ja kohtaamisista, joissa keskiössä eivät ole yksinomaan ihmisten vaan myös ihmisten ja ei-inhimillisten toimijoiden väliset vuorovaikutussuhteet.

Metodologinen lähtökohtani hyväksyy masseylaisen näkemyksen aikatilallisuudesta avoimuudesta ja sen jatkuvasta liikkeestä, mutta samalla kuitenkin kieltää olemassaolon ja paikan todellisuuden palauttamista pelkästään virtoihin ja kohtaamiin. Paikoilla on oma sisäinen historiansa ja ominaislaatuensa, jolloin niiden yksilöllistä kokemista ei voida tulkita pelkästään yhteiskunnallisten tekijöiden kautta (ks. Paasi 1996). ”Tässä” on yhtäältä ikuisessa muutoksessa ja liikkeessä, mutta toisaalta irrallaan tästä loputtomasti etenevästä virrasta. Ymmärrän paikat vakiintumattomina ja jatkuvasti liikkeessä olevina. Ne ovat ihmisten tekemiä määrättyjen yhteiskunnallisten ja kulttuuristen vaikutusten puitteissa. Paikat eivät näin ollen ole koskaan valmiita vaan ne muodostuvat jatkuvien ja joskus toistuvien käytänteiden ja vuorovaikutussuhteiden kautta. Konkreettisesti paikat on tuotettu, mutta samanaikaisesti niitä myös tuotetaan. Esimerkiksi

yliopistot eivät olisi yliopistoja, jos niissä ei olisi ihmisiä, jotka omalla toiminnallaan luovat yliopistoille tietynlaisen luonteen. Toisaalta paikat materiaalisina muodostelmina, ja niihin kytkeytyvät merkitykset, olettavat käyttäjiltään tietynlaista käytöstä. Siitä syystä ei voida puhua tyhjiöistä eikä luonnollisista ja muuttumattomista kokonaisuuksista. Paikat ovat yhteiskunnallisesti tuotettuja, vaikka niiden yksilöllinen kokeminen ei täysin palaudukaan yhteiskunnalliseen todellisuuteen. (Cresswell 2004: 37–38.)

Tämä ei poista Hardt'n ja Negrin (2005) näkemyksiin viittaavaa ajatusta paikallisten erojen ja identiteettien liikkuvasta yhteiskunnallisesta muodosta. Vaikka hyväksynkin heidän ajatuksensa sisä- ja ulkopuolen eronteon mahdollittomuudesta, paikkaa sinällään ei voida tulkita kuolleeksi. Nykyinen yhteiskunnallinen tilanne, jota myös postfordismiksi kutsutaan, tuottaa Rajannin (2006: 183–186) mukaan arkiseen kokemusmaailmaamme kiinnittyviä epäpaikkoja. Globaalissa maailmassa paikat eivät siten ole enää tunnetun ja tutun keskuksia. Koska tilan tuottaminen markkinatalouden ehtojen mukaisesti hävittää paikallisia erityispiirteitä, voi olla yhä hankalampi muodostaa paikallista identiteettiä. Rajanti huomauttaa, että erilaisten teknisten laitteiden, kuten kännyköiden ja Internetin, avulla voidaan saavuttaa tuttuuden tunnetta ja yhteistä kokemuksellisuutta maantieteellisesti kaukana oleviinkin kohteisiin. Agnew (2005: 88) kuitenkin muistuttaa, ettei paikattomuus ole sama asia kuin merkityksettömyys. Siitä syystä se ei myöskään tarkoita sitä, että paikat sinällään häviäisivät, Hardt'n ja Negrin (2005) väitteistä huolimatta. Esimerkiksi Joensuu on osa kapitalistista riiston verkostoa, jossa globaalit tuotantovoimat vaikuttavat kaupunkitilan luonteeseen hävittämällä sen paikallisia erityispiirteitä. Tämä ei kuitenkaan merkitse sitä, että Joensuun merkityksellisyys – etenkin siellä asuville ihmisille – katoaisi. Monen joensuunlaisen paikkakokemusta ei voida ymmärtää yhteiskunnallisen koneiston puhtaana ja aukottomana tuotteena.

En siis halua palauttaa olemassaoloa pelkästään kaikilla levittyviin ja ilman minkäänlaista viittauspistettä oleviin epäyhtenäisiin elementteihin (Doel 2000: 126–127). Siksi näen paikkakokemuksella olevan kiinteä ja pysyvä lähtökohta. Jopa deleuzelainen rihmastollinen ajattelu hyväksyy tämän: Oksasen (2004: 243–244) mukaan subjekti kaikessa prosessimaisuudessaan tarvitsee lankoja ja ankureita. Subjektit paikantuvat aina tiettyyn yhteiskunnalliseen ja sosiaaliseen kenttään, johon juurtuneena heidän on toimittava. Maailma ei ole mahdollisuuksien kudelma, vaikka sitä leimaakin avoimuus ja jatkuva liike. Kun korostan elämää ”tässä ja nyt”, se ei tarkoita menneisyyden ja siihen yhdistyvien paikkakokemusten vähättelyä. Kysymys on pikemminkin menneen ja nykyisyyden välisestä dialogista sekä ennen kaikkea menneiden paikkatodellisuuksien muotoutumisesta tästä aikatilallisuudesta käsin. Siksi on toisarvoista kysyä, onko esimerkiksi jokin tietty paikka ollut joskus faktisesti olemassa. Sitä vastoin tämän tutkimuksen kannalta keskeisempää on pohtia, kuinka paikka muotoutuu tässä hetkessä ja mistä syystä. On siis oltava kiinnostunut menneen ja tulevan välillä olevasta rihmastollisesta leikkauspisteestä, jossa todellisuuden kaoot-

tisuus pysäytetään ja siitä luodaan sekä hallittu että ymmärrettävä kokonaisuus (Oksanen 2004: 234–238; 2006: 45).

Tämä ei lopulta kuitenkaan vastaa siihen, kuka tai mikä tämä subjekti, lankojen punoja ja niiden katkaisija, lopulta oikein on. Tukeudun Marxin näkemykseen yksilöstä yhteiskuntayksilönä. Ei siis ole olemassa liikkumatonta subjektia, joka olisi jollain tavoin erillään yhteiskunnasta ja siinä vallitsevista olosuhteista. Yksilöä ei näin ollen ole olemassa sellaisenaan ja siksi se ei voi olla lähtökohta. Koska yksilö on osa yhteiskuntaa, hän sitä myöten kiinnittyy yhteistyöhön, keskusteluun ja vuorovaikutukseen, joiden puitteissa hänen olemuksensa muotoutuu. Siksi kukaan ei sinällään ole esimerkiksi paha tai hyvä vaan hänen ”pahuutensa” tai ”hyvyytensä” rakentuu vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä muiden kanssa. Yhteiskuntayksilö voidaan ymmärtää myös väkenä, Multitudona. Tämä epämääräinen joukko ei muotoudu valtion, kansan tai alamaisten puitteissa vaan se on erityisiksi ihmisiksi jäsentyvä ja eriytyvä positiivinen ja luova muutosvoima. Alati liikkuvana, muuttuvana ja pakenevana se toimii uuden avaajana, muotojen ja kulissien hajottajana sekä niiden kyseenalaistajana. (Vähämäki 2006; 2009: 43–50; Jakonen 2006.)

On siis mahdollista havaita, etteivät subjektit sulaudu yhteiskuntaan täysin, vaikka he ovatkin aina sidoksissa siihen. Näin ollen rihmaston katkaisijana ja sen yhteen kutojana yksilöillä on kyky toimia toisin kuin ennalta on saneltu. Tätä seuraten yhteiskunta ilmenee kaikkena muuna kuin paikalleen jähmettyneenä staattisena kokonaisuutena. Se on Foucault’n (esim. 2003) ajatteluun viitaten strateginen, alati liikkuva ja muotoutuva, jolta puuttuu transsendentti ulottuvuus. Yhteiskunta on täynnä paon viivoja, jotka piirtyvät kollektiivisessa immenenssin kentällä olevista sommitelmista (Deleuze 2005: 58).

Ontologian ohella Soja (1996: 73–82; 2000: 10–12) puhuu kolmesta epistemologiasta. Näistä ensimmäistä hän nimittää ensimmäisen tilan epistemologioiksi (*Firstspace epistemologies*). Nämä epistemologiat suosivat objektiivisuutta ja materiaalisuutta, minkä vuoksi ne tähtäävät formaaliseen tilan tieteeseen. Empiirisestä näkökulmasta katsottuna keskeistä on ilmiöiden täsmällinen kuvaus, mutta myös ulkosyntyisten sosiaalisten, psykologisten ja bio-fyysisten prosessien tilallinen selittäminen. Soja toteaa tämänkaltaisten epistemologioiden tarkastelevan tilaa ainoastaan näkyvän olomuodon ja materiaalisuuden kautta, jolloin jossain määrin voidaan puhua latteasta empirismistä. Näin ollen paikkakokemukset ilmenisivät tätä vasten puhtaasti kysymyksinä siitä, kuinka ”todellisia” ihmisten kokemukset ovat. Ihmisten paikkasuhdetta tarkasteltaisiin sellaisenaan ilman kytköstä kulttuuris-yhteiskunnallisiin tekijöihin. Samalla tutkijan tehtävänä olisi toimia ulkopuolisena tapahtumien ja asioiden kuvaajana, minkä seurauksena hänen pääasiallisena ongelmanaan olisi pohtia tekemiensä havaintojen täsmällisyyttä ja objektiivisuutta.

Toisen tilan epistemologiat (*Secondspace epistemologies*) ovat Sojan mukaan muodostuneet edelliseen osoitetun kritiikin pohjalta. Tämä voidaan tulkita osittain myös humanistisen metodologian kriittisestä suhtautumisesta positivistista

tieteenfilosofiaa kohtaan (Cresswell 2004: 38). Jos edellisessä oleellista oli keskitettyä ”asioihin tilassa”, tässä ollaan kiinnostuneita subjektiivisista tilaan liittyvistä ajatuksista. Nämä epistemologiat lähestyvät kaupunkitilaa esimerkiksi mentaalisten karttojen puitteissa. Vaikka Soja toteaa toisen tilan olevan puhtaimmillaan kuvitteellista, se ei poissulje materiaalsen todellisuuden olemassaoloa eikä siten ensimmäistä tilaa. Hän kuitenkin huomauttaa materiaalisesta todellisuudesta välittyvän tiedon muodostuvan ainoastaan ajattelun ja järjelyn avulla. Toisen tilan epistemologiat eivät siten huomioi tiedon yhteiskunnallista luonnetta eivätkä sen myötä myöskään valtasuhteita. Tässä lähtökohdassa paikkakokemuksia tarkastellaan sinällään, minkä seurauksena pääpaino on niiden subjektiivisessä luonteessa. Tilallinen tieto kytketään suoraan kokijaan ja hänen käsityksiinsä todellisuuden luonteesta. Siitä syystä tutkija ei niinkään ole objektiivinen ja ulkopuolinen tarkkailija kuin pelkkä tutkittavien kokemusten ymmärtäjä.

Kolmannen tilan epistemologiat (*Thirdspace epistemologies*) sitä vastoin nousevat kahden edellisen epistemologian dualistisesta suhteesta. Sojan mukaan kolmannen tilan epistemologiat eivät pyri ainoastaan kritisoimaan kahteen ensimmäiseen kytkeytyviä ajattelutapoja vaan käyttämään niitä myös hyväkseen tilallisen tiedon uudelleen jäsentämisessä. Pohjimmiltaan tämä tarkoittaa tilallisuuden, historiallisuuden ja sosiaalisuuden yhtäaikaista huomioon ottamista sekä kriittistä suhtautumista perinteisiin tiedonmuotoihin kohtaan. Sen vuoksi kolmannen tilan epistemologiat eivät määrity binaaristen suhteiden kautta, kuten objektiivinen/subjektiivinen, materiaallinen/mentaallinen ja todellinen/kuviteltu (Cresswell 2004: 38). Sojan mukaan kolmannen tilan epistemologiat pikemmin ymmärtävät eksistentiaalsen olemisen ja tulemisen tilallisen luonteen. Näin ollen kyse on elettyyn tilaan yhdistyvän mahdollisuuden hyväksymisestä ja kahden ensimmäisen epistemologian dualistisen suhteen ulkopuolelle jäävän alueen kunnioittamisesta. Kaupunkitila hahmottuu samanaikaisesti sekä todellisenä ja kuviteltuna että aktuaalisena ja virtuaalisena. Se on siten paikka, joka on jatkuvassa liikkeessä ja josta saatava tieto on aina epätäydellistä.

Tutkimukseni metodologisessa linjauksessa tieto ei palaudu pelkästään aistein havaittavaan tai järjellä käsitettävään eikä näiden yhdistelmään. Olennaista on ennalta arvaamattomien asioiden ja asiantilojen ilmaantuminen. Samalla kysymys on edellä kerrottuun viitaten rihmastollisesta leikkauspisteestä, jossa paikkakokemuksia ei tulkita ikuisesti olemassa olevina. Siksi ne eivät myöskään jäsennny binaaristen käsitteiden puitteissa, jolloin paikkakokemuksia ei voida ajatella esimerkiksi puhtaasti kulttuurillis-yhteiskunnallisina tai subjektiivisina kokemuksina.

Rihmaston leikkauspisteellä ja siinä tapahtuvalla todellisuuden kaoottisuuden pysäyttämällä en viittaa pelkästään tutkittaviin, sillä yhtäläillä myös tutkijana olen osa rihmaston lankojen katkaisua, niiden solmimista ja uudelleen liittämistä. Tutkija poimii esiin havaintoja, linkkejä, kytköksiä ja viitteitä, jotka sinällään eivät palaudu puhtaasti objektiivitoituun todellisuuteen tai subjektiivisiin kokemuksiin. Todellisuus luonnostellaan yhä uudelleen ja uudelleen kokeiluiden

kautta. Tällöin teoria täydentää empirian tyhjäksi jättämiä aukkoja, ja päinvastoin. (Oksanen 2006: 37–38, 45.)

Teoriaa ja teoreettisia käsitteitä ei siten pidä tulkita kaikenkertovina kaavoina, jota vasten empiriaa tarkastellaan. Sen sijaan ne on nähtävä välineinä ja työkaluina, joilla on omat rajoituksensa. Siksi niillä ei voi tehdä mitä tahansa. Osana tutkijaa, tutkijan persoonaa ja hänen ajatteluaan teorialla ja teoreettisilla käsitteillä voidaan kuitenkin muokata rihmastoja ja saksia se rajattuun kokonaisuuteen. Tämä rajaamisen teko, olennaisen nostaminen epäolennaisesta, on osa tulemisen prosessia (ks. Oksanen 2006: 43). Se on uuden tiedon tuottamista, missä tieto, heti sen luomisen jälkeen, alkaa elää omaa elämäänsä, kuten taiteilijan tekemä maalaus gallerian seinällä (Oksanen 2004: 235). Ei siis ole olemassa päätepistettä, jossa paikkakokemus olisi lopullisesti purettu auki. Ei myöskään ole mitään absoluuttista totuutta, jonka tutkijan tulisi sankarillisesti tuoda julki ja julistaa sen aukottomuutta. On vain ikuisesti muuttuva aikatilallinen rihmasto. Kukin meistä on omalla tavallaan sotkeutunut siihen.

2 Käsitteitä sukupolvesta

2.1 LÄHTÖKOHDAT

Sukupolven käsitettä käytetään arkipuheessa laajasti ja monissa eri yhteyksissä. Yleisin käyttötarkoitus on ollut ihmisten luokittelu heitä erottavien tai yhdistävien piirteiden tai ominaisuuksien mukaan (Alanen 2001a: 98–99). Tieteessä sukupolvea käytetään myös usein laaja-alaisesti. Sen teoreettisessa kehittämisessä ollaan samanaikaisesti tekemisessä iän käsitteen kanssa, minkä vuoksi sukupolvitutkimus on yhteydessä myös iän tutkimiseen. Esimerkiksi taloussosiologi Timo Toivonen (1999) puhuu menetelmäkirjassaan sukupolvitutkimuksesta ja sen sudenkuopista yhdessä ikä- ja perioditutkimuksen kanssa. Sukupolvitutkimus ei kuitenkaan ole yksinomaan iän tutkimista. Yksinkertaistetusti voisi sanoa, että sukupolven käsitteen kautta ollaan tekemisessä ihmisen biologisen iän ja elämänkulun sekä yhteiskunnallisten muutosten kanssa. Sen myötä on mahdollista hahmottaa eri ikäryhmien välisiä eroja, joita heillä on tiettyyn yhteisölliseen tai laajempaan yhteiskunnalliseen kontekstiin nähden.

Suomen kielessä sukupolven etymologinen merkitys määrittyy pääasiassa perheen ja geneettisen periytyvyyden kautta. Sen lisäksi se jäsentyy kehitysvaiheena, jolloin jokainen uusi sukupolvi muodostuu uudenlaisena kategoriana suhteessa aikaisempaan. (Suomen kielen perussanakirja 2004: 152.) Yksinomaan suomen kielen pohjalta sukupolven merkitys ilmenee näin ollen pääasiallisesti perhesukupolvisessa mielessä, minkä vuoksi sen yhteiskunnallinen ulottuvuus jää kokonaan varjoon. Englannin kielessä sukupolvi (*generation*) palautuu antiikin kreikkaan ja latinan kieleen viitaten siten generoimiseen ja generoitumiseen (Alanen 2001a: 99). Kreikan kielen sana, *genos*, toimii pohjana verbiille *genesthai*, joka tarkoittaa ”tulla olemassa olevaksi”. Näin ollen lapsi muodostuu sukupolveksi sekä syntymän kautta että suhteessa vanhempiinsa. Sukupolven perimmäinen merkitys pohjautuu juuri eksistenssin metaforaan, josta rakentuu sukupolven käsitteellinen monimuotoisuus ja suhteellisuus. (Nash 1978: 1–2.)

Varsinaisesti sukupolvityypin käsitteen kehitti ranskalainen historioitsija Hippolyte Taine 1800-luvun puolivälissä. Tainelle tyypin laatu oli sidoksissa ajanjakson keston. Tämä taas määritteli sen, puhuttiinko hetkellisestä muoti-ilmiöstä, kulttuurikaudesta vai kenties sukupolvesta. Tainen näkemykset ponnistavat luonnontieteistä ja erityisesti geologisista vertauksista. Hänen mukaansa samalla tavalla kuin kestävimpien geologisten kerrostumien pinnalle kasautuvat pehmeimmät maa-ainekset, ”ihmisen pinnalla on tapoja, aatteita, henkistä erikoisuutta, jotka kestävät noin kolme, neljä vuotta”. Näiden hetkellisten muotityyppiominaisuuksien alla ”on vähän tukevampien luonteenpiirteiden kerros”,

joiden kesto on 20–40-vuotta. Tämä kerros viittaa sukupolvityypin käsitteeseen. Taine mainitsee vuoden 1830 tienoilla esiintyneen tyyppin, jonka aatteet ja tunteet edustavat yhtä sukupolvea: ”uuteen rotuun kuuluvan, runsailla luonteenlahjoilla ja pyrkimyksillä varustetun alhaisonlapsen, jolla on suuret intohimot ja synkät unelmat, joka on innostuva ja lyyrillinen, politikoiva ja kapinallinen, ihmisystävällinen ja uudistushaluinen ja kernaasti keuhkotautinen, kohtalokkaan näköinen traagillisine liiveineen ja huomiota herättävine hiusmuotoineen.” Kaikkein syvin kerros on Tainelle kulttuurikausityyppi, jonka piirteet heijastavat ajallisesti ja paikallisesti laajinta todellisuutta. Esimerkiksi keskiaika ja renessanssi personifioituivat munkin, ritarin ja hovimiehen tyypeissä. (Tarkka 1977: 37–38.) Ranskalainen historioitsija Annie Kriegel (1978: 23) kuitenkin huomauttaa sukupolven käsitteen samaistuneen pitkään demografiseen faktaan: yhteen vuosisataan mahtuu ainoastaan kolme sukupolvea ja yksi sukupolvi käsittää sen ajan, jolloin pojista tulee isiä.

Sukupolven käsitettä on mahdollista jäsentää ainakin neljässä eri yhteydessä (ks. Kertzer 1983). Ensinnäkin voidaan puhua perhesukupolvista. Tällöin tutkimuskohteena on isovanhempien, vanhempien ja lapsien väliset suhteet. Perhesukupolvien kohdalla kyseessä on tietyn suvun tai tiettyjen sukujen polveutuminen (Alanen 2001a: 99). Tutkimus ei aina kohdistu pelkästään geneettiseen periytyvyyteen vaan myös erilaisten sukulaisuussuhteiden jäsentämiseen. Tällaisissa tapauksissa tutkittavaa ilmiötä tarkastellaan isovanhempien, vanhempien ja lapsien vuorovaikutteisuuden kautta. Vastakohtapareiksi muodostuvat siten aikuisuus ja lapsuus tai vanhemmuus ja lapsuus. Yleisesti ottaen perhesukupolvisessa tutkimuskentässä ollaan kiinnostuneita genealogisten polveutumissuhteiden sosiaalisista seurauksista. Käytännössä tämä on tarkoittanut sukupolvien välisten aineellisten ja kulttuuristen vuorovaikutussuhteiden tarkastelua. Välittymistä ei kuitenkaan tapahdu pelkästään yhdensuuntaisesti, sillä myös lapset ja nuoret siirtävät asenteitaan ja taitojaan vanhemmilleen. Tämä voi näkyä esimerkiksi siten, että nuorempi polvi opettaa vanhempiaan ja isovanhempiaan tietokoneen käsittelyssä tai lapset välittävät koulussa oppimiaan ympäristö- ja terveystasenteita omille vanhemmilleen. (Alanen 2001a: 100–101.)

Erityisesti sosiaaliantropologiassa on tutkittu sukulaisuussuhteita laajasti (Kertzer 1983: 126). Esimerkiksi antropologi Margaret Mead (1971) esittää teoksessaan *Ikäryhmien ristiriidat. Sukupolvikuilun tutkimusta* kolmen tyyppisiä kulttuureja, jotka perustuvat vanhempien ja lapsien väliseen vuorovaikutussuhteeseen: postfiguratiivisessa kulttuurissa lapset oppivat vanhemmiltaan, kofiguratiivisessa kulttuurisessa yksilöt oppivat ikätovereiltaan ja prefiguratiivisessa kulttuurissa vanhemmat oppivat ikätovereidensa lisäksi myös lapsiltaan. Hänen mukaansa kulttuurit kehittyvät asteittain postfiguratiivisesta prefiguratiiviseen vaiheeseen. Meadille jälkimmäinen vaihe tarkoitti sitä, että sukupolvien välille oli syntynyt pysyvä kuilu. Hänen mukaansa vanhemmilla ja heidän lapsillaan oli 1970-luvun alussa täysin erilaiset kokemukset ja tulkinnat maailmasta; lapset eivät olleet koskaan kokeneet sotaa eivätkä puutetta, kun taas lapsien vanhem-

mille yhteiskunnan teknologisoituminen oli vierasta. Mead näkeekin, että vanhemmat ja lapset eivät ainoastaan puhuneet eri "kieltä" vaan kyse oli myös traditionaalisen sukupolvijaon murtumisesta. Sen vuoksi vanhemmat eivät tienneet kokemuksensa ansiosta enempää kuin heidän lapsensa eivätkä he siten voineet toimia lapsiensä oppaina.

Koska modernissa yhteiskunnassa kehitys on ollut nopeaa, vanhemmat eivät enää perinteiseen tapaan siirrä omia kokemuksiaan samaistumiskohteiksi lapsille (ks. Ahonen 1998: 12). Yhteiskuntatieteilijä Anthony Giddens (1995) on jossain määrin jatkanut sukupolvien välisten suhteiden pohtimista. Hänen mukaansa kypsän moderniuden ilmaannuttua tradition luonne muuttui: kun traditionaalisissa yhteiskunnissa perinnettä siirrettiin suullisesti ja paikallisyhteisön tasolla, jälkitraditionaalisissa yhteiskunnissa yhteiskunnallisia siteitä on käytännössä luotava, sen sijaan että niitä perittäisiin menneisyydestä. Giddensille jälkitraditionaalinen järjestys ei kuitenkaan tarkoita traditioiden täydellistä katoamista vaan lähinnä sitä, että niitä voidaan puolustaa ja artikuloida diskursiivisesti. Sukupolvien välisten suhteiden tarkastelu ei siten rajaudu pelkästään vanhempien ja lasten välisen suhteen tarkasteluun. Sukupolvitutkija Joseph DeMartinin (1992: 452) näkemyksen mukaan käsitys sukupolvesta ja sukupolvien välisistä suhteista sukuperäisyyden näkökulmasta auttaa ymmärtämään arvojen ja tapojen samankaltaisuutta eri sukupolvien välillä. Vanhempien ja lasten vahva side hänen mukaansa näkyy esimerkiksi poliittisten arvojen periytyvyytenä. Sosiologi Molly Andrews (2002: 86) haluaa kuitenkin laajentaa DeMartinin ideaa arvojen ja asenteiden periytyvyydestä ilman, että sukupolvien välillä olisi biologista sidettä. Sen myötä sukupolvet eivät määrittyisi yksinomaan tietyn suvun sisällä vaan sukupolviasema toteutuisi laajempien yhteiskunnassa vallitsevien sukupolvisuhteiden kautta. Näin sukupolvet jäsenyisivät suhteessa toisiinsa.

Eräänlaisena vastakohtana edelliseen jäsentelytapaan on kohorttikeskäinen näkemys. Kohortin määritelmä on yksinkertainen: "samaa kohorttiin kuuluvat ne ihmiset, jotka ovat syntyneet tiettyinä periodina" (Toivonen 1999: 269). Olenaiseen asemaan nousee siis yksilöiden biologinen syntymä. Samana ajankohtana syntyneet yksilöt vanhenevat ja kokevat yhteiskunnalliset muutokset yhtäaikaaisesti elämänkaarensa nähden. Erityisesti väestötieteilijät ovat tottuneet käyttämään kohortin käsitettä. Heidän tarkastelunsa kohteena ovatkin olleet väestön muutokset. (Alanen 2001a: 99–100.) DeMartinin (1992) mukaan käsitys sukupolvista kohortteina painottaa niiden erilaisuutta toisiinsa nähden. Ikäryhmien väliset erot näyttäytyvät hänelle tämänkaltaisessa näkökulmassa toisilleen vastakkaisina ja ajoittain jännitteisinä. Yhteenvetona hän toteaa, että vertailevissa tutkimuksissa ikäryhmien konfliktit oletetaan normaaliksi osaksi sukupolvien välistä vuorovaikutusta ja korostuneiksi niiden nuorisoryhmien taholta, jotka haastavat vanhempien ikäryhmien auktoriteetin oman yhteiskunnallisen osallistumisensa myötä. Käsitys sukupolvista yksinomaan kohortteina kyseenalaistaa arvojen ja asenteiden periytyvyyden. Sukupolvien välillä ei nähdä jatkuvuutta vaan suhteet jäsenyvät katkoksien ja murrosten kautta.

Kolmas lähestymistapa keskittyy elämäntavan käsitteeseen. Tässä yhteydessä sukupolvi käsitteellistyy tiettyinä elämänvaiheina. Esimerkiksi nuoruuteen ja vanhuuteen kuuluvat piirteet tulkitaan sukupolviominaisuuksiksi. Kun kohorttia nimitetään jonkin ominaisuuden avulla, voi todellisuudessa kyse olla ajan ja elämäntavan mukaan muuttuvasta tekijästä. Esimerkiksi vuoden 2004 *Nuorisobarometrissä* monet suomalaiset nuoret nimesivät itsensä joko tietotekniikka- tai kännykkäsukupolven edustajiksi (Wilska 2004). Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että kymmenien vuosien päästä nykyiset nuoret kokisivat kuuluvansa edellä mainittuihin sukupolviin. Pysyvästi pidetty sukupolviominaisuus voi siis olla ohimenevää. Yhtälailla myös ikäryhmien väliset asenne-erot voivat johtua siitä, että he elävät eri elämänvaiheissa (Siurala 1994: 150). Kun sukupolven ymmärtää yksinomaan elämänvaiheena, erot ja suhteet näyttäytyvät elämäntapojen välisinä eroina. Käytännössä eroavaisuudet voivat ilmetä esimerkiksi kulutus-ikäyttäytymisenä tai kaupunkiympäristössä liikkumisena. Sen vuoksi sukupolvien väliset suhteet jäsenyivät tässä yhteydessä rajattuna ajankohtana ja tietystä elämänvaiheesta käsin.

Neljänneksi voidaan puhua yhteiskunnallisista sukupolvista, jotka voidaan samalla mieltää myös historiallisina sukupolvina. Tässä yhteydessä sukupolvet määrittyvät laajemman yhteiskunnallisen kehityksen kautta. Olennaiseen asemaan nousee jokin historiallisesti ja yhteiskunnallisesti merkittävä tapahtuma, joka siten leimaa kohortteja (Kertzer 1983: 127). Kyseessä ei välttämättä tarvitse olla koko yhteiskuntaa käsittävä murros vaan se voi koskea jonkin tietyn yhteiskunnan kehitystä. Näin ollen esimerkiksi jostakin alakulttuurista voi erottaa eri sukupolvia (esim. Puuronen 2001). Vaikka sosiaalipolitiikan professori J.P. Roos (1987) käsittelee suomalaisia sukupolvia paljolti elämäntavan käsitteen kautta, voidaan tutkimuksessa esiin nousseet sukupolvet ymmärtää myös yhteiskunnallisina sukupolvina. Hänelle sukupolvi on muuttuja, joka määrittyy yksilöiden elämäntapojen kautta. Keskeisessä asemassa Roosin tutkimuksessa ovat suuret historialliset muutokset, jotka olennaisella tavalla vaikuttavat yksilöiden elämään ja sukupolvien muodostumiseen.

Roosin aineisto koostuu tavallisten suomalaisten elämäntapojen, joiden myötä hän jakaa suomalaiset neljään kategoriaan. Ensimmäistä sukupolvea Roos kutsuu sotien ja pulan sukupolveksi. Sen jäsenet ovat hänen mukaansa syntyneet 1900-luvun kahtena ensimmäisenä vuosikymmenenä. Keskeistä tälle sukupolvelle on ollut puutteen ja sotien omakohtainen kokeminen sekä elämän aktiivivaiheen aloittaminen sotien välisenä aikana tai niiden jälkeen. Toinen sukupolvi on Roosin jaottelussa sodanjälkeisen jälleenrakennuksen ja nousun sukupolvi. He ovat syntyneet 1920-luvun puolivälin ja 1930-luvun lopun välisenä aikana, minkä vuoksi sotakokemukset eivät heille ole yhtä keskeisiä kuin edelliselle sukupolvelle. Elämäntapojen kautta esiin tuleva piirre, joka samalla leimaa koko kyseistä sukupolvea, on hyvinvoinnin saavuttaminen tyhjistä. Roos toteaa, että sodanjälkeisen jälleenrakennuksen ja nousun sukupolven elämäntapojen voidaan pitää suomalaisen yhteiskunnan menestystarinana: ”jos perhe on tyh-

jästä hankkinut itselleen oman asunnon, auton ja muut vehkeet, jos lapsista on tullut kunnollisia, koulunkäynejä ja menestyviä kansalaisia, niin elämänsä voi olla tyytyväinen: on saavuttanut sen minkä pitääkin.” Kolmatta sukupolvea Roos kutsuu suuren murroksen sukupolveksi. He ovat syntyneet sodan aikana tai sen jälkeen 1940-luvulla. Keskeisellä sijalla ovat ”ei-kokemukset”: he eivät ole kokeneet omakohtaisesti sotia, suoranaista puutetta tai katastrofeja. Kyseisen sukupolven elämää leimaavat maaltamuutto, koulun merkityksen muutos, aineellisen hyvinvoinnin voimakas kasvu, työttömyys ja lasten päivähoito-ongelmat. Roosille suuren murroksen ja heitä edeltäneiden sukupolvien kokemusten välillä vallitsee jyrkkä ero. Neljännen sukupolven jäsenet ovat syntyneet 1950-luvulla ja heitä Roos kutsuu lähiöiden sukupolveksi. Tämä sukupolvi oli tutkimuksen tekohetkellä ”kirjoittamaton lehti”, minkä vuoksi heitä oli mahdollista tarkastella perusteellisemmin. Koska edellä mainittu tutkimus on tehty 1980-luvulla, ei siinä luonnollisestikaan ole uudempia sukupolvia. Siitä huolimatta se kuitenkin tuo esille sen, mistä yhteiskunnallisissa ja historiallisissa sukupolvissa on kyse: tietyn historiallisen tapahtuman tai yhteiskunnallisen murroksen merkittävästä vaikutuksesta määrätystä elämänvaiheesta olevien yksilöiden elämänsäkuuluun ja heidän kokemuksiinsa.

Vaikka teen tässä yhteydessä eron eri tavoille ymmärtää sukupolvi, itse tutkimuksessa näitä voidaan käsitellä osittain päällekkäisinä. Kuten Hippolyte Tainen sukupolvityyppikäsityksestä käy ilmi, sukupolven käsitteessä on pohjimmiltaan kyse asenteista ja arvoista. Niiden kautta myös ympäristöä hahmotetaan. Koska jokainen uusi sukupolvi ponnistaa aina edellisen sukupolven rakentamalta pohjalta, uudet ajattelutavat ovat aina jossain määrin sidoksissa kulttuuriseen perintöön. Maailman hahmotustavoissa on yhtäläisyyksiä huolimatta eri syntymäajankohdista.

2.2 KARL MANNHEIMIN SUKUPOLVET

2.2.1 Näkökulmia yhteiskuntatieteissä

Sukupolvitutkimuksen keskeisin hahmo on tiedonsosiologi Karl Mannheim, jota voidaan pitää ensimmäisenä todellisena sukupolvikäsitteen sosiologisena ja sosiaalipsykologisena kehittäjänä (Virtanen 1999: 81). Varhaiskasvatuksen professori Leena Alasen (2001a: 102) mukaan Mannheimin sukupolvikäsitteen teoreettisen kehittelyn taustalla oli tarve selvittää, kuinka sosiologian tulisi lähestyä kulttuurillisia ilmiöitä. Sen vuoksi sukupolven saattoi ymmärtää ainoastaan ottamalla huomioon sen syntyyn vaikuttavan historiallisen ja sosiaalisen kontekstin. Vaikka Mannheim kohdisti klassisen esseensä, *The Problem of Generations* (1952), sosiologeille, kyse oli kuitenkin kulttuurillisten ilmiöiden hahmottamisesta laajemmin yhteiskuntatieteellisessä tutkimuskentässä.

Mannheimin teoreettinen tutkimus sukupolvesta ei kuitenkaan ole yhteiskuntatieteissä ensimmäinen. Itse asiassa klassisen sosiologian piirissä iän ja yhteis-

kunnallisten rakenteiden yhtäaikaaisella tarkastelulla on pitkä historia takanaan (Edmunds & Turner 2002: 3). Positivismin isänä pidetty Auguste Comte pohti kehityksen ja sukupolvisen periytyvyyden sekä keskimääräisen eliniän välistä suhdetta omassa tuotannossaan (Hagestad 1999: 514). Comte näki, että yksilöiden keskimääräisen eliniän joko lyhentyessä tai pidentyessä myös kehityksen tempo muuttuisi. Esimerkiksi kehityksen kiihtyminen vaatisi Comten näkemyksen mukaan ihmisten eliniän laskua, koska tällöin vanhempi sukupolvi eläisi lyhyemmän aikaa ja siten heidän vaikutuksensa yhteiskuntaan olisi pienempi. Comtelle ihmiskunnan edistys oli suoraan yhteydessä ihmislajin orgaanisiin rajoihin, mikä käytännössä tarkoitti yhden sukupolven olevan ajallisesti keskimäärin 30 vuotta. Näin ollen sekä sukupolven muotoutuminen että yhteiskuntaan vaikuttavat voimat ovat Comten ajattelussa suoraan alisteisia biologisille tekijöille. (Mannheim 1952: 277–278.)

Nykyisin näitä näkemyksiä on helppo arvostella, minkä vuoksi oikeutettumpaa olisi ymmärtää Comten ajatusten yhteiskunnalliset ja historialliset lähtökohdat. Häkli (1999: 37–39) toteaaakin, että näkemykset ovat aina yhteydessä kulloisenkin aikakauden historialliseen ja yhteiskunnalliseen tilanteeseen. Sen johdosta hänen mukaansa on huomioitava 1800-luvun yhteiskunnallisen vuorovaihtuksen laajentuminen ja muutokset yhteiskuntarakenteessa. Näiden keskellä joutui myös Comte elämään.

Osittain vastakkainen Comten positivistiseen lähestymistapaan on Wilhelm Diltheyn romanttis-historiallinen näkökulma. Sosiologi Jane Pilcherin (1994: 486) mukaan Dilthey pyrki korvaamaan ajan ”ulkoiset yksiköt”, kuten vuosikymmenet, vuodet ja kuukaudet, sukupolven käsitteellä. Pilcher toteaaakin, että romanttis-historialliseen lähestymistapaan kuului ymmärrys ajasta ja aikalaisuudesta subjektiivisesti koettuna olotilana. Diltheyn näkemysten taustalla oli positivismin kritiikki. Sen mukaan sosio-historiallista todellisuutta pystytään ainoastaan ymmärtämään, minkä vuoksi kulttuurin selittäminen on hankalaa. Ihmisen kokemukset ja toiminta eivät Diltheylle olleet ulkoisesti ilmenevää tietoa vaan subjektiivisia ja osa ihmisen luomaa historiallista kokonaisuutta. (Swingewood 1984: 130–132.)

Dilthey oli kiinnostunut sukupolvista, koska sukupolven käsitteen kautta oli mahdollista lähestyä historiallista kehitystä ja samalla korvata erilaiset ajalliset termit. Dilthey havaitsi, että aikalaiset muodostavat yhden sukupolven, koska he ovat samojen yhteiskunnallisten ja historiallisten vaikutusten alaisia. Hänelle keskeistä oli subjektiivisesti koettu aika, joka myös erotti eri sukupolvet toisistaan. Toisin sanoen Diltheyn näkemys sukupolvista nojasi nimenomaan siihen käsitykseen, että samaan sukupolveen kuuluvat omaavat samanlaisen kokemusmaailman. (Mannheim 1952: 280–286.)

Nykyaikaisen sosiologian oppi-isänä tunnetun Emile Durkheimin mielenkiinnon kohde sitä vastoin liittyi hänen sosiaalista integraatiota koskeviin tutkimuksiinsa (Hagestad 1999: 514). Durkheim (1980) korosti teoksessaan *Uskontoelämän alkeismuodot* riittien roolia yhteisöllisten ilmiöiden selittämisessä. Hänen mu-

kaansa erilaisten riittien tehtävänä on organisoida uskomuksia ja lujittaa sosiaalista integraatiota, jotta ihminen pystyisi kokemaan oman elämänsä arvokkaampana kuin siinä tapauksessa, että hän noudattaisi pelkästään yksilöllisiä mieli-johteitaan. Durkheimille sosiaaliset ilmiöt eivät kuitenkaan olleet ymmärrettävissä ja selitettävissä pelkästään ilmiöiden, kuten rituaalien tai yksilöllisten ominaisuuksien avulla, vaan näkymättömien syy-seuraus-mekanismien kautta (Häkli 1999: 97). Sukupolvitutkijat June Edmunds ja Bryan S. Turner (2002: 5) korostavat, että Durkheim selitti sosiaalista solidaarisuutta tutkimalla rituaaleja, jotka yhdessä historiallisten myyttien kanssa tuovat ryhmään voimakasta yhteenkuuluvuuden tunnetta.

Sukupolvitutkimuksen näkökulmasta Durkheimin havainnot ovat mielenkiintoisia. Muistitutkija Paul Connerton (1989: 3–4) näkee, että mielikuvat menneisyydestä legitimoivat nykyisen sosiaalisen järjestyksen. Sen vuoksi on hänen mukaansa keskeistä huomioida rituaaliset performanssit, joilla kollektiivista menneisyyttä ilmaistaan. Näin ollen eri sukupolvet muodostuvat tehokkaiksi sosiaalisiksi verkostoiksi, kun yhteistä sosiaalista historiaa julistetaan erilaisissa rituaaleissa ja rituaalisissa tapahtumissa (Edmunds & Turner 2002: 6). Durkheimilaisittain onkin keskeistä huomioida niitä toimintamalleja, joilla vanhemmat sukupolvet välittävät nuoremmille sukupolville yhteisiä tapoja ja arvoja. Tästä näkökulmasta sukupolvien väliset suhteet ilmenevät lähinnä jatkumona kuin ristiriitoina tai jännitteinä. Durkheimilaiseen ajattelukehikkoon nojaava käsitys sukupolvista eroaa selvästi Comten näkemyksistä; siinä missä Comtelle sukupolven muotoutuminen näyttäytyy biologisten syiden kautta, Durkheimille sukupolvien perusta on yhteisöllisissä tekijöissä.

Vaikka olenkin tässä yhteydessä tuonut esille erilaisia näkökulmia, joilla yhteiskuntatieteissä on tarkasteltu yksilöllisen iän ja yhteiskunnallisten rakenteiden välisiä suhteita, keskeisimmät Mannheimin näkemyksiin vaikuttaneet näkökulmat olivat positivistinen ja historiallis-romanttinen lähestymistapa. Lähinnä Mannheim kuitenkin keskittyi esseessään näiden näkemysten kritisoimiseen. Mannheimin (1952: 278, 286) mukaan näkökulmista ensiksi mainittu, positivistinen lähestymistapa, oli suoraa jatketta klassisesta rationalismista. Hän toteaa positivistisen koulukunnan edustajien kauttaaltaan tulkinneen sukupolvien ongelman samansuuntaisesti: he kaikki halusivat ymmärtää sen hetkisiä intellektuaalisia ja yhteiskunnallisia muotoja biologian kautta. Sen johdosta positivistit pyrkivät Mannheimin mukaan kiihkeästi etsimään yleisiä lakeja historiallisen kehityksen selittämiseksi. Mannheimille positivistien painottamat biologiset selitysmallit olivat kuitenkin liikaa. Hän korostaa, että kaikenlaiset biologisiin tekijöihin vetoavat pohdinnat on hylättävä, sillä ne ovat pelkkä tekosyy olla tutkimatta sosiaalisten prosessien vaikutusta sukupolviin tarkemmin.

Toinen Mannheimin kritisoimista näkökulmista, romanttis-historiallinen lähestymistapa, ei myöskään ole riittävä selittämään sukupolvien ongelmaa. Mannheimin (1952: 284–285) näkemyksen mukaan romanttis-historiallinen koulukunta on täysin hämärtänyt sen tosiseikan, että fyysikaalisten ja mentaalisten

tilojen välissä on todellisuuden taso, jossa sosiaaliset voimat toimivat. Sen enempää kuin näkemys kulttuurillisten faktojen rakentumisesta ”mysteeristen luonnollisten prosessien” toimesta, ei totaalinen spiritualistinen asenne kelpaa selittämään yhteiskunnallisia liikkeitä. Pilcher (1994: 485) huomauttaa, ettei Mannheim suinkaan riko biologia-sosiologia-dikotomiaa. Pikemminkin hänen lähtökohtansa on juuri biologiseen rytmiin ja sosiaalisen kokemukseen perustuvan sukupolven erottelu, joiden lisäksi Mannheimin malli sisältää myös erilaiset sukupolviliikkeet (Virtanen 1999: 81). Mannheim oli erityisesti kiinnostunut sukupolvista sosiaalisen muutoksen toimijoina sekä intellektuaalisten ja organisaattoristen vaihtoehtojen kannattelijoina, minkä vuoksi hänen sukupolvitulkitantansa voidaan ymmärtää laajempänä kritiikkinä marxilaista traditiota kohtaan (Edmunds & Turner 2002: 4).

Yleisesti ottaen Mannheim tunnetaan tiedonsosiologian (*Wissensoziologie*) klassikkona. Sosiologi Alan Swingewoodin (1984: 298–302) mukaan Mannheim kuului unkarilaisten intellektuellien sukupolveen, jotka pääsääntöisesti olivat kiinnostuneita kulttuurista ja ihmisten arvoista. Kuten Swingewood toteaa, kokonaisuudessaan Mannheim oli tiedonsosiologiassaan kiinnostunut tiedon kollektiivisesta luonteesta, erilaisista ajattelutavoista ja näiden suhteesta erilaisiin sosiaalisiin ryhmiin. Vaikka tiedonsosiologit yhdistävät ajattelutavat erilaisiin yhteiskunnallisiin tilanteisiin, Swingewood huomauttaa Mannheimin näkemyksen olleen hegeliläinen. Sen mukaan eri näkökulmien todellinen luonne rakentuu niiden suhteesta ylihistorialliseen todellisuuteen.

Ajan henki (*Zeitgeist*) ja pyrkimys sen ymmärtämiseen oli Mannheimille ja hänen ajattelulleen leimaa-antava piirre. Yhtälailla kuin muut saksalaiset tiedonsosiologit, myös Mannheim jakoi ajatuksen kulttuurin kriisistä, mikä samalla tarjosi ponnahduslaudan kiinnostukselle ymmärtää ajan henkeä. (Frisby 1983: viii–ix; Purhonen 2002: 5.) Vaikka Mannheimin ajattelussa ajan hengen pohdinta lävisti monia hänen käsittelemiään teemoja, tarkoittaen samalla pyrkimystä ymmärtää kiihtyvää moderniteetin dynamiikkaa (Purhonen 2002: 5), liittyi *Zeitgeist* myös sukupolvianalyysiin. Mannheimilaisittain tulkittuna sukupolvitutkimus on puhtaimmillaan juuri tutkimusta kulloisenkin aikakauden yleisestä ilmapiiristä. Yhteiskunnalliset ja kulttuuriset tekijät vaikuttavat keskeiset siihen, millainen sukupolvi tietynä aikakautena nousee esiin.

2.2.2 Max Weberin luokkakäsitys

Mannheimin sukupolvianalyysi pohjautuu monelta osin saksalaisen taloustieteilijä ja sosiologi Max Weberin luokkakäsitykseen. Weber (1978: 302) puhuu erikseen luokka-asemasta ja luokasta. Luokka-asema viittaa mahdollisuuteen hankkia hyödykkeitä ja tietty yhteiskunnallinen asema elämässä. Yksilön omien taitojen ja hyödykkeiden suhteellinen kontrollointi johtaa Weberin mukaan sisäisen tyydytyksen löytymiseen. Luokka-asema merkitsee hänelle nimenomaan kulu-tushyödykkeiden, tuotantovälineiden, omaisuuden, resurssien ja taitojen hallintaa. Luokalla Weber tarkoittaa saman luokka-aseman omaavia henkilöitä, minkä

vuoksi samaan luokkaan kuuluvilla yksilöillä on yhtäläinen mahdollisuus toimia markkinoilla.

Weberille luokka-asema ei ole määräytynyt pelkästään omaisuuden tai sen puutteen kautta vaan myös niiden taitojen ja ominaisuuksien mukaan, joita yksilö voi tarjota markkinoilla. Luokka-asema on samalla myös markkina-asema, sillä markkinoiden rakenteissa tapahtuvat muutokset ovat keskeisessä roolissa määrätessään yleiset ehdot yksilöiden toimintaan. Kuten Mannheimille sukupolvien suhteen, Weberille luokat eivät ole koskaan homogeeninen kokonaisuus, missä vallitsivat yhtäläiset kiinnostuksen kohteet¹. (Swingewood 1984: 184–185.) Sosiologian professori Erik Olin Wrightin (2002: 843–844) mukaan Weberille keskeinen teema luokkien suhteen oli se, kuinka luokat determinoivat ihmisten mahdollisuuksia taloudellisissa vuorovaikutussuhteissa. Hän myös toteaa, että weberiläisen ajattelutavan mukaan markkinat vaikuttavat yksilön ja hänen lapsiensa elämään. Sen johdosta lasten elämässä tapahtuvat muutokset ovat suorassa yhteydessä heidän vanhempiansa kyvykkyyteen toimia markkinoilla².

Mannheimilainen sukupolvianalyysi ja sen yhteys Weberin luokkakäsitykseen tulee ilmi eri kategorioiden välisten suhteiden kautta. Alanen (2001a: 108) toteaa, että tässä ajatteluperinteessä sekä yhteiskuntaluokkien että sukupolvien väliset suhteet ilmenevät ulkoisina tai ehdollisina, kontingentteina suhteina. Yhteiskuntatieteilijä Andrew Sayerille (2000: 16) tämänkaltaisissa suhteissa vähintään kaksi objektia ovat yhdistyneenä toisiinsa siten, että jokainen näistä voi olla olemassa ilman toisia objekteja. Sen vuoksi kontingenttitodellisuus ilmenee vain sellaisessa mittauksessa, jossa toisen tekijän mittaaminen tapahtuu toisesta riippumattomasti (Töttö 2004: 123). Toisin kuin sisäisessä suhteessa, ulkoisessa suhteessa itse suhde ei sinällään muotoile osapuolia, minkä vuoksi verratut eivät ole identiteeteiltään riippuvaisia toisistaan (Pulkkinen 2003: 98).

Sukupolven muotoutuminen voidaan ymmärtää Wrightin (1997: 1–2) tavasta puhua riippuvasta muuttujasta. Yhteiskuntaluokan tai sukupolven olemassaolo voidaan selittää Mannheimin tavoin erilaisilla kulttuurisilla, sosiaalisilla, psykisillä tai biologisilla tekijöillä (Alanen 2001a: 109). Weberiläisittäin tulkittuna sukupolvet ovat riippumattomia toisistaan, mutta riippuvaisia ulkoisista prosesseista. Sen vuoksi tietyn sukupolven ominaisuuksiin ja niiden olemassaoloon eivät vaikuta sukupolvien väliset vuorovaikutussuhteet, vaan sukupolvet ovat seurausta ja siten riippuvaisia ulkoisista muuttujista. Olisiko sitä myöten mah-

---

¹ Weber (1978: 302–305) tekee eron kolmeen eri luokkakategoriaan: omistajaluokkiin, kauppiasluokkiin ja sosiaaliluokkiin. Jokaisessa näissä kategorioissa on hänen näkemyksensä mukaan lukuisia eri ammattiryhmiä.

² Ylipäätään Mannheimin ajattelussa oli suhteellisen paljon samoja piirteitä kuin Weberin ajattelussa. Esimerkiksi yhteiskunnan Mannheim käsitteellisti yksilöllisten toimijoiden aikaansaamana merkityksellisten toimintojen rakenteena. Hänen ja Weberin ajattelua yhdisti myös uskantilainen käsitys todellisuudesta, josta ihminen voi saada ainoastaan epätäydellistä tietoa. Sen vuoksi molemmat tulkitsivat sosiaalisen todellisuuden pikemminkin rakenteena kuin luonnollisena tai yksinkertaisena materiaalisena kokonaisuutena. (Hamilton 1974: 121–122; ks. myös Loader 1985: 121–124.)

dollista, että nuoret sukupolvena olisivat olemassa ilman vanhempia sukupolvia tai päinvastoin? Toisaalta voisi yhtälailla kysyä, voiko esimerkiksi ”lähiöiden sukupolvi” (ks. Roos 1987) olla olemassa ilman lähiöitä tai lähiöt ilman ”lähiöiden sukupolvea”.

Ymmärrys sukupolvista kohortteina on yhteydessä Mannheimin käsitykseen luokista. Mannheimille sukupolvi näyttäytyi analogisena yhteiskuntaluokan käsitteelle. Sen vuoksi sekä sukupolviasema että luokka-asema ovat hänelle sosiaalisia kategorioita, vaikka luokka poikkeaa materiaalisessa suhteessa sukupolvesta³. (Alanen 2001a: 103.) Mannheim (1952: 291) toteaa, että luokka-asemassa ja sukupolviasemassa yksilöt sijoittuvat samassa suhteessa yhteiskunnalliseen ja historialliseen kehityskulkuun. Yhteisessä asemassa olevat henkilöt ajattelevat ja kokevat asioita samansuuntaisesti, mutta ovat samalla ulossuljettuja lukuisista muista ajattelu- ja kokemistavoista. Mannheim tulkitsee, että yhteisen aseman ja samojen kokemusten kautta yhteiskunta näyttäytyy vain tietystä näkökulmasta käsin. Yhteiskunnan jäsenten saatavilla oleva kokemuseräinen, intellektuaalinen ja emotionaalinen tieto ei hänen mukaansa jakaudu tasapuolisesti kaikkien ihmisten kesken, minkä vuoksi tietyssä asemassa olevilla henkilöillä on rajalliset mahdollisuudet päästä käsiksi määrättyyn informaatioon.

Yhteiskunnallisuus ilmenee Mannheimille siis erilaisten sijaintien kautta, jotka samalla mahdollistavat yksilöille tietyn kokemis- ja toimintatavan yhteiskunnassa (Longhurst 1989: 28). Hän ei kuitenkaan tule huomioineeksi sitä, että eri sukupolvien vuorovaikutussuhteet vaikuttavat kunkin sukupolven tietoihin ja kokemuksiin. Sukupolvikokemus ei näin ollen synny pelkästään sijaintina yhteiskunnan historiallisessa kehityksessä, vaan sukupolvien väliset toimintatavat ovat riippuvaisia kunkin sukupolven kokemuksista ja heidän roolistaan yhteiskunnassa.

2.2.3 Sukupolven kolme tasoa

Mannheimilaisittain sukupolvi rakentuu biologisen ikäpolven, sukupolviase-
man ja aktualisoituneen sukupolven kautta. Täsmällisempää olisi puhua sukupolven tasoista, jotka muodostuvat kerroksittain aina toistensa päälle. Sen vuoksi jokainen näistä toimii seuraavan kerroksen ponnahduslautana. Mannheimin sukupolvimallin perustana on biologinen ikäpolvi, jota voidaan kutsua myös kohortiksi. Käytännössä tämä tarkoittaa samana ajankohtana syntyneitä henkilöitä. Vaikka Mannheim kritisoi vahvasti positivistien sukupolvikäsitystä, hänelle itselleen sukupolvi rakentui biologiselta pohjalta. Tosin Mannheim ei kuitenkaan nähnyt, että pelkät biologiset perusteet olisivat riittäviä selittämään sukupolven käsitettä. Kaikesta huolimatta Mannheimille (1952: 290–291) sukupolvi perustuu ihmisen olemassaolon biologiselle rytmille, mikä käytännössä tarkoiti-

---

³ Kun Mannheim puhuu luokista, hän viittaa sillä poliittiseen aktiivisuuteen eikä niinkään taloudellisiin ehtoihin. Vaikka luokka oli Mannheimille yksi tärkeimmistä yhteiskunnallisista asemista, se ei kuitenkaan ollut etusijalla muihin tärkeisiin asemiin nähden. Jos luokka on muita asemia merkittävämpi, se on sitä ainoastaan poliittisten vaikutustensa takia. (Longhurst 1989: 28.)

taa yksilöiden syntymistä, vanhentumista ja lopulta kuolemista. Hänen mukaansa samana ajankohtana syntyneet ihmiset vanhenevat samassa tahdissa. Biologinen ikäluokka perustuu siis luonnollisiin biologisiin prosesseihin, jotka eivät ole ominaisia pelkästään ihmisille vaan myös muille eläville olennoille. Näin ollen kyse on lähinnä tietyn lajin geneettisestä uusiutumisesta. Antropologia ja biologia voivat Mannheimin (1952: 290) mukaan ainoastaan auttaa elämän ja kuoleman sekä ikääntymiseen liittyvien fyysisten ja henkisten muutoksien ymmärtämisessä, mutta ne eivät kuitenkaan pysty selittämään sosiaalista ja historiallista kehitystä.

Tietty biologinen ikäpolvi ei pelkästään ikäänny yhtäaikaaisesti vaan myös kokee yhteiskunnalliset ja historialliset muutokset samanaikaisesti suhteessa omaan biologiseen elämänrytmiin. Mannheim (1952) puhuu tässä yhteydessä sukupolviasemasta (*generational location*)⁴, joka voidaan käsittää myös kokemuksellisenä sukupolvena (ks. Virtanen 1999). Tämä muodostaa mannheimilaisen sukupolvikehikon toisen tason. Sukupolviasema on mahdollisuuksien ja yksilön elämänmuutosten kasauma, mitä samalla voidaan pitää sukupolven ”kohtalona” (Edmunds & Turner 2002: 5). Mannheimin teorioita tutkinut Paul Kecskemeti (1952: 23) toteaaakin, että Mannheimille sukupolviasema viittaa tiettyjen yksilöiden jakamiin yhteisiin piirteisiin, jotka eivät perustu tietoiseen valintaan, vaan lähinnä samaan paikantumiseen sosiaalisen maailman jatkumolla.

Mikä merkitys sitten biologisen ikäpolven tasolla on kokemukselliseen sukupolveen nähden? Kun uudet ikäluokat Mannheimin (1952: 292–294, 297–298) mukaan joutuvat tekemisiin yhteisen kulttuurisen perinnön kanssa, on heillä siihen ”tuore kosketus” (*fresh contact*). Hän tulkitsee, että uudet ikäluokat muodostavat uudenlaisen näkökulman verrattuna vanhempiin ikäluokkiin, minkä vuoksi sukupolvien kokemuksissa ja ajattelutavoissa on eroavaisuuksia. Mannheimille sukupolviaseman muodostumiseen ei riitä se, että ihmiset ovat syntyneet samana ajankohtana vaan paljon keskeisempää on tietyn ikäryhmän samankaltaiset kokemukset samoista tapahtumista. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että vanhoilla ja nuorilla olisi sama sukupolviasema, vaikka he olisivatkin kokeneet samat tapahtumat yhtäaikaisesti. Avainasemassa on pikemminkin se, mikä on kokemuksen suhde tietyn ikäryhmän jäsenten elämänkulkuun. Murroksen vaikutus kohdentuu tehokkaimmin maailmankatsomuksellisesti otollisemmassa ”leimautumisiässä” oleviin henkilöihin, jotka Mannheimille ovat aikuistumisvaiheissa olevia nuoria⁵ (Virtanen 1999: 83).

Sukupolviaseman yhteydessä puhutaan usein avainkokemuksesta. Mannheimilaisittain tulkittuna avainkokemus koetaan nuorena ja sen katsotaan sa-

---

⁴ Mannheimin sukupolviasema on analoginen hänen käsitykseensä luokista. Tässä yhteydessä tulee esille hänen ajattelunsa weberiläiset ja heideggeriläiset juuret, joissa yksilön olemassaolo nähdään sosiohistoriallisten olosuhteiden determinoimiksi. (Corsten 1999: 253.)

⁵ Mannheimin (1952: 300) käsityksen mukaan ihminen alkaa kyseenalaistaa asioita noin 17-vuotiaana.

malla vaikuttavan tietyn ikäryhmän arvoihin ja maailmankatsomukseen. Avainkokemus on yleensä jokin laaja yhteiskunnallinen ja historiallinen mullistus (ks. Roos 1987: 53). Virtanen (1999: 89) kuitenkin muistuttaa, ettei avainkokemus ole ”puhdas” koko ikäluokalle. Esimerkiksi hän ottaa Suomen talvi- ja jatkosodan. Virtasen mukaan rintamajoukkoihin osallistuivat vuosina 1910–1926 syntyneet miehet, mutta heidän lisäksi sodassa olivat mukana myös vanhempi upseeristo päämajassa sekä pelloilla, tehtaissa ja ilmavalvonnassa töitä tehnyt kotirintama. Mannheimilaisittain tulkittuna ainoastaan rintamalla olleet ikäluokat muodostavat Virtasen näkemyksen mukaan varsinaisen kokemuksellisen sukupolven, kun taas vanhemmalle upseeristolle ja rintamajoukkojen vanhemmille kerrostumille maailmankuva oli ehtinyt jo muodostua. Heidän lisäksi sodan kokivat pääasiassa kotirintamalla toimineet 12–17-vuotiaat varhaisnuoret ja heitä nuoremmat lapset, joille sota jäi Virtasen mukaan mieleen vahvoina tunnelmina ja elämyksinä. Avainkokemus ei siis ole kaikille samanlainen. Lähinnä kyse on siitä, millainen vaikutus tietyllä yhteiskunnallisella ja historiallisella tapahtumalla on yksilöiden maailmankuvaan. Kuten Virtasen esimerkistä käy ilmi, läheskään kaikille sodan kokeneille sillä ei ollut olennaista vaikutusta arvomaailman rakentumiseen. Mannheimilaisittain ajateltuna sukupolvikokemus onkin aidoimmillaan silloin, kun sillä on selvä vaikutus yksilöiden arvoihin ja tapoihin toimia maailmassa.

Mannheimille (1952) kulttuurisen muutoksen ja sukupolvien synnyn välillä on selvä yhteys: mitä useammin muutoksia tapahtuu ja mitä syvempiä ne ovat, sitä useammin syntyy uusia sukupolvia. Kulttuuritutkija Henna Mikkolan (2002) tutkimuksessa käy ilmi, että nykynuorten jonkinlaisena avainkokemuksena voidaan pitää 1990-luvun alun talouslamaa. Hän kuitenkin huomauttaa talouslaman näyttäytyvän voimakkaimmin yksilöperspektiivistä käsin. Mikkolan mukaan nykynuorilla sukupolvena ei ole yhteistä sosiaalista identiteettiä mannheimilaisessa mielessä, minkä vuoksi avainkokemus ei saa samanlaista painoarvoa kuin edellisten sukupolvien avainkokemukset. Hän toteaa, että kuuluminen johonkin sukupolveen on nuorille vain yksi identiteetin kerros. Vaikka yhteiskunta muuttuu jatkuvasti, muutokset eivät ole aina riittäviä luomaan sellaista sukupolvea, jolle avainkokemus olisi kollektiivisen identiteetin lähde. Tämä ei tarkoita sitä, etteikö sukupolvien välillä olisi eroja. Ne eivät välttämättä ilmene suoranaisesti konfliktien kautta, vaan pikemminkin elämäntyylien välisinä eroina.

Avainkokemus ei ole pelkkä kokemus vaan se näkyy myös yksilöiden ajattelutavoissa. Sen lisäksi avainkokemus toimii lähtökohtana mannheimilaisen sukupolvimallin kolmannelle tasolle. Mannheim puhuu tässä yhteydessä aktualisoituneesta sukupolvesta (*generation as actuality*), jota voidaan kutsua myös mobilisoituneeksi sukupolveksi (ks. Virtanen 1999). Käytännössä tämä tarkoittaa tietyn sukupolven osallistumista yhteisen kohtalon muodostumiseen. Kun saman ikäryhmän jäsenet yhdessä osallistuvat omalle yhteiskunnalleen ja aikakaudelleen tyypillisiin intellektuaalisiin ja sosiaalisiin liikkeisiin, vasta sitten

heitä voidaan pitää mobilisoituneena sukupolvena. (Mannheim 1952: 303–304.) Kuten Virtanen (1999: 83–84) toteaa: ”Mobilisoitunut sukupolvi on samanikäisten ikäpolvi, jonka mobilisaation lähde ja maailmankuvan pysyvä perusta on sen nuoruuden aikainen erityinen yhteiskunnallinen murros ja sen tuottama avainkokemus.” Samalla hän kuitenkin myöntää, etteivät kaikki kokemuksellisen sukupolven jäsenistä mobilisoidu vaan suurin osa heistä ainoastaan kantaa kokemustaan mukanaan. Virtanen myös huomauttaa avainkokemuksen olevan ajallisesti eri kohdassa kuin sen pohjalta ponnistava mobilisaatio. Hänen mukaansa yhteinen kokemus on sukupolven mobilisoitumiselle välttämätöntä, muttei kuitenkaan riittävä ehto. Virtanen näkee, että sukupolvikokemuksen laajuus ja voima on suorassa yhteydessä mobilisoitumisen laajuuteen ja voimaan.

Joensuulainen yhteiskuntatieteilijä Pertti Rannikko (2003) on soveltanut mannheimilaista sukupolvikehikkoa suomalaisen ympäristöliikeshinnän tarkastelussa. Hän on erottanut neljä ympäristöprotestin muotoa, jotka samalla ilmentävät erilaisia oikeudenmukaisuusnäkömyksiä ja sukupolvien aktiivisuutta. Ensimmäinen ympäristöliikeshinnän sukupolvi syntyi Rannikon mukaan 1960-luvun yhteiskunnallisen radikalismien myötä, johon kuului huolestuneisuus ympäristön saastumisesta ja luonnonvarojen ehtymisestä. Samalla alettiin puhua ympäristönsuojelusta luonnonsuojelun sijasta. Toinen ympäristöliikeshinnän sukupolvi ajoittuu Rannikon tarkastelussa 1970-luvun loppuun, jolloin keskeiselle sijalle nousi vaihtoehtoisen elämäntavan korostus. Hän toteaa, ettei vastuuta sysätty yksin rakenteille, vaan myös yksilöiden valinnoilla katsottiin olevan vaikutusta. Kolmanteen ympäristöliikeshinnän aaltoon kuului 1980-luvun metsäaktivistit, joille keskeiseksi teemaksi nousi vanhojen erämaiden ja metsien suojeleminen. Ympäristöliikeshinnä kansainvälistyi ja spontaanin liikeshinnän tilalle tulivat ylikansalliset organisaatiot. Neljäs ympäristöliikeshinnän sukupolvi nousi julkisuuteen 1990-luvun loppupuolella, ja kuten Rannikko toteaa, tuolloin keskeisiksi teemoiksi tulivat eläinten oikeudet ja myöhemmin laajeneva globalisaation kritiikki. Vaikka Rannikko käyttää artikkelissaan apunaan Mannheimin käsitystä sukupolvista, yksikään ympäristöliikeshinnän aalloista ei ponnista tyhjän päältä. Niiden välillä on olemassa jatkumo, minkä seurauksena sukupolvet ja heidän jäsentelytapansa ovat enemmän tai vähemmän sidoksissa aikaisempien sukupolvien näkömyksiin.

Olipa kyse ympäristöprotestien aalloista tai muista yhteiskunnallisista liikkeistä, keskeistä on huomata, etteivät läheskään kaikki tietyn ikäryhmän jäsenistä mobilisoidu. Itseasiassa mobilisoitunut sukupolvi voi olla suhteellisesti hyvinkin pieni joukko ihmisiä, jotka avainkokemuksensa pohjalta konkreettisesti tuovat esille omia näkömyksiään, ja siten pyrkivät muuttamaan kunkin aikakauden kulttuurillista ilmapiiriä.

Yhteinen sukupolvikokemus ei kuitenkaan näyttäydä sukupolven kaikille jäsenille samanlaisena. Siten voidaan puhua joko sukupolviyksiköistä (*generational units*; Mannheim 1952) tai Virtasen (1999) tapaan sukupolvifraktiosta. Samaa sukupolveen kuuluvat sukupolviyksiköt eivät omaa erilaista sukupolvi-

kokemusta vaan pikemminkin he työstävät yhteistä kokemustaan eri tavalla. Toisin sanoen mobilisoituneen sukupolven sisällä voi olla useita erilaisia iskulauseita ja eleitä omaavia sukupolviyksiköitä. (Mannheim 1952: 304–306.) Virtanen (1999: 84–85) toteaa, että fraktio muuntaa yhteisen sukupolvikokemuksen omalla erityisellä tavallaan. Keskeisellä sijalla hänen mukaansa ovat erilaiset tunnuksiset, ideat ja iskulauseet, joiden kautta kukin fraktio tuo ajattelutapaansa esille. Olennaista on siis huomata, että eri fraktioiden jäsenillä on samat mobilisoinnin lähtökohdat, mutta avainkokemuksen tulkinta on erilainen. Esimerkiksi nykyinen globalisaatio tuottaa hyvinkin erilaisia sukupolviyksiköitä. Yhdessä päässä voivat olla globalisaatiota kritisoivat liikkeet, kun taas toisessa päässä voivat olla globalisaatioon myönteisistä suhtautuvat ryhmittymät.

Mannheimille (1952: 314, 320) sukupolviyksiköt ovat tärkeässä roolissa; ne eivät ole pelkästään ajan hengen kantajia vaan ne myös keskeisesti vaikuttavat yhteiskunnan kehitykseen. Sen vuoksi ei ole yhdentekevää, millaisista lähtökohdista kukin sukupolvi ponnistaa. Vaikka Mannheimin sukupolvimallia käytetään suhteellisen paljon ja vaikka se sinällään on toimiva, on kuitenkin huomioitava kyseiseen kehikkoon vaikuttaneet yhteiskunnalliset ja historialliset lähtökohdat. Puhuessaan sukupolviasemasta Mannheim (1952: 303) toteaa, että jakaakseen saman sukupolvikokemuksen yksilöiden on asuttava saman historiallisen ja kulttuurisen alueen sisällä. Kuinka hyvin tämä ajatus soveltuu nykypäivään? Sukupolvikokemus ei välttämättä ole enää kiinnittyneenä tiettyjen historiallisten rajojen sisälle, kuten aikaisemmin. Esimerkiksi nykyinen tiedonvälitys pitää huolen siitä, että pääsemme nopeasti osallisiksi kaukaisistakin tapahtumista. Tiedot yhteiskunnalliset muutokset voivat koskettaa monen eri valtion kansalaisia ja siten luoda heille rajoja ylittävää yhteenkuuluvuuden tunnetta. Sen vuoksi niin suomalaisella kuin amerikkalaisella nuorella voi olla yhteinen ymmärrys jostain tapahtumasta. Samalla esimerkiksi Internet ja sähköposti tarjoavat mahdollisuuden kahden maantieteellisesti kaukana sijaitsevien henkilön yhteydenpidolle. Sitä kautta he voivat mobilisoida saman sukupolvikokemuksen pohjalta ajamaan tärkeiksi kokemiaan asioita ja arvoja. Pyrkimys ottaa osaa omien elinehtojen muotoutumiseen ei ole enää sidottu maantieteellisesti rajattuun alueeseen. Yhtäläillä kuin sukupolvikokemus, myös sen pohjalta tapahtuva mobilisointi on ainakin jossain määrin muuttunut ylipaikalliseksi. Vuosituhannen vaihteen liikehdinnälle tyypillisinä olleet suurmielenosoitukset Maailman kauppajärjestön (WTO), G8-maiden ja EU:n kokousten yhteydessä osallistetaan todistavat, että globaalin talouden rinnalle on syntynyt myös globaalitietoisuus (Rannikko 2003: 174). Tämänkaltaisen kehityskulun osoittaa, että monet etäällä asuvatkin ihmiset kokevat olevansa samojen voimien armoilla.

2.3 SUKUPOLVI YHTEISKUNNALLISENA KYSYMYKSENÄ

2.3.1 Karl Marxin luokkakäsitys

Käsitys sukupolvista yksinomaan mannheimilaisen teoriakehikon pohjalta voi helposti johtaa harhapoluille. Vaikka Mannheimin sukupolvimalli on monissa tapauksissa varsin toimiva, se kuitenkin tuo esille monia ristiriitaisuuksia. Hänen käsitystään sukupolvista voidaan hyvällä syyllä sanoa kohorttikeskeiseksi näkemykseksi. Tämänkaltaisen näkemys käsittää sukupolvet toisistaan erillisinä kategorioina, joiden muotoutumiseen eivät esimerkiksi sukupolvien väliset vuorovaikutussuhteet pääse vaikuttamaan. Sen lisäksi mannheimilaista perinnettä vaivaa osittain yksilön ja yhteiskunnan erottaminen toisistaan niin, että yksilöt ilmenevät liikkumattomina subjekteina eivätkä marxilaisittain ajateltuina yhteiskuntayksilöinä.

Ihmiset voidaan brittisosologi Jane Pilcherin (1994: 483) mukaan ymmärtää sukupolvina sekä sukulaisuussuhteen kautta että Mannheimin tapaan kohorteina. Itse hän päätyy käyttämään pelkkää sukupolven käsitettä silloin, kun kyse on ensiksi mainitusta. Yhteiskunnallisilla sukupolvilla Pilcher taas viittaa jälkimmäiseen termiin. Elämäntutkija Susan A. McDaniel (2002: 92) huomauttaa artikkelissaan, että sukupolven ja syntymäkohortin yhdenmukaistaminen johtaa helposti yhteiskunnallisesti köyhään ajattelutapaan. Sen seurauksena sukupolvi-identiteetit näyttäytyvät kategorisina ja muuttumattomina. Itse asiassa Mannheim (1952: 311) varoitti artikkelissaan biologisen determinismin vaaroista. Ilman sukupolven käsitteen täsmällisempää erittelyä on hänen mielestään riski sekoittaa biologiset, yhteiskunnalliset ja kulttuurilliset tekijät toisiinsa. Sen seurauksena ajaudumme Mannheimin mukaan helposti tilanteeseen, jossa pelkien kronologisten taulukoiden avulla yritämme löytää sukupolviliikkeiden vastaavuutta keskeisiin historiallisiin käännekohtiin. Vaikka syntymäaikaa ja -kohorttia tulkitaan McDanielin (2002: 92) mukaan usein eri tavoin, pohjimmiltaan ne ovat kuitenkin muuttumattomia. Sukupolvi sitä vastoin on hänelle suhteellinen ja muutoksille altis konstruktio.

Mannheimin sukupolvikäsitteeseen pohjautui Max Weberin näkemyksiin luokista. Sukupolven käsitteellistämisessä voidaan käyttää apuna myös Karl Marxin luokkakäsitystä. Tällöin huomio kuitenkin kiinnittyy eri asioihin kuin weberiläisessä ajattelumallissa. Weberin ajatuksiin pohjautuva tulkinta sukupolvista eroaakin jossain määrin Marxin näkemyksiin perustuvasta teoriaperinteestä.

Heidän käsityksissään on kuitenkin monia yhteneväisyyksiä. Ensinnäkin, molemmat jäsentävät luokat sosiaalisten toimijoiden vuorovaikutussuhteen kautta. Sen vuoksi he myös käyttävät luokkia jaotellessaan sekä kvantitatiivisia että kvalitatiivisia termejä. Toiseksi, Marx ja Weber tulkitsevat omaisuuden omistamisen keskeisenä tekijänä luokkarajoille kapitalismissa. Kolmanneksi, molemmat heistä käsittävät luokan sekä objektiivisesti määriteltynä paikkana että kollektiivisesti organisoituina yhteiskunnallisina toimijoina. Neljänneksi, he tulkitsevat objektiiviset materiaaliset intressit tärkeimpänä mekanismina, minkä kaut-

ta luokka-asema vaikuttaa yhteiskunnalliseen toimintaan. Viidenneksi, Weberin näkemyksiin kollektiivisesta luokkakäyttäytymisestä sisältyy lukuisia marxilaisia teemoja. Hänelle luokkien organisoituminen on riippuvainen intellektuaalisista olosuhteista, minkä vuoksi järjestäytymisessä ei ole kyse pelkästään luokka-asemaansa tyytymättömien ihmisten spontaanista toiminnasta. Kuudenneksi, Marxin tavoin Weber myös tähdensi, että merkittävin este luokkatietoisuuden syntymiselle on usko valitsevien olosuhteiden luonnollisuuteen ja niiden muuttumattomuuteen. Sen lisäksi molemmat näkivät luokkien välisillä selvärajaisilla suhteilla olevan vaikutusta luokan mobilisoitumiseen. Seisemänneksi, Marx ja Weber tulkitsivat modernin kapitalismin luovan tarkat rajalinjat eri luokkien välille, minkä seurauksena työläisten yhdistyminen olisi todennäköistä. Kahdeksanneksi, molemmat uskoivat kapitalismin systemaattisesti rapistavan näkyviä perinteisiä statusryhmiä. Tosin Marxille tämä tapahtuisi polarisoituvien luokkataistelujen seurauksena, kun taas Weberille kapitalismin kehitys tuottaisi monimutkaisempaa luokkarakennetta, joka olisi vähemmän haavoittuvampi vastapuolien ristiriidoille. (Wright 2002: 838–843.)

Vaikka Marxin ja Weberin luokkakäsityksessä oli samankaltaisuuksia, on heidän välillään myös olennaisia eroja. Marxille luokkien olemassaolo oli sidottu historiallisesti määräytyneeseen tuotantotapaan. Luokka-asema oli vahvasti yhteydessä taloudelliseen epätasa-arvoon, mikä kapitalismissa tarkoitti sosiaalisten suhteiden muuttumista taloudellisiksi suhteiksi. Marx tulkitsi yhteiskunnallisten suhteiden olevan keskeisessä roolissa kunkin luokka-aseman syntymiselle. (Swingewood 1984: 174–176.) Yhtenä keskeisenä terminä luokkien suhteen Marxille toimi riiston käsite. Hänelle riisto merkitsi yhtäältä kapitalistien pääoman kasvattamista työläisten kustannuksella ja toisaalta sen keskeisyyttä luokkien välisten suhteiden konstituojana (Wright 2002: 845). Luokkatutkija Richard Gunn (2009: 19) näkee luokan Marxiin vedoten yhteiskunnallisena suhteena:

”Mikä on suhde, ei voi olla ryhmä, ei edes suhteellisesti määritelty ryhmä. Se ei myöskään voi olla asema (suhteellisesti määritelty asema), jossa ryhmä voi konstituoitua tai johon se voi asettua. Kumoamalla tällaiset näkemykset voimme sanoa, että luokka on itse suhde (esimerkiksi palkkatyön ja pääoman suhde) ja tarkemmin sanoen kamppailusuhde. ... Kutsun käsitystä luokasta suhteena (kamppailusuhteena) ”marxilaiseksi” luokkakäsitykseksi. ... se huomioi, kuinka luokkasuhde (kuten palkkatyön ja pääoman välinen suhde) strukturoi eri yksilöiden elämää eri tavoilla.”

Mikä on sitten keskeisin tekijä erottamaan Weberin ja Marxin luokkakäsitykset toisistaan? Wrightin (2002: 844–846) mukaan Weber tulkitsee luokan yksinomaan osana markkinoiden liiketoimintaa, kun taas Marx huomioi sen lisäksi ristiriidan, joka kytkeytyy työsuoritukseen ja työntekijän uhrauksiin. Wrightin tulkinnan mukaan Marxin luokka-analyysi huomioi Weberin näkemysten ohella sen, kuinka omistussuhteet tuottavat riistoa. Hän toteaa, että Weberin luokka-analyysi rakentuu yhdensuuntaisena kausaalisena verkostona. Marxin näke-

myksiin pohjautuva analyysi sitä vastoin sisältää Wrightille Weberin kausaaliset prosessit mutta yhdistää niihin ne tuotantotavat, jotka muodostavat kausaalisia rakenteita. Toisin sanoen marxilainen näkemys pyrkii kiinnittämään huomiota niihin tapoihin, joilla luokkien eriarvoinen asema tuotetaan.

2.3.2 Sukupolviasema sosiaalisten suhteiden järjestyksenä

Marxin luokkakäsitykseen pohjautuva sukupolvianalyysi kiinnittää huomiota eri seikkoihin kuin mannheimilainen näkemys. Kun weberiläisessä ajatteluperinteessä katse on ulkoisissa olosuhteissa, tässä yhteydessä tarkastelun kohteena ovat sisäiset suhteet. Toisin kuin edellisessä, jälkimmäisessä itse suhde muotoilee osapuolia (Pulkkinen 2003: 98). Tällöin kaksi erillistä objektia määrittävät toisiaan ja ne ovat samalla riippuvaisia toisistaan (ks. Sayer 2000: 28). Objektit eivät ole erillisiä kategorioita, minkä vuoksi niiden olemassaoloon vaikuttaa keskinäinen vuorovaikutus. Yhteiskuntaluokkien ja sukupolvien kohdalla tämä tarkoittaa Alasen (2001a: 108–109) mukaan sitä, ettei niitä määritä yksinomaan yksilöiden paikka tai asema jossain kokonaisuudessa, vaan keskeisempää on luokkia ja sukupolvia synnyttävät yhteiskunnalliset ja sosiaaliset suhteet.

Erotuksena mannheimilaisesta sukupolvimallista, marxilaiseen tulkintatapaan pohjautuvassa näkemyksessä sukupolvi ei ole pelkästään riippuvainen ulkoisista prosesseista. Wrightin (1997: 1–2) riippumattoman muuttujan mallia soveltaen luokka tai sukupolvi selittää sosiaalisen maailman ilmiöitä. Sukupolvi jäsenyytensä tämän näkökulman mukaan sosiaalisten ja yhteiskunnallisten suhteiden kautta.

Mannheimillehan (1952) sukupolviasema muodostui ulkoisten tekijöiden seurauksena, mikä käytännössä tarkoitti sukupolvi-ilmiön selittämistä spesifeillä historiallisilla olosuhteilla. Marxin luokka-ajatteluun pohjautuvassa tulkintatavassa sukupolviasema ei ole pelkästään selitettävissä tietyn ikäluokan yhteisenä sijaintina yhteiskunnan historiallisessa kehityksessä vaan huomio kiinnittyy sukupolviasemaa tuottaviin toimintoihin ja tapahtumiin. Aivan kuten Marx teki luokkien osalta, sukupolvianalyysi tässä yhteydessä pyrkii hakemaan selitystä niille tekijöille, jotka punovat eri sukupolvet vastavuorosiin riippuvuussuhteisiin (ks. Alanen 2001a: 109–110). Kyse ei ole pelkästään kategorioiden välisistä suhteista vaan myös suhteita tuottavista rakenteellisista tekijöistä.

Tämänkaltainen lähestymistapa

”avaa mahdollisuuden käsittää ’sukupolvi’ sosiaalisten suhteiden järjestyksenä, rakenteina, jotka tuotetaan lasten, aikuisten ja muiden ’reaalisten’ sukupolvikategorioihin kuuluvien toimijoiden aktiivisen osallistumisen kautta. Tässä analyysitavassa sukupolvi tulee käsitetyksi – toisin kuin Mannheimin ja hänen perintöään kehittävien kulttuurisosiologien tutkimusohjelmassa – samanlaisena ihmisten sosiaalisia suhteita jäsentävänä ja

reaalisena – ei vain tajunnallisena tai kulttuurisena – tekijänä kuin ovat luokka, sukupuoli, etnisyys ja 'rotu'.” (Alanen 2001a: 111.)⁶

Sukupolven muotoutumisessa keskeisellä sijalla on siis toimijoiden välinen suhde⁷. Sukupolvikategorioita ei kuitenkaan tuoteta pelkästään arjen rutiineissa vaan sukupolvet ovat yhteydessä taustalla vaikuttaviin laajempiin kulttuurisiin ja yhteiskunnallisiin tekijöihin. Alasen (2001a: 111) mukaan olennaista on kysyä, mikä ensin tuottaa sukupolvia ja sitten ikäistää ne. Tätä kysymystä mukaillen sukupolvitutkimuksen keskeiseksi ongelmaksi nousee sukupolvia ja sukupolvien välisiä suhteita tuottavat yhteiskunnalliset ja kulttuuriset rakenteet. Ero mannheimilaiseen sukupolvitutkimukseen on myös ilmeinen; kyse ei ole yksinomaan iästä ja yksilön kuulumisesta tiettyyn biologiseen ikäpolveen, eikä kyse ole myöskään avainkokemuksesta ja sen pohjalta ponnistavasta mobilisoitumisesta. Tässä yhteydessä yksilön biologinen ikä tai avainkokemus ei yksinomaan määritä sukupolvia.

Kun sukupolvia tarkastellaan marxilaiseen tulkintatapaan nojautuen, myös kysymyksenasettelu muuttuu. Ensimmäiset kysymykset eivät kiinnitä huomiota enää siihen, millaiset ulkoiset prosessit tuottavat sukupolvia. Keskeisimmät ja olennaisimmat kysymykset kurottuvat eri sukupolvikategorioita rakentavien suhteiden perään. Huomion keskipisteenä ovat vuorovaikutussuhteet ja ennen kaikkea näitä suhteita konstituivat rakenteelliset tekijät⁸. Mikä siis generoi sukupolvia ja sukupolvirakenteita?

2.4 KUKA MÄÄRITTÄÄ SUKUPOLVEN?

Kun puhutaan mannheimilaisittain sukupolvista, keskeiseksi tekijäksi nousee sukupolvitietoisuuden käsite. Yksilöiden yhtäläinen sukupolvitietoisuus mahdollistaa heidän oman asemansa tiedostamisen yhteiskunnan historiallisessa kehityksessä ja sukupolvien jatkumossa. Sukupolvea voidaankin pitää elämänterrallisena yhteisönä (ks. Roos 1987: 52). Se ei ole samassa suhteessa konkreet-

---

⁶ Alanen (2001a; 2001b) puhuu rakenteellis-relationaalisesta sukupolvianalyysistä.

⁷ Pelkästään tähän näkökulmaan tukeutuminen sivuuttaa sen tosiseikan, että on myös olemassa muuttumattomia biologisia tekijöitä. Yhteiskunnan ja kulttuurin rakenteellisiin ominaisuuksiin puuttumalla ei siis voida muuttaa esimerkiksi kasvamiseen ja vanhenemisiin liittyviä biologisia muutoksia. Tämä ei kuitenkaan poista sitä, etteikö sukupolvikategorioiden tuottamistapojen näkyväksi tekeminen olisi tärkeää. Parhaimmillaan tämä lähestymistapa voi tuoda ilmi sukupolvien oikeuksien ja mahdollisuuksien epätasaista jakautumista, jotka taas voivat olla seurausta laajemmista makrotason tekijöistä.

⁸ Tarkempia tutkimuksellisia kysymyksiä voisivat olla: 1) Millaisissa mikro- ja makrotason vastavuoroisuusprosesseissa sukupolvia tuotetaan? 2) Millaiset ovat eri sukupolvikategorioiden arkiset tuottamiskäytännöt? 3) Kuinka kategoriat kytkevät eri sukupolvet kulttuuriin, taloudellisiin ja sosiaalisiin riippuvuussuhteisiin? 4) Kuinka erilaiset riippuvuussuhteet vaikuttavat eri sukupolvien kokemuksiin ja identiteetteihin? (Alanen 2001a: 111.)

tinen ryhmä, kuten esimerkiksi perhe, heimo tai uskonlahko. Sukupolviyhteisön jäsenet eivät siis välttämättä ole tietoisia toisistaan tai läheisessä kanssakäymisessä keskenään. Toisaalta sukupolvi ei myöskään ole verrattavissa tiettyä tarkoitusta varten muodostuneeseen organisaatioon. (Mannheim 1952: 288–289.) Sukupolvi on yhteisö lähinnä siinä mielessä, että sen jäsenillä on samankaltaiset kokemukset samoista yhteiskunnallisista tapahtumista omaan elämänsä kuluunsa nähden. Sen vuoksi he eivät ainoastaan ymmärrä toisiaan, vaan monesti heillä on myös yhteiset muistot samoista tapahtumista.

Mannheim (1952: 289–290) vertaa sukupolviasemaa luokka-asemaan. Hänelle yksilön luokka-asema määräytyy sen mukaan, mikä positio yksilöllä on tietyn yhteiskunnan taloudellisissa suhteissa ja valtarakenteissa. Yksilö kuuluu Mannheimin näkemyksen mukaan tiettyyn luokka-asemaan, koska hän on jatkuvasti tietoinen oman asemansa yhteiskunnallisesta luonteesta. Mannheimille luokka-asema on objektiivinen fakta. Sen vuoksi Mannheim näkee, ettei luokka-asema vaadi luokkatietoisuutta. Tähän teemaan liittyen hän pohtii, milloin ja missä olosuhteissa luokista tulee luokkatietoisia ja sukupolvista sukupolvitietoisia.

Ketkä siis määrittävät sukupolven? Sosiologi Pierre Bourdieulle (1985a: 128–136) sukupolvet ovat muodostuneet eri sukupolvien välisessä yhteiskunnallisessa taistelussa. Bourdieulle kyse on rajojen asettamisesta, minkä kautta pyritään luomaan järjestys, johon jokaisen täytyy alistua. Hänen mukaansa esimerkiksi vanhojen ja nuorten välisessä jaottelussa on kyse ainoastaan vallasta ja vallanjaosta. Sukupolvien rakentuminen on suhteellista, sillä Bourdieun mukaan jokaisella kentällä on omat vanhenemisen lakinsa. Jotta voitaisiin ymmärtää sukupolvien muodostuminen, on hänen mielestään tunnettava tarkasteltavissa olevan kentän lainalaisuudet ja taistelun panokset. Sukupolvikäsitteessään Bourdieu kieltää biologisen iän vaikutuksen sukupolvijaoissa. Hän toteaa, että ikä on ainoastaan biologinen suure, jota manipuloidaan sosiaalisesti. Esimerkiksi puhe nuorista yhtenäisenä ryhmä on hänelle ilmeinen manipulaatio.

Bourdieuilainen tapa ymmärtää sukupolvet on osittain vastakkainen manheimilaiselle sukupolvikäsitteelle. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että ne olisivat toisensa poissulkevia. Mikäli halutaan paremmin ymmärtää historiallisten olosuhteiden strateginen tärkeys ja yhteiskunnallisten resurssien merkitys, nämä kaksi lähestymistapaa ovat Bryan S. Turnerin (2002) mukaan yhdistettävissä (vrt. Purhonen 2006: 182–191). Hänelle olennaista on juuri kohortin ajallinen sijainti yhteiskunnan kehityksessä. Turner määrittelee sukupolven kohorttina, jolla on yhteiskunnallista merkitystä kulttuurillisen identiteetin rakentajana. Hän puhuu strategisista sukupolvista. Turnerin mukaan strateginen sukupolvi voi luoda voimakkaan sukupolvitietoisuuden tai poliittisen muutoksen ideologian, mikäli olosuhteet ovat tähän otolliset.

Puhuessaan luokista Bourdieu (1985b: 725–727) kritisoi marxismin tapaa samaistaa konstruoitu ja todellinen luokka toisiinsa. Hänen mukaansa marxismin tehdessä ero käsiteparin ”luokka itsessään” (*class-in-itself*) ja ”luokka itselleen” (*class-for-itself*) välille se ensimmäisessä tapauksessa määritteli luokan objektiiv-

visten olosuhteiden kautta. Tällöin luokan aktualisoituminen ja tietoisuuden synty tarkoittaa objektiivisten olosuhteiden aiheuttamaa loogista ja mekaanista prosessia. Jälkimmäinen perustui sitä vastoin subjektiivisiin tekijöihin, minkä vuoksi vastaava siirtymä tapahtuu tietoisuuden yksilöllisen heräämisen seurauksena. Häntä erityisesti vaivaa ajatus siitä, ettei kummassakaan tapauksessa ole mainintaa siitä ”mysteerisestä alkemiasta”, jonka pohjalta ”taistelussa oleva ryhmä” tai omat päämääränsä asettava historiallinen toimija saa objektiivisista taloudellisista olosuhteista alkunsa. Sen vuoksi Bourdieun mukaan kysymys on tiettyjen auktoriteettisten toimijoiden tavasta määritellä luokan jäsenille luokan viralliset tavoitteet. Toiseksi, kyse on myös yhteiskuntatieteilijöiden ja ”tavallisten” ihmisten luokitusten välisestä suhteesta. Luokka on hänelle olemassa vain tietyn tahon edustuksen ja representoinnin kautta (ks. myös Purhonen 2006).

Bourdieu (1985a: 85–91; 1985b; 1987: 2; ks. myös Purhonen 2006: 199–205) korostaakin luokitustaistelun ensisijaisuutta, jolloin luokat eivät enää esiintyisi maailmassa valmiina olevina kategorioina, kuten luokkataistelussa. Hänen mukaansa luokat ja muut yhteiskunnalliset ryhmät ovat ensisijaisesti luokkia paperilla. Hän toteaa, että näillä paperilla olevilla luokilla on teoreettinen olemassaolo. Ne ovat siis tulosta selittävästä luokittelusta, mikä samalla tekee mahdolliseksi selittää toimijoiden ominaisuuksia ja käytäntöjä. Bourdieun mukaan kysymys ei kuitenkaan ole välttämättä todellisesta, aktuaalisesta luokasta. Hänelle toimijat ovat siis yhtäaikaaisesti sekä luokiteltuja että luokittelijoita, minkä seurauksena ulkopuolisen tahon tekemät luokittelut voivat olla ristiriidassa luokiteltujen omien käsitysten kanssa.

Sukupolvet ja sukupolvitietoisuus eivät synny itsestään, sillä aina tarvitaan yksi tai useampi sukupolvikokemuksen tulkitsija. Sukupolven avainkokemuksen ilmaisee todellisuudessa pieni joukko ihmisiä, joihin myöhemmin muut sukupolven jäsenet liittyvät. Mannheim (1952: 306) puhuu muovaavista ja tulkinnallisista toimintaperiaatteista (*formative and interpretive principles*), joiden kautta spatiaalisesti kaukana olevat henkilöt voivat yhdistyä. Tuodessaan esille sukupolvidiskurssin (*generational discourse*) käsitteen, saksalainen yhteiskuntatieteilijä Michael Corsten (1999) viittaa juuri Mannheimin ”formatiivisiin periaatteisiin”. Niissä on Corstenin näkemyksen mukaan kyse sukupolven diskursiivisista käytännöistä (*discursive practice*). Hänelle sukupolven kollektiiviset tavat käyttää merkkejä ja kieltä toimivat sukupolviaseman ja sukupolvikokemuksen välittäjänä. Diskursiiviset käytännöt mahdollistavat Corstenin mukaan semanttisen järjestyksen ja sitä myöten sukupolvitietoisuuden synnyn. Semanttisella järjestyksellä hän tarkoittaa niitä tulkintapoja ja artikulaatiokriteereitä, jotka ohjaavat sukupolven jäseniä tulkitsemaan maailmaansa ja itseään osana sitä. Corstenille semanttinen järjestys syntyy sukupolven kulttuurisen kehän (*the ‘cultural circle’ of generation*) kautta. Käytännössä tämä tapahtuu siten, että yksilöt hänen mukaansa spontaanisti huomaavat muiden ennestään tuntemattomien ihmisten käyttävän samoja tulkintakriteerejä. Tämä on taas seurausta yhteisestä syntymäajankohdasta, minkä vuoksi saman kohortin jäsenten näkökulmat ovat yhteis-

kunnallisessa mielessä yhtenevät samantyyppisen elämänkulun vaikutuksesta. Erityisen ratkaiseva tekijä on hänen mukaansa se, että nuoruudessaan ihmiset voivat tavata lukuisissa erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa sukupolvisesti yhdenvertaisesti sijoittuneita yksilöitä, joilla on samanlaiset diskursiiviset näkökulmat. Tämänkaltaiset kohtaamiset ovat Corstenille sukupolven kulttuurista kehää, mikä siten toimii myös sukupolvisemantiikan kannattelijana.

Lähes vastaavalla tavalla sukupolvitutkija Semi Purhonen (2002) puhuu sukupolven diskursiivisesta ulottuvuudesta⁹. Tämä taso on hänen tarkastelussaan sukupolven objektiivista ja subjektiivista ulottuvuutta yhdistävä tekijä. Sukupolven objektiivinen ulottuvuus viittaa kyseisessä artikkelissa mannheimilaiseen sukupolvimalliin, kun taas subjektiivinen sukupolvi muodostuu objektiiviselle ulottuvuudelle annettavien merkitysten ja massamittaisen sukupolvitietoisuuden kautta. Diskursiivinen ulottuvuus tulee keskeisesti esille, kun otetaan huomioon sukupolvitietoisuuden synty. Purhonen (2002: 11) toteaa osuvasti, että "[j]onkun on siis artikuloitava tai formuloitava sukupolvikokemuksen olemassaolo ja merkitys ihmisille, jotta sukupolvitietoisuus voi todella syntyä." Vaikka sukupolvi on olemassa ennen artikulaatiota, itse sukupolvitietoisuus ei kuitenkaan ole. Sen vuoksi on mahdollista huomata, että "sukupolvitietoisuus on aina enemmän tai vähemmän sukupolven diskursiivisen ulottuvuuden muovaamaa ja värittämää". Yhtäläillä myös avainkokemukset joudutaan konstruimaan eivätkä ne siten ilmene suoraan. (Purhonen 2002: 12–13.)

Näin ollen tutkijan rooli sukupolvikokemuksen tulkkina nousee tärkeään asemaan. Sukupolvikokemuksen artikulointi ei siten tapahdu pelkästään mobilisoituneiden yksilöiden toimesta. Olennaiseksi kysymykseksi nousee se, mitä asioita tutkija haluaa korostaa ja mitä ei. Vaikka nämä valinnat eivät suoranaisesti vaikuta sukupolvitietoisuuteen, luovat ne kuitenkin jossain määrin kuvaa tietystä sukupolvesta. Tutkimuksessa tehdyt valinnat eivät pelkästään tuo esille avainkokemuksen tiettyjä piirteitä vaan samalla ulossulkevat joitakin toisia. Sen vuoksi diskursiivinen ulottuvuus sijoittuu sille tasolle, missä tutkijan ja tutkittavan kokemusmaailmat kohtaavat (ks. Purhonen 2002: 13). Mobilisoituneen sukupolven innokkaimpien jäsenten esiintuomat sanat, merkit ja erilaiset symbolit ovat myös valintoja. Ne eivät ole merkityksettömiä eivätkä sattuman kautta esiin tulleita ilmaisuja.

Diskursiivinen ulottuvuus ei kuitenkaan huomioi sitä, miksi ihmiset päätyvät käyttämään juuri tiettyjä merkkejä ja sanoja. Psykohistorioitsija Juha Siltala (1999: 9–28) kritisoi vahvasti diskurssianalyttista lähestymistapaa *Valkoisen äidin pojat* -teoksensa johdannossa. Kritiikkinsä vastapainoksi hän asettaa psyko-

---

⁹ Corstenin (1999) analyysistä kuitenkin puuttuu eksplisiittinen osa. Toisin sanoen kielelliset käytännöt ovat Corstenille itseensä viittaavia ja samalla koskevat omaa sukupolvea itseään. Sukupolvelle ominaiset semanttiset järjestykset ovat hänelle sisällöllisesti vapaita. Sen myötä tulee ilmi keskeisin ero Purhosen ja Corstenin näkemysten välille: siinä, missä jälkimmäisen diskursiiviset käytännöt voi tulkita avainkokemuksen aikaansaamaksi sukupolvivaikutukseksi, edellisen diskursiivinen ulottuvuus on tiettyjen subjektien tulkinta avainkokemuksesta. (Purhonen 2002: 10.)

dynaamisen analyysin. Diskurssianalyysista Siltalan käyttämä lähestymistapa eroaa siinä suhteessa, että tekstien ja sanojen katsotaan pohjautuvan sekä yhteiskunnallisiin valtarakenteisiin että yksilöllisiin tarpeisiin. Siltala kritisoi erityisesti vasemmistolaista diskurssirelativismia, joka hänen mukaansa ruokkii ajoittain käsitystä käsitteen ja kohteen täydellisestä vastaavuudesta.

Miksi siis ainoastaan muutamat sukupolven jäsenistä vaivautuvat ottamaan osaa oman kohtalonsa muotoutumiseen? Vastausta voisi Siltalan tapaan lähteä hakemaan psykoanalyttisesta lähestymistavasta. Tällöin tarkastelunkohteeksi nousisi se, mistä sukupolven jäsenten käyttämät sanat ja merkit ammentavat voimansa (ks. Siltala 1999a: 50). Omassa tutkimuksessaan Siltala (1999a: 691–692) käsittelee 1800-luvun kansallisia herättäjiä. Hän tulkitsee heidän suorittaneen elämäntehtävänsä äidille. Hänen mukaansa kansallisidealisteille isänmaa oli edustettuina elävän naisen kautta. Siltala toteaa, että isänmaa-äiti oli kansallisille suurmiehille elämäntehtävä, sillä he olivat menettäneet varhain oikean äitinsä tai hänen psyykkisen läsnäolonsa. Vaikka Siltala tulkitsee tekstejä psykoanalyttisen teoriakehikön kautta, se ei ole kuitenkaan ainoa lähestymistapa, jonka avulla voidaan päästä sanojen ja merkkien taakse. Diskurssit eivät nouse esiin tyhjästä; diskursiivisen ulottuvuuden taustalla vaikuttavat sekä yksilölliset tarpeet että yhteiskunnalliset rakenteet. Näiden pohjalta tehdään merkityksenantoja, jotka siten mahdollistavat sukupolvitietoisuuden syntymisen.

Suomen kansallisia herättäjiä voidaan pitää yhtenä esimerkkinä strategisista sukupolvista. Keskeiseen asemaan strategisen sukupolven syntymisen kannalta nousevat traumaattiset tapahtumat (Turner 2002: 16). Yhdysvaltalainen sosiologi Ron Eyerman (2002) tarkastelee kulttuurisen trauman käsitettä yhdessä orjuuden kanssa. Hänen mukaansa trauma on osa kollektiivista muistia, mikä samalla vaikuttaa ihmisten identiteetin muotoutumiseen. Koska trauma välittyy erilaisten representaatioiden kautta, orjuus on Eyermanin mukaan edelleen osa Pohjois-Amerikan mustan väestön kollektiivista minäkuva. Hänelle kulttuurinen trauma merkitsee identiteetin menetystä ja sosiaalisen koheesion repeytymistä. Eyerman kuitenkin toteaa, ettei yhdenkään yhteisön jäsenen tarvitse suoranaisesti kokea traumaa. Siitä huolimatta kansallinen trauma ymmärretään ja selitetään hänen mukaansa julkisten diskurssien avulla.

Eyerman korostaa intellektuellien roolia erilaisten yhteiskunnallisten ryhmien tulkitsijoina. Hänen mukaansa intellektuellit toimivat kollektiivisen kokemuksen artikuloijana. Esimerkiksi elokuvissa menneisyys rekonstruoidaan symbolisesti, mikä Eyermanille tarkoittaa traumaattisten tapahtumien yhteistä kohtaamista. Kollektiivinen muisti tuodaan esille erilaisten tarinoiden avulla. Yhteisiä kulttuurisia traumoja käsitellään ja ne tulevat todeksi juuri diskursiivisen ulottuvuuden kautta. Sen myötä ne myös luovat yhteenkuuluvuuden tunnetta ja kokemusta yhteisestä menneisyydestä.

Suomalainen yksilöitymiskehitys ilmenee erilaisten solmukohtien kautta, jotka samalla kuvastavat kollektiivisia traumoja suomalaisuudessa. Siltala (1996: 139–146) puhuu kuudesta eri solmukohdasta Suomen historiassa, joissa omia

tunteita jouduttiin tietoisesti käsittelemään, nimeämään ja arvottamaan. Ensimmäinen näistä on 1700-luvun loppuun ja 1800-luvun alkuun ajoittuva vanha herännäisyys. Tuolloin ensimmäistä kertaa kansanihmiset joutuivat tekemään itsensä itselleen hyväksyttäväksi yksilöinä eikä yksinomaan säädyn, kirkon tai talon työyhteisön jäseninä. Herännäisyys käsitti koko Suomen ja samalla se vakiinnutti yhteisen tavan kohdata yksilön sisäisiä mielenliikkeitä. Toinen yksilöitymisahdistuksen murroskohta ajoittuu Siltalan mukaan 1800-luvun jälkipuoliskolle. Kyse oli J.W. Snellmanin kansallisesta herätyksestä, joka lähti kansakunnan itsetietoisuudesta. Suomalaisten täytyi vastoin ruotsalaisten odotuksia osoittaa kykenevyytensä muodostaa oma valtio, sillä täysi-ikäiset kansalaiset olivat jo omaksuneet oman kulttuurin ja pystyivät siten antamaan siihen oman panoksensa. Siltala kuitenkin huomauttaa, ettei Snellmanin valtio-oppi mahdollistanut ihmisille tilannetta, jossa he olisivat voineet omien tarpeidensa ja oikeuksiensa pohjalta kapinoida väärää valtaa vastaan. Eliitti määrittä, mikä on hyväksyttävää ja mikä ei. Sen myötä tietyistä tarpeista tuli historiallisesti oikeutettuja ja sopusointuisia kokonaisedun kanssa. Suomalaisen yksilöitymiskehityksen kolmas solmukohta paikantuu Siltalan tarkastelussa vuoteen 1918. Kansalaissodan julmuudet olivat seurausta sekä sosialistien että porvarien halusta tuhota toisissaan omaa ahnetta, seksuaalista ja välittömään tarpeentyydytykseen pyrkivää puolta. Sodan jälkeen olikin uudelleen kätkevä pois sivistyneiden ihmisten hauraan kuoren alla vaaninut peto. Neljäntenä solmukohtana Siltala pitää toista maailmansotaa. Sen seurauksena luottamus omiin kokemuksiin heikentyi entisestään, kun hävittynä osapuolena Suomi joutui sopeutumaan voittajan liturgiaan. Epätoivo joutumisesta itseä suurempien voimien armoille ilmeni suuren muuton myötä, kun ihmiset antoivat keskittää itsensä elementtilähiöihin puolustamatta omien arvojensa piiriä. Viidentenä solmukohtana Siltalalle on 1960- ja 1970-luku, jolloin nuoriso yritti vapautua vanhempiensa käsittelemättömästä traumasta sanoutumalla irti edellisistä sukupolvista ja liittoutumalla perivihollisen kanssa. Nykyistä vaihetta suomalaisessa yksilöitymiskehityksessä voidaan Siltalan näkemyksien pohjalta pitää kuudentena solmukohtana. Hänen mukaansa snellmanilainen jako ylempään ja alempaan puoleen jatkuu yhä. Kilpailukyky määrittää nyt yksilöiden ”normaaliutta” ja heidän asemaansa yhteiskunnassa. Oma elämä uhrataan kyselemättä korkeammille tarkoituksiperille ja yksilöllinen onni määritellään ylhäältä käsin. (Siltala 1996: 139–146.)

Jokaisen sukupolven tietoisuus on yhteydessä laajempiin kulttuurillisiin kerrostumiin. Kuten Siltalan jäsennyksen pohjalta voi havaita, uudet jäsentelytavat eivät ole pystyneet täysin poistamaan kulttuurillisia traumoja. Syvät kulttuurilliset virtaukset ovat pikemminkin toimineet diskursiivisen ulottuvuuden tasolla, jonka kautta on tuotettu merkityksiä ympäröivästä maailmasta. Kulttuuriset traumat eivät ole pelkästään kollektiivisen tietoisuuden näkymättömiä tekijöitä vaan ne eletään tasaisin väliajoin todeksi. Esimerkiksi erilaiset kansalliset juhlapäivät ja muistojuhlat yhdessä monien rituaalien kanssa tekevät trauman näkyväksi (ks. Connerton 1989). Vaikka strateginen sukupolvi syntyy traumaattisten

tapahtumien pohjalta (Turner 2002: 16), luo se samalla myös uudenlaista suhdetta yhteiseen kulttuuriperintöön. Sen kautta mahdollistetaan toisenlaisia toimintatapoja ja käsityksiä itsestä.

2.5 MAANTIETEELLINEN SUKUPOLVITUTKIMUS?

Maantieteessä sukupolvitutkimusta on tehty vähän. Erityisesti termin teoreettista kehittelyä ei ole tapahtunut periaatteessa laisinkaan. Etenkin kun huomioi kulttuurisen käänteen myötä tulleet uudet tutkimusteemat (ks. Vuolteenaho 2002), maantieteellisen sukupolvitutkimuksen vähäisyys tuntuu oudolta. Siitä huolimatta ikään ja ikääntymiseen liittyvät kysymykset ovat herättäneet jossain määrin kiinnostusta maantieteilijöiden keskuudessa. Kaksi keskeistä teemaa maantieteellisessä tutkimuksessa ovat olleet vanhuuden sekä lapsuuden ja nuoruuden tutkimus. Näistä ensimmäiseen liittyen ikätutkija Sarah Harper ja nyt edesmennyt Glenda Laws (1995) ovat katsauksessaan jäsentäneet kaksi epistemologista lähtökohtaa, joiden kautta ikää ja ikääntymistä on maantieteessä pääasiallisesti käsitelty. Heidän kiinnostuksensa kohteena on erityisesti vanhuusikä.

Ensimmäinen lähestymistavoista on empiristis-positivistinen näkökulma. Harperin ja Lawsin mukaan tämän koulukunnan edustajat eivät ole teorisoineet iän käsitettä tarkemmin, minkä vuoksi iän ja ikääntymisen yhteiskunnalliset merkitykset ovat jääneet huomioimatta. Empiristis-positivistisessa tutkimustraditiossa esimerkiksi vanhuus on määrittynyt kansallisen eläkeiän mukaan ja sen myötä he toteavatkin teoreettisten pohdintojen vähäisyyden johtaneen iän ja ikääntymisen staattiseen käsitteellistämiseen. Empiristis-positivistisen koulukunnan edustajilta on siten jäänyt huomioimatta iän ja ikääntymiseen aika- ja paikkasidonnaisuus. Harperin ja Lawsin mukaan tätä lähestymistapaa on maantieteellisessä tutkimuksessa dominoinut kaksi teemaa. Ensinnäkin on tarkasteltu vanhusten alueellista keskittyneisyyttä ja levinneisyyttä sekä näiden tekijöiden muutoksia eri ajankohtina. Toiseksi on kiinnitetty huomiota palvelujen tuottamiseen vanhuksille.

Toinen keskeinen epistemologinen lähtökohta Harperin ja Lawsin katsauksessa on humanistinen traditio. Tässä lähestymistavassa olennaisessa asemassa ovat yksilöiden kokemukset. He toteavat, ettei humanistisen maantieteen iän ja ikääntymisen tutkimuksessa ole erotettu tietäjää ja tietoa toisistaan. Sitä vastoin keskeistä on ollut huomion kiinnittäminen yksilöiden jäsentelytapoihin. Harper ja Laws huomauttavatkin yhteiskunnan ikääntymisellä olevan suorat vaikutukset monien paikkojen sosiaaliseen rakentumiseen, minkä johdosta humanistisen tutkimustradition kiinnostus ihmisten arkiseen kokemusmaailmaan rikastuttaisi myös muita näkökulmia. Yleisesti ottaen kyse on aivan toisenlaisesta asetelmas-
ta kuin empiristis-positivistisessä teoriakehikossa. Maantieteessä humanistinen iän ja ikääntymisen tutkiminen on keskittynyt eri-ikäisten ihmisten tapoihin ha-

vainnoida paikkoja ja ikääntymisen merkitykseen yksilöiden paikkakokemuksessa.

Harperin ja Laws esittelemien lähtökohtien lisäksi maantieteessä ikää ja ikääntymistä on tarkasteltu feministisiä ja kriittisiä lähestymistapoja apuna käyttäen. Yhteistä näille on ollut tilan keskeisyys. (Hardill 2009: 1.) Sen lisäksi näkyvää on ollut myös ikäryhmien välisten suhteiden ja erityisesti niiden eriarvoisen aseman tutkiminen. Sen myötä onkin puhuttu ikäsyrynnästä (ageism). Se on ilmiönä rasismin ja seksismin kaltainen, mutta niitä monimutkaisempi (Pain 1997: 118). Maantieteilijöiden Rachel Painin, Graham Mowlin ja Carol Talbot'n (2000: 378) mukaan ikäsyrynnää ei harjoita eikä siitä joudu kärsimään pelkästään yksi sosiaalinen ryhmä. He näkevätkin siihen vaikuttavien valtasuhteiden olevan monimutkaisia ja jatkuvasti muuttuvia, minkä vuoksi sitä voidaan kokea halki elämän. Jotta sosiaalisia suhteita voitaisiin täysin ymmärtää, on niitä tarkasteltava heidän näkemyksensä mukaan tietyistä spatiaalisesta ja historiallisesta kontekstista käsin.

Maantieteellisessä ikätutkimuksessa vanhuuden lisäksi on käsitelty nuoruutta ja lapsuutta. Viime aikoina kiinnostus lapsuuden ja nuoruuden maantieteeseen on ollut kasvussa angloamerikkalaisen tutkimuskentän ohella myös pohjoismaissa (esim. Kallio 2005; 2006a; 2006b; 2008; Gough 2008; van der Burgt 2008). Tamperelaisen lapsuustutkijan Kirsi Pauliina Kallion (2005: 81) mukaan maantieteessä tutkimuksellinen painopiste nuorten osalta on keskittynyt marginaalisuuden ja naisten yhteiskunnallisen aseman merkityksen tarkasteluun nuorten sosiaalistumisen kannalta. Sen lisäksi on kiinnitetty huomiota lasten ja nuorten tilankäyttöön. Esimerkiksi lapsuuden maantiedettä tutkinut Owain Jones (2000) osoittaa, kuinka aikuisten tilankäyttö on ristiriidassa lasten tarpeitten kanssa. Hänen mukaansa nykyisenkaltaiset aidatut, institutionalisoidut ja säädellyt lasten leikkiapaikat eivät pysty korvaamaan avoimempaa ja moniulotteisempaa ympäristöä. Sen vuoksi Jones näkee lasten tilankäytön olevan alisteinen aikuisten tavalle käyttää tilaa. Vastaavalla tavalla myös brittimaantieteilijä Gill Valentine (1996b) huomauttaa, kuinka julkista tilaa jatkuvasti tuotetaan aikuisten ehdoilla. Käytännössä tilan normalisointi tapahtuu hänen mukaansa arkipäiväisissä kohtaamisissa, minkä vuoksi tila ei jakaudu tasapuolisesti kaikkien sukupolvien kesken.

Maantieteilijät Hugh Matthews ja Melanie Limb (1999: 71–73) toteavat, että lasten mahdollisuudet liikkua ympäristössä liittyvät kiinteästi kasvatukseen, ikäsidonnaiseen kyvykkyyteen ja sukupuolisisidonnaisiin oletuksiin. Heidän mukaansa vanhemmat paikantavat lapsiin kohdistuvat uhat juuri julkisiin ulkotiloihin, vaikka tilastollisesti ne sijaitsevat yksityisessä ja tutussa ympäristössä. Lapset suostutellaankin tämän varjolla viettämään vapaa-aikaansa usein sisätiloissa. Painin (2003: 154) mukaan sekä Englannissa että Walesissa on turvallisuuteen vedoten yhä enenevässä määrin rajoitettu nuorten oleskelua julkisissa tiloissa kriminalisoinnin kautta. Sitä ei ole nuorisopolitiikassa kuitenkaan ymmärretty, että monet julkiset tilat, kuten ostoskeskukset, ovat nuorille ja heidän

keskinäiselle kanssakäymiselleen tärkeitä paikkoja (Johnson & Vanderbeck 2000). Suomessakin nuoriso on nostettu turvallisuusstrategioissa arkkiviholliseksi, joiden kurissa pitämiseksi lähes kaikki kaupungit etsivät keinoja (Koskela 2003a: 280).

Nuorten sukupuolvasema onkin monilta osin sidoksissa aikuisten tapaan käyttää tilaa. Aivan kuten lapset, myös nuoret joutuvat toimimaan kaupunkiympäristössä vanhempien sukupolvien ehdoilla. Ero on kuitenkin siinä, että nuoret usein haastavat aikuisten hegemonisen aseman. Tilan hallinta perustuu usein tietyn ikäryhmän näkemyksille, jolloin lukuisten muiden ikäryhmien mielipiteet jäävät marginaaliin. Nuorten tärkeiksi kokemia asioita ei välttämättä oteta huomioon päätöksenteossa ja siksi marginaaliin jäävillä ryhmillä ei ole samanlaista mahdollisuutta vaikuttaa itseä koskevien asioiden muotoutumiseen kuin valtaväestöllä.

Lisääntynyt kiinnostus ikäkysymyksiin maantieteellisessä tutkimuksessa ei kuitenkaan ole ilmentynyt samassa suhteessa sukupolven käsitteellisessä analysoinnissa. Vaikka esimerkiksi brittiläinen kulttuurimaantieteilijä Peter Hopkins yhdessä Rachel Painin (2007) kanssa nostaa relationaalisen ikämaantieteen tarkastelun vanavedessä sukupolvisuuden – tai pikemminkin sukupolvien välisyyden – esille, sukupolvi käsitteenä palautuu heidän tarkastelussaan lähinnä perhesukupolviin sekä aikuisten ja lapsien välisiin suhteisiin. He eivät siis sen enempää pohdi sukupolven teoreettisia taustoja tai käytä sen määrittelyssä apuna esimerkiksi Mannheimin (1952) klassista esseetä. Samalla edellä mainitun kaltainen tarkastelutapa on merkinnyt yhteiskunnallisuuden puuttumista, jolloin sukupolvi on kytketty biologiseen syntymäajankohtaan tai ikävaiheeseen. Siksi kulttuurillis-yhteiskunnallista muutosta ei ainakaan kovin laajassa mitassa ole otettu mukaan maantieteelliseen sukupolvitutkimukseen.

Tämä ei kuitenkaan tarkoita sukupolvikysymysten totaalista poissaoloa maantieteessä, sillä esimerkiksi Paasi (1988; 1991a; 1991b) on tarkastellut mannheimilaisittain sukupolvien merkitystä sosiaalisen distinktion kannalta. Hänen mukaansa nuoremman sukupolven jäsenille jokin paikallinen erityispiirre on olemassa ainoastaan kertomuksena, kun taas vanhemmille sukupolville se on osa heidän kokemusmaailmaansa. Samasta yhteisöstä voidaan siten erottaa erilaisia historiallisuuden muotoja, joita uusinnetaan sukupolvien diskursseissa ja käytännöissä. Näin ollen kaikille yhteisön jäsenille jokin tietty alue ei jäsenyhtäläisesti. Yksilöiden sijoittuminen yhteiskunnan historialliseen kehitykseen määrittää, mitkä tapahtumat ovat omakohtaisesti koettuja ja mitkä koetaan mahdollisesti tärkeinä. Tähän liittyen oululaismaantieteilijä Heikki Riikonen (1997: 182–184) puhuu muistinvaraisesta alueesta. Hänen mukaansa se ”syntyy yksilöiden menneistä ja nykyisistä muistoista ja kokemuksista.” Riikonen toteaa muistinvaraisten alueiden perustuvan kollektiivisiin näkemyksiin ja yhteisiin alueeseen liitettäviin merkityksiin (ks. myös Pred 1981; Ripmeester 1994). Siksi se, mitä nähdään tässä ja nyt, ei välttämättä ole se, mitä koetaan. Yksilöiden sisäiset sijainnit viittaavat paljon muuhunkin kuin aktuaaliseen läsnäoloon.

3 Kolme tilaa

3.1 LEFEBVREN TILAKÄSITYS

Ranskalaisen filosofin Henri Lefebvren teoreettisia näkemyksiä on mahdotonta tiivistää yhteen lauseeseen, sillä hänen tuotantonsa ulottuu 1920-luvulta aina 1990-luvulle sisältäen lukuisia erilaisia tutkimusteemoja (ks. Shields 1999a: 190–204). Lefebvren ajattelussa voidaan Shieldsin (1999a: 2–3) mukaan erottaa kaksi keskeistä ja jatkuvasti läsnä olevaa polkua. Näistä ensimmäinen on humanistis-sävytteinen kiinnostus vieraantumiseen, minkä vuoksi Lefebvreä onkin pidetty humanistisena marxistina. Käytännössä tämä tarkoitti myös sitä, kuten Shields muistuttaa, että Lefebvre tulkitse Marxia ja sosiaalista muutosta humanistisesta näkökulmasta käsin. Erityisen jalansijan saivat sen tähden ihmistoiminta ja aktivismi (Gregory 1994: 362). Lefebvrelle sivilisaation mittarina toimi täydellisesti eletty elämä eikä niinkään teknologinen kehitys, elämän helppous tai sen pituus. Yhteiskuntia tuli arvioida sen mukaan, kuinka vieraantumaton ja autenttista elämää sen jäsenet pystyvät elämään. Laadukas elämä ei siten ollut sitoutunut historiallisesti määräytyneisiin kauneuden ja tyylikkyyden käsitteisiin vaan pikemminkin vapauden määrään. Toinen Lefebvren tuotantoa yhdistävä tekijä on Shieldsin mukaan ymmärrys Marxin ja Engelsin töiden metodologisesta luonteesta. Marxin teoriat olivat monin osin Lefebvrelle esimerkkitapauksia ja sen johdosta esimerkiksi dialektinen teoria ei rajoittunut ainoastaan talouden tutkimiseen vaan hän sovelsi sitä niin nationalismiin kuin rakkaudenkin analyttiseen käsittelemiseen.

Yksi näkyvimmistä tekijöistä Lefebvrellä on tilallisuuden keskeisyys. Erityisen selvästi sen rooli tulee esille *The Production of Space* (1991) teoksessa, jossa hän ei kiinnitä huomiota ensisijaisesti asioihin tilassa (*things in space*) vaan tapaan tuottaa tilaa. Shields (1999a: 153–155) huomauttaa Lefebvren käyttävän tilan käsitettä (*l'espace*) vertauskuvallisesti. Tilaa ei siis lefebvreläisittäin tule ajatella teknisessä mielessä, koska käsite ei sinällään sisällä pelkästään fyysisiä ominaisuuksia vaan se viittaa myös tilan sosiaaliseen käyttöön. Shields toteaa, ettei Lefebvren tilaa voida sulkea yhteen ainoaan kategoriaan. Sen vuoksi se tulee ymmärtää spatilisaationa, joka painottaa sosiaalista toimintaa, etäisyyksiä, erilaisuutta ja kuvitelmia. Tilallisuus ei ole pelkästään tilallisia käytäntöjä vaan yhtälailla se on myös representaatioita ja diskursseja. Shields myös huomauttaa tilan ja tilallisuuden olevan osa asioiden rajoittamista tai niiden edistämistä. Sen vuoksi kyseessä ei ole ainoastaan tietty rakennetun ympäristön kokonaisuus tai taustalla vaikuttava ideologia vaan sosiaalisten toimijoiden tuottama ja jatkuvassa muutoksessa oleva järjestys.

Näin ollen Lefebvren (1991: 101–102, 191) mukaan sosiaalinen tila on samanaikaisesti sekä toiminnan taso että sen perusta. Kohtaamiset, kokoontumiset ja samanaikaisuudet sisältyvät siten sosiaalisen tilan luonteeseen. ”Se kerää kasaan kaiken mahdollisen: elävät ja elottomat olennot, objektit sekä merkit ja symbolit.” Samalla tämä tarkoittaa todellisen ja potentiaalisen kerääntymistä samaan pisteeseen tai sen ympärille. Lefebvrelle näiden yhtäaikainen läsnäolo merkitsee tiettyjen asiantilojen aktualisoitumista tiettyjen olosuhteiden vallitessa¹⁰. Esimerkiksi kaupunkitilassa sosiaalisen tilan ominaisuudet tulevat erittäin selvästi esille. Hänen mukaansa kaupunkitila kerää yhteen väkijoukkoja, tuotteita, toimintaa ja symboleja, minkä seurauksena se myös sitoo nämä yhteen ja erilaisiin vuorovaikutussuhteisiin. Sosiaalinen tila on siten työ (*oeuvre*; *work*) ja tuote (*product*) sekä samalla sosiaalisen olemassaolon materialisoitumisen tulos¹¹.

Yhdysvaltalainen kaupunkitutkija Michael Dear (1997: 51–52) tulkitsee tilan olevan keskeinen osa lefebvrelaisessa ontologiassa. Hän listaakin neljä keskeistä näkemystä Lefebvren (1991: 30–32, 37–38, 46–47) sosiaalisen tilan käsityksessä. Ensinnäkin, Lefebvren mukaan luonnollinen tila on katoamassa. Tästä huolimatta luonto ei ole menettämässä merkitystään, sillä se on edelleen läsnä kaikkialla ja kaikissa pienissä yksityiskohdissa. Luonto vaikuttaa näin ollen meihin ja meidän tekemisiimme. Samalla se on myös ääretön ja pohjimmiltaan muuttumaton. Toiseksi, Lefebvrelle jokainen yhteiskunta ja tuotantomuoto muodostavat omanlaisensa tilan. Hänen mukaansa sosiaalinen tila sisältää työvoimaan ja tuotantoon viittaavien sosiaalisten suhteiden uudelleen tuottamisen. Kyse on myös valtasuhteista ja tiettyjen paikkojen valjastamista osaksi tätä ko-

---

¹⁰ Tätä ajatusta on myös mahdollista hahmottaa virtuaalisuuden kautta. Turkulaiset uskontotieteilijä Teemu Taira ja mediatutkija Pasi Väliäho (2006) pohtivat tekstissään virtuaalisuuden luonnetta ranskalaisfilosofi Gilles Deleuzen ajatteluun nojaten. Heidän mukaansa virtuaalinen on ennen kaikkea ontologinen ja siten myös poliittinen käsite. Vaikka se ei ole aktuaalista, aisteille avautuvaa todellisuutta, Taira ja Väliäho toteavat sen kuitenkin olevan täysin todellista. Virtuaalisuudessa on kysymys siitä, että se laskostaa itseensä aktuaalisen todellisuuden voimia. Nämä taas määrittävät maailman aktualisoitumista. He kuitenkin korostavat, ettei virtuaalisuus merkitse abstraktia mahdollisuuksien joukkoa, vaan pikemminkin uuden luomista. Taira ja Väliäho määrittävät virtuaalisuuden koostuvan siten nimeämättömistä moneuksista, jotka kurkottavat kohti muutosta ja uuden luomista. Se on mahdollisuus, jonka väessä piilevät voimat pitävät sisällään (Hardt & Negri 2005: 346).

¹¹ Lefebvre (1996: 65–68; 173–174; ks. myös Mitchell 2003: 17–23) tekee eron työn (*oeuvre*) ja tuotteen välille. *Oeuvre* viittaa käyttöarvoon ja siten ihmisten tapaan käyttää kaupunkitilaa. Siihen on sisältyneenä ajatus ihmisten oikeudesta määritellä kaupunkitilan luonnetta, minkä vuoksi *oeuvre* merkitsee myös erilaisuuden hyväksymistä ja julkisen tilan avoimuutta. Tästä näkökulmasta kaupunki muodostuu ihmisten tarpeista käsin. Yhdysvaltalainen maantieteilijä Don Mitchell (2003: 17–23) korostaa Lefebvren (1996) näkemyksiin viitaten, että kaupungin tulisi olla nimenomaisesti paikka, missä erilaisuus kukoistaa ja missä ihmisillä olisi mahdollisuus ilmaista mielipiteitään sekä toteuttaa itseään. Lefebvre toteaa, että oikeus kaupunkiin on sitoutuneena oikeuteen määritellä ja työstää tilaa. Kaupunkitila tuotteena sitä vastoin liittyy hänen ajattelussaan vaihtoarvoon. Tämä nostaa esille ristiriidan suhteessa edelliseen käsitteeseen. Vaihtoarvo ja kaupunkitilan tuotteistaminen tuhoavat ihmisten luovaa ja vapaata tilan käyttöä, sillä hänen mukaansa kaupunki ja kaupunkimaisuus ovat yhdistyneenä vahvasti käyttöarvoon. Lefebvrelle kaupunkitilan luonteeseen kuuluu, että ihmisillä on mahdollisuus olla ja toimia siellä vapaasti.

konaisuutta. Kolmanneksi, Lefebvre näkee teorian uusintavan tuotannollisia prosesseja. Näin ollen tieto ja käsitystapamme vaikuttavat keskeisesti tilan luonteeseen, mistä johtuen tietämyksemme asioista ja tapahtumista muokkaavat tilaa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita absoluuttisesti varmaa tietoa, sillä erilaisia vuorovaikutussuhteita ja kausaalisia prosesseja tulkitaan todennäköisyyksien ja tietyn teoreettisen näkökulman nojalla (ks. myös Töttö 2004). Siksi tilallisuuden ymmärtämisessä tulisikin Dearin Lefebvre-luennan mukaan nähdä tilan dialektinen luonne, mikä samalla tarkoittaa havaintojen, käsitysten ja elettyjen kokemusten yhtäaikaista huomioimista. Näiden tekijöiden painotuksessa suhteessa tilan tuottamiseen on kuitenkin paikallisista olosuhteista johtuvia eroavaisuuksia, kuten Dear huomauttaa. Neljänneksi, Lefebvrelle teoreettisesti tärkeintä on siirtyminen yhdestä tuotantomuodosta toiseen. Jokaisella tuotantomuodolla on omanlainen tila, minkä vuoksi yhteiskunnan muuttaminen merkitsee väistämättä myös uuden tilan tuottamista. Lefebvren ajattelussa keskeisellä sijalla on tässä yhteydessä ihmiset ja heidän kykynsä muuttaa asioiden luonnetta. Heillä on aina mahdollisuus tuottaa uudenlaista tilaa omista lähtökohdistaan käsin.

Lefebvre pyrkii tarkastelemaan tilaa kokonaisvaltaisesti. Hänen ajattelussaan se rakentuu monista palasista, jotka ovat vuorovaikutussuhteissa toisiinsa nähden. Lefebvre ei tyydy puhumaan pelkästään yhdenlaisesta tilasta, minkä vuoksi hän käyttää lukuisia erilaisia lisämääreitä sen kuvaamiseen. Tila ei lefebvreiläisittäin määrity suljettuna kokonaisuutena; se on avoin ja jatkuvasti muutoksille altis muodostelma. Se ei ole pysyvää eikä sitä voida jäsentää tyhjänä säiliönä. Lefebvre (1991: 73) kuitenkin korostaa, "ettei tila ole mikä tahansa asia tai tuote muiden joukossa." Se sisällyttää tuotetut asiat ja samalla ohjailee niiden vuorovaikutussuhteita. Tila on hänen mukaansa tulosta erilaisista toiminnoista, minkä vuoksi sitä ei voida redusoida pelkäksi yksinkertaiseksi objektiksi. Sosiaalinen tila ei ainoastaan määritä käyttäytymistä vaan se tarjoaa mahdollisuuden uusille toimintatavoille.

Lefebvren tilakäsitys ei noussut tyhjältä, sillä Marxin ohella hänen näkemyksiinsä vaikutti keskeisesti saksalaisen filosofin Georg Wilhelm Friedrich Hegelin ajattelu. Itse asiassa Lefebvre "löysi" Marxin juuri Hegelin kirjoitusten kautta (Merrifield 2002: 73–74). Shieldsin (1999a: 35–37, 111–114; 2002: 10–11) mukaan Lefebvre omaksui yhdessä Norbert Gutermanin kanssa Hegelin teorioita jo 1930-luvulla. Kysymys ei ollut yksinomaan dialektisen logiikan sisäistämisestä hegeliläisessä hengessä, vaan myös arkielämän ja vieraantumista käsittelevien teemojen kehittämisestä ja pohtimisesta. Lefebvre ei kuitenkaan suhtautunut täysin myönteisesti Hegeliin, kuten Gregory (1994: 354–368) toteaa. Käytännössä tämä ilmeni ranskalaisen marxistin Louis Althusserin ja Lefebvren välisten kiistojen kautta, mutta ennen kaikkea Lefebvren käsityksenä tilallisuudesta. Gregoryn mukaan Lefebvre uskoi tilallisuuden olevan se tekijä, joka voisi yhdistää sekä mentaalisen että materiaalisen tilan toisiinsa. Sen lisäksi tilallisuus palauttaisi maantieteen historiaan ja historian maantieteeseen ottamalla samalla huomioon ihmissubjektin. Lefebvre pyrkikin jossain määrin luomaan Hegelin

abstrakteille kategorioille konkreettisen historiallisen sisällön ja tuomaan ne osaksi arkipäiväistä elämää (Merrifield 2002: 76). Filosofinen ajattelu ei siten saanut jäädä pelkäksi abstraktiksi käsitteiden pyörittelyksi (ks. Gregory 1994: 355–356).

Hegelin ja Marxin lisäksi Lefebvren teorioihin vaikutti saksalainen filosofi Martin Heidegger, jonka ensisijainen kiinnostus oli uransa alkuaikoina ajallisuudessa. Myöhemmin myös tilakysymykset nousivat keskeiseen rooliin. Hänen kritiikkinsä kohdistui erityisesti kartesiolaiseen käsitykseen tilasta ja ajasta matemaattisina ja laskelmoitavina yksikköinä. Koska objektit eivät jäsenney meille abstrakteina koordinaatteina, myöskään ihmisten arkipäiväinen tilakokemus ei ole palautettavissa niihin. Heideggerille teknologia edusti vastakohtaa kokeellisuudelle. Kun teknologiasta tulee maailman hallinnan, suunnittelun ja järjestämisen perusta, se samalla toimii kartesiolaisen logiikan mukaisesti. Tässä logiikassa tila jäsennetään aineellisenä ja mitattavana kokonaisuutena, minkä seurauksena tilallisuus käsitetään ainoastaan geometrisena muodostelmana. Aivan kuten Heidegger, myös Lefebvre ymmärsi kartesiolaisen tilakäsityksen sallivan sosiaalisen ja teknologisen hallinnan. (Elden 2004: 92–93.)

Tähän liittyen Lefebvre (1991: 164–166) puhuu hallitusta tilasta. Se on puhdistettua ja tyhjennettyä tilaa, jota hallitaan teknologian avulla. Hänen mukaansa hallittu tila on tulosta erilaisista mestariprojekteista, jotka realisoituessaan rikovat aikaisemman tilakokonaisuuden. Eräänlaisena vastinparina tälle on määritelty tila, joka voi olla esimerkiksi jokin rakennus, monumentti, aukio tai katu. Se on muutettu ja määritelty ihmisten toimesta eikä niinkään ihmisiä varten (ks. Lefebvre 1996; Mitchell 2003). Muutos siis tapahtuu yksilöille oleellisten asioiden pohjalta eikä niiden kysymysten kautta, jotka esimerkiksi hallinto näkee keskeisimpinä. Lefebvre tulkitsee hallitun ja määritellyn tilan olevan ristiriidassa keskenään, sillä tilan hallinnointi on vienyt sijaa sen määrittelemiseltä. Toisin sanoen tilakokonaisuuksia tuotetaan sellaisten tahojen toimesta, joiden intressit eivät usein vastaa hallittujen ryhmien toiveita. Sen vuoksi näiden kahden tilan dikotomia ei toimi pelkästään diskurssin ja merkityksenannon tasolla vaan se tulee esille myös konkreettisesti. Lefebvre kuitenkin muistuttaa, ettei määritelty tila voi koskaan hävitä kokonaan. Sen vuoksi hän uskookin erilaisten teoreettisen ja konkreettisten toimenpiteiden voimaan.

Kun vallitseva tilantuottamistapa on sidoksissa määrättyjen toimijoiden näkemyksiin, ihmiset eivät välttämättä tunnista tilaa omakseen. Samalla siitä tulee yksilöille merkityksetöntä. Tämänkaltaista banaalia elämää Lefebvre kutsuu arkielämäksi (*la vie quotidienne; everyday life*), joka ei kuitenkaan tarkoita samaa kuin päivittäinen elämä (*daily life*) (Shields 1999a: 69). Myös tässä yhteydessä tulee esille Lefebvren ja Heideggerin näkemysten kytkös, sillä he molemmat ymmärtävät arkisuuden (*everydayness; la quotidienneté; Alltäglichkeit*) käsitteen samansuuntaisesti. Heidegger käyttää arkisuutta havainnollistamaan täälläolon

(*Dasein*)¹² epäautenttista eksistenssiä. Täälläolo sulautuu keskiarvoisuuden määrittelemättömään ja harmaaseen massaan. Samalla kun se lakkaa olemasta itsensä, täälläolo menettää merkityksensä. Heideggerilaisessa näkökulmassa arkisuus tuottaa siten rappiota, levottomuutta ja päämäärättömyyttä. Molemmilla ajatteli-joilla kyseinen termi liittyy vahvasti vieraantumiseen, joka taas on yhteydessä kehollisuuteen. (Simonsen 2005: 3.) Brittiläinen politiikan tutkija Stuart Elden (2001: 821) huomauttaa Heideggerin kieltäneen kartesiolaisen dualismin, minkä vuoksi ihmisen maailmassaoleminen on ennen kaikkea kehollista. Tätä taustaa vasten Lefebvre näki myös arkielämän rakentuvan (Simonsen 2005: 3).

Monen muun lisäksi Lefebvren näkemyksiin vaikutti saksalainen filosofi Friedrich Nietzsche. Hänen ajattelunsa pohjalta Lefebvre painotti kehollisuuden ensisijaisuutta suhteessa tietoon (Simonsen 2005: 3). Lefebvrelle (1991: 391–392) ihmisten tapaa toimia ei loppujen lopuksi determinoi puhtaasti mikään olemassa oleva taloudellinen, poliittinen tai ekologinen systeemi. Pikemminkin kyse on ihmisten ja ryhmien omasta halusta ja tarpeesta. Nietzscheläisessä hengessä hän tekee eron Anti-Logoksen ja Logoksen välille. Anti-Logoksen yhteydessä Lefebvre puhuu eroottisesta tiedosta eli Eroksesta, kun taas Logoksella hän tarkoittaa loogista tietoa. Käsitteistä jälkimmäinen viittaa analyttiseen, rationaaliseen ja teknokraattiseen tietokäsitykseen, jota käytetään hallinnan ja manipuloinnin apuvälineenä. Logoksen tilallinen ilmentymä on löydettävissä liike-elämän, valtion ja byrokraattien tuottamista tilan representaatioista. Sitä vastoin Eroksesta hän tarkoittaa olemassaolon dionyysista puolta. Se ilmenee taiteena, runoutena, musiikkina ja juhlina. (Merrifield 1995: 297.) Simonsen (2005: 4) korostaakin Lefebvren painottaneen poliittisessa ajattelussaan Eroksen keskeisyyttä suhteessa Logokseen. Hänen mukaansa keholla, nautinnolla, seksuaalisuudella ja juhlilla on selvä yhteys nietzscheläisen ja lefebvreiläisen ajattelun välillä. Sen ohella ja vuoksi kysymys on myös ihmisten kokonaisvaltaisesta kyvystä toimia.

Tähän liittyy Lefebvre puhuu kokonaisvaltaisesta ihmisestä (*l'homme total*), joka on vastakohta vieraantuneelle ihmiselle. Koska kokonaisvaltainen ihminen pystyy elämään täysipainoista elämää, hänelle ei kehon ja mielen eikä itsen ja toisen välinen dialektinen suhde tuota ongelmaa. Lefebvren kokonaisvaltainen ihminen viittaa Nietzschen ajatukseen yli-ihmisestä. (Shields 1999a: 71–73.) Teoksessaan Näin puhui Zarathustra (1981) Nietzsche tekee Zarathustran suulla eron ihmisen ja yli-ihmisen välille. Nietzschelle yli-ihminen on metafora. Se sisältää lupauksen paremmasta tulevaisuudesta ja mahdollisuudesta ottaa etäisyyttä vallitsevista asiantiloista. Tämä taas tarkoittaa rajojen rikkomista ja kriittistä suhtautumista todellisuuteen.

---

¹² Heideggerin (2000) *Oleminen ja aika* teoksen suomentanut Reijo Kupiainen on kääntänyt *Dasein*-käsitteen täälläoloksi. Itse käytän kyseisestä käsitteestä juuri Kupiaisen suomennosta.

3.2 HAVAITUSTA ELETYYN

Lefebvren sosiaalisen tilan teoria rakentuu kolmen tilan tuottamista jäsentävän käsitteen varaan. Käsitteistä ensimmäinen, tilallinen käytäntö (*spatial practice*), viittaa arkisiin toimintatapoihin:

"Tilallinen käytäntö kietoo itseensä tuotannon ja uudelleen tuotannon sekä määrätyn sijainnin ja jokaisen sosiaalisen muodostelman tilalliset ominaisuudet. Tilallinen käytäntö varmistaa jatkuvuuden ja jonkin asteisen koheesion. Sosiaalisen tilan ja yhteiskunnan jäsenten tilasuhteen yhteydessä koheesio merkitsee tiettyä määrää kompetenssia ja performanssia. ... Yhteiskunnan tilallinen käytäntö piilottaa yhteiskunnan tilan. Dialektisessa vuorovaikutussuhteessa tilallinen käytäntö tuottaa tilaa hitaasti ja varmasti, samalla kun se hallitsee ja määrittelee sitä." (Lefebvre 1991: 33, 38. – suom. J.S.)

Tanskalainen maantieteen professori Kirsten Simonsen (2005: 6) toteaa yhteiskunnan tilallisten käytäntöjen olevan riippuvaisia tilan arkisesta ymmärryksestä, sillä ne pitävät sisällään sekä arkisen elämän rutiinit että rationalisoituneet instituutiot. Sen vuoksi arkipäiväisten toimintojen kautta tila tuotetaan ihmisten ja yhteiskunnan tilana. Lefebvre puhuu tässä yhteydessä havaitusta tilasta (*l'espace perçu; perceived space*). Shieldsin (1999a: 160, 162–163) mukaan havaitseminen on Lefebvrelle ennen kaikkea arkista havaitsemista. Arkisten rutiinien ohella se viittaa myös paikkojen laadullisiin merkityksiin, mielikuviin ja myynteihin. Hän toteaa Lefebvren puheen havaitusta tilasta kiinnittyvän osittain oletukseen visuaalisuuden avainroolista arkipäiväisen spatialisaation kehityksen ymmärtämisessä. Arkea ei kuitenkaan voi jäsentää ainoastaan visuaalisuuden pohjalta, vaikka perspektiivisyyden painotus jättääkin Shieldsin näkemyksen mukaan tällaisen käsityksen.

Tilallisia käytäntöjä tarkasteltaessa ei voida jättää huomioimatta tilaratkaisuja (Lefebvre 1991: 38). Esimerkiksi kauppakeskus edustaa eräänlaista tilallista kokonaisuutta, joka olettaa ihmisiltä tietynlaista käyttäytymistä (Shields 1999a: 163). Näin ollen tilallinen käytäntö on lefebvrelaisittain tulkittuna kiinnittyneenä fyysiseen tilaan, minkä vuoksi havaitseminen ei tarkoita yksinomaan visuaalista havaitsemista. Kysymys on pikemminkin tilan kokonaisvaltaisesta käytöstä, johon yksilö kiinnittyy koko kehollaan.

Tilan representaatiot (*représentations de l'espace; representations of space*) ovat Lefebvren (1991: 33, 38–39) mukaan sidoksissa tuotantosuhteisiin ja viralliseen järjestykseen. Ne ovat samalla kytkeytyneenä tietoon, merkkeihin ja erilaisiin symboleihin.

"Tilan representaatiot ovat tieteentekijöiden, suunnittelijoiden, teknokraattien ja insinöörien tilaa. Ne ovat kaikkien tieteellistä taustaa omaavien henkilöiden tilaa, jotka määrittelevät eletyn, havaitun ja käsitteelliste-

tyn ominaisuudet. ... Tämä on kaikkien yhteiskuntien ja tuotantomuotojen vallitsevaa tilaa." (Lefebvre 1991: 38–39. – suom. J.S.)

Kyse on käsitteellistetystä tilasta (*l'espace conçu; conceived space*). Se voidaan mieltää diskursseiksi tilasta (*discourses on space*), mikä viittaa myös tiedon loogisuuteen ja sen muotoihin. Samalla tilan representaatiot kuljettavat mukanaan teorioita, ideologisia koodeja ja tuotantosuhteisiin kiinnittyneitä käsityksiä. (Shields 1999a: 161, 163.) Tämä tila on kaukana ihmisten arjesta, sillä se on olemassa suunnittelijoiden, arkkitehtien ja monien muiden "tila-ammattilaisten" pöydillä. Se on taulukoita, karttoja ja erilaisia suunnitelmia, jotka aikaa myöten usein realisoituvat erilaisina rakennuksina, asuinalueina ja fyysisinä rakennelmina.

Vaikka tilan representaatiot ovat abstraktia tilaa, ne ovat kuitenkin kiinteä osa sosiaalista ja poliittista käytäntöä (Lefebvre 1991: 41). Kun tiloja suunnitellaan, taustalla on ajatus jostain tietystä toiminnasta. Samalla tila myös tuotetaan sellaiseksi, että se ajaa jonkin ryhmän etuja. Esimerkiksi kauppakeskuksen suunnittelussa saatetaan ajatella ensisijaisesti yrittäjien tarpeita ja samalla se pyritään tuottamaan "kulutusmyönteiseksi". Kauppakeskus voi näin ollen "vaatia" käyttäjiltään määrätynlaista käytöstä, minkä seurauksena tilan representaatiot kiinnittyvät osaksi havaittua tilaa (ks. Shields 1999: 163). Käsitteellisestä tilasta tuleekin sitä myöten helposti osa ihmisten arkista kokemusta.

Kolmas käsite Lefebvren tilallisuuden trialektiikassa on representaation tilat (*les espaces de la représentation; representational spaces / spaces of representation*¹³). Se viittaa ihmisten kokemuksiin, elettyyn elämään ja heidän tapaansa antaa merkityksiä tilalle.

"Representaation tilat pitävät sisällään monimutkaista symbolismia, joka on kiinnittyneenä sosiaalisen elämän salaiseen puoleen. ... Ne kytkeytyvät mielikuviin ja symboleihin, minkä vuoksi kyse on käyttäjien ja asukkaiden tilasta. Representaation tilat ovat myös erilaisten taiteilijoiden ja filosofien tilaa. Tämä tila on passiivisesti koettu, missä mielikuvitus määrittelee ja muuttaa sen luonnetta. Kun se peittää alleen fyysisen tilan, se samalla luo sille erilaisia symbolisia merkityksiä. Sen vuoksi representaation tilat kiinnittyvät osaksi sanattomia merkkejä ja symboleita." (Lefebvre 1991: 33, 39. – suom. J.S.)

---

¹³ Representaation tilat on käännetty eri teksteissä eri tavoin. Shields (1999a: 164–165) huomauttaa, että Lefebvren *The Production of Space* (1991) teoksen kääntänyt Donald Nicholson-Smith ei käytä kirjaimellista versiota kyseisistä termistä. Hänen mukaansa Nicholson-Smithin käännös korostaa metonymiä ja metaforan semiotiikkaa sekä koko merkkijärjestelmään perustuvan representaation mekaniikan tärkeyttä Lefebvren ajattelussa tuohon aikaan. Shields näkeekin, että eletyn tilan ongelma olisi paljon selkeämpää sitoa tilalliseen käytäntöön kuin sosiaaliseen mielikuvitukseen. Kaupunkitutkijat Sampo Villanen ja Mervi Ilmonen (2002: 38) ovat kuitenkin kääntäneet kyseisen termin juuri representaation tiloiksi. Heidän mukaansa representaatio on yhteiskuntatieteissä vakiintunut käsite eikä sitä voi kääntää "esittämiseksi".

Representaation tilat ovat elettyä tilaa (*l'espace vécu; lived space*) ja ne voidaan mieltää tilan diskurssiksi (*discourse of space*). Eletty tila on mahdollista ja potentiaalista, minkä vuoksi siihen ovat kiinnittyneenä sekä arkipäiväisen ympäristön historialliset kerrostumat että utooppiset, uutta luovat tilakäsitykset. Tämä ulottuvuus sisältää myös uusia tiloja tuottavia tilallisia käytäntöjä, jotka kyseenalaistavat ja rikkovat vallalla olevia käsityksiä. Samanaikaisesti ne tuottavat uusia tiloja ja antavat niille uudenlaisia merkityksiä. (Shields 1999a: 161, 163.) Lefebvrelle (1991: 41–42) representaation tilat eivät ole alisteisia säännöille vaan ne ponnistavat lapsuuden muistoista, unelmista, mielikuvista ja symboleista. Tämänkaltaisen tila on hänelle elävää, sillä se puhuu erilaisten voimakkaiden kiinnekohtien kautta. Siitä syystä se sekoittaa itseensä halun, toiminnan ja eletyt tilanteet.

Eletty tila muodostuu Lefebrelle esitietoisuudessa ja tilallisuuden autenttisista sirpaleista (Shields 1999: 165). Tämä osa Lefebvren käsiteapparaatissa korostaa aktuaalisen ja potentiaalisen yhtäaikaista läsnäoloa. Hän ei siis usko, että fyysinen tila sinällään pystyisi täysin hallinnoimaan ja kontrolloimaan ihmisten toimintaa. Tilallisuuden luonteeseen kuuluu ihmisten kyky ottaa siitä etäisyyttä ja tuottaa sitä omista lähtökohdistaan käsin. Vaikka esimerkiksi kauppakeskus voikin ”vaatia” sen käyttäjiltä tietynlaista käyttäytymistä, se ei kuitenkaan pysty estämään ihmisiä määrittelemästä sen tilallista luonnetta uudestaan. Joillekin käyttäjäryhmille se voi toimia kohtaamispaikkana ja siten heidän sosiaalisen verkostonsa kiinnekohtana.

3.3 Arjen tilat, arjen rytmit

3.3.1 Merkityksellistävät teot

Kaupunki avautuu ihmisille ensi kädessä huomaamattomasti ja arkipäiväisellä tasolla. Paikkoihin ja omiin reitin valintoihin ei monestikaan kiinnitetä huomiota, minkä vuoksi monien asioiden olemassaolo jää taka-alalle. Usein ainoastaan tilan muutos herättää ihmiset näkemään ja pohtimaan omaa arkista toimintaympäristöään. Monesti muutos koetaan myös konkreettisesti: katujen sulkeminen rakennus- tai purkutöiden ajaksi muuttaa väistämättä omia totuttuja reitin valintoja. Tällöin joudutaan osittain pakon sanelemana miettimään uusia toimintatapoja arjen kaupungissa.

Kaupungin arkinen käyttö on sidoksissa kehollisuuteen. Lefebvre (1991: 167–228) painottaa kehon ja kehollisten käytäntöjen keskeisyyttä tilan tuottamisessa. Hänen näkemyksensä kehosta osana tilallisuutta ovat vaikuttaneet keskeisesti viimeaikaisempiin maantieteellisiin tutkimusteemoihin. Näistä näkyvimpinä ovat olleet performatiivisuus (Nash 2000; Rose & Thrift 2000; Dewsbury, Harrison, Rose & Wylie 2002a; Latham & Conradson 2003; Szerszynski, Heim & Watterton 2003), joka on kiinnittynyt osittain nonrepresentationaaliseen teoriaan

(Thrift 2000; 2004a; 2004b; Thrift 2008), ja kehonpolitiikka (*body politics*) (Mitchell 2000, 2003; Kallio 2006a, 2006b). (ks. myös Simonsen 2005: 11–12.)

Lefebvren (1991: 215–216) mukaan erilaiset eleet ja liikkeet vaikuttavat tilan luonteeseen, minkä ohella kehollisuus sitoo tilan representaatiot representaation tiloihin. Esimerkiksi pappien liturgisten eleiden pyhyys muotoutuu määrättyssä pyhitetyssä tilassa. Yhtäältä erilaiset keholliset liikkeet ovat kiinnittyneenä tilassa oleviin objekteihin, kuten huonekaluihin, vaatetukseen, instrumentteihin ja asuinpaikkaan. Kehollisuus ei näin ollen ole täysin irrotettavissa fyysisestä tilasta, vaikka fyysisen tilan luonnetta ja sen merkityksiä voidaan muuttaa kehollisten käytäntöjen kautta.

Simonsen (2005) puhuu tilallisista kehoista (*spatial bodies*). Hänen mukaansa jokaisen elollisen keho on tilassa ja samanaikaisesti sillä on tilansa. Toisin sanoen keho tuottaa itsensä tilassa, mutta yhtälailla se myös tuottaa tuota tilaa. Hän toteaa kehon rakentuvan käytännöllisenä ja aistimellisena kokonaisuutena, minkä vuoksi tilaa havaitaan haistamisen, maistamisen, kuulemisen, kosketuksen ja näkemisen kautta. Fysiologiset toiminnot tuottavat näin ollen rajaa ulkoisen ja sisäisen tilallisuuden välille, jolloin ulkoinen ympäristö kohdataan suuntautumisen ja rajautumisen puitteissa. Kun ihmiset liikkuvat, he samanaikaisesti rajaavat ja erottelevat sekä merkityksellistävät tilaa. Tilalliset käytännöt ovat nimenomaan kehollisia käytäntöjä. Simonsen huomauttaakin kehojen jo itsessään tuottavan tiloja erilaisten liikkeiden ja eleiden seurauksena.

Kehollisten käytäntöjen kautta tuotetaan siis uusia merkityksiä. Olennaista ei sen vuoksi ole se, missä toiminta tapahtuu, vaan miten toimitaan. Tällöin ensisijaista on itse tapahtuma, missä kaksi erillistä objektia kohtaavat toisensa. Tämä voidaan ymmärtää performanssin käsitteen avulla. Brittiläiset maantieteilijät Nigel Thrift ja John-David Dewsbury (2000) ovat jäsentäneet performanssia neljästä näkökulmasta käsin. Näistä ensimmäisessä se ymmärretään feministi Judith Butlerin ajattelun kautta. Butler näkee erilaisten identiteettien, kuten sukupuoli- ja seksuaali-identiteettien, rakentuvan performatiivisesti. Tässä yhteydessä performanssi ei viittaa suoranaisesti esittämiseen vaan pikemminkin tekemiseen. Sen vuoksi Butlerin näkemys ei ole palautettavissa täysin siihen, miten suomen kielessä määritellään performanssin käsite. (Pulkinen 2003: 183–185; ks. myös Gregson & Rose 2000.)

Toinen näkökulma Thriftin ja Dewsburyin jäsentelyssä viittaa nonrepresentationaaliseen teoriaan. Tässä teoreettisessa lähestymistavassa erilaiset kohtaamiset luovat jatkuvia vaikutuksia, jotka samalla rakentavat myös kielellistä vuorovaikutteisuutta. Arkipäiväinen elämä ymmärretään kielen ja objektien kautta kehollisina, kontekstuaalisina ja teknologisoituneina käytänteinä. Thrift ja Dewsbury huomauttavatkin, ettei ympäristöä tulkita nonrepresentationaalisessa teoriassa passiivisena kokonaisuutena; mieli on ympäristön jatke ja päinvastoin. Niinpä tilalla on oleellinen merkitys ihmisiin: se vaikuttaa heidän toimintaansa ja kokemuksiinsa (Thrift 2004a; 2004b: 730).

Kolmas tapa ymmärtää performanssin käsite määrittyy performanssin harjoittamisena sinällään. Thriftn ja Dewsburnyn mukaan yhteistä eri performanssia käyttäville lähestymistavoille on huolestuneisuus kulttuurillisissa käytänteissä tapahtuvista vaikutusten tuottamisesta. He toteavat maailman avoimuuden olevan yksi keskeisimmistä kiintopisteistä, johon performatiivisuuden ”disipliini” on kiinnittänyt huomiota.

Neljäs performanssin käsittelytapa ilmenee Thriftn ja Dewsburnyn jäsentelyssä akateemisen toiminnan kautta. Kysymys on ennen kaikkea siitä, kuinka performanssi voi muuttaa tieteellisiä käytänteitä. Muutos voi tapahtua ensinnäkin metodisella tasolla. Heidän mukaansa tämä ei tarkoita yksinomaan uudenlaisia tapoja kerätä aineistoa ja analysoida sitä, vaan se merkitsee myös tavanomaisesta poikkeavia opetusmenetelmiä (ks. myös Eerola 2006). Brittiläinen kaupunkimaantieteilijä Alan Latham (2003) onkin huomauttanut ihmismaantieteessä käytettyjen metodien kapeudesta, minkä vuoksi menetelmien tulisi olla aikaisempaa mielikuvituksellisempia, monimuotoisempia ja käytännöllisempiä. Performanssi voisi Thriftn ja Dewsburnyn mukaan muuttaa tieteellisiä käytäntöjä painottamalla performanssia itsessään tiedonmuotona. Näyttelijän ja muusikon esimerkkejä apuna käyttäen he korostavat, kuinka tieto ja ”älykkyys” voivat ilmentyä myös konkreettisesti ja kehollisesti toiminnassa. Kaikkea tietämistä ei näin ollen voida täysin palauttaa puhuttuun ja kirjoitettuun kieleen.

Tämä nostaa esille kysymyksen representaatiosta. Esimerkiksi nonrepresentaationaalinen teoria suhtautuu vakavasti representaatioihin; ne ymmärretään performatiivisina sinällään eikä niinkään ratkaistavana koodina. Representaatiot eivät siten peitä mitään syvää ydintä; ne ovat lähinnä toimintaa itsessään eivätkä suinkaan toiminnan syitä tai seurauksia. Tästä syystä representaatio ajatellaankin jatkuvasti yhteen kokoavana ja hajottavana lakkaamattomana esityksenä. Kyse ei kuitenkaan ole diskursiivisesta idealismista eikä yksinkertaisesta relativismista. Vaikka kulttuuri ilmenee erilaisissa puheissa, teoissa ja toistoissa, ne eivät ole kulttuuria sinällään. Esimerkiksi jokainen teksti on hetki toistuvissa prosesseissa; se on luova linkki, jonka kautta se voi koskettaa kohdettaan henkilökohtaisesti. Kun näemme ja todistamme jonkin kohteen olemassaoloa, se on meille samalla sekä kokemuksen että asennoitumisen hetki. Siinä hetkessä olemme maailmassa, jossa kokemuksemme ovat subjekti-objekti-jaotteluiden ulkopuolella. (Dewsbury ym. 2002b: 438–439.)

Performatiivisuus voidaan näin ollen ymmärtää myös kirjoittamisen näkökulmasta. Päivi Kymäläisen (2005: 52) mukaan esimerkiksi kartoittamisen ja karttojen piirtämisen kautta paikka performoidaan kartografisena sijaintina. Yhtä lailla myös paikkaan sitoutuneiden kokemusten ja tunteiden ilmaukset voidaan mieltää performatiivisina käytänteinä. Kysymys on siten siitä, mistä kontekstista esimerkiksi Joensuusta kerrotaan. Kymäläinen kuitenkin huomauttaa kontekstuaalisuuden olevan sitoutuneena aikaan, jolloin todellisuuden performoiminen voi olla toisenlaista jonakin toisena hetkenä. Kirjoittaminen on kui-

tenkin osa kokemista; se tiivistää ja jäsentää tunteita sekä samalla tuo näkymättömän näkyväksi.

Tätä myöten voidaan puhua myös affekteista. Thriftin (2004b: 730–732) mukaan erilaiset affektit muokkaavat kaupunkoja sekä meidän kokemustamme kaupungista. Affektit ovat hänen määritelmässään virtuaalisia perspektiivejä, jotka ovat ankkuroituneet aktuaalisesti olemassa oleviin ja niitä ilmentäviin asioihin. Affektit ovat autonomisia, jotka samalla vaikuttavat olennaisesti sekä ihmisen havaintoihin että käyttäytymiseen. Kyse ei ole subjektista tai objektista vaan lähinnä erilaisista suhteista, joiden myötä maailma ”herää henkiin”. Tämänkaltaisen maailma on mahdollisen ja määrittyneen välissä, tapahtuneen ja tapahtumattoman risteyskohdassa. (Dewsbury ym. 2002b: 439.) Tästä näkökulmasta katsottuna ihmisten kokemukset ja toiminta ovat sitoutuneena esimerkiksi teknologisiin innovaatioihin, vauhtiin ja tapaan liikkua (Thrift 2000; 2004a).

Keholliset toiminnot eivät näin ollen pelkästään vaikuta ympäristöön vaan yhtäaikaaisesti myös luovat tietynlaista kokemusta ympäristöstä. Thrift (2000: 46) käyttää esimerkkinä kävelyä, joka 1800-luvulla tuotti uudenlaisen luontokokemuksen. Hän ei viittaa sillä tarkoituksenomaiseen liikkumiseen paikasta toiseen vaan kävelyy sen itsensä takia. Kun kävelystä tuli luonnollinen toimintatapa, se alkoi saada terapeuttisia sävyjä ja samalla merkitä yksilöille kiinteämpää yhteyttä luontoon. Vastaavalla tavalla Thrift (2004a) kuvaa myös teknologian ja autoilun välistä suhdetta osana ympäristön hahmottamista. Hänen mukaansa kokemus autoilusta on imeytynyt osaksi ”teknologista alitajuntaamme” niin, että otamme sen annettuna käsittämättä kuitenkaan sen historiallista uutuutta. Thrift huomauttaa meidän elävän maailmassa, jossa uudenlaisia kehollisia käytäntöjä tuotetaan arkiseen elämismaailmaamme. Hän puhuu autojen ergonomiasta, tietokoneohjelmista, ilmastoinnista, äänentoistojärjestelmistä ja autoissa käytettävistä uusista GIS-sovellutuksista. Nämä eivät yksinomaan vaikuta autolla ajamiseen vaan luovat uudenlaista suhdetta ympäristöön. Samalla tämä korostaa sitä, etteivät ihmisten kokemukset ja ympäristösuhde muodostu objektiivisten periaatteiden mukaisesti (ks. Kymäläinen 2000: 34–35).

3.3.2 Tahroja tilassa

Ihmisten toimintatavat muokkaavat keskeisesti tilojen luonnetta. Toisaalta yhteiskunnalliset ja kulttuurilliset normit vaikuttavat siihen, millainen käyttäytyminen on tilassa hyväksyttävää. Tästä hyvänä esimerkkinä on rullalautailu. Sen myötä julkista tilaa ja fyysisiä rakenteita käytetään tavalla, joka ei usein vastaa niiden alkuperäistä tarkoitusta (Karsten & Pel 2000). Tämä on monesti vastoin yleisesti hyväksyttyjä toimintamalleja, minkä vuoksi rullalautailijat rikkovat omalla käytöksellään tilan luonnetta. Sallittavuuden ja hyväksyttävyyden rajat kiinnittyvät samalla osaksi kehonpolitiikkaa. Kysymys on erilaisista tyyleistä, joiden avulla sosiaalista tilaa luodaan (Koskela 1997). Esimerkiksi Leedsin yliopiston maantieteen professori Gill Valentine (1996a) on todennut, kuinka erilaisten seksuaalisten vähemmistöjen käyttäytymistavat voivat rikkoa tilan hete-

roksuaalista luonnetta. Kahden samaan sukupuoleen kuuluvan henkilön suudelma voi merkitä laajemmassa mielessä paljon muutakin kuin pelkää romanttista huomionsoitusta. Valentinen mukaan tämänkaltaisen ele samanaikaisesti sekä kyseenalaistaa totuttuja käyttäytymismalleja että rikkoo käsitystä julkisesta tilasta. Hän kuitenkin huomauttaa, etteivät eleet ja tavat välttämättä ilmene kaikille samanlaisina. Ne voivatkin jäädä näkymättömiksi heteroseksuaaleille.

Kehollisuus on keskiössä erilaisuuden kysymyksissä (Simonsen 2005: 11). Kennellä on siis oikeus toimia, käyttäytyä ja pukeutua poikkeavasti? Suomessa poikkeava käytös julkisissa tiloissa on pyritty karnevalisoimaan, jolloin sitä on pystytty myös hyväksyttävästi harjoittamaan. Sosiologi Sari Näre (1999: 287–290) puhuu 1990-luvulla alkaneesta julkisuuden intimisoitumisesta. Hänen mukaansa yksityinen ja intiimi elämä on tuotu osaksi kaupunkien julkista tilaa esimerkiksi polttariporukoiden, juopottelun ja virtsaamisen muodossa. Näre toteaa tämän liittyvän oleellisesti kapitalistisen markkinatalouden vahvistumiseen, demokratiakehitykseen ja kiihtyvään modernisaatioon. Tämä kehityskulku on vaikuttanut traditionaalisissa yhteiskuntamuodossa ominaisen julkisen ja yksityisen välisen raja-aidan purkautumiseen. Erilaiset karnevaalit ja tapahtumat voivatkin toimia tilanteina, missä normeista ja totutuista toimintatavoista pystytään poikkeamaan hyväksytysti.

Keholliset käytänteet eivät yksinomaan muokkaa ja tuota tiloja vaan tuovat myös yhteiskunnallisia epäkohtia näkyville. Käytännössä tämä voi tarkoittaa tietoista toimintaa, jolla pyritään haastamaan vallalla olevia ajattelumalleja. Esimerkiksi uusiseelantilainen maantieteen professori Robyn Longhurst (2000) on tutkinut raskaana olevia naisia osana julkista tilaa. Hänen mukaansa yhteiskunnan käsitykset odottavista naisista ilmenevät tietynlaisina oletuksina ”oikeanlaisesta” käyttäytymisestä, minkä seurauksena raskaus liitetään usein hillittyyn ja vaatimattomaan käytökseen julkisissa paikoissa. Kun tämänkaltaista käyttäytymismallia toistetaan, se muuttuu lopulta luonnolliseksi toimintatavaksi. Longhurst kertoo tutkimuksessaan Wellingtonissa, Uudessa-Seelannissa, vuonna 1998 odottaville naisille järjestetystä bikinikilpailusta. Kyseiseen kilpailuun osallistuneiden naisten hetkellinen esiintyminen Wellingtonin keskustassa rikkoi normatiivisia oletuksia, joiden puitteissa odottavien naisten tulisi käyttäytyä. Samalla kyseessä oli sekä äitiyden uudenlainen määrittelypyrkimys että hegeemonisten diskurssien kyseenalaistaminen.

Julkisessa tilassa toimiminen ja käyttäytyminen jäsentyvät monesti ahtaisiin raameihin, minkä vuoksi kaikilla väestöryhmillä ei ole täysinäistä mahdollisuutta ottaa osaa tilan arkiseen määrittelyyn. Kallio (2006b: 11) on todennut kehon toimivan politiikan kohteena, minkä seurauksena esimerkiksi tietynlaisten elämäntapojen rinnastaminen terveyteen on länsimaissa ollut keskeinen kehonpoliittinen diskurssi. Näin ollen yhteiskunnassa vallalla olevat käsitykset ”oikeanlaisesta” elämästä ja elämäntavoista ovat johtaneet väistämättä rajojen rakentamiseen. Sen myötä on tuotettu ”hyvän” ja ”oikean” ihmisyyden kriteerejä, jolloin näistä määritelmistä poikkeavat on jossain määrin suljettu ulos arjen politi-

kasta. Kallio huomauttaa kehonpolitiikan kiinnittyvän osaksi ihmisten tavanomaisia käytäntöjä, aina salaatinsyönnistä tupakointiin. Sen vuoksi sitä uusinnetaan arjessa ja se sulautuu huomaamattomasti osaksi ihmisten elämää. Samalla kehonpolitiikasta muodostuu myös osa yhteisöjä ja yhteiskuntia.

Kyse on myös osittain liasta. Antropologi Mary Douglas (2000: 86) toteaa lian olevan systemaattisen luokittelun ja järjestämisen tulos: ”missä on likaa, siellä on järjestelmä”. Hänen mukaansa lika on suhteellista ja kontekstisidonnaista; ruoka ei ole sinällään likaista, mutta paidalle joutuessaan se muuttuu liaksi. Douglas tähdentääkin saastaisuuskäsityksemme olevan käytännössä sitä, että reagoimme tuomitsevasti asiaan tai esineeseen, joka on vastoin tekemiämme luokitteluja. Yhteiskunnassa on siis rituaalisessa käyttäytymisessä esiintuotavia perustavia arvoja, mihin samalla perustuu anomaalisuuden merkityksellistäminen ja rekisteröiminen (Anttonen & Viljanen 2000: 11). Rullalautailu, kahden samaa sukupuolta olevan henkilön suudelma ja raskaana olevat bikininaiset julkisessa tilassa voidaan mieltää Douglasin näkemyksiä soveltaen ”liaksi”, joka rikkoo yhteiskunnassa vallitsevia arvoja ja käyttäytymiskoodeja. Yleinen paheksuminen taas viittaa haluun pitää yllä totuttua järjestystä. Poikkeavat teot ja eleet ovat siten ”tahroja”, jotka samalla uhkaavat yleisesti hyväksytyjä luokitteluja (ks. Douglas 2000; Pennanen 2004).

Kuten Longhurstin (2000) esimerkistä voi huomata, yhteiskunnan käsitykset ”oikeanlaisista” elämäntavoista tulevat ilmi määrätynlaisina oletuksina ihmisten käyttäytymisestä. Tämä taas tulee näkyviin julkisen tilan luonteessa, jonka tulisi ainakin periaatteellisella tasolla olla kaikille avointa. Yhteiskunnassa vallitsevat normaaliuden rajat ovat tilasidonnaisia ilmiöitä. Ne ilmenevät siinä, mikä on hyväksyttyä ja mikä ei. Valentin (1996b: 214) mukaan nuorille julkinen tila rakentuu sallitun ja kielletyn välisen jaottelun kautta, minkä vuoksi heidän keskinäinen vuorovaikutuksensa ja käyttäytymisensä on tiukasti säädeltyä. Konkreettisesti tämä voi näkyä esimerkiksi puuttumisena nuorten äänen käyttöön ja pukeutumiseen. Kun julkisen tilan määrittely tapahtuu aikuisten tekemien näkemysten kautta, suljetaan Valentin mukaan nuoret automaattisesti ulos. ”Oikeanlainen” käytös on aikuisten määrittelemää, mikä samalla ilmenee myös nuorten kontrolloimisessa.

3.3.3 Kaupungin rytmi

Kaupunkitilan luonteeseen eivät vaikuta yksinomaan eleet ja tyyli vaan myös tilan ajallinen käyttö. Toinen Simonsenin esittelemä näkökulma tarkastelee ajallisia kehoja (*temporal bodies*). Hänen mukaansa tämä viittaa yksilön ja yhteiskunnan tasolla ilmeneviin ajallisuuksiin. Lefebvre (1991: 205–207) puhuu rytmianalyysistä. Kysymyksessä on keskeneräiseksi jäänyt teoreettinen lähestymistapa, jonka tavoitteena on tutkia rytmejä kaikilla tasoilla sekä samalla tehdä mahdollisimman vähäinen ero poeettisen ja tieteellisen välille (Lefebvre & Regulier 2004: 87). Lefebvren mukaan rytmianalyysi voisi korvata psykoanalyysin konkreettisempänä ja tehokkaampana analyysitapana. Samalla se soveltuisi kehollisuuden

tarkasteluun sekä kehon sisäisten ja ulkoisten rytmien huomioimiseen. Hän tähdentääkin ihmisten elävän subjektiivisesti koetuissa ja yhteiskunnallisesti tuotetuissa rytmeissä, minkä vuoksi luonto, keho ja yhteiskunta ovat kietoutuneet kiinteästi toisiinsa.

Yhteiskunnallinen aika on Lefebvrelle (2004: 73–74) itsessään yhteiskunnallisesti tuotettua, ja kuten tilalla, myös ajalla on sekä käyttö- että vaihtoarvo. Hänen mukaansa rytmianalyysi sisältää muutamia perusoletuksia. Ensinnäkin, arkipäiväisen elämän ajallisuus muotoutuu muuttumattomien ”luonnollisten” rytmien ja syklien pohjalta, mutta myös kellojen määrällisen ajan ja monotoni- sen toiston piirissä. Koska arkipäiväisyys ja arkipäiväinen aika rakentuvat kahdella tapaa, aika on jossain suhteessa institutionalisoitu. Toiseksi, Lefebvre tekee eron ajan ja ajankäytön välille. Kyse on näiden kahden vastakkainasettelusta, minkä seurauksena luonnolliset rytmit ovat alisteisia teknologialle ja sosio- ekonomisille tekijöille. Käytännössä tämä näkyy esimerkiksi erilaisten sosiaalisten käytäntöjen ja sosiaalisen elämän siirtymisenä viikonloppuiltoihin ja -öihin. Kolmanneksi, Lefebvre toteaa kvantifioitun ajan muodostavan itsessään yleisen lain yhteiskunnassa. Se jakaa itsensä osiin, jotka ovat kiinnittyneenä niin työ- elämään, vapaa-aikaan kuin myös virkistytymiseen. Hänen mukaansa ajan eri osaset muodostavat hierarkian, minkä seurauksena niillä on myös tärkeysjärjes- tys. Tällä on vaikutusta ihmisten arkiseen elämään ja heidän hyvinvointiinsa. Lefebvre korostaakin tiettyjen luonnollisten, muuttumattomien rytmien olemas- saoloa, mistä johtuen kaikki keholliset toiminnot eivät mukaudu yhteiskuntaan.

Henri Lefebvre ja Catherine Régulier (2004: 90) toteavat rytmien viittaavan kahdenlaisiin toistoihin. Näistä ensimmäinen, syklinen toisto, voidaan ymmär- tää vuodenaikojen tai vuorokauden vaihteluna. Käytännössä tämä tarkoittaa tietyn tapahtuman, kuten auringonnousun tai kevään, säännöllistä paluuta. Le- febvren ja Régulierin mukaan syklisten toistojen lisäksi on myös lineaarisia tois- toja. Ne ilmenevät saman ilmiön säännöllisin väliajoin tapahtuvana identtisenä toistumisena, jollaisia ovat muun muassa metronomin ääni tai vasaran lyönnit. Toisin sanoen syklinen toisto viittaa luonnon ja kehon rytmeihin, kun taas line- aarinen toisto on yhteiskunnallisesti tuotettua (Simonsen 2005: 8). Oleellista Le- febvren näkemyksissä on ajallisuuden kiinnittyminen tilaan ja paikkaan. Vaikka erilaiset rytmit voidaankin määritellä liikkeen ja toistojen kautta, kyseessä on kuitenkin spatio-temporaalinen todellisuus sekä niiden pohjalta tapahtuva tilan tuottaminen. Sen lisäksi rytmianalyysissa keskeistä on myös kehollisuuden läs- näolo osana yhteiskunnallista ymmärrystä. (Simonsen 2005: 8–9.) Lefebvren mukaan:

”Kehon kekseliäisyys ei vaadi näyttöjä, sillä keho itsessään paljastaa ja jär- jestää sen tilassa. Rytmit kaikessa monimuotoisuudessaan yhdistyvät toi- siinsa. Kehossa ja sen ympärillä, kuten veden pinnalla tai nesteen sisällä, ikuisesti tilaan sitoutuneena rytmit risteytyvät jatkuvasti asettautuen toistensa päälle. ... Rytmit ovat tekemisissä tarpeiden kanssa, jotka saatta- vat olla haluun kiteytyneitä tai jotka voivat ilmetä taipumuksina. Jos yri-

tämme erotella niitä, huomaamme joidenkin rytmien olevan helposti identifioitavissa: hengitys, sydämenlyönnit, jano, nälkä ja tarve nukkua. Muut, kuten seksuaalisuus, hedelmällisyys, yhteiskunnallinen elämä tai ajattelu, ovat näkymättömpiä. Jotkut toimivat pinnalla, siinä missä toiset ovat peräisin kätkeytyistä syvyyksistä.” (Lefebvre 1991: 205. – suom. J.S.)

Lefebvrelle (1991: 203) keho toimii sekä syklisen että lineaarisen toiston yhdistäjänä. Konkreettisesti tämän voi havaita muun muassa aamu- ja iltaruuhkina, kun ihmiset menevät töihin ja tulevat sieltä pois. Kaupunkitilan käyttöä ajallisessa mielessä eivät sen vuoksi määritä yksinomaan luonnolliset toistot, sillä myös yhteiskunnallisesti muotoutuneet aikataulut jäsentävät elämää. Kaupunkitilan ajallisessa käytössä on kuitenkin huomattavia eroavaisuuksia. Esimerkiksi Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimuksen mukaan puolet eläkeläisistä on hereillä seitsemältä aamulla ja ainoastaan joka kymmenes nukkuu kello kahdeksan aikaan. Kello yhdeksän ja kahdentoista välisenä aikana he käyvät ostoksilla, minä vuoksi kello kuuden jälkeen illalla heitä ei juuri enää kaupoissa tapaa. Kotitöitä eläkeläiset tekevät aamuseitsemästä iltaviiteen. Osa heistä nukkuu päiväunia iltapäivällä yhden ja neljän välisenä aikana. Illalla vanhuksat menevät nukkumaan kymmenen aikaan. Kun puolet heistä on kyseisenä ajankohtana vuoteessa, muusta väestöstä 80 prosenttia valvoo tuolloin. (Niemi & Pääkkönen 2002: 72–73.)

Käytännössä tämä merkitsee sitä, että vanhuksille kaupunkitila rakentuu jo ajallisuuden puitteissa eri tavoin kuin muille väestöryhmille. Kun ikäryhmät liikkuvat kaupungissa poikkeavina vuorokauden aikoina, tilan luonne muuttuu. Yhtä lailla myös vuodenajat vaikuttavat tilankäyttöön. Esimerkiksi talvikaupungissa ihmiset oleskelevat julkisissa ulkotiloissa huomattavasti vähemmän kuin kesäaikana. Siitä syystä kaupunkien keskustat ovat talvisin olemukseltaan toisenlaisia kuin kesäisin. Kaupunkien sosiaalinen elämä rakentuukin osittain erilaisten toistojen varaan. Minuuden ja toiseuden rytmejä ei kuitenkaan voi erottaa toisistaan, sillä limittyneinä ne tunkeutuvat ihmisten käytäntöihin (Ilmonen 1999: 29). Kun ihmiset tuottavat tilaa omassa arjessaan, yhdistyvät samalla luonnolliset ja yhteiskunnalliset kokonaisuudet toisiinsa. Kehollisten käytäntöjen kautta yksilöillä on mahdollisuus työstää kaupunkia omaksi kuvakseen. Pelkät fyysiset rakenteet eivät pysty täydellisesti ehdollistamaan ihmisten toimintaa.

3.4 KAUPUNGIN TUOTETUT TILAT

3.4.1 Tilan lyhyt historia

Keskeistä osaa kaupunkitilan muotoutumisessa näyttelevät erilaiset suunnitelmat, joista monet realisoituvat ajan myötä kaupungin tilalliseen järjestykseen. Tilallisuutta ei kuitenkaan aina ole käsitteellistetty ja havainnoitu samankaltaisesti, minkä vuoksi on mahdollista puhua Lefebvren (1991) tavoin tilan historiasta tai Shieldsin (1999a: 170–185) jäsentelyä apuna käyttäen tilallistumisen historiasta (*history of spatialization*). Näistä jälkimmäinen on Shieldsin tulkinta Lefebvren jaottelusta (ks. Villanen & Ilmonen 2002: 39). Sosiaalisen tilan tuottamisen ilmenee tässä yhteydessä historiallisena kehityskulkuna, johon lefebvreläisessä katsantokannassa kuuluu tietyn asteinen stereotyyppisyys ja eurosentrisyys (Shields 1999a: 170).

Lefebvre ruotii tilan historiaa osittain toistensa päälle limittyvien historiallisten vaiheiden kautta (Shields 1999a: 172). Ensimmäistä näistä hän (1991: 229–241) luonnehtii absoluuttisen tilan käsitteellä, joka Shieldsin (1999a: 172–175) mukaan viittaa kaikkein arkaaisimmalla tasolla varhaisimpiin kyläyhteisöihin ja metsästäjäheimoihin. Heille tilan käsitteellistäminen ja havainnointi tapahtui antropomorfismin kautta, minkä vuoksi kysymys oli monelta osin ihmisen suorasta ja välittömästä yhteydestä luontoon. Shieldsin Lefebvre-tulkinnassa absoluuttinen tila palautuu ainoastaan tälle tasolle, sillä antiikin kaupunkivaltioiden kohdalla hän puhuu lähinnä pyhästä tilasta. Vaikka Shields näin tekee, antiikin tilakäsitystä voidaan yhtälailla tarkastella myös absoluuttisena muodostelmana. Lefebvre huomauttaakin, että antiikissa tilaa pikemmin elettiin kuin käsitteellistettiin. Siitä syystä kyseessä olivat representaation tilat eivätkä niinkään tilan representaatiot.

Keskeinen ero verrattuna varhaisimpiin kyläyhteisöihin on lähinnä antiikissa valinneessa tavassa yhdistää pyhä ja poliittinen toisiinsa. Tämä näkyi Shieldsin mukaan muun muassa luonnon alistamisena ensimmäistä kertaa organisoituneen uskonnon avulla. Sen seurauksena luotiin myös rajat kaupunkivaltioiden ”sivilisoituneen” julkisen tilan ja niiden ulkopuolella olleiden ”barbaaristen” tilojen välille. Shields huomauttaakin varhaisten yhteisöjen ”puhtaan” absoluuttisen tilan säilyneen julkisen ulkopuolella, minkä vuoksi se ei suinkaan hävinnyt kokonaan. Lefebvren ajattelussa tämä merkitsee absoluuttisen kiinnittymistä osaksi yksityistä ja siten feminiinistä tilaa, joka samalla sitoi itseensä myös käsityksen luonnosta. Näin ollen Shields toteaa Lefebvren jäsentävän kodin, luonnon ja feminiinisyyden yhtenä kokonaisuutena erotuksena maskuliinisesta julkisesta tilasta.

Vaikka julkinen ja yksityinen olivat antiikissa erillään toisistaan (ks. Eräsaari 2002: 31–42), Shieldsin mukaan Lefebvre ei kyseenalaista analyysinsä taustalla olevia heteroseksuaalisia sukupuoliasetelmia. Yhdysvaltalaiset feministitutkijat Virginia Blum ja Heidi Nast (1996: 577) kritisoivat Lefebvren tapaa käsitteellistää

paternaalisuus aktiivisena ja historiaa muokkaavana tekijänä, kun taas mater-naalisuus on hänelle pääasiallisesti pelkkä passiivinen elementti. Erityisen epäi-levästi he suhtautuvat juuri tähän aktiivinen-passiivinen-kahtiajakoon. Jos aino-astaan maskuliinisuus huomioidaan historian kirjoituksessa, tällöin feminiini-nen toimijuus hautautuu näkymättömiin. Tämä tapahtuu nimenomaan koros-tamalla miesten toimintatiloja, minkä seurauksena naisten vastaavat jäävät sekä teoreettisella että käytännön tasolla huomioimatta. Blumin ja Nastin mukaan Lefebvren ajattelun taustalla vaikuttaakin oleellisesti lacanilainen yhden suku-puolen ajattelumalli (ks. myös Gregory 1997), jossa naistoimijoille ei anneta ko-vinkaan merkittävää roolia.

Yleisesti absoluuttinen tila ei Lefebvren mukaan saanut merkityksiä järjen ja analyttisen ajattelun puitteissa vaan se rakentui kehollisuuden kautta. Käytän-nössä tämä tarkoitti uhkia ja sanktioita, joiden avulla toimintaa ohjailtiin. Tä-mänkaltaisessa tilakäsityksessä uskonnollisuudella oli keskeinen rooli. Lefebvre toteaa sen syntyneen erilaisissa pyhitetyissä ja kirotuissa paikoissa, kuten temp-peleissä, hautamuistomerkeissä ja palatseissa. Uskonnollisuuden ohella abso-luuttinen tila sisälsi siten myös poliittisen ulottuvuuden.

Kaikessa poliittisuudessaan ja uskonnollisuudessaan absoluuttinen tila oli Lefebvrelle (1991: 48, 244–245) osittain ”ensimmäisen luonnon” läsnäoloa yh-teiskunnallisessa elämässä. Tämä tuli esille erilaisissa riiteissä ja seremonioissa, joihin itseensä sisältyi luonnon eri aspekteja. Absoluuttinen tilakäsitys näkyi myös kaupungeissa ja niiden hallinnassa. Huolimatta siitä että käsityöläiset ja talonpojat pääasiallisesti tuottivat tilaa, sen kuitenkin omistivat, ja samalla sitä organisoivat, papit, soturit, ruhtinaat ja kuninkaat. Lefebvren mukaan tämä il-meni myös kaupunkien tilallisessa järjestyksessä: eri väestöryhmille muodostui omat aikatilalliset kokonaisuudet, jotka taas olivat suorassa suhteessa konkreet-tiseen tilaan. Hän toteaa kaupungin olleen ihmisille lähtökohta, jonka pohjalta jäsennettiin koko maailmaa ja sen järjestystä.

Poliittinen tila ei ollut sidoksissa poliittiseen toimintaan vaan sitä määrittivät rakentaminen, mielikuvat, symboliikka ja paikalliset sosiaaliset vuorovaikutus-suhteet. Kaupunkisuunnittelun kannalta tämä tarkoitti käytännössä sitä, ettei tilaa asetettu teoreettisen järjen analysoitavaksi. Pohjimmiltaan kyse oli maail-mankatsomuksesta; kaikki oli antiikissa yhtäaikaaisesti sekä symbolista että käy-tännöllistä. Siitä syystä tilaa ei tuotettu abstraktien representaatioiden tai niiden diskurssien pohjalta, vaan konkreettisen tilan kautta. Koska kaupungin käsit-teellinen ja materiaallinen järjestys olivat sama asia, kaupunkitilan käsitteellinen ”tyhjennys” ja symbolisesti ”puhtaan” tilan tuottaminen teoreettiseksi represen-taatioksi oli lähes mahdoton ajatus. Antiikin suunnittelijoiden toimenkuvaan ei näin ollen kuulunut kaupunkien olemassaolon ja sijaintien pohdinta. (Häkli 1995: 199–200.)

Jos varhaisempien yhteisöjen absoluuttinen tila ja antiikin kaupunkivaltioiden pyhä tila toimivat Shieldsin Lefebvre-tulkinnassa ensimmäisenä ja toisena taso-na, kolmantena vaiheena voidaan Shieldsin (1999a: 175–176) mukaan puhua his-

toriallisesta tilasta. Kun absoluuttinen tila oli luonteeltaan samanaikaisesti sekä uskonnollista että poliittista, historiallinen tila merkitsi tiedon, teknologian, rahan ja työn kasautumista. Keskeisellä sijalla tässä toimivat läntisen maailman historialliset kaupungit, jotka samalla alistivat maaseudun vaikutuspiiriinsä. Ajallisesti tämä vaihe ajoittuu keskiajalle, jolloin muun muassa kaupunkitilan luonne muuttui. Lefebvre toteaa tämän ilmenneen kaupankäynnin saapumisena kaupunkien sisälle, minkä seurauksena esimerkiksi antiikin agorat muuttuivat markkinapaikoiksi. Kysymys ei ollut yksinomaan kaupallisen tilan syntyemisestä vaan myös tilan representaatioiden ja representaation tilojen eroamisesta toisistaan. (Lefebvre 1991: 48–49; 265–266.) Samalla tämä vaihe tarkoitti siirtymistä kohti modernia aikaa ja abstraktia tilakäsitystä.

Aluetieteen professori Jouni Häklin (1995: 201) mukaan maailma ei filosofisessa ja tieteellisessä ajattelussa enää jäsentynyt äärellisenä ja hierarkkisesti järjestytyneenä kokonaisuutena. Universumi rakentui pikemminkin äärettömänä ja määrittelemättömänä, joka samalla pysyi koossa tiettyjen lainmukaisuuksien avulla. Häkli kuitenkin huomauttaa, ettei moderni maailmakuva syntynyt tutkijankammiossa vaan erilaisten yhteiskunnallisten vuorovaikutussuhteiden kautta. Samalla abstraktista tilasta muodostui ”todellisuus itsessään”. Sen myötä oli mahdollista vakuuttua materiasta erillisen tilan olemassaolosta, minkä seurauksena aineellinen järjestys maailmassa rakentui suhteellisenä eikä ehdottomana. Lefebvre (1991: 307–313) huomauttaa abstraktin tilakäsityksen olevan vahvasti sidoksissa ”puhtaaseen” tietoon ja vallan diskursseihin. Sen seurauksena abstrakti tila hävittää erilaiset vastakkainasettelut ja tekee tilasta homogeenista. Hänen mukaansa abstraktia tilaa voidaan käsitellä ainoastaan abstraktilla tasolla, minkä vuoksi instrumentaalisessa mielessä se toimii ennen kaikkea tilallisen hallinnan työkaluna. Tämä merkitsee eletyn tilan latistamista erilaisiksi tilastoiksi, kartoiksi, merkeiksi, kuviksi ja suunnitelmiksi. Lefebvre toteaa, että tässä kontekstissa tilallisuuden rakentumisen keskiössä on visuaalisuus. Sen logiikan nojalla tapahtuu siirtymä materiaalisuudesta kuviin ja simulaatioihin, asumuksesta elinympäristöihin, kunnes lopulta tila redusoituu pelkäksi suunnittelun kohteeksi (Shields 1999a: 177).

Kaupunkisuunnittelun kannalta tämä tarkoitti sosiaalisen elämän tiivistämistä tilastoiksi ja kuviksi. Kun erilaiset ilmiöt on visualisoitu, niitä on myös helpompi tutkia ja hallita. Näkyvässä muodossaan ne eivät enää karkaa tai sulaudu maailmaan. Esimerkiksi kartoittamisen kautta voidaan dokumentoida sosiaalinen todellisuus paperille, mikä samalla tarkoittaa myös ajan ja tilan kasaamista. Kaikki tämä perustui siihen, että modernissa yhteiskunnassa alettiin havaita sosiaalista todellisuutta koskevan tiedon poliittinen merkitys yhteiskunnan hallinnoimisissa. Sitä syystä poliittis-hallinnolliset käytännöt ottivat lähtökohdakseen abstraktin ”paperitodellisuuden”. (Häkli 1995: 202; ks. Harvey 1989: 240–259.)

Abstrakti tilakäsitys muuttaa osaltaan koko yhteiskuntaa entistä fragmentoituneemmaksi ja samalla syventää vastakkainasetteluja. Sen seurauksena syntyy

kategorisia luokitteluja ja eroja, minkä vuoksi voidaan puhua vastakkainasettelun tilasta. Shieldsin tulkinnassa tämä vaihe seuraa abstraktia tilaa. Keskeistä tässä yhteydessä on spatialisaation toiminta erilaisten dikotomioiden, kuten subjektin ja objektin sekä keskuksen ja periferian, kautta. Tämä ei kuitenkaan tapahdu itsestään, sillä osana tätä prosessia ovat myös kaupunkitilaa muokkaavat erilaiset suunnittelukäytännöt. Jotta tämä vaihe todella saavutetaan, vaatii se suunnittelun ohella sosiaalisen tilan hallinnoimista ja sen byrokraattista halluunottoa. Kyse on toisin sanoen kaikkien ei-kapitalististen tilojen ja toimintojen marginalisoimisesta, mikä ei kuitenkaan merkitse niiden täydellistä hävittämistä vaan huomaamattomaa korvaamista. Vastakkainasettelun tila pitää samalla sisällään myös mainostamisen ja valtion byrokratian avulla tapahtuvan yksityisen ja julkisen kulutuksen hallinnoimisen. Sen lisäksi keskeistä on kapitalististen suhteiden levittäytyminen ei-tuotannollisiin kulttuurin ja vapaa-ajan sektoreille, jotka alkavat toimia yhä enemmän kysynnän ja tarjonnan logiikan mukaisesti. Koko yhteiskunnan kannalta vastakkainasettelujen tila tarkoittaa kehittyvää kaupungistumista, jossa ihmiset mukautetaan osaksi rationalisoituja tuotannon ja kulutuksen sosiaalisia suhteita. Tämänkaltaisessa maailmassa historiasta tulee teemapuistoihin kytkeytyvää nostalgiaa, omaehtoisista töistä (*oeuvres*) suurisuuntaisesti markkinoituja hyödykkeitä, alkuperäisistä asioista mielikuvia ja ihmisistä työntekijöitä. Kaikesta polarisoitumisesta ja fragmentoitumisesta huolimatta vastakkainasettelun tila pyrkii paradoksaalisesti hävittämään kaikki erimielisyydet ja konfliktin siemenet niin, että koko yhteiskunnallinen todellisuus näyttäytyy tasapainoisena ja -arvoisena kokonaisuutena. (Shields 1999a: 178–183.)

Kaupunkitilan suunnittelun suhteen tukeudutaan yhä enemmän visuaalisuuteen. Lefebvren (1991: 361–363) mukaan tämä merkitsee arkkitehtuuristen puhe-
 tapojen sulautumista vallan diskurssiin, jolloin todellisuudesta saadaan ”objektiivista” tietoa graafisten representaatioiden avulla. Tilaa näin ollen käsitteellistetään geometrisena muodostelmana, minkä seurauksena arkkitehtuurin ja suunnittelijoiden tilan representaatiot ovat sidoksissa ainoastaan näkyvään todellisuuteen. Lefebvrelle tämä tarkoittaa ristiriitaa suhteessa käyttäjien tilaan, joka ei ole representoitua eikä käsitteellistettyä vaan pikemminkin elettyä. Hän huomauttaa sen olevan konkreettista ja subjektiivista, joka eletään todeksi arkipäiväisten rutiinien kautta. Kun arkkitehtien ja suunnittelijoiden abstrakti tilakäsitys sitoutuu Lefebvren ajattelussa vaihtoarvoon, ihmisten konkreettinen tila jäsenyyty käyttöarvona. Kanadalaistunut brittimaantieteilijä Derek Gregory (1994: 401–402) toteaa Lefebvren käsityksen konkreettisesta tilasta rakentuvan abstraktin tilan vastakohtana. Käytännössä tämä viittaa ihmisten arkipäiväisen elämän kolonialisoinniseen talouden ja valtion toimesta. Gregoryn mukaan kysymys on yhtäältä arkipäiväisen elämän hyödykkeistämisestä, jossa tila toimii sekä hyödykkeistämisen näyttämönä että sen ylläpitäjänä. Toisaalta ihmisten konkreettista tilaa muokataan ja hallitaan valtion byrokraatisoitumisen kautta, mikä tarkoittaa valtion systemaattista kontrollointia ja säätelyä sekä erilaisten

byrokraattisten järjestelmien kasvanutta roolia yhteiskunnassa. Hän toteaa valtion ja talouden toimien lujittavan toinen toisiaan, minkä seurauksena abstrakti tila konstituoituu vaihtoarvon tilana. Käytännössä tämä ilmenee Gregoryn jäsentelyssä alati kasvavana kvantifiointina, homogenisoitumisena ja kaupallistumisena. Samalla se viittaa nollatoleranssiyhteiskuntaan, jossa valtio ei hyväksy minkäänlaista vastarintaa. Taloudellinen ja poliittinen tila kietoutuvat siten tiukasti yhteen aiheuttaen kaikenlaisen erilaisuuden eliminoimisen.

Vastakkainasettelun tilassa ristiriidat eivät välttämättä tule avoimesti esille. Siitä syystä tilasta tulee näennäisesti avointa. Kulttuurintutkija Atte Oksasen (2006: 59–60) tavoin olisi parempi puhua markkinavoimien tuottamasta eteerisestä tilasta, jossa brändiketjut käyttävät helppoutta kaupankäynnin apuvälineenä. Hän selventää rahan vallan poistavan kaiken häiriön ja samalla tekevän tilasta tyhjää. Oksanen huomauttaakin eteerisen tilan olevan sekä ideaalinen markkinapaikka että depersonalisoiva painajainen. Kapitalistiset riistosuhteet eivät paikannu enää tehtaisiin vaan ne leviävät kaikkialle yhteiskuntaan (Hardt & Negri 2005: 213). Tämä taas muuttaa sosiaalisten suhteiden ja tilan välistä yhteyttä; tilasta tulee tuote ja tuotantosuhteiden uusintamisen instrumentti (Martins 1982: 170).

Vastakkainasettelun tila on ensisijaisesti pääoman ja markkinavoimien tilaa, minkä vuoksi sen logiikka muokkaa oleellisesti myös kaupunkitilan luonnetta. Se ei kuitenkaan ole mikään lopullinen vaihe tilan tai tilallistumisen historiassa. Lefebvre jättää myös mahdollisuuden uudennaisille poluille, jotka samalla kunoittavat elettyä kokemusta. Hän puhuukin vaihtoehtoihin tilallisiin järjestyksiin ja vastarinnan tiloihin viittaavasta erilaisuuksien tilasta (Villanen & Ilmonen 2002: 39). Shieldsin (1999a: 183–185) mukaan kysymys on vaihtoehtojen luomisesta nykyiselle tilalliselle järjestykselle. Se on siten erilaisuuteen nojaavien poliittisten käytäntöjen uudelleen herättämistä ja sen myötä homogenisoimisen vastustamista. Jotta vastarinta ja kritiikki voisivat todella toteutua, muutoksen olisi lähdettävä ihmisistä itsestään. Hän huomauttaa Lefebvren näkemysten tähdänneen nimenomaisesti totunnaisuuksien auki purkamiseen, sillä sitä kautta yksilöiden olisi mahdollista havaita oma asemansa epätasa-arvoa tukevassa järjestelmässä. Tilasta muodostuu tässä yhteydessä vastarinnan ja sääntöjen noudattamisen välikappale, mikä käytännössä tarkoittaa sen rationaalisen ja homogeenisen luonteen rikkomista. Shields näkeekin kritiikin nousevan yksittäisten pisteiden kautta, jotka verkostoituneena muodostelmana muuttavat tilan luonnetta.

Tulevaisuus muodostuu näin ollen vastakkainasettelun tilan sisäpuolelta. Vaikka Lefebvre (1991: 329, 397–399) tulkitisi kaiken olevan nykyisin tuotettu, niin kaupunkitilan kuin myös luonnon tilan, sosio-ekonomiset suhteet eivät täysin pysty kontrolloimaan ja säätämään ihmisten toimintaa. Niinpä hänen mukaansa voidaan puhua sekä todellisesta tilasta (*true space*) että tilan totuudesta (*the truth of space*). Todellinen tila on kietoutunut tieteen kaapuun. Ennen kuin se projisoidaan sosiaaliseen tai fyysiseen todellisuuteen, sen muotoutumiseen vai-

kuttaa erilaisten tieteellisten ajattelijoiden toiminta. Lefebvre huomauttaa, että todellisen tilan ansiosta me olemme todistamassa teoreettisen ihmisen nousua, jonka olemus perustuu tietoon ja suorasta kokemuksesta irtautuneisiin käsitteellistykseen. Todellinen tila on mentaalista. Sen tehtävänä on luoda tilasta abstraktia ja samalla tasoittaa kaikki erilaisuudet. Hänen mukaansa tämänkaltainen tila palvelee ennen kaikkea taloudellista ja poliittista valtaa, minkä vuoksi tiede eri sektoreineen on suoraan kietoutunut palvelemaan hallintoa ja vallitsevia tuotantotapoja. Representaation tilat näin ollen häviävät tilan representaatioihin, mikä samalla tarkoittaa virallisen tiedon legitimointia mentaalisen ja poliittisen tilan yhdistymisen seurauksena. Gregory (1994: 365–366) huomauttaakin, että Lefebvrelle todellinen tila on sosiaalista tilaa marginalisoiva keinotekoinen konstruktio. Se on ennen kaikkea filosofian, epistemologian ja erilaisten abstraktiin tilaan tukeutuvien tieteiden diskursiivista tilaa.

Todellinen tila ei kuitenkaan kata kaikkea, sillä sen takana on olemassa tilan totuus (*the truth of space*). Gregoryn mukaan Lefebvren tavoitteena oli tarjota sellainen tilan historia, joka pystyisi osoittamaan todellisen tilan keinotekoisuuden sekä sen etuoikeutetun että alistavan roolin suhteessa mentaaliseen tilaan ja elettyyn kokemukseen. Vaikka yksilöiden arkipäiväinen elämä rakentuu monin osin tieto-valta-muodostelmissa, he kuitenkin pystyvät ottamaan niihin kriittistä etäisyyttä. Sen vuoksi Lefebvren ajattelussa ihmiset eivät kehollisina olentoina täysin palaudu ulkoisiin ehtoihin vaan heillä on aina mahdollisuus toimia toisin kuin on oletettu. Tässä yhteydessä Lefebvre esittää ajatuksen sentraliteetin muodosta (*form of centrality*), joka ilmenee tyhjänä, tiettyjä objekteja houkuttelevana ja keskittävänä kokonaisuutena. Käytännössä kyse on toiminnan tasosta, jonka pohjalta tilallisuus muotoutuu ja organisoituu. Lefebvre korostaakin sen olevan jatkuvassa liikkeessä, minkä vuoksi myöskään todellisuudesta ei koskaan rakennu täysin muuttumattomana. Sentraliteetin yhteydessä hän ei yksinomaan pyri korvaamaan totaliteettia vaan hän ennen kaikkea korostaa kehollisuutta osana tilojen tuottamista. Lefebvrelle tilan totuus on näin ollen sitoutuneena asioiden ja asiantilojen loputtomaan liikkeeseen, joka siten kieltäytyy todentamasta todellisen tilan paikalleen pysähtynyttä käsitystä todellisuuden luonteesta. Tämä näkemys painottaa samalla Lefebvren humanistista ajattelua ja sen kiinnittymistä osittain Nietzschen teorisointeihin.

Erilaisuuksien tilaa ei siis tule mieltää viimeisenä ja lopullisena vaiheena tilan historiassa. Se on pikemminkin ”myönteinen kehityssuunta tulevaisuudelle” (Villanen & Ilmonen 2002: 39) ja sen vuoksi se jäsentyy nykyisyydestä ponnistavana uutena mahdollisuutena. Kaupunkien suhteen kysymys on ihmisten vapaasta toiminnasta ja kokoontumista tukevien tilojen synnystä, minkä vuoksi erilaisuuksien tilat eivät välttämättä muodostu nostalgisen menneisyyden tai ylistettyjen teknologisten utopioiden päälle (Shields 1999a: 185). Kaiken tämän pohjalta tarkentuu urbaanin ja urbaanin elämän keskeinen luonne: käyttöarvoon perustuva, samanaikaisuuksien, kokoontumisten, keskustelujen ja kohtaamisten mentaalisen-sosiaalinen kokonaisuus (Lefebvre 1996: 131). Erilaisuuksien tila tarjo-

aa näin ollen uuden mahdollisuuden kapitalismin tuottamassa vastakkainasettelujen tilassa.

3.4.2 Valta ja genealoginen tutkimusote

Kaupunkitilaa ja sen suunnittelua muokkaavat keskeisesti valtasuhteet. Michel Foucault on pohtinut valtakysymyksiä laajasti ja häntä on pidetty yhtenä merkittävimmistä vallan teoreetikoista (Pulkkinen 2003: 97). Foucault'n tarkoituksena ei kuitenkaan ollut varsinaisesti vallan analysointi, kuten hän (1982: 208) itse toteaa, vaan pikemminkin erilaisten käytäntöjen, joissa ihmisistä on tehty subjekteja, historiallinen havainnointi (ks. myös Pulkkinen 2003: 97). Filosofi Martin Kuschin (1993: 102) mukaan foucault'lainen valtakäsitys nojaa Foucault'n *The Subject and Power* (1982) -tekstissä esittämiin näkemyksiin, jonka myötä huomio kiinnittyy Foucault'n (1982: 219) ajatukseen vallasta kahden osapuolen välisenä suhteena. Foucault kuitenkin huomauttaa, ettei kyse ole yksinomaan kahden yksilön tai kollektiivin välisestä vuorovaikutuksesta vaan tavoista, joissa tietyt toiminnot muokkaavat eri osapuolia. Tämä näkemys palautuu ajatukseen sisäisestä suhteesta, jossa olennaista on tarkastella juuri kahden osapuolen välistä vuorovaikutusta. Foucault'lle valtasuhde ei ole ulkoinen vertailusuhde, minkä johdosta valtaa ei hänen näkemyksensä mukaan omisteta vaan sitä harjoitetaan (Kusch 1993: 108–109). Samalla kysymys on myös eri osapuolten toimintakentän muovaamisesta (Foucault 1982: 221).

Keskeistä on samalla huomioida Foucault'n käsitys vallasta suhteessa Lefebvren näkemyksiin. Shieldsin (1999a: 156) mukaan Lefebvrelle valta on pikemminkin poliittista kuin eettistä, minkä vuoksi se todentuu ylhäältä alaspäin. Foucault itse suhtautuukin marxilaisten ja strukturalistien viljelemään valtakäsitykseen kriittisesti (ks. Flynn 2007: 63). Toisaalta esimerkiksi Lefebvre ja David Harvey ovat kritisoineet vastavuoroisesti Foucault'n näkemyksiä (esim. Lefebvre 1991: 3–4; ks. myös Harvey 2007). Heistä jälkimmäinen tulkitsee Foucault'n epäonnistuneen yrityksessään ymmärtää kapitalismin systemaattisuutta. Hänen mukaansa Foucault'n vallan mikropoliittikka johtaa näkemukseen, jossa sijainnit ja käytännöt ovat itsenäisiä ja palauttamattomia mihinkään vallalla olevan luokan systemaattiseen strategiaan. (Gregory 1994: 366–367.) Yleistäen voidaan todeta, että valtakysymysten suhteen Lefebvre ja Harvey tulkitsevat vallan omistamisen kautta, kun taas Foucault'lle se ilmenee harjoittamisen muodossa.

Kun huomio kiinnittyy Foucaultiin viitaten vallan harjoittamiseen eikä niinkään sen omistamiseen, muuttuu myös kysymyksenasettelu. Tällöin ei kysytä, mitä x on, vaan pikemminkin: ”kuinka x tuli sellaiseksi kuin sitä pidämme, minkälaisen vallan tuloksena?” (Pulkkinen 2003: 101; ks. myös Foucault 1982). Valta ei kuitenkaan ehdottomasti tuota subjekteja, sillä Siltalan (1999b: 379–380) mukaan Foucault myös korosti yksilön mahdollisuutta ottaa kriittistä etäisyyttä määritelmistä, vaikka Foucault'lle subjekti kuului kiinteästi vallitsevaan tieto-

valta-järjestelmään¹⁴. Foucault'n käsitys yksilöiden mahdollisuudesta paremman elämään toisenlaisissa tiedon ja vallan järjestelmissä ei Siltalalle heijasta näkemystä kulttuurin ja subjektin täydellisestä yhteneväisyydestä. Hän huomauttaa, ettei yhteiskuntien tuottama kärsimys voi toimia arvostelun pohjana, mikäli ihminen määritellään kokonaan kulttuurinsa tuotteeksi. Valtaan onkin sisältyneenä vastarinnan olemassaolo, joka voi ilmetä monin eri tavoin ja monesta eri lähtökohdasta käsin (Foucault 1998a: 71–72).

Foucault'n valtakäsitys on kiinnittyneenä genealogiseen lähestymistapaan¹⁵. Genealogia on hänelle (1998b: 63–64) ”pikkutarkkaa ja kärsivällisen dokumentaarista. Se työskentelee sotkuisten, raaputettujen ja useita kertoja uudelleen kirjoitettujen pergamenttien parissa.” Foucault huomauttaa, ettei genealogia oleta alkuperää, sillä genealogia on vastakkaista sen etsimiselle. Ensisijaista hänen ajattelussaan on itse prosessien tarkastelu. Genealoginen tutkimusote avaa ajateltavaksi ja kysyttäväksi nykyisyydessä ilmenevät ilmiöt, totuudet tai arvot sekä niihin sidoksissa olevat olosuhteet ja elämänehdot (Helén 2005: 95). Tavoitteena on tehdä näkyväksi se prosessi ja ne ehdot, joiden kautta tarkasteltava kohde rakentuu. Naistutkija Tuija Pulkkinen (2003: 87, 96, 209–210) mukaan alkuperän kieltäminen tekee Foucault'sta ja hänen ajattelustaan postmodernia, minkä seurauksena todellisuus ymmärretään vallan tuotoksena. Pulkkinen selvittää genealogisen tutkimusotteen tulkitsevan tutkittavan ilmiön täydellisesti vallan tuotteena kieltäen siten alkuperän olemassaolon.

Yhteiskuntatutkija Turo-Kimmo Lehtonen (2005: 49) korostaa, että Foucault'lle genealogia ei merkitse paluuta ajassa taaksepäin eikä se myöskään pyri puhumaan suuren jatkuvuuden puolesta. Sen tavoitteena on hänen mukaansa pikemminkin huomioida historiallisten tapahtumien rakentuneisuus kamppailujen ja sattumien vuorovaikutuksessa. Siksi Foucault (1998b: 84–85) itse kieltää, että menneisyyden tutkiminen olisi jonkin kätketyn merkityksen esiintuomista. Hänen mukaansa historiaa tutkittaessa ei tulisi olettaa ajan ulkopuolista tukipistettä, jonka pohjalta voisimme tunnistaa itsemme kaikkialla. Lehtonen (2005: 52) toteaa, että Foucault'lle menneisyys on kaikessa hajanaisuudessaan ja outoudessaan juuri meidän menneisyyttämme. Lehtonen kuitenkin kysyy, keitä ”me” olemme. Keitä ovat siis aikalaiset ja mikä rajaa tämän ”meidän” joukon? Hänen mukaan Foucault'lle ”me” on puhuttelutapa, jonka avulla on mahdollista löytää yhteisyys jaetun ongelman kautta. Hän kuitenkin muistuttaa, ettei ”me” viittaa

---

¹⁴ Siltala (1999b: 380) myös lisää, ettei Foucault'sta tarvitse tehdä psykoanalyysia soveltavan tutkijan haamuvastustajaa, sillä Foucault'n valta-analyysin ja psykoanalyysin välille voidaan löytää yhdistäviä eetos. Vastaavalla tavalla myös feministi Teresa de Lauretis (1998) pyrkii rikkomaan Foucault'n ja Sigmund Freudin näkemysten vastakkaisuuden ja näkemään niissä yhtäläisiä piirteitä.

¹⁵ Foucault'n tuotanto jaetaan usein arkeologiseen ja genealogiseen vaiheeseen. Tämänkaltaista jakoa on kuitenkin hankala tehdä, sillä Foucault kirjoitti genealogisesti jo arkeologisella kaudellaan. Yleisesti ottaen arkeologisissa tutkimuksissa kiinnostus oli diskurssin tiukassa analysoimisessa, kun taas genealoginen tutkimusote vei huomion diskursiivisia muodostelmia ehdollistaviin, rajoittaviin ja institutionalisoiviin tekijöihin. (Pulkkinen 2003: 92–93; Kusch 1993: 9–11; Dreyfus & Rabinow 1982: 104.)

universaalin ihmisyyden kaltaiseen oletukseen, perinteeseen eikä oikeaoppisten joukkoon. Lehtonen myös lisää, että Foucault'lle "me" konstituoituu niistä henkilöistä, joille jokin määrätty tapahtuma ja siihen kiinnittyneet ongelmanasettelut ovat tärkeitä¹⁶. Sen vuoksi genealogi ei pelkästään kysy, mikä tapahtuma on meidät mahdollistanut vaan mitä tapahtuu nyt (Helén 2005: 105). Tästä syystä on olennaista pohtia sitä, miksi jotain tiettyjä asioita tai tapahtumia käsitellään juuri tietyllä tavalla ja juuri tietyllä hetkellä (ks. Lehtonen 2005: 47).

Mistä genealoginen lähestymistapa sitten kumpuaa? Keskeinen lähtökohta Foucault'n harjoittamaan genealogiaan oli Friedrich Nietzsche'n ajattelu¹⁷. Biopolitiikan tutkija Ilpo Helén (2005: 94–95) tuo artikkelissaan esille kolme keskeistä genealogian piirrettä, joita Foucault esitteli *Nietzsche, genealogia, historia* (1998b) -esseessä. Näistä ensimmäinen on näkemys Nietzsche'n genealogiasta Kantin projektin jatkeena. Helénin mukaan filosofian tuli kieltäytyä esittämästä transsendentaalista perustaa kauniille, hyvälle ja todelle, minkä vuoksi sen oli tutkittava tarkasti moraalin, järjen ja kauneuden perustavia ehtoja. Helén toteaa Kantin määrittäneen filosofian kritiikkinä. Nietzsche'n ja Kantin näkemyksissä on kuitenkin selviä eroavaisuuksia. Vaikka Nietzsche hyväksyi Kantin ajatuksen kokemukseen perustuvan tiedon puutteesta olioista sinänsä, hän ei voinut sulattaa Kantin teoriaa luontoa koskevasta objektiivisesti pätevästä tiedosta. Nietzschelle tieto oli läpeensä subjektiivista, minkä vuoksi ihmismielen luonnolle säätämät lait ovat puhtaasti elämän ja käytännön tarpeiden sanelemia. (Kotkavirta 2001: 48.) Nietzsche toteaa:

"Sitä, mikä osoittaa etevämyyttämme aikaisempiin tiedon ja tieteen asteisiin verraten, me sanomme 'selittämiseksi': mutta 'kuvailua' se on. Me kuvailemme paremmin – ja selitämme yhtä vähän kuin kaikki aikaisemmat. Me olemme havainneet monenlaista peräkkäisyyttä siinä, missä vanhempien kulttuurien naiivi ihminen ja tutkija näki vain kahtalaista, 'syyn' ja 'vaikutuksen', kuten sanottiin; me olemme täydentäneet sukeutumisen kuvaa, mutta emme ole päässeet kuvaa kauemmaksi, sen taakse. ... kuinka voisi selitys käydä edes mahdolliseksi, kun me aina teemme kaiken ensin

---

¹⁶ Kun menneisyyttä muistetaan ja siitä puhutaan tietyllä tavalla, se tapahtuu yleensä tiettyjen intresien myötä. Näin määrittyy se, mistä "me" rakentuu, mikä on "meille" tärkeää ja mikä on "meidän" etujemme mukaista. Bourdieun (1987: 15) mukaan jokin vaikeasti tavoitettavissa oleva sosiaalinen kollektiivi, kuten luokka, sukupuoli, ikäryhmä tai kansakunta, on olemassa vain ja ainoastaan silloin, kun on olemassa jokin toimija, joka uskottavasti pystyy väittämään ja todistamaan sen olemassaolosta. Toisin sanoen tämä yksittäinen taho ei ainoastaan määrittele tietyn sosiaalisen kollektiivin luonnetta vaan se myös määrittelee, ketkä siihen kuuluvat ja ketkä eivät. Tämä sosiaalinen kollektiivi, eli "me", on olemassa edustajiensa kautta, jotka tuovat sen näkyväksi ja samalla yhtenäistävät "meidät" todennäköiseksi ryhmäksi (Bourdieu 1985b: 742). Kysymys on pohjimmiltaan yhteisyyden tuottamisesta. Yhteiskuntatieteissä tämä totalisoiva ote näkyy esimerkiksi tavoissa puhua nykyajasta muun muassa kulutus-, kontrolli-, informaatio-, riski- ja elämysyhteiskuntina. (Lehtonen 2005: 58.) On kuitenkin eri asia, keille kaikille yhteiskunnallinen todellisuus avautuu näiden etuliitteiden kautta.

¹⁷ Gordon (1980: 236) tulkitsee, että tieto-valta-järjestelmällä on yhteys Foucault'n versioon Nietzsche'n genealogian projektista (ks. myös Pulkkinen 2003: 93).

kuvaksi, omaksi kuvaksemme! Riittää, kun katsomme tieteen mahdollisimman uskolliseksi olioiden ihmismäistämiseksi; me opinme yhä tarkemmin kuvailemaan itseämme, kun kuvailemme olioita ja niiden peräkkäisyyttä. (Nietzsche 1972: §112.)

Todellisuus ei Nietzschelle ole olemassa ilman ihmistä ja sen vuoksi ihminen näkee luonnossa itsensä, käsitteensä ja omat kategoriansa (Kotkavirta 2001: 52). Kritiikin ja tutkimuksen tarkoituksena Nietzschen genealogiassa on tarkastella, miten erilaiset määreet itse perustelevat itsensä.

Toiseksi, genealogia viittaa hyvää ja pahaa koskeviin arvostelmiin eli moraalisiin. Koska arvot konstituoituvat arvostelmien kautta, Helén toteaa Nietzschen lähteneen liikkeelle siitä, etteivät moraaliset ilmiöt tai tosiasiat ole riippumattomia arvostelmista. Pulkkinen (2003: 210) mukaan Nietzschen moraalilla ei näin ollen ole historiaa eikä olemuksellista ydintä; moraalit on aina vallan tuote. Arvojen, moraalien ja tiedon genealogia ei koskaan lähde ”alkuperän” etsintään (Foucault 1998b: 71). Tämä on sitoutuneena Nietzschen ajatukseen siitä, ettemme voi tavoittaa maailmaa sinänsä omien siihen kohdistamiemme projektoiden takaa (Kotkavirta 2001: 62–63).

Genealogian kolmas piirre Helénin mukaan on arvojen arvottaminen ja niiden kyseenalaistaminen, minkä vuoksi moraalit on historiallisesti kontingenttia ja olosuhteiden synnyttämää. Helén kuitenkin huomauttaa, ettei tämä johda arvo-relativismiin tai konstruktionismiin. Hänen mukaansa genealogia katsoo kykenevänsä osoittamaan, onko kulttuurin sisäisillä arvoilla arvoa vai ei. Vaikka Foucault’n tarkoituksena ei ollut tehdä moraalisia tai intellektuaalisia arvostelmia yhteiskunnasta vaan ainoastaan tutkia moraalisten arvojen tuottamistapoja (Gordon 1980: 237, 239), genealogia ei kuitenkaan johda moraaliseen välinpitämättömyyteen. Purkaessaan auki tietyn ilmiön tai asian rakentumisprosessin, tutkija ei pelkästään tuo näkymätöntä näkyväksi vaan samalla mahdollistaa moraalisten arvostelmien tekemisen.

Vaikka alkuperän olemassaolo kielletään universaalien moraalisten seikkojen ohella, seurauksena ei ole kaiken hyväksyntä. Arvostelmia voi Pulkkinen (2003: 237–238) näkemystä seuraten tehdä, samalla kun ajatus yhdestä ja oikeasta moraalista käsityksestä hylätään. Hänelle yleispätevien arvostelmien puuttuminen ei estä länsimaista feministiä tuomitsemasta esimerkiksi joissakin Afrikan maissa harjoitettavaa naisten sukupuolielimien typistämistä. Pulkkinen lisää, ettei arvioijan sijoittuminen osaksi nykyaikaista länsimaista kulttuurijärjestelmää tai tietoisuus oman kulttuurin hegemonisesta asemasta toisiin kulttuureihin nähden estä häntä arvioimasta eikä tee hänen arvioistaan huonompia. Postmoderni näkemys Pulkkinen mukaan ainoastaan vie universalisoimisen mahdollisuuden, minkä seurauksena oman kulttuurin käytäntöjä ei voi kutsua kaikkein edistyneimmiksi.

Genealoginen tutkimusote ei siis kiellä moraalisten arvostelmien tekoa. Tähän vedoten ei voida myöskään hyväksyä kaikkia kulttuurillisina pidettyjä käytän-

töjä. Kun genealogia ei etsi alkuperää, esimerkiksi sukupolven taustalle ei siten oleteta biologista ydintä, johon se voitaisiin palauttaa. Näin ollen sukupolvi rakentuu tätä taustaa vasten vallan seurauksena. Vallan ja valtasuhteiden tuotuksessa sukupolven ne tuottavat myös toimijan. Yksilöt ilmenevät subjekteina oman sukupolviasemansa kautta, joka taas on tulosta vastavuoroisista vuorovaikutussuhteista.

3.4.3 Kohti kontrolliyhteiskuntaa

Valta ja valtasuhteet eivät muotoudu aina yhtäläisesti, minkä vuoksi niiden välillä on eroavaisuuksia eri aikakausina ja yhteiskuntamuodostelmissa. Kokonaisuudessaan valtasuhteiden muutos voidaan osittain tulkita, Foucault'n (1998a; 1998b; 2000; 2007; ks. Deleuze 2005) ajatteluun nojautuen, siirtymänä kohti kontrolliyhteiskuntaa¹⁸. Käytännössä tämä ei ilmene yksinomaan ihmisten ja ihmisryhmien elämän konstituoitumisesta osana määrättyjä valtamuodostelmia, sillä kyse on monelta osin myös tilasta ja sen hallinnasta.

Puhuessaan valtatekniikoista Foucault (2007: 1–23; ks. myös Rabinow 1989: 14–26) tekee jaottelun kolmen eri valtamuodon välille. Vaikka näennäisesti ne etenevät vaiheittain, varsinaisesti yksikään niistä ei täysin poistu toisen tulelta. Ensimmäistä valtamuotoa hän kutsuu suvereniteetiksi¹⁹. Tämä tarkoittaa kalifornialaisen antropologian professorin Paul Rabinowin Foucault-luennassa yksinvallan mallia, jossa tilan perusyksikkönä toimii maa-alue eli territorio. Sitä on valvottava jatkuvasti, jotta saataisiin aikaan kuninkaan kunniaa ylläpitävä järjestys. Tieteet, taiteet, teollisuus, lait, maatalous ja kauppa sekä näiden väliset suhteet ovat yksivaltiaan hallussa, minkä vuoksi myös niiden hallinta perustuu hänen tahtoonsa. Suvereniteettia Foucault kuvaa Preussissa työskennelleen ranskalaisen insinöörin Alexandre Le Mâitren kaupunkiprojektin kautta. Le Mâitre luonnosteli 1600-luvun puolivälin jälkeen syntyneessä tutkielmassaan, *La Métropolitée*, pääkaupungin ja koko valtion tilallisuuden rakentumista yksinvaltiaan näkökulmasta katsottuna. Foucault'n mukaan Le Mâitre jaotteli eri väestöryhmät tarkasti omille alueilleen: talonpojat maaseudulle, käsityöläiset pikkukaupunkeihin ja hallitsijan, sekä hänen hovinsa että hänen toimintaansa kytkeytyneet muut ammattiryhmät, pääkaupunkiin. Kyse oli näin ollen geometrisesta suhteesta pääkaupungin ja muun territorion välillä. Foucault huomauttaakin, että Le Mâitrelle hyvä valtio oli ympyränmuotoinen, jonka keskellä sijaitti pääkaupunki. Tämä malli takasi hallitsijalle mahdollisuuden poliittisesti tehokkaiisiin toimintatapoihin, minkä vuoksi hän pystyi hallitsemaan ideoita, asioita, järjestystä ja kauppaa. Rabinow toteaa Le Mâitren sulauttaneen kaupunkiprojektis-

---

¹⁸ Foucault (2007) viittaa tässä yhteydessä lähinnä turvaan ja turvallisuuteen (security) kuin suoraan kontrolliyhteiskuntaan. Oksasen (2006: 55) mukaan Foucault liikkui analyyseissaan kohti Deleuzen (2005) kuvaamia kontrolliyhteiskuntia, minkä vuoksi kontrollin käsite on lähinnä Deleuzen tekemä tulkinta ja samalla suoraa jatketta Foucault'n ajattelusta. Itse tarkoitan jatkossa kontrolliyhteiskunnalla Foucault'n käyttämää turvayhteiskuntaa.

¹⁹ Suomessa tämä valtatekniikka ilmenee edelleen esimerkiksi presidentin armahdusoikeutena.

saan yhteen rakennetun ympäristön, kaupan ja politiikan. Foucault'n mukaan keskeinen piirre oli erityisesti hallitsijan poliittisen tehokkuuden kytkeytyminen toimintojen tilalliseen hajautumiseen. Toisin sanoen hyvä hallitsija oli sellainen, joka oli sijoittunut hyvin maa-alueelle. Jotta territoria voitaisiin valvoa parhaalla mahdollisella tavalla ja toimijat noudattaisivat hallitsijan tahtoa, siitä tuli olla riittävän hyvä tilallinen suunnitelma.

Suvereniteetin valta yksilöihin oli suora ja se hallitsi heitä niin elämän kuin kuoleman kysymyksissä. Yksilön näkökulmasta suvereniteetin aikakausi merkitsi myös uskonnon keskeistä roolia elämänkulussa. Koska kirkolla ja kruunulla oli täysi oikeus ihmiseen, yksilöllisille elämänvalinnoille ei annettu paljoakaan mahdollisuuksia. Sitä vastoin kurijhteiskunnissa tilanne oli toisenlainen; vaihtoehtojen lisääntymisen myötä yksilö joutui samalla kysymään, kuka hän todella oli. Tämä merkitsi siten modernin yksilön ja identiteetin syntymää. Kun tiede syrjäytti uskonnon ja kuri suvereniteetin, ihmiset lukittiin vankiloihin teloituksen sijasta. Paremmat edellytykset ihmisten hyvinvoinnille perustuivat näin ollen erityisesti instituutioiden yksilöitä kasvattavaan rooliin. (Oksanen 2006: 118–119.)

Kuri jäsenyykin Foucault'n jaottelussa toisena valtamuotona. Gilles Deleuze (2005: 118–119) toteaa Foucault'n sijoittaneen kurijhteiskunnat 1700- ja 1800-luvuille, vaikka ne saavuttivat huippunsa 1900-luvun alkupuoliskolla. Foucault (2000: 273–279) tarkastelee kurijhteiskuntaa englantilaisen valistusfilosofi Jeremy Benthamin suunnitteleman Panopticonin kautta. Tässä arkkitehtonisessa kaavassa, jota Foucault kuvaa vankilan avulla, tilayksiköt ovat järjestetty siten, että ne ovat jatkuvasti katseen tavoitettavissa, jolloin niissä oleva yksilö voidaan tunnistaa välittömästi. Kyse on reuna-alueilla olevasta kehän muotoisesta rakennuksesta, jonka keskellä sijaitsevasta tornista näkee ympäröivän rakennuksen silleihin. Jokaisessa näissä on kaksi ikkunaa: toinen ulospäin ja toinen tornia kohti. Sen seurauksena valo tunkeutuu sellin lävitse, jolloin tarkkailija pystyy näkemään vangin ja hänen toimintansa. Foucault'n mukaan vankikoppi ilmenee sen johdosta kaikkena muuna kuin pimeänä ja eritettynä moduulina: se on valoisa ja näkyvä tila. Siinä missä vanki uskoo olevansa jatkuvan tarkkailun alaisena, vangin tarkkailija pysyy näkymättömissä. Vanki on siten ”informaation kohteena, muttei milloinkaan viestinnän subjektina”. Foucault toteaa Panopticonin tuottavan sen seurauksena tilanteen, jossa valvonnan ollessa vaikutukseltaan jatkuvaa vallan tosiasiallisesta harjoittamisesta tulee tarpeetonta. Koska vanki ei voi koskaan todella tietää, tarkkaillaanko häntä vai ei, hänen on muokattava toimintaansa niin, että hän olisi alituisesti valvonnan alla.

Foucault toteaa Benthamin rakennelman automatisoineen ja epäyksilöllistäneen vallan: ”ei tarvitse turvautua pakkokeinoihin, kun halutaan taivuttaa tuomittu hyvään käyttäytymiseen, mielisairas levollisuuteen, työläinen työntekoon, koululainen ahkeruuteen ja potilas lääkärin määräysten noudattamiseen.”. Pohjimmiltaan sen tavoitteena oli luokittelu, määrittely, tarkkailu ja tilan analysointi järjestyminen. Samalla se tuottaa myös eroja eri ihmisryhmien välille. Fou-

cault'lle kurivalta ei kuitenkaan paikannu yksinomaan vankiloihin vaan se lävis-
tää koko yhteiskunnan. Valta ei näin ollen ole palautettavissa instituutioihin: se
on ennen kaikkea subjektiviteetteja muodostava verkosto (Oksanen 2006: 54).
Foucault'n (2000: 294–295) mukaan

*”Kuri’ ei voi samastua yhteiskunnalliseen laitokseen eikä koneistoon; se
on eräs vallan laji ja harjoittamistapa, ja siihen kuuluu kokonainen joukko
välineitä, keinoja, menetelmiä, soveltamistasoja ja kohteita; se on erään-
laista vallan ’fysiikkaa’ tai ’anatomiaa’ ja eräänlaista teknologiaa. Sitä voi-
vat käyttää joko erikoistuneet laitokset (rangaistuslaitokset tai 1800-luvun
kurituslaitokset), tai sitten sellaiset laitokset, joille se on tärkein väline tie-
tyn päämäärän saavuttamiseksi (kasvatustilakset ja sairaalat). Niin ikään
sitä voivat käyttää myös jo olemassa olevat instanssit, joille se mahdolli-
staa niiden sisäisten valtamekanismien vahvistamisen tai uudelleenjärjeste-
lyn ...; vielä voivat kuria käyttää myös sellaiset laitokset, jotka ovat teh-
neet siitä sisäisen toimintansa perustan ..., tai vihdoin sellaiset valtioeli-
met, joiden pääasiallisena joskaan ei ainoana tavoitteena on saada kuri hal-
litsevaan asemaan koko yhteiskunnan mittavakaavassa (poliisi).”*

Kuriyhteiskunnassa valta rakentuu perinteitä, tapoja ja tuotantokäytänteitä tuot-
tavana ja säätelevänä koneistojen verkostona. Tämänkaltaisessa yhteiskunnassa
kansalaiset kiinnittyvät sen valtaan erilaisten instituutioiden kautta. Kuria toisin
sanoen ylläpidetään luomalla rajoja ajattelulle ja käytännöille sekä sanktioimalla
ja sääntelemällä poikkeavaa käyttäytymistä. (Hardt & Negri 2005: 39.) Kuriyh-
teiskunnassa vallankäytön kohteena on näin ollen yksilö, jota hallitaan sosiaali-
politiikan kautta ja analysoidaan tieteen avulla (Oksanen 2006: 53). Hardt ja
Negri (2005: 321) huomauttavatkin, ettei kuri ole mikään käytäntöjämme sane-
leva ulkoinen ääni vaan eräänlainen tahdostamme erottumaton sisäinen pakko.

Deleuze (2005: 121) näkee yksilötasolla kuriyhteiskunnan ilmenneen siirtymi-
senä suljetusta tilasta toiseen: perhe, koulu, kasarmi, tehdas ja lopulta sairaala
tai vanhainkoti. Laitoksilla olikin keskeinen rooli; turkulaisen tutkijan Olli Pyyh-
tisen (2006: 441–445) mukaan yksilön identiteetti kiinnittyy kuriyhteiskunnassa
aina tiettyyn sosiaaliseen piiriin, paikkaan ja elämänvaiheeseen. Pohjimmiltaan
kysymys on tiukasta rajanvedosta sisä- ja ulkopuolen välille, minkä vuoksi mää-
rätty toiminta on tapahtunut vain ja ainoastaan tarkasti rajatussa tilassa tai lai-
toksessa. Pyyhtinen kuitenkin huomauttaa, ettei normalisoiva kuri kiinnity yk-
sinomaan laitoksiin, sillä se jatkaa niitä ja luo niiden välille vuorovaikutusta.
Laitokset ovat siten erillisiä pisteitä vallan verkostoissa.

Verrattuna Le Mâitren kaupunkiprojektiin kurin ja järjestyksen valtateknii-
kassa kaupunkitila järjestyi toisentyyppisesti. Tätä valtamuotoa Foucault (2007:
15–17, 19) valottaa ranskalaisen Richelieun pikkukaupungin avulla. Hänen mu-
kaansa kyseinen kaupunki rakennettiin roomalaisen sotilasleirin mallin mukai-
sesti. Toisin kuin Le Mâitren näkemyksissä tässä yhteydessä kaupunki ei ollut
sitoutuneena laajempaan territorioon vaan kaupungin rakennetta luonnehtivat

pikemminkin neliön tai suorakulmion muotoiset moduulit. Nämä taas olivat jakautuneet pienempiin yksiköihin. Richelieun tapauksessa kyse oli tilan symmetrisyydestä mutta yhtälailla toiminnan laskelmoitavuudesta. Näin ollen Foucault osoittaa, että esimerkiksi eri toimialojen ja talojen sijainti sekä koko oli tarkasti määritelty. Rabinow (1989: 19) korostaakin Foucault'n jäsentelyyn nojautuen kurinalaisuuden tarkoittaneen "tässä tapauksessa rakentumisen jatkuvaa valvontaa, jotta kaupunki toimisi määriteltyjen tarpeiden tyydyttämiseksi; se ei tarkoittanut mitään ajallisesti irrallista tai utopistista ideaa. Projekti ei tähännyt jonkinlaisen pääkaupungin aikaansaamiseen ympäröivää aluetta varten.". Foucault huomauttaa tämän merkinneen käytännössä toiminnoiltaan hierarkisesti järjestetyn tyhjän ja suljetun tilan luomista. Sitä myöten myös valta pystyi toimimaan esteettömästi ja mahdollisimman täsmällisesti. Kurin ja järjestyksen valtatekniikka vaati tyhjän ja keinotekoisesti laaditun tilan.

Kurin valtatekniikka on osittain sidoksissa Lefebvren kuvaamaan abstraktiin tilakäsitykseen. Häkli (1995: 202–204) muistuttaakin abstraktin tilan syntymisen merkinneen myös koko yhteiskunnan lävistäneen hallintatavan muutosta. Esimerkiksi Suomessa abstraktin tilan synty on sidoksissa henkikirjojen pitoon sekä kruunun maan kartoitukseen verotusta ja taloudellista tiedonkeruuta varten. Keskeisimpänä alkuvaiheena abstraktin tilan syntymiselle Suomessa Häkli tulkitsee 1700-luvun puolivälissä aloitetun isojaon. Verrattuna sarkajakoon isojako toteutti selvästi abstraktin tilan maailmankuvaa, kun taas ensiksi mainittu oli kytkeytynyt absoluuttiseen tilakäsitykseen. Häkli korostaa myös, että tuona aikana syntyi poliittis-hallinnollisiin käytäntöihin sitoutunut Suomen tilastolaitos. Pohjimmiltaan abstraktin tilan diskurssin synnyssä on kyse maailman hahmottumisesta kurinalaisena ja normalisoituna kokonaisuutena. Hänen mukaansa tämä siirtymä merkitsi myös kartoittamisen institutionalisoitumista ja sen kiinnittymistä valtiolliseen toimintaan. Taustalla oli halu hallita ja kartoittaa kiihtyvää yhteiskuntaelämää sekä yhteiskunnan maantieteellisiä ja sosiaalisia piirteitä. Vaikka kartoittamisen ja dokumentoinnin taustalla oli poliittinen pyrkimys hallita suuria kokonaisuuksia, tavoiteltiin samalla myös tehokkuutta ja järjestystä. Tilastot, suunnitelmat ja kuvat mahdollistivat näin ollen todellisuuden paremman hahmottamisen. Niistä saatavan tiedon avulla voitiin myös helpommin järjestää ja hallinnoida erilaisia tilakokonaisuuksia. Kuriyhteiskunnissa tilat olivatkin jatkuvan analysoinnin ja järjestelyn kohteena, jonka puitteissa myös ihmisten toiminta ja koko elämäntilanne rakentui.

Kuriyhteiskunnat saavuttivat siis Deleuzen (2005: 69–70, 118–119) mukaan huippunsa 1900-luvun puoliväliin tultaessa. Sen jälkeen on hiljalleen ajauduttu kohti kontrolliyhteiskuntaa, joissa myös vallan luonne muuttuu. Tätä kolmatta valtatekniikkaa Foucault (2007: 1–23; ks. myös 1998a) kutsuu biovallaksi. Tällä hän tarkoittaa lukuisia erilaisia mekanismeja, joiden kautta ihmislaajasta tulee poliittisten strategioiden kohde. Rabinowin (1989: 15) mukaan tämänkaltaisen valtatekniikka "kohdistuu tiettyssä (sekä luonnon- että historiallisessa) *ympäristössä* elävään *väestöön*. Sekä väestöä että ympäristöä muodostavat osatekijät on

tunnettava empiirisesti, jotta historiallisiin, demografisiin, ekologisiin ja sosiaaliin piirteisiin vaikuttavat voimat olisivat säädeltävissä.” Biovallan keskeisin tehtävä on näin ollen elämän läpikotainen haltuunotto ja sen hallinta. Se merkitsee yhteiskunnallisen elämän säatelemistä, seuraamista ja tulkitsemista sisältä käsin. Valta ilmenee kansalaisten tietoisuuteen vaikuttavana kontrollina, joka on samalla yhteydessä yhteiskunnallisen elämän jokaiseen aineosaan ja siten myös ihmisten kehollisuuteen. (Hardt & Negri 2005: 39–41.)

Käsitys biovallasta ja sen harjoittamisesta tulee Foucault’n osalta ilmi Seksuaalisuuden historia (1998a) -teoksen ensimmäisessä osassa. Hänen mukaansa

”valta on ymmärrettävä ennen kaikkea toiminta-alueensa järjestystä sisäisesti konstituoivien voimasuhteiden moninaisuuksiksi. ... Vallan ehto on voimasuhteiden liikkuva perusta, jossa erilaisia muotoja ottavat suhteet synnyttävät taukoamatta aina paikalliseksi ja epävakaksi jääviä valtatiiloja. Valta on läsnä kaikkialla, koska kaikki näyttää sisältyvän sen voimattomaan ykseyteen, mutta varsinkin koska valta tuottaa itse itseään joka hetki, jokaisessa pisteessä tai oikeastaan jokaisen pisteen jokaisessa suhteessa toiseen. Valta on kaikkialla, koska se kattaa kaiken ja etenkin koska se tulee kaikkialta. Ja sikäli kuin ”valta” on pysyvää, toistuvaa, liikkumatonta ja itsensä uusintavaa, se on vain seurausta siitä kokonaisuudesta, joka muotoutuu kaikesta liikkuvasta, eli ketjuliikkeestä, joka tukeutuu jokaiseen liikkuvaan osaseen ja pyrkii kiinnittämään ne paikoilleen. ... Valta ei ole jotain, jota hankitaan, riistetään itselle tai jaetaan toisten kanssa, jotain, joka pidetään itsellä tai luovutetaan käsistä. ... Valtasuhteet eivät ole ulkopuolisessa asemassa muihin suhteisiin (taloudellisiin prosesseihin, tiedollisiin tai sukupuolisuuhteisiin) nähden, vaan niissä immanentteja. Ne ovat välitöntä seurausta niissä syntyvistä jakautumista, eriarvoisuuksista ja epätasapainotiloista ja samalla näiden eriytymisen sisäinen ehto. Valtasuhteet eivät sijaitse päällysrakenteessa merkitykseltään yksinkertaisesti kieltävinä tai säestävinä. Missä tahansa ne esiintyvätkin, niiden rooli on välittömästi tuottava.” (Foucault 1998a: 69–70.)

Foucault täsmensi biovalta-näkemystään Collège de France’ssa vuonna 1978 pitämässään luentosarjassa. Hän (2007: 1–4, 24) esitti viisi tekijää liittyen vallan mekanismien analysoimiseen. Ensinnäkin analyysin on otettava huomioon vallan soveltaminen eri toimijoiden välisissä vuorovaikutusprosesseissa ja niiden välisissä suhteissa. Näin ollen kiinnostus ei ole vallan olemuksessa vaan ennen kaikkea vallan mekanismeissa ja niiden tavassa toimia. Toiseksi Foucault korostaa vuorovaikutussuhteita ja käytänteitä, joiden kautta vallan mekanismeja ylläpidetään ja luodaan. Hänen mukaansa valta on olennainen osa kaikkea vuorovaikutusta. Sen vuoksi ei ole olemassa esimerkiksi pelkkiä tuotantosuhteita, joiden ulkopuolella vallan mekanismit toimisivat. Kolmanneksi valtasuhteiden analyysin on oltava samalla myös yhteiskunta-analyysia. Kysymys on siten totuuden politiikan (*the politics of truth*) tutkimisesta. Neljänneksi Foucault ei usko,

että teoreettinen ja filosofinen diskurssi olisi kietoutunut imperatiiviseen diskurssiin. Toisin sanoen oikeisiin toimintatapoihin viittaavat käskyt eivät toimi irrallaan voimien kentistä, minkä seurauksena esimerkiksi kouluinstituution ulkopuolella määrätty imperatiivi muuttuu ohueksi. Niinpä hänen mukaansa voimien kenttä ei muodostu yksistään puhuvan subjektin ja hänen sanojensa varaan, koska imperatiivinen diskurssi ei voi kontrolloida tai vaikuttaa voimien kenttään. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että teoreettisen ja filosofisen analyysin on osoitettava pisteet ja kohdat, joista käsin voidaan lähteä muuttamaan vallitsevia asiantiloja. Viidenneksi Foucault korostaa taistelun ja totuuden välisen suhteen menettäneen merkitystään ja tehokkuuttaan määrätyn teoreettisen diskurssin sisällä. Siksi ei tulisi koskaan sitoutua polemiikkiin, mikä hänen kohdallaan viittaa haluun ymmärtää toimijuus henkilökohtaisen kiinnittymisen kautta. Asioihin tulisi siten vaikuttaa yksilön omista lähtökohdista käsin eikä tietyn teoreettisen mallin, kuten marxismin, sanelemana.

Biovallan tekniikka ilmenee myös arkkitehtuurissa ja kaupunkisuunnittelmissa. Foucault (2007: 8, 17–20; ks. myös Rabinow 1989: 21–25) tarjoaa esimerkin 1700-luvun Nantesin kaupungista, jossa ongelmana oli sujuvaa ja säännöllistä liikennettä edistävän kaupunkitilan suunnittelu. Foucault’n mukaan kaupunkia halkovien teiden ja katujen tuli olla riittävän leveitä, jotta ne pystyivät takamaan ja turvaamaan neljä keskeistä toimintaa ja tekijää: hygieenisuuden, kaupankäynnin kaupungin sisällä, yhteydet ulkopuolisiin teihin ja valvonnan ylläpitämisen. Koska kaupunki ei ollut enää sisäänpäin kääntynyt yksikkö, sen menestys oli vahvasti sidoksissa säädeltyyn ja toimivaan ihmisten sekä tavaroiden liikkumiseen. Rabinow korostaakin, että kaupunkitilaa oli sen tähden analysoitava jatkuvasti, jotta sen hyöty pystyttäisiin maksimoimaan mahdollisimman hyvin. Niinpä fyysinen tila ei ollut neutraali tekijä vaan sen avulla pyrittiin keskeisesti vaikuttamaan ihmisryhmiin. Foucault myös huomauttaa kaupunkisuunnittelun tähdänneen tulevaisuuteen, jolloin hyvä suunnitelma ottaisi huomioon mahdollisesti tapahtuvat asiat. Kysymys onkin pohjimmiltaan turvallisuuden tavoittelusta.

Tämä valtatekniikka kohdistuu laji-ihmiseen, minkä vuoksi oleelliseksi kysymykseksi muodostuu väestön hyvinvoinnin, elinodotusten ja terveydentilan säätely ja valvonta. Näitä toimenpiteitä Foucault kutsuu biopolitiikaksi. (Virtanen 2006: 467–468.) Elämä ja kaikki sen mekanismit ajautuvat näin ollen täsmällisten laskelmien piiriin, jolloin tieto-vallasta tulee ihmiselämän muuttamisen agentti (Foucault 1998a: 102). Kun suvereniteetissa keskeisellä sijalla oli territorio ja kuriyhteiskunnassa tila sekä sen organisointi, kontrolliyhteiskunnassa toimintojen ohjaamiseen pyritään ympäristön välityksellä. Biovalta ja -politiikka ovat siten yhteydessä elinympäristöön. Keskeistä ei ole yksinomaan elämän- ja väestönhallinta sinällään, sillä ympäristömuutos vaikuttaa myös yksilöiden ja yhteisöjen identiteettiin sekä arkeen. Käytännössä tämä voi ilmetä esimerkiksi vallitsevan ympäristötulkinnan esittämisenä yleispätevänä mallina, mikä samalla johtaa ympäristösuhteen kapea-alaistumiseen. (Lehtinen 2006a: 179–180.) Kun

ympäristöä tarkastellaan pelkästään yhdestä näkökulmasta käsin ja yhden logiikan mukaisesti, kadotetaan helposti sen kokemuksellinen ulottuvuus. Lefebvreläisessä mielessä voidaan puhua ympäristön homogenisoitumisesta ja suunnittelun nojautumisesta teknis-taloudellisiin ajattelumalleihin. Sen seurauksena ympäristöstä tehdään talouselämää palveleva hyödyke, joka voi ilmetä esimerkiksi luonnonympäristön valjastamisena matkailuelinkeinoa varten (ks. Sorsa 2005; Puhakka 2007).

Kokonaisuudessaan kontrolliyhteiskunta on toisentyyppinen muodostelma kuin kuriyhteiskunta. Deleuze (2005: 69–70, 118–135) huomauttaa, että kuriyhteiskunnassa tyypillisiä olivat erilaiset eristetyt ja suljetut tilat. Ne olivat samalla muotteja, jotka muovasit yksilöä määrätynkaltaiseksi. Kontrolliyhteiskunnassa muotit ovat kuitenkin hävinneet ja tilalle ovat tulleet modulaatiot. Tällä hän viittaa kontrollin tiloihin, jotka muuttuvat jatkuvasti ja ovat ”kuin itsestään hajoava valumuotti”. Kun kuriyhteiskunnassa aloitettiin alusta, kontrolliyhteiskunnassa ei koskaan lopeta mitään. Deleuzen mukaan tämä tarkoittaa muun muassa koulun ja kokeen korvautumista jatkuvalla koulutuksella ja kontrollilla. Toisin sanoen kontrolliyhteiskunnassa tietty toiminta ei rajoitu pelkästään määrättyyn tilaan, mikä voi käytännössä ilmetä työn ja työelämän siirtymisenä kotiin ja yksityiseen tilaan. Sen myötä myös työn ja vapaa-ajan välinen raja hämärtyy tai jopa häviää kokonaan.

Rajojen osittainen häviäminen johtaa myös ulossulkemisen uudelleenmäärittelyyn. Kysymys ei ole negatiivisesta poistamisesta tai eroon pääsemisestä eikä myöskään riistosta tai sorrosta. Koska kontrolliyhteiskunnassa suljetut järjestelmät ovat hajonneet, yksilö ei resonoi instituutioissa tai julkisen alueella. Seurauksena on vierauden tunne ja yhteiskunnan kontrollin ja hallinnan kohdentuminen suoraan ihmisiin itseensä ilman instituutioiden välitystä. Niinpä uudet kontrollimuodot eivät niinkään ulossulje tai mukaan ota yksilöitä vaan työntyvät koko elämänprosessiin. Aikaisemmin kontrolli oli välittynyttä ja epäsuoraa, joka yhteisen päämäärän saavuttamisen nojalla pyrki samalla alistamaan ja homogenisoimaan ihmisiä. Suora kontrolli sitä vastoin ei ohjaa ihmisten toimintaa yhteisten intressien kautta, vaan se kohdistuu koko elämän aikaan. (Vähämäki 2004: 32–34.) Kuri siis määrittää yksilöä tilan ja ajan avulla, kun taas kontrollin myötä subjekti vapautuu osittain – mutta vain osittain – näiden rajoituksista (Oksanen 2006: 56).

Kontrolliyhteiskuntaa luonnehtii siten avoimuus, kontrollin jatkuvuus ja rajaton lykkääminen. Kontrolli-ihminen on jatkuvasti vuorossa oleva, radalle asetettu ja aaltoileva persoona. (Deleuze 2005: 120–122.) Psykohistorioitsija Ilkka Levän (2003: 448–449) mukaan kontrolliyhteiskunnassa yksilöä suojaava sisä- ja ulkopuolisen välinen jako on murtunut. Välittömyys ja järjestelmien avoimuus vaikuttavat suoraan yksilöihin ja samalla sysäävät paineet heidän niskaansa. Sen seurauksena erilaisia ongelmia ei tulkita yhteiskunnasta ja sen rakenteista johtuvina vaan ne nähdään yksittäisen henkilön ”kyvyttömyytenä” ja ”heikkoutena”. Levä väittää, että välittömyyden idea yhdistyy myös nykyiseen turvattomuus-

teen ja sen myötä järjestelmien entistä suurempaan avoimuuteen. Esimerkiksi turvattomuusuutisointi kuvittaa ihmisten tuntemuksia sekoittuneessa ja osittain vääristyneessä muodossa, vaikkei se sinällään olekaan täysin irrallisena ”todellisesta turvattomuudesta”. Hän korostaakin tiedostamattoman olevan aina yhteydessä suurempaan ylikysilölliseen voimaan, jolloin julkisuuden tavat käsitellä turvattomuutta ovat aina jossain suhteessa fantasiaa ja samalla myös ryhmäfantasiaa. Levä toteaa, että olisi oleellista arvioida kulloinkin julkisuudessa esiintyvän turvallisuuspuhunnan asiayhteyttä ja kontekstia. Sen kautta olisi teoriassa mahdollista irtautua ainakin hetkellisesti yhteiskunnallisesta julkisesta ”muistista”, joka sitoutuu meihin traumaattisessa kokemuksessa ja joka kaivetaan esille jonkin ikävän tapahtuman sattuessa. Kun hänen mukaansa suhteellistamme fantasian, voimme sen myötä tehdä yhteiskunnan tilalle jotain kiinnittymättä tiedostamatta liikaa itse perusongelmaan. Näin ollen me pystyisimme ottamaan etäisyyttä vallitseviin asiantiloihin, minkä seurauksena meillä olisi myös mahdollisuus muuttaa niitä.

Postmodernissa kontrolliyhteiskunnassa yksilön suhdetta ympäröivään todellisuuteen leimaa epävarmuus ja katkonaisuus. Kun aikaisemmin yksilö itse kuvitteli tekevänsä ratkaisuja ja toimivansa, kontrolliyhteiskunnassa hänen toimijuutensa on kiinnittynyt kaupallisesti tuotettuihin valintoihin. Individuaaleista on tullut siten dividuaaleja, jotka ovat talouden, median ja teknologian poimutamia, jakamia ja monistamia. Kyse on monadeista, joilla ei ole ikkunoita, mutta kuitenkin terminaalinsa. Käsitys viittaa ihmiseen, jolta yksilöllisyys on riistetty suostuttelemalla ja viettelemällä. Tämä myöhäis-Deleuzen ajatuksiin kytkeytyvä näkemys linkittyy Herbert Marcusen käsitykseen yksiulotteisesta ihmisestä. Kulutusyhteiskuntaan liitettynä se ei merkitse pelkästään ”yksityinen”-, ”yksilö”-, ”perhe”- ja ”luokka”-kategorioiden kriittisen sisällön katoamista, sillä kysymys on myös ihmisen samastumisesta ympäröivään todellisuuteen ja vallitsevaan tilanteeseen. Kun elämä keskittyy rahan ympärille, siitä tulee pätkäelämää: pätäkoulutus, pätkäihmissuhteet ja pätkätyöt. Tämänkaltaisessa yhteiskunnassa yksilön on entistä hankalampi tuntea itseään eheäksi. Dividuaali ei siten enää samassa suhteessa vaikuta sosiaaliseen maailmaan kuin individuaali, vaan toiminta on pääasiassa sitoutunut kaupallisesti tuotettuihin valintoihin. Enää ei tarvitse modernin subjektin tavoin kysyä, kuka minä olen; riittää kun voi tuntea olevansa olemassa. Siitä huolimatta olemassaoloa leimaa tyhjyys ja pinnallisuus; mihinkään ei saada kunnolla otetta ja itsensä ulkopuolella olevaa todellisuutta ei pystytäkään kunnolla sisäistämään. Jotta minän tyhjyyttä voitaisiin täyttää, jäljelle jää loputon elämysten kahminen²⁰. (Deleuze 2005: 122; Oksanen 2006: 63–64, 66–67, 79, 119; Siltala 1996: 134, 151.)

---

²⁰ Elämykset ja elämyksellisyys teoreettisella tasolla palautuvat osittain yhteen nautintojen ja nautinnollisuuden kanssa. Tämä side on mahdollista tulkita Deleuzen (2005: 55–57) näkemysten valossa. Hän puhuu nautinnosta negatiiviseen sävyyn, minkä seurauksena nautinto pysäyttää halun positiivisen ja tuottavan liikkeen. Deleuze korostaa nautinnon olevan subjektille vain pelkkä väline löytää itsensä. Samassa suhteessa myös elämykset ja niiden kähminen ilmentyvät itsensä löytämisenä ja

Siirtymä suvereniteetista kuriyhteiskuntaan ja siitä edelleen kontrolliyhteiskuntaan kertoo sekä yhteiskunnan valtarakenteiden muuttumisesta että yksilöiden asemasta niiden sisällä. Tällä kaikella on vaikutusta myös siihen, kuinka ihmiset kokevat itsensä osana yhteiskuntaa ja kuinka heidän toimintansa rakentuu. Tiedon ja valintamahdollisuuksien kasvaessa biopoliittinen ympäristöajattelu tarjoaa mahdollisuuden kieltäytyä ja valita toisin (Lehtinen 2006a: 182). Tämä kuitenkin vaatii omien lähtökohtien ja ajattelutapojen itsearviointia ja niiden kyseenalaistamista. Kriittinen suhtautuminen ja ymmärrys todellisuudesta sekä siinä majailevista kausaalista suhteista mahdollistaa oman tilan löytämisen postmodernissa yhteiskunnassa.

3.4.4 Postmoderni kaupunki

Kaupunkien ja kaupunkielämän luonne on yhä enemmän sidoksissa kulutukseen ja vapaa-aikaan. Samanaikaisesti tilojen suunnittelu ja niiden rakentaminen on tapahtunut talouteen ja voitontavoitteluun nojautuen. Postmodernia kaupunkia onkin tuotettu yhdessä globaalitalouden ja laajempien muutosprosessien kanssa (ks. Vuolteenaho 2005; Jauhiainen & Niemenmaa 2006). Kun tilojen suunnittelussa on kiinnitetty huomiota niiden taloudelliseen tuottavuuteen, monet käyttöarvoon yhdistyneet teemat ovat jääneet taka-alalle. Lefebvren (1996: 141–142, 172–173) näkemyksiä mukaillen yritys-elämä, valtion ohella sekä tuella, pyrkii tuottamaan kaupunkitilaa niin, että se lopulta tuhoaa urbaanin todellisen luonteen: ihmisten oikeuden työstää kaupunkia ja osallistua sen määrittämiseen. Valtio yhdessä yksityisen sektorin kanssa luo puitteet, jotka nopeasti tarkasteltuna näyttävät toimintaa rajoittamattomilta, mutta biopoliittisen logiikan mukaisesti ne muokkaavat yksilöiden toimijuutta. Kaupunkitilan suunnittelussa ei ensisijaisessa roolissa välttämättä ole ihmisten vapaa liikkuvuus vaan keskeinen kiinnostus on tuottavuudessa ja markkinoiden toimivuudessa. Sen seurauksena myös kontrollointi – monissa eri muodoissaan – kytkeytyy osaksi kaupunkitiloja.

Postmoderni on käsitteenä monimuotoinen ja sillä viitataan moniin eri asioihin riippuen usein käyttöyhteydestä. Häkli (1999: 166–167) jakaa sen karkeasti ottaen kahteen osioon. Ensinnäkin voidaan puhua kulttuurin, talouden ja politiikan muutoksesta, jolloin kysymys on yhteiskunnan yleisestä siirtymisestä uudenlaiseen ajanjaksoon. Toiseksi postmodernin on ymmärretty viittaavan tieteellisen ajattelutavan transformaatioon. Käytännössä tämä merkitsee hänen mukaansa ”suurten kertomusten” kyseenalaistamista ja niiden osittaista hylkäämistä. Postmodernissa tieteessä tieto ajatellaankin kaikkialle kasvavana ja kuroutuvana rihmastona, kun taas modernin tieteen tietokäsitystä voidaan kuvata

---

mahdollisuutena täyttää minän tyhjyyden. Deleuzen ajattelua mukaillen elämykset ja nautinnot eivät sulaudu yhteen halun kanssa. Elämyksiin ja nautintoihin sisältyy enemmän tai vähemmän ajatus puutteesta, kun taas halussa ei tätä ominaisuutta ole. Näin ollen, kuten Deleuze huomauttaa, elämykset ja nautinnot kytkeytyvät Foucault’n biovallan ajatukseen. Halu ja sen jatkuvasti etenevä produktiivisuus alistetaan siten nautinnoille ja puutteen laille.

puunrunkona, jossa juuristo muodostaa todellisuuden, ajattelu vertautuu oksiin sekä lehvistöön ja itse runko samaistuu tietoon. Vaikka postmodernismilla on etymologisessa mielessä aina 1930-luvulle ulottuva historia, yhteiskunnallisena ja kulttuurisena ilmiönä se alkoi vahvistua 1970-luvun alkupuolelta lähtien (Benko 1997; Häkli 1999: 168; Vuolteenaho 2005: 93–95; Jauhianen & Niemenmaan 2006: 59). Muutosprosessien taustalla on tulkittu olevan rahoitusmarkkinoiden toimintaperiaatteiden uudelleen muotoutuminen (Harvey 1989; ks. myös Vuolteenaho 2001: 36).

Postmodernismin esiinnousu voidaan osittain kytkeä siihen yhteiskunnalliseen muutokseen, joka on yhä enenevässä määrin näkynyt uusliberalismin hegemonisena asemana yleisissä ajattelutavoissa ja poliittis-ekonomisissa käytännöissä (Harvey 2006: 145; ks. Patomäki 2007: 36–54). Käsitteellisessä mielessä ja yleisellä tasolla uusliberalismi voidaan ajatella hallintorationaliteettina, jonka tarkoituksena on luoda muista subjekteista riippumattomia kansalaisia. Se korostaa yksilöllistä ”yrittäjyyttä”, samalla kun se kritisoi hyvinvointijärjestelmää. Yksi keskeisimmistä näkemyksistä uusliberalismissa onkin yhteiskunnan muokkaaminen luovaksi ja tuottavaksi kokonaisuudeksi, jolloin tulevaisuuden kustannukset siirretään valtiolta yksityiselle kansalaiselle. Uusliberalismissa myös asiantuntijoiden rooli muuttuu: heidän ensisijaisena tehtävänä on laskea kassavirtoja ja tehokkuutta. (Miller & Rose 1997: 131–140.)

Kansainvälisen politiikan professori Heikki Patomäki (2007: 27–30) määrittelee uusliberalismin neljän tekijän kautta. Ensinnäkin uusliberaalien politiikkojen ja teoreetikoiden tavoitteena on minimoida valtion rooli yhteiskunnassa, mikä ei kuitenkaan merkitse muodollisten omaisuusrajoitusten palauttamista äänioikeuteen. He eivät siis halua luopua demokratian periaatteista normaaliolosuhteissa, vaikka uusliberalismin vahvistumisen myötä vaaleilla valituilla politiikoilla ei ole mitään päätettävää. Tärkein tavoite on suojella yksityistä omaisuutta ja yksilöiden vapautta päättää omaisuudestaan. Toiseksi Patomäki toteaa, että uusliberalisteille hyvinvointivaltio tarkoittaa laajaa julkista sektoria, jonka purkamisessa merkittävällä sijalla on uusi julkisjohtamisen oppi (*New Public Management*). Sen ideana on yksityistää ja ulkoistaa julkisen sektorin toimintoja. Tämä perustuu näkemykseen yksityisten markkinoiden tehokkuudesta ja valtion tehotto-
muudesta. Niinpä julkiset organisaatiot uudistetaan yksityisten yhtiöiden kaltaisiin johtamismalleihin, mikä käytännössä tarkoittaa budjettien luomista jokaiselle yksikölle, työn tuottavuuden optimoimista ja menestyksellisten yksiköiden palkitsemista (ks. Eräsaari 2002). Tämä taas edellyttää työntekijöiden valvontaa, tarkkailua ja arvioinnin byrokratian lisäämistä. Kolmanneksi uusliberalismi hyväksyy Patomäen mukaan naisten ja miesten yhtäläiset oikeudet osallistua politiikkaan, omistaa ja solmia sopimuksia. Se on siten luopunut klassisen talousteorian patriarkalisuudesta. Neljänneksi uusliberalistisia uudistuksia on hänen mukaansa usein tuotettu uusklassisen taloustieteen teknisten mallien mukaan. Näin ollen uusliberalismin taustalla olevia poliittisia ajatuksia ei ole aina noudatettu kovinkaan laajasti.

Tarkempi kuvaus uusliberalismista ja sen logiikasta on löydettävissä Foucault'n (2008; ks. Vähämäki 2009: 195–216) *Collège de France*'ssa vuosina 1978–1979 pitämistä luennoista. Vähämäen mukaan Foucault paikantaa ensimmäisen uusliberalismin juuren sodanjälkeiseen Saksan liittotasavaltaan ja toisen Yhdysvaltoihin. Uusliberalismin syntymisen kannalta keskeisessä asemassa Saksan liittotasavallassa olivat Lännen miehitysvyöhykkeellä tehdyt toimet 1940–1950-lukujen vaihteessa. Erityisesti miehitysalueen taloudesta vastaava ministeri Ludwig Erhardt yhdessä uusliberaalien teoreetikkojen Walter Euchenin, Franz Böhmin ja Alfred Müller-Armackin kanssa nousivat tärkeään rooliin uuden Saksan muodostamisessa. Kyseiset henkilöt olivat jo 1930-luvulla olleet perustamassa "Ordo"-nimistä lehteä, minkä seurauksena heitä kutsuttiin ordoliberaaleiksi. Foucault'n mukaan Weimarin tasavallan ja natsi-Saksan luhistumisen myötä Saksaa vaivasi valtiofobia, siis eräänlainen pelko valtiota kohtaan, minkä seurauksena keskeiseksi ongelmaksi oli muodostunut Saksan luominen uudelleen. Saksan valtiolta puuttui näin ollen historian luoma oikeutus ja siitä syystä Erhardt'n ja muiden ordoliberaalien tehtävänä oli ratkaista tämä legitimisyysongelma. Mikä olisi siis se tekijä, joka voisi oikeuttaa valtion olemassaolon?

Ratkaisu tähän löydettiin talouden vapauttamisesta. Jotta valtio voisi legitimisti olla olemassa, oli sen toiminnan palveltava markkinoita ja samalla turvattava talouden esteetön toiminta. Tätä kautta tulee ilmi myös ero vanhaan liberalismiin. Vähämäki tähdentää Foucault-luennassaan klassisen liberalismien yrittäneen rajoittaa valtion toimintaa ja samalla tavoitelleen valtiottoman tilan luontia. Uusliberalismissa valtio ei kuitenkaan enää tullut ensin, vaan sen oikeutus tuli markkinoiden jälkeen. Kun klassisessa liberalismissa markkinoiden ymmärrettiin toimivan "luonnollisesti", uusliberalismissa ne oli luotava. Foucault'lle tämä tarkoittikin valtion keskeistä roolia keinoitekoisen kilpailun ylläpitämisessä ja sen toimintaedellytysten turvaamisessa²¹. Sitä myöten valtion tehtäväksi tuli tuottaa vapauden tiloja, joissa markkinoiden esteetön toiminta kertoo sen, mikä on hyvää tai huonoa. Näin ollen markkinoista muodostui Foucault'n mukaan eroja ja "huippuja" tuottava totuuden mitta. Markkinat kertoivat siten myös valtion toiminnan onnistumisesta.

Jotta kaikki tämä olisi lopulta mahdollista, on luotava kilpailukenttä ja kannustimia. Foucault'n jäsentelyssä ja Vähämäen siitä tekemässä tulkinnassa valtio ei näin ollen voi jättää subjektia heitteille, vaan sen on puututtava aktiivisesti yhteiskuntaan ja sen kehitykseen. Ilman tätä väliintuloa kilpailun logiikka ei toimi parhaalla mahdollisella tavalla. Subjektiivisten oikeuksien ja markkinoi-

---

²¹ Foucault'lle (2008) ja Vähämälle (2009) kyse on nimenomaan valtion keskeisestä tehtävästä tuottaa ja ylläpitää kenttää, jossa markkinat voivat toimia mahdollisimman vapaasti. Vähämäki kuitenkin korostaa, ettei tämä tarkoita tilan luomista markkinoille valtion sisällä eikä myöskään paluuta "villiin markkinakapitalismiin" tai ihmisten alkeellisten viettien vapauttamista. Lähinnä kyse on valtion toimien uudelleen määrittelystä, joka konkretisoituu muun muassa uudenlaisina kontrollitekniikoina.

den tila on näin ollen keinotekoinen, mikä tulee mahdolliseksi ainoastaan innokkaan, aktiivisen ja valvovan valtion toimesta, kuten Vähämäki huomauttaa. Siksi voidaankin väittää, ettei uusliberalismissa ole kyse valtion rooli katoamisesta. Pikemminkin se viittaa lähes päinvastaisesti valtiovallan keskeiseen asemaan, ei pelkästään markkinoiden vaan myös yksilöiden tuottajana. Oleellista on vapaan kilpailun ylläpitämisen ohella ihmisluonnon kehittäminen, taivuttaminen ja muokkaaminen erilaisten ohjailunmekanismien kautta.

Saksalainen uusliberalismin traditio ei noussut ratkaisevaan asemaan Saksan liittotasavallassa. Vähämäki, Foucault'hon nojautuen, kuitenkin toteaa sen alkaneen kiinnostaa eurooppalaisia päättäjiä 1970-luvun puolivälistä lähtien. Uusliberalismilla ei siis ole ollut Euroopassa samanlaista asemaa kuin Yhdysvalloissa, jossa sillä ja valtion vastaisuudella on ollut massojen laaja kannatus ja siirtolaisuudesta ponnistavat pitkät perinteet. Saksalainen ja yhdysvaltalainen uusliberalismi eivät kuitenkaan ole toisistaan täysin irrallisia, sillä Vähämäen mukaan ne molemmat löytävät yhteisen vihollisen keynesiläisyydestä, valtiointerventiosta ja suunnitelmataloudesta. Vaikka näitä molempia suuntauksia yhdisti näkemys yhteiskuntaa läpäisevästä yritysmallista, amerikkalaisessa versiossa taloutta tarkasteltiin ensisijassa inhimillisten kykyjen ja niukkojen resurssien kohdentamisen kautta eikä niinkään tuotannon, kulutuksen ja vaihdon mekanismein avulla. Sen lisäksi Yhdysvalloissa uusliberalismiin Vähämäen mukaan kuului edellä mainittu markkinoiden tekeminen totuuden mittariksi. Molemmissa tapauksissa kuitenkin periaate on sama: valtio tulee markkinoiden jälkeen ja sen toimet ovat alisteisia markkinoiden toiminnalle.

Foucault'n jäsentely uusliberalismin saksalaisista juurista on siinä suhteessa poikkeava, etteivät esimerkiksi sellaiset kirjoittajat kuin kansalaistoimittaja Naomi Klein (2008) tai yhdysvaltalainen maantieteilijä David Harvey (2008) huomioi niitä kirjoissaan laisinkaan. Nähdäkseni näiden kahden tradition välillä on olemassa yhteys, joka konkretisoituu Foucault'n puhuessa Walter Lippmanin kollokviosta. Foucault'n mukaan kyseinen tilaisuus järjestettiin ranskalaisen filosofin Louis Rougierin toimesta Ranskassa toisen maailmansodan aattona vuonna 1939. Kollokvio toimi traditionaalisten liberalistien ja uusliberalistien kohtaamispaikkana sekä linkkinä saksalaisten ordoliberaalien ja amerikkalaisten uusliberaalien välillä²². Kyseiseen tapaamiseen osallistuikin muun muassa itävaltalais-britannialainen taloustieteilijä Friedrich von Hayek, joka yhdessä amerikkalaisen uusliberalismin kanssa muodosti pohjan Chicagon koulukunnalle ja sen johtajan Milton Friedmanin ajatuksille. "Chicagon poikien" oppeja ei näin ollen voida pitää puhtaana yhdysvaltalaisena "tuotteena", kuten Klein ja Harvey antavat ymmärtää. Niillä oli amerikkalaisen tradition lisäksi myös yhteys saksalaiseen perinteeseen.

---

²² Foucault'n (2008: 161) mukaan kollokviumin alussa Rougier esittelee varsin selväsanaisesti ja tiivistetysti uusliberalismin pääperiaatteen: "Liberaali hallintojärjestelmä ei ole ainoastaan spontaanin luonnollisen järjestyksen tulosta ... vaan myös valtion juridisen väliintulon edellyttämää laillista seurausta."

Uusliberalistisesta ideologiasta on tullut keskeinen osa kaupunkoja ja kaupunkitilojen kehittämistä. Niinpä "[u]usliberalismi on ikään kuin ilmaa, jota hengittämme ja jos lopetamme sen hengittämisen, pelkäämme tukehtuvamme" (Törrönen 2004: 14). Jani Vuolteenaho (2005: 95–97) näkee markkinavetoisen suunnittelupolitiikan raivanneen alaa sosiaalisesti tasapainoisen kehityksen alta. Kaupunkikeskustoissa se on todentunut muun muassa julkisen tilan kaupallistumisena ja lisääntyneinä kauppakeskuksina (ks. myös Beauregard 1999). Kaupunkien rakennetusta ympäristöstä on muodostunut olennainen investointien kohde ja investoijia houkutteleva tekijä, mikä onkin osittain johtanut aiempaa laajempaan kulutuksen tilojen kasvuun (Nevalainen 2004: 115).

Yleisesti ottaen kaupunkisuunnittelussa ja -tilassa tapahtuneet muutokset aina 1980-luvulta eteenpäin voidaan maantieteen professori Harri Anderssonia (1998: 24–25; ks. myös Jauhiainen 1997) mukaillen jäsentää lyhyesti sekä tuottamiseen että kuluttamiseen liittyviin trendeihin. Kaupunkitilan tuottamiseen liittyviä suuntauksia ovat olleet:

- 1) Arkkitehtien, rakentajien, kiinteistösijoittajien ja kehittämis-yhtiöiden lisääntynyt yhteistyö
- 2) Julkis-yksityisen yhteistyön kasvu ja julkisten kaupunkitilojen yksityistäminen
- 3) Kasvava tuotteiden erilaistuminen ja keskustan ulkopuolelle syntyneet kauppakeskukset
- 4) Kaupunkitilan sulkeutuminen sekä symbolisin että konkreettisin keinoin.

Sitä vastoin kuluttamisen trendejä ovat Anderssonin mukaan olleet:

- 1) Sosio-ekonomisen polarisaation lisääntyminen
- 2) Siirtymä kohti kulttuurillisempaa ja yksilöllisempää kaupunkielämää
- 3) Suurten ikäluokkien ja heidän seurannaiskulttuurien vaikutukset kaupunkitilan käyttöön aina 1960-luvulta nykyhetkeen saakka.

Vaikka Anderssonin jäsentely on 1990-luvun loppupuolelta, edellä mainitut trendit ovat edelleen monessa suhteessa relevantteja. Etenkin suurten ikäluokkien eläköityminen on viime aikoina noussut entistä ajankohtaisemmaksi teemaksi.

Suunnittelukulttuurin muutos on ilmentynyt myös konkreettisesti. Kaupunkitutkija Nan Ellin (1999: 154–193; ks. myös Vuolteenaho 2005) tulkitsee transformaatiota neljästä näkökulmasta käsin, jotka ovat muodostuneet funktionalistisen periaatteen (*form follows function*) rinnalle. Ensinnäkin voidaan puhua kuvitteellisuuden (*form follows fiction*) esiin noususta. Tällä hän tarkoittaa historian ja menneisyyksien tietoista valikoimista sekä erilaisten fiktiivisten tarinoiden että kulttuurituotteiden käyttöönottoa kaupunkitilan suunnittelussa. Samalla se on usein merkinnyt myös sitä, että historialliset artefaktit on irrotettu niiden alkuperäisestä kontekstistaan. Harvey (1989: 289–290) huomauttaa, että rakennuksia

voidaan muokata lähes loputtomiin ja siten imitoida eri aikakausien rakennustyyplejä. Simulaatioiden tuottamisen seurauksena on yhä vaikeampi erottaa kopiota alkuperäisestä. Kun modernin aikakauden tiettyjä jaksoja idealisoidaan ja väritetään, kysymys on Ellinin mukaan jossain määrin traditioiden ”keksimisestä”. Postmoderni kaupunki muuttuu sen seurauksena hyperreaaliseksi paikaksi, jossa niin kauppa- ja viihdekeskukset kuin myös teemapuistot ovat keskeisessä asemassa uusien teknologisten innovaatioiden ohella. Sitä myöten kaupunkitilasta tulee erilaisten tyylistuuntien sekamelska ja kaupallistunut todellisuuden pakopaikka. Ihmisten päämääränä on etsiä sieltä viihdettä ja nautintoja arjen keskelle.

Toiseksi postmoderni kaupunkisuunnittelu sisältää Ellinin jäsennyksessä varakkaan väestön pyrkimyksen eristäytyä kaupunkielämän turvattomuudelta (*form follows fear*). Kyse on osittain julkisen tilan yksityistämisestä, minkä seurauksena kaikille yhteisiä paikkoja on alettu kontrolloimaan aikaisempaa enemmän. Sen seurauksena ne ovat hänen mukaansa muuttuneet sekä ulossulkemisen että mukaan ottamisen tiloiksi (vrt. Allen 2006). Kameravalvonnan ja lisääntyneen vartioinnin lisäksi tämä on konkreettisesti näkynyt lukuisten kaupunkisuunnittelijoiden pyrkimyksenä luoda esiteollisista yhteiskunnista tuttuja kaupunkimaisemia. Näin ei ole kuitenkaan tapahtunut laajamittaisesti koko kaupunkitilassa vaan pienemmässä mittakaavassa, kuten ostosalueilla, teemapuistoissa ja puolijulkisissa tiloissa. Ellin huomauttaa muutoksen tarkoittaneen tilan suunnittelua siten, että määrätyt toiminnot on rajattu tapahtuviksi juuri tietyssä tilassa. Yhdessä uustraditionalistisen suunnittelun ja sen todellisuuspakoisen luonteen kanssa turvallisuuden lisääntynyt huomioon ottaminen viestittää hänen mukaansa ihmisten tyytymättömyyttä nykyisyyteen. Sen vuoksi menneisyys tulkitaan ja kuvitellaan nostalgisesti onnellisena ja turvallisena aikana.

Kolmanneksi Ellin näkee postmodernin suunnittelukulttuurin nostaneen esille edustuskelpoisuuden (*form follows finesse*). Käytännössä se on realisoitunut esteettisyyden ylikorostamisena ja poliittisten kysymysten ajautumisena paitsioon. Kosmeettisten ja symbolisten seikkojen painottaminen on samalla johtanut myös ihmisten ja heidän tarpeidensa unohtamiseen.

Neljänneksi Ellin korostaa rahavallan (*form follows finance*) nousua osaksi postmodernia suunnittelua. Markkinataloudesta ja taloudellisesta tuottavuudesta on siten tullut merkittävä tekijä, jonka nojalla suunnittelua harjoitetaan. Vaikka markkinavoimat ovat hänen mukaansa vaikuttaneet suhteellisen pitkään kaupunkien rakennettuun ympäristöön, niiden merkitys on viimeisen kolmenkymmenen vuoden aikana vahvistunut tuntuvasti. Syynä ovat olleet muun muassa talouden globalisoituminen, yritysten lisääntynyt kilpailu, arkkitehtiprofession yhtiöityminen ja kuluttajien kasvanut halu hakea yksilöllisyyttä ostopäätöksissä.

Kokonaisuudessaan postmodernin suunnittelukulttuurin keskeisenä piirteenä on Ellinin mukaan kontekstualismi. Kun moderni suunnittelu pyrki tekemään selvän eron suhteessa sijaintiin ja menneeseen, postmodernismin tarkoituksena

on yhdistää suunnittelu fyysiseen, historialliseen ja massakulttuurilliseen kontekstiinsa. Tämä tavoite on kuitenkin jossain määrin epäonnistunut, ainakin kaupunkisuunnittelun kohdalla, johtuen taloudellisesta ja poliittisista rajoitteista, historioiden osittain keinoitekoisesta ”keksimisestä” ja kaupunkisuunnittelijoiden puutteista. Niinpä Ellin huomauttaa postmodernin suunnittelun olevan pinnallista, minkä vuoksi sitä leimaa ajoittainen elitistisyys ja monesti myös ihmisten unohtaminen kokonaiskuvasta. Osittain yleistäen tavoitteena on ollut uudistaa kaupunkien imagoja positiivisempaan suuntaan. Toisin sanoen on haluttu tuottaa mielikuvia, jotka houkuttelisivat elinkeinoelämää ja uusia asukkaita puoleensa. Nevalainen (2004: 117) toteaaakin, ettei kaupunkitilan uudistaminen ole yksinomaan fyysisen hahmon muuttamista, vaan kyseessä on ennen kaikkea paikkojen markkinointi, tuotteistaminen ja niiden myyminen. Niinpä kaupunkikeskustoista ja sisäkaupunkien asuntoalueista on tullut keskeinen osa kaupunkien markkinointia ja imagojen rakentamista.

3.4.5 Kaupungista leiriin

Mitä postmoderni aikakausi ja siihen kiinnittyvä suunnittelukulttuuri sitten lopulta tarkoittaa kaupunkitilojen kannalta? Kuinka meidän tulisi käsitteellistää kaupunkia nykyisessä kontrolliyhteiskunnassa? Perinteisesti niitä on luonnehdittu maaseudun vastakohtana, minkä vuoksi niihin on usein viitattu sivistyksen, kulttuurin ja edistyksen käsittein. Sen lisäksi ne on ymmärretty paikkoina, jotka mahdollistavat merkityksellisen ja mielekkään elämän (Könönen 2006: 420). Kaupunki on konstituoitunut myös kokonaisuutena, joka on selvästi rajattu ja erotettu ulkopuolisesta ja joskus barbaariseksi tulkittu maailmasta (Diken & Laustsen 2006).

Kaupungin määrittäminen turvapaikkana muualta tulevaa uhkaa vastaan ei kuitenkaan päde samassa suhteessa kuin aikaisemmin. Tilallisina muodostelmina kaupungit rakentuvat entistä avoimempina ja sen myötä myös yhteiskunnallinen elämä jäsentyy toisenlaisesta lähtökohdasta käsin. Siksi kaupungin ohella voidaankin puhua leirin käsitteestä. Tämä italialaisen filosofin Giorgio Agambenin ajattelusta ponnistava termi viittaa keskitysleirimäiseen tilalliseen kokonaisuuteen, joka ei kuitenkaan ole piikkilanka-aidoin eristetty kaupungin ulkopuolinen alue. Valtiotieteilijä Jukka Könönen (2006) toteaa leirin olevan ikuisen nykyisyyden omaava historiaton ja persoonaton tila. Se on kaupungin negaatio, vailla julkista ja yksityistä tilaa, minkä vuoksi sitä luonnehtii vertaisten kohtauksen ja politiikan mahdottomuus. Agambenin näkemyksiin viitaten Könönen huomauttaa sen olevan poikkeustilan rakenne, jolloin jokainen on potentiaalinen uhka (ks. Häkli 2008). Foucault’n ja Deleuzen ajattelua lainaten Könönen jäsentää leirien olevan jäännösleiriyhteiskunnasta, koska juuri tilan avulla hallitaan epäkansalaisten liikkumista ja vapautta. Osittain siksi leirit voivat sijaita lähes missä tahansa: niin jalkapallostadionilla kuin myös lentokentällä. Jos aikaisemmin leiri oli paikka kaupunkiin kuulumattomille nomadeille ja barbaareille, niin nykyisin länsimainen ihminen voi löytää itsensä sieltä. Könönen tote-

aakin leirin rakenteen levinneen kontrolliyhteiskuntien myötä kaikkialle yhteiskuntaan. Tästä esimerkkinä hän mainitsee säilöönottokeskuksessa tai harmaan talouden piirissä olevat siirtolaiset, suurkaupunkien ghetot ja slummit sekä työvoimareservien muodostamat työttömien lähiöt. Kyse ei kuitenkaan ole yksilöiden muokkaamisesta, kuten Foucault (2000) esittelemä Panopticon osoittaa, vaan lähinnä ryhmien tehokkaasta hallinnasta. Samalla tämä tarkoittaa kontrollimekanismien tunkeutumista yksityiseen, minkä seurauksena elämästä tulee opportunistista ja jatkuvaa itsensä alistamista kapitalismin vaatimuksille. Kontrollioinnin avulla voidaankin vaikuttaa ihmisryhmien toimintaan.

Kontrolliyhteiskuntaan on yhdistetty ajatus julkisten tilojen häviämisestä (esim. Hardt & Negri 2005: 193). Postmoderni biopoliittisen hallinnan logiikka ilmenee kaupunkitiloissa; se vaikuttaa niiden luonteeseen ja samalla muokkaa ihmisten arkista elämää. Kontrolliyhteiskunnissa kaupunkien merkitys on näin ollen muuttunut; enää tilaa eikä ihmisiä eristetä vaan kaikkea toimintaa pyritään ohjaamaan. Keskeinen idea onkin todellisuuden säätely sen eri komponenttien kautta. Kontrollimekanismit pyrkivät näin ollen huomioimaan ne pisteet, joissa asiat tapahtuvat. Toisin kuin kurivallan kohdalla kontrolli ei kerro, mitä kulloinkin on tehtävä, vaan sen tavoitteena on ennen kaikkea vaikuttaa asioiden luonteeseen. (Foucault 2007: 46–47.)

Keskeiselle sijalle ovat samalla astuneet tekniset laitteet ja riskiarvioinnit, sillä kontrolliyhteiskunnat operoivat tieto- ja informaatiokoneilla (Deleuze 2005: 122; Diken & Laustsen 2006: 450–451). Kulutus ja kontrollointi kietoutuvat näin ollen kaikille elämänosa-alueille teknologian avustuksella. Lähes kaikkea toimintaa, valtateiden nopeusvalvonnasta opiskelijoiden tentin valvontaan, ohjaillaan, valvotaan ja säädellään epäsuorasti ja osittain näkymättömästi (Hannah 1997: 352). Usein kontrollin taustalla ovat tilastot ja erilaiset elektroniset tietokannat, joiden avulla ympäristöstä saadaan entistä hallittavampi kokonaisuus (Poster 1996).

Niinpä tila voi toimia pikemminkin mukaanottamisen kuin suoranaisen ulossulkemisen puitteissa, kuten vallan ja tilallisuuden tutkija John Allen (2006) on tutkimuksessaan huomoinut. Hänen mukaansa kauppakeskusten kaltaisissa helppopääsyisissä tiloissa kysymys on enemmänkin viettelystä kuin hallitsemisesta. Toisin sanoen ihmisten toimintaa ohjaillaan vaikuttamalla heidän haluihinsa ja tarpeisiinsa. Käytännössä tämä voi tarkoittaa tilan suunnittelua siten, että ihmiset alkavat huomaamatta käyttäytymään ”epänormaalisti” tavalla. Esimerkiksi Allenin tutkimassa Berliinin Potsdamer Platzilla sijaitsevassa kauppakeskuksessa tilaa luonnehtii keskittyminen affekteihin eikä niinkään myyntiin ja hyödykkeisiin. Kyseinen paikka voidaan ymmärtää affektitalouden (*economy of affect*) pohjalta, mikä tarkoittaa tilan tuottamista aistimellisena tapahtumana erilaisten houkutusten ja aktiviteettien kautta. Allen kuitenkin huomauttaa, että tätä kautta tila sulkee ja viettelee meidät sisäänsä niin, ettemme ole enää kykeneväisiä näkemään sen ulossulkevaa roolia ja siihen kytkeytyvän vallan merkitystä. Tilallisten järjestelyiden myötä voidaankin helposti vaikuttaa siihen, ketkä tilaa loppujen lopuksi käyttävät ja keillä on mahdollisuus olla siellä. Kaiken

taustalla on myös turvallisuuden ylläpito niin yksityisten vartioiden kuin elektronisen valvonnan avulla. Kontrolli luo näin ollen tilanteen, jossa ketään ei suoranaisesti suljeta ulos. Jatkuvasti läsnä olevana se muokkaa ajatteluumme niin, että jossain vaiheessa siitä tulee näkymätön osa meidän olemustamme. Ulkoinen hallinta muuttuu ennen pitkää itsehallinnaksi. (Deleuze 2005: 70; Foucault 1998a; Vähämäki 1998: 148.)

Foucault'n (2007: 1–23) jäsentelyä seuraten on mahdollista havaita, että turvallisuudesta on tullut keskeinen tekijä ympäristön hallinnan ja muokkauksen suhteen. Kuten Nantesin esimerkki osoittaa, kaupungin muututtua avoimeksi taloudellisten syiden takia, lisääntyi sen myötä myös liikkuvan väestön määrä. Niinpä kaupunkiympäristöä jouduttiin kontrolloimaan siten, että potentiaaliset uhat pystyttiin eliminoimaan jo ennakolta. Jotta taloudellinen toiminta olisi mahdollisimman turvattua, kaupunkiympäristön hallinnan oli suuntauduttava tulevaisuuteen. Kaikki tämä vaati tilastointia ja todennäköisyyslaskentaa, jotka samalla mahdollistivat esimerkiksi rikollisuuden uhriksi joutumisen todennäköisyyden arvioimisen.

Myös nykyisten kaupunkien kohdalla tehdään usein riskiarvioita niiden turvallisuudesta. Esimerkiksi GIS-sovellusten myötä on pystytty tekemään karttakuvia tietyistä kaupungista ja sen alueista. Tällöin tila on rakentunut pintana, minkä seurauksena taustalla majailevat valtasuhteet ovat jääneet näkymättömiin (Koskela 1999: 2). Turvallisuuden korostus on vaikuttanut myös kaupunkisuunnitteluun, mikä on ilmentynyt lisääntyvänä kameravalvontana. Kyse ei ole yksinomaan julkisen kaupunkitilan valvonnasta, sillä turvatekniikka on tullut osaksi myös yksityisiä tiloja ja ihmisten koteja (ks. Lyon 2001; Koskela 2003b; 2004). Kun valvonta tapahtuu huomaamattomasti, syntyy kuvitelma avoimesta kaupunkitilasta, jonka tuottamiseen ihmiset voivat osallistu vapaasti. Koskela (2006: 177–178) huomauttaa tilan kontrollista, tiedonkeruusta ja kulunvalvonnasta tulleen arkipäiväistä ja yleisesti hyväksyttyä. Sen seurauksena kritiikki kaikenlaista turvatekniikkaa kohtaan on ainakin Suomessa ollut vähäistä. Hänen mukaansa kaupunkisuunnittelun kohdalla valvonta on osa laajempaa poliittis-ideologista kenttää, jolloin sillä on myös kääntöpuolensa. Kun tiloja valvotaan ja kontrolloidaan, luodaan kaupunkia, joka on vain osalla ihmisryhmistä avointa. Niinpä tuloksena voi olla epäsosiaalisesta aineksesta siivottu ”puhdas esteettinen turvakaupunki”. Koskela toteaa, ettei kameravalvonta ole viatonta; kameroiden takana on ihminen, jolla on omat käsityksensä ja ennakkoluulonsa näkemistään asioista. Kyse on samalla myös mielikuvien luonnista; siellä missä on kamera, siellä on myös turvallista. Riskittömäksi ja vaarattomaksi mielletty kaupunkitila taas mahdollistaa paremman taloudellisen toiminnan.

Postmoderni kaupunki näyttäytyy poikkeustilan kaupunkina. Samalla kun sen näennäistä avoimuutta on lisätty, on jouduttu entistä enemmän turvautumaan erilaisiin kontrollimekanismeihin. Kysymys on foucault'laisittain tulkittuna tulevaisuuteen projisoituvien uhkien torjunnasta. Potentiaalinen vaara ei enää sijaitse kaupungin ulkopuolella vaan se on osa kaupunkia. Kaupungit elä-

vätkin jossain määrin jatkuvassa hälytystilassa; koskaan ei voi tietää, mitä seuraavaksi tapahtuu. Postmodernin kaupungin ja sen suunnitteluun keskeisesti liittyvillä tekijöillä on näin ollen kääntöpuolensa; kuvitteellisuus, turvattomuusdelta eristäytyminen, edustuskelpoisuus ja rahanvalta, Ellinin (1999: 154–193) jaottelua seuraten, eivät välttämättä tuota kaikille avointa tilaa. Ihmisten toiminnan huomaamaton säätely ja rajoittaminen kertovat länsimaisen yhteiskunnan lävistäneestä leirin logiikasta. Poikkeustilan rakenteena se vaientaa poikkeavat näkökulmat ja äänenpainot sekä samalla tuottaa yhden totuuden kaupunkia.

3.5 VOISIKO KAIKKI OLLA TOISIN?

3.5.1 Khora

Näkemys kontrolliyhteiskunnasta saa helposti pessimistisen sävyn. Todellisuus näyttäytyy sen seurauksena ”rihmastohelvetinä” (ks. Oksanen 2006), josta on mahdotonta päästä ulos ja jossa yksilöt eivät pysty vaikuttamaan ympäristöönsä. Epätoivoon ei kuitenkaan ole tarvetta heittäytyä. Vaikka valtaa on Foucault’laisittain ajateltuna kaikkialla, ihmiset pystyvät toimimaan omaehtoisesti ilman kietoutumista ulkoisesti määriteltuihin ja ennalta saneltuihin ehtoihin. Sukupolvien kokemus kaupungista ei tätä taustaa vasten rakennu suoraan yhteiskunnallisten ja kulttuurillisten periaatteiden pohjalta. Keskeiselle sijalle nousevat menneisyys ja muistot sekä niiden kietoutuminen nykyisyyteen.

Puhuttaessa eletystä elämästä, kokemuksista ja niiden pohjalta tehtävistä tilan tulkinnoista voidaan viitata Lefebvren (1991) tarjoamaan näkemykseen eletystä tilasta. Kyse ei ole yksinomaan tilasta vaan myös paikan käsitteestä. Miksi sitten Lefebvre ei itse käytä jälkimmäistä termiä? Yksi keskeisimmistä syistä liittyy todennäköisemmin aikaisemmin mainitsemini etymologisiin eroavaisuuksiin. Kuten Shields (1999a: 154) huomauttaa, ranskan kielessä *l’espace* ei ole sama asia kuin *space*. Vastaavasti myös paikka, *lieu*, saa toisentyypisiä konnotaatioita. Brittimaantieteilijä Tim Unwin (2000: 24–25) toteaa Lefebvren käyttäneen paikan käsitettä vaihtelevasti ja ajoittain epämääräisesti, mikä on osittain seurausta ranskan ja englannin kieleen kätkeytyvistä merkityseroista. Hänen mukaansa Lefebvre viittasi paikalla rajatun tilan ohella myös arkipäiväiseen ja elettyyn. Niinpä olennaista on huomioida tilallisuuden ”kolmas” puoli (ks. Soja 1996): mielikuvat, symbolit, kokemukset, muistot, unelmat, halut ja eletyt tilanteet (Lefebvre 1991: 33, 39, 41–42). Tämä näkemys auttaa ymmärtämään ihmisten mahdollisuuden tuottaa oman näköistään tilaa, mutta samalla se osoittaa Lefebvren tavan jäsentää eletty tila vastakohtana käsitteellistetylle tilalle. Sen vuoksi – ja lisäksi – on mahdollista tulkita eletty tila paikkana, joka pakenee ulkoapäin annettuja määritelmiä. Näin ollen se ei yksinomaan palaudu avoimiin kohtaami-

siin ja risteymiin eikä sisällöstään tyhjeneviin kokonaisuuksiin (vrt. Hardt & Negri 2005; Massey 2005; ks. Lehtinen 2006b).

Paikkaa elettyinä tilana voidaan jäsentää Platonin (1999: 173, 193–197) klassisessa Timaios-dialogissa esiin tuoman khora-käsitteen avulla. Kyseisessä tekstissä Platon pohtii maailmankaikkeuden syntyä, jonka hän käsitteellistää järjestyksen tuomisena epäjärjestykseen. Aineellisen maailman suunnittelija ja luoja, Demiurgi, loi kosmoksen kaaoksesta, koska kahdesta olotilasta juuri järjestys oli tavoiteltavampi. Samassa yhteydessä Platon tarkastelee kolmea olevaisuuden muotoa. Näistä ensimmäinen on järjellä käsitettävä, syntyä vailla oleva, muuttumaton esikuvan laji. Toinen hahmottuu aistein havaittavana ja jatkuvassa liikkeessä olevana esikuvan mallin mukaan syntyvänä olevaisen muotona. Kolmas taas on Platonille ”ikuisesti olemassa oleva tila, johon häviämisen käsite ei sovelly, joka tarjoaa olinsijan kaikelle, mikä syntyy”. Sitä ei voi havaita aisteilla ja se on vaikeasti selitettävissä. Kymäläinen (2006: 212) tulkitsee kolmannen olomuodon, khoran, viittaavaan lähtötilaan, eräänlaiseen sekoitusastiaan, jossa erilaisten muotojen ja asioiden suhteet ovat jatkuvasti muuttuvia ja toistensa kanssa alati tekemisessä. Khorassa ei ole kysymys absoluuttisesta tilasta tai tyhjiöstä, vaan yksinkertaistetusti se voidaan mieltää paikkana (Olwig 2001: 96).

Kreikkalainen tähtitieteilijä ja matemaattisen maantieteen harrastaja Klaudius Ptolemaios sovelsi Platonin kosmologiaa ja samalla erotti toisistaan kolme maantieteellisen tietämisen tapaa. Kalifornialaisen kulttuurimaantieteilijä Michael R. Curryn (2005) mukaan ne olivat sidoksissa kreikankielen chorosiin, toposiin ja geosiin sekä sen seurauksena korografiaan, topografiaan ja geografiaan. Näistä ensimmäinen, korografia, jäsenyi aluksi astrologian haarana ja se oli samalla vanhin edellä mainituista lähestymistavoista. Curryn mukaan korografian tehtävänä oli selvittää maailmassa oleva järjestys tarkastelemalla paikkojen ja tapahtumien vuorovaikutussuhteita eri aikoina. Varhaisimmille korograafikoille oleellisessa roolissa olivat taivaankannen objektit, joiden avulla, ja niitä tarkkailemalla, oli mahdollista saada tietoa maasta, ihmisistä ja näiden piirteistä. Curry kuitenkin tähdentää, ettei korografinen kuvaus ollut sidoksissa karttoihin tai kirjoittamiseen, koska maallinen ja taivaallinen maailma itsessään sisälsivät tiedon, joka taas välittyi ihmisille merkkien ja symbolien kautta. Tanskalais-yhdysvaltalainen maantieteilijä Kenneth Olwig (2001: 96–97, 99) toteaa Ptolemaiosin tulkinneen khoran vakaana ja annettuna sijaintina. Khora näyttäytyi siten eräänlaisena pysyvänä maan alkutilana, josta saadaan merkityksellisiä ja rationaalisia representaatioita geometrian avulla.

Curryn esittelemistä käsitteistä toinen, topos ja sen myötä topografia, yhdistyi Ptolemaioksella kirjoittamiseen ja paikkojen sanalliseen kuvailuun. Ensisijaisesti kyse oli Curryn mukaan uusien paikkojen performatiivisesta luomisesta toiminnassa ja rutiineissa. Sitä kautta aukeaa myös ero korografiaan: kun topografiassa keskeistä oli ajassa tapahtuva toiminta, korografiassa paikoilla ymmärrettiin olevan ihmisistä itsenäinen olemassaolo. Topografiassa aika olikin jatkuvasti läsnä ja se oli erottamaton osa yksilöiden käyttäytymistä, kuten Curry huomaut-

taa. Sitä vastoin korografiassa aika käsitteellistyi hetkinä, jotka aktualisoituivat merkkien ja symbolien tulkinnan yhteydessä. Siinä missä topografisuus oli keuhollista ja kerronnallista, korografinen tieto yhdistyi Curry mukaan symboliseen järjestykseen.

Käsitteistä kolmas, geos ja siten geografia, jäsenyi Ptolemaiokselle lähinnä määrällisten kuin laadullisten periaatteiden mukaan. Ptolemaiosin siirtyessä korografiasta geografiaan hänen kiinnostuksen kohteeksi määrittyi Curryn mukaan maan pinnan representaatiot. Geografiassa keskeistä olivat matemaattiset mallinnukset, joiden avulla pystyttiin kuvaamaan maata mahdollisimman todennukaisesti. Curry toteaa paikkojen ja alueiden olleen kartografisesti representoitavissa ja vailla sisäistä järjestystä olevia sijainteja. Jos siis korografinen maailma järjestyi semioottisina suhteina ja topografinen narratiivisesti, geografiassa Curry näkee keskeistä olleen järjestyksen havainnointi ulkopäin.

Näistä lähestymistavoista etenkin khoraan kytkeytyvä ajattelumalli jäi huomattavaan paitsioon nimenomaan siinä suhteessa kuin Platon ja myöhemmin Ptolemaios sen esittivät. Lehtinen (2005b: 14; 2006b: 57; ks. myös Olwig 2001) huomauttaakin, että länsimainen tilan hahmotus sitoutui tiukasti yhteismitallisuuteen ja tilastointiin sopiviin alueellisiin piirteisiin. Ptolemaioslaisesta korografiasta kehkeytyi korologia, joka myöhemmin uudella ajalla oikeutti maantieteellisen työskentelyn. Tästä tilan lainalaisuuksiin perustuvasta geometriasta tuli hänen mukaansa osa kolonialismia ja alusmaiden hallintaa, joka samalla muuntui spatiaalisen analyysin ja geoinformatiikan sovelluksiin. Platonin näkemyksiin kytkeytyvä korografinen tulkinta jäi sen seurauksena länsimaissa marginaaliin.

Platonin Timaios-dialogiin tukeutuva näkemys khorasta on kuitenkin palautunut filosofisen pohdinnan piiriin viimeisen reilun kahdenkymmenen vuoden aikana. Johtuen sen monimuotoisesta, vitaalisesta ja feminiinisesti sukupuolituneesta sävystä, se on saanut vastakaikua erityisesti feministisen tutkimuksen parista (Olwig 2002: 5; Lehtinen 2006b: 57). Esimerkiksi bulgaria-laissyntyinen kielitieteilijä Julia Kristeva (1984: 25–30) on lähestynyt khoraa viettien muodostamana totaliteettina, jota ei voida ilmaista täysin kielellisesti. Khoralle ei voida koskaan antaa itsestään selvää muotoa, vaikka se voidaankin sijoittaa johonkin tiettyyn asiayhteyteen. Kristeva korostaa kyseessä olevan merkityksen modaliiteetti, jossa lingvistinen merkki ei ole artikuloitunut. Hänelle khora on semioottinen muodostelma ja se vertautuu naisen tilaan, kun taas symbolinen on sitoutuneena maskuliinisuuteen ja kielellisesti ilmastavissa olevaan järjestykseen. Kristevalle khoran tila on siis esi-kielellinen, jatkuvasti tulossa oleva semioottinen tila, joka ei vielä ole jäsentynyt dikotomioihin. Se on siten lähtökohta, vailla subjekti-objekti -jaottelua sekä ulko- ja sisäpuolta oleva, varhaisiin maternaaliin suhteisiin sijoittunut merkitysten lähtökohta. Siinä missä khora semioottisena tilana on liikkeessä, symbolinen pyrkii pysäyttämään sen paternaalisten merkkien ja järjestyksen kautta. (West-Pavlov 2009: 25, 37–60; Kymäläinen & Lehtinen (tulossa).)

Kristevan lisäksi ranskalainen filosofi Jacques Derrida (1995) on pohtinut khoran olemusta. Kymäläinen (2006: 213–214; ks. myös 2005: 122–129) on jaotellut derridalaisen käsityksen kolmeen eri teemaan, joista ensimmäinen on khoran tulkitseminen kolmantena paikkana. Tämä asettaa haasteen ajatella paikka vastakohtaisuuksien ulkopuolella, jolloin se ei muotoudu erontekojen pohjalta. Derridalle (1995: 89–91) kolmas paikka on hybridi; se toimii vastakohtaisuuksien yhdistäjänä hävittämättä niitä kuitenkaan täysin. Khora kolmantena paikkana on näin ollen kategorioiden ulkopuolella, minkä vuoksi se mukautuu huonosti jo tuotettuihin luokitteluihin. Keskeisintä Kymäläisen mukaan on rajojen määrittäminen häilyvinä eikä suinkaan pysyvinä ja selkeinä. Toiseksi khora voidaan derridalaisessa tulkinnassa määrittää tilan ja ajan puoliväliin sijoittuvana puolittaisena paikkana (*half-way-place*). Kymäläinen, Derridaan viitaten, toteaa khoran ilmentyvän tässä yhteydessä vajavaisena, puoliväliin sijoittuvana. Se jäsenyy etymologisesti ranskan kielen *milieu*’n kautta, jossa *mi*- viittaa puolikkaaseen ja *lieu* paikkaan. Sen seurauksena voidaan myös nähdä, kuinka derridalainen puolittainen paikka, *milieu*, on sidoksissa elinympäristön, *miljö*, käsitteeseen.

Derrida (1995: 116) puhuu tähän kytkeytyen ajattomasta ja neitseellisestä ”alkuperäisyyden vahasta” (*virgin wax*), johon lapsuuden aikaiset tapahtumat ja kokemukset ovat kaiverrettuina muita elämänvaiheita vahvemmin. Vaikka alkuperäiset piirrot elävät yksilöissä vahvoina, niihin ei ole konkreettisesti mahdollista palata. Sen ohella puolittaista paikkaa Derridan mukaan leimaavat myös unohdus ja poispyyhkiytyminen. Hän toteaa khoran muotoutuvan toissijaisten, epäsuorien ja välitteisten vaikutelmien varaan, jolloin alkuperäiset muistot voivat korvautua toisilla muistoilla. Kymäläinen tulkitsee puolittaisen paikan olevan paikka ilman muotoa. Toisin sanoen paikat voivat olla olemassa mielikuvissa, mutta yhteys fyysisiin paikkoihin voi olla heikko. Vaikka paikka olisi-kin fyysisesti todellinen, se ei välttämättä ole yhteneväinen yksilön mielikuvan kanssa. Tamperelainen maantieteilijä Anna-Kaisa Kuusisto-Arponen (2007: 7; ks. 2009) on määritellyt khoran puolittaisena paikkana niin, että sinne ovat taltioituina myös kielelliset hetket. Erilaiset tunnemuistot voivat ilmentää eläviä muistoja, vaikka menneisiin elämisen paikkoihin ja hetkiin ei olekaan mahdollista enää palata. Koska khorassa yhdistyy ja sekoittuu niin mennyt, nykyisyys kuin tuleva, hänen mukaansa puolittainen paikka on aina uudenlainen ja samalla myös ajaton. Siksi on keskeistä huomioida, ettei khoraa voida koskaan saavuttaa täysin, ei narratiivisesti eikä muutenkaan kielellisesti. Kuusisto-Arponen muistuttaakin khoran kaltaisten paikan tapahtumien olevan aina jossain määrin vajavaisia. Kolmas teema derridalaisessa khoran tulkinnassa on Kymäläisen mukaan paikan ymmärtäminen tapahtumana. Derrida (1995: 89, 95) määrittää khoran muuttuvana ja avoimena, minkä vuoksi se on myös avoin uusille tulkinnoille. Hetkellisenä ja häilyväänä muodostelmana khora pakenee kategorisoivia määrittelyjä. Verrattuna topokseen khora ei näin ollen tarjoa pysyvää paikan ideaa, kuten Kymäläinen tulkitsee, vaan näkemyksen paikasta aktiivise-

na ja jatkuvasti kehittyvänä muodostelmana. Sitä myöten se mahdollistaa myös uudenlaisia tilakokemuksia.

Norjalainen matkailututkija ja maantieteilijä Inger Birkeland (2005: 136–138; ks. myös 1999) on kritisoinut sekä Derridan (1995) että Kristevan (1984) näkemyksiä. Vaikka Kristeva tulkitsee khoran feminiinisenä paikkana, hän ei problematisoi sitä laajemmalti. Kristevälle khora avautuu ainoastaan paternaalisen kielen välityksellä, minkä seurauksena sen feminiininen puoli jää pimentoon. Birkelandin mukaan Kristeva jää näin ollen maskuliinisen ajattelun vangiksi, minkä seurauksena khoran luonteesta häviää siihen kuuluva monimuotoisuus. Se lähenee sen seurauksena tilaa, joka saa merkityksensä ainoastaan ulkoapäin eikä sisäsyntyisesti. Birkeland syyttää sekä Derridaa että Kristevaa maskuliinista ja osittain rajoittuneesta ajattelumallista. Hän huomauttaa Derridan tulkitsevan khoraa diskurssin tuotteena ja sen vuoksi puutteellisenä ja epätodellisenä. Maskuliinisen ajattelun ohella Birkeland kritisoi Derridaa myös ihmisen unohtamisesta, minkä seurauksena kehollinen läsnäolo tilassa jää kokonaan huomiotta. Osittain tästä johtuen khora avautuu Derridalle ainoastaan välittävien tekijöiden kautta eikä koskaan suoraan. Birkeland itse on lähestynyt khoraa tutun ja tuntemattoman välisen vuorovaikutussuhteen kautta, minkä seurauksena esimerkiksi matkalla oleminen voi avata uusia näkökulmia kotipaikkaan. Vieraan ja kodin välisen vuoropuhelun myötä subjektin kokemus ennestään tutusta ympäristöstä jäsentyy uudelleen. Birkelandin näkemyksiä seuraten ja niitä tulkiten khora voidaan kiinnittää rajankäynnin ja matkalla olemisen prosesseihin, jolloin kotipaikka näyttäytyy ihmisen lähtötilana ja matkakohde symbolisena, järjellä ymmärrettävänä kokonaisuutena (Lehtinen 2006b: 58). Maantieteellisesti kiinnostavasta näkökulmasta katsottuna khora voidaan nähdä osana asuinpaikkaa, kehoa ja kotia sekä päivittäistä elämäkokemusta, minkä vuoksi se kunnioittaa paikallisten ihmisten ymmärrystä omasta ympäristöstään (Lehtinen 2005b: 13–16).

Khoran tavoin Lefebvren eletty tila avautuu avoimena ja muuttuvana muodostelmana. Koska tilallisuus ei rakennu yksinomaan aistien ja käsitteellistetyin pohjalta, Platoniin viitaten voidaan väittää olevan myös kolmas tilallisuutta saneleva olomuoto; se ei ole täysin järjellä ymmärrettävä eikä konkreettisesti havaittava. Jos eletty tila mielletäisiin topoksen kaltaisenä muuttumattomana paikkana, se ei sisällyttäisi itseensä unelmista ja muistoista ponnistavia tilallisuuksia. Sitä vastoin kun eletty tilaa tarkastellaan khoran kaltaisenä, se ei määrity samalla tavalla kuin esimerkiksi humanistisen maantieteen kokemuksellinen paikka. Khora ei ole samassa suhteessa pysyvä olotila, vaikka khora onkin ”ikuisesti olemassa oleva tila”, kuten Platon (1999: 197) toteaa. Sen sijaan khora ja Lefebvren eletty tila ovat produktiivisia, minkä ohella ne ovat jatkuvasti tulossa. Khora tapahtuukin silloin, kun muutokselle on mahdollisuus (Kymäläinen 2006: 212). Esimerkiksi lapsuuden paikat voivat ilmentyä tunnetiloina ja kiintopisteinä, jotka limittyvät osaksi yksilön minuutta. Ne eivät ole pelkästään passiivisia, hämäämään menneisyyteen upotettuja sisäisiä sijainteja vaan yhdessä nykyisyydessä

vallitsevien olosuhteiden kanssa lapsuuden paikat voivat tuottaa uudenlaisia paikkoja. Näin ollen khora eikä Lefebvren eletty tila palaudu sellaiseen ajatukseen, jossa paikka tulkitaan löytämistä odottavana ja ikuisesti olemassaolevana muodostelmana. Sitä vastoin voidaan puhua suhteesta vieraaseen ja erilaiseen, jotka rakentuvat ja merkityksellistyvät esimerkiksi kodin tunnetilojen ja kotiseudun kokemuspiirin kautta. Kyse on siis sisällämme olevasta ymmärryksestä, joka on syntynyt ja syntyy jatkuvasti uudelleen arkisissa elämän käytännöissämme. (Lehtinen 2006b: 58–59.) Siksi paikka ei tässä katsantokannassa näyttäytyä pysyvänä ja valmiina kokonaisuutena vaan pikemminkin koko ajan muuttuvana muodostelmana. Siitä syystä oleellista ovat paikan tuottamisen tavat ja siten koko elämänpiiri, johon ihmiset ovat kytkeytyneet. Eletty tila on kolmas ulottuvuus, jonka myötä voidaan tuottaa uusia merkityksiä ja sen ohella tarjota uusia toimintamahdollisuuksia.

3.5.2 Menneen ja muistin paikat

Kokemuksemme paikoista ei muotoudu edellä esitettyä seuraten yksinomaan nykyisyydestä käsin, sillä myös menneisyys ja muistot vaikuttavat käsityksiimme. Sen ohella – ja vuoksi – paikan merkitykset jäsentyvät sekä tietoisesti että tiedostamattomasti. Menneisyydestä ponnistavat tunnemuistot ovat osa nykyisyyttä, minkä vuoksi ne myös ohjaavat toimintaamme ja suhdettamme paikkoihin. Paikkatunne on jatkuvasti muuttuva, jolloin sitä ei tule ymmärtää pysyvänä ja syntymässä perittynä ominaisuutena. Kun puhumme paikkatunteesta, emme ole tekemisessä pelkästään henkilöhistorian vaan myös sosiaalisen ulottuvuuden kanssa. Vaikka paikkatunteella on narratiivinen luonne, on se myös kokemuksellinen ja aistittava. Siitä syystä suhteemme paikkoihin ei ole aina sanallisesti ilmaistavissa. (Kuusisto-Arponen 2007: 5–6.) Paikan merkitys ei ole vähäpätöinen, sillä siitä käsin maailma ymmärretään, tulkitaan ja nähdään, kuten oulu-laismaantieteilijä Pauli Tapani Karjalainen (2006: 83–84, 88–89) toteaa. Hän puhuu topobiografisesta paikan tulkinnasta, joka lähtee nimenomaan sisältä käsin. Se ei siis tarkastele paikkoja sijainteina vaan osana elämänkertaa, minkä seurauksena huomio on eletyn ajan myötä syntyneissä henkilökohtaisissa tiloissa. Karjalainen huomauttaa muistin kytkeytyvän paikkakokemukseen topobiografisessa tarkastellussa: ”Muisti on paitsi ajan, myös paikan asia, onhan ihmisen elämä aina jossakin elämistä”. Tätä taustaa vasten muistin ja paikan kytkös sulkee sisäänsä kysymyksen ihmisen identiteetistä. Minuus ja paikka ovatkin sitoutuneet lähtemättömästi toisiinsa (Casey 2001: 684).

Koska muisti ja muistaminen ovat osa paikkakokemustamme, ovat ne samalla myös osa arkista toimintaamme. Deleuze (1988: 51–72; ks. Oksanen 2004: 230–232) korostaa ranskalaisen filosofin Henri Bergsonin ajatteluun tukeutuen menneisyyden samanaikaisuutta suhteessa nykyisyyteen ja niiden lomittumista toisiinsa. Niinpä muisti ja mennyt rakentuvat virtuaalisina, jotka aktualisoituvat muun muassa kehollisina toimintoina. Oksanen (2004: 230–232) kuvaa tutkimuksessaan, kuinka tietyt lapsuuden muistot voivat myöhemmin palautua elä-

vänä kehollisena tunteena. Samalla hän kuitenkin lisää, ettei menneisyys ilmene pysyvänä eikä se ole sama asia kuin muistaminen. Deleuzeen viitaten hän korostaa muistin persoonatonta puolta; muistaminen ei palaudu muistelevaan subjektiin, sillä sen ohella mieleemme myös muistuu. Jotta muistot voidaan tuoda aktualisaation tasolle, on siirryttävä nykyhetkestä ”puhtaan muistin” alueelle ja samalla tarkennettava muistikuvia. Tämä Bergsonin näkemyksiin perustuva ajatus tulkitsee menneisyyden laajana virtuaalisena sekoitusastiana, josta tietyt asiat nousevat ajoittain tietoisuuteen. (Deleuze 1988: 56; Yli-Annala 2004: 211.) Arkisessa toiminnassa kohtaamme monesti tilanteita, joissa yllättäen ja ennalta arvaamatta muistamme jonkin tietyn asian, aistielämyksen tai kokemuksen. Meidän ei siis välttämättä tarvitse erikseen muistella vaan tietoisuuteemme voi lähes sattumalta ponnahtaa kauankin unohduksissa ollut muisto. Esimerkiksi jonkin maun, äänen tai tuoksun myötä voimme saada vahvan muistikuvan jostain kaukaisesta paikasta tai eletystä kokemuksesta. Muisto voi olla niin vahva, että voimme melkein tuntea ja aistia sen uudelleen. Toisaalta kokemusten palautuminen mieleen voi tapahtua täysin tietoisesti, vaikkapa päiväkirjaa kirjoittamalla. Tällöin pyrimme järjestelmällisesti muistamaan ja samalla kenties analysoimaan kuluneen päivän tapahtumia sekä omia muistikuviamme.

Kun ymmärretään muistojen virtuaalinen merkitys, on samalla huomioitava niiden suhde aktuaaliseen todellisuuteen. Tairan ja Väliähon (2006) jäsentelyä soveltaen muistot ovat yhtä reaalisia kuin aistein avautuva todellisuus. Samalla on nähtävä, ettei virtuaalisen ja aktuaalisen suhde ole yksisuuntainen, sillä myös aktuaalisesta ponnistavat voimat vaikuttavat muistoihin ja muistamiseen. Jos ajatellaan esimerkiksi kirjoituskilpailun kautta saatavaa tekstimassaa, kuten tämän tutkimuksen empiiristä aineistoa, kyse ei ole yksinomaan nykyisyydestä tai menneisyydestä mutta myös niiden välisestä suhteesta ja sekoituksesta. Vaikka ihmiset kirjoittaisivat pelkästään menneistä asioista, he tekevät sen tästä hetkestä käsin. Sen vuoksi muistot virtuaalisina muodostelmina ovat aktuaalisen nykytilan muokkaamia, mutta yhtälailla voidaan todeta nykyisyydessä tehtävien tulkintojen olevan kiinnittyneenä menneeseen. Siksi ei olekaan oleellista tarkastella, mikä paikkasuhteessa on linkittyneenä nykyisyyteen ja mikä menneeseen tai kenties fiktiivisiin tekijöihin. Kuten Taira ja Väliäho huomauttavat, virtuaalinen ja aktuaalinen ovat molemmat yhtä todellisia, jolloin niiden välille on tarpeetonta tehdä vastakkainasetteluja.

Ihmisten toimintatavat voivat monesti ponnistaa menneisyydestä käsin. Tällöin mennyttä ei pelkästään jäsennetä mentaalisesti vaan se tulee konkreettisesti näkyviin ihmisten halussa muuttaa nykyisyyden luonnetta. Näin ollen on ymmärrettävä mahdollisuudet, joita eletty tila sisällyttää itseensä. Siksi onkin mahdollista puhua potentiaalisesta tilasta. Psykoanalyttikko Donald Woods Winnicott on tulkinnut sen kulttuurikokemuksen sijaintipaikaksi. Potentiaalinen tila on fantasioiden, unelmien ja todellisen maailman risteyskohta, eräänlainen kolmas tila, joka luodaan sisäistä ja ulkoista maailmaa välittävien siirtymäobjektien kautta. (Siltala 1999a: 20; Bingley 2003: 330–332.) Platonin khora-tulkintaan ve-

doten voidaan puhua todellisuuden kolmannesta olomuodosta, joka ei palaudu järjellä käsiteltäväksi eikä aistein havaittavaksi. Siitä huolimatta se on aivan yhtä todellinen kuin nämä kaksi muuta olomuotoa.

Tämä vastakohtaisuuksien ulkopuolelta rakentuva tilallisuus voi konkretisoida Lefebvren näkemykseen nojautuvassa ”Hetkissä” (*Moments*), joka Shieldsin (2002: 9–10) mukaan toimii läsnäolon teoriana ja emansipoivan käytännön perustana. Hetkien käsite viittaa arkielämän ”varaueloskäytävään”, mikä Shieldsin Lefebvre-luennassa ilmenee rakkautena, oivalluksen kokemuksina ja sitoutuneena taisteluna. Ei ehkä olekaan sattumaa, että Lefebvre vahvasti eletyn tilan ja siten myös representaation tilojen yhteydessä omaa näkemystään tapaa ilmaisevien verbimuotojen avulla (Shields 1999b: 341). Niinpä paikka ja paikkakokemus eivät ole yksinomaan menneisyyden ja nykyisyyden risteymiä vaan ne on ymmärrettävä myös lähtökohtana uudennaisille tiloille. Eletty tila on myös uloskäytävä arjen rihmastohelvetistä.

3.6 YHTEENVETO: KOHTI KOLMATTAA

Sosiaalisen tilan kolme elementtiä korostavat konkreettisen, kuvitteellisen ja potentiaalisen yhteistä läsnäoloa. Havaittu, käsitteellistetty ja eletty tila voidaan mieltää myös materiaalisena, kuvitteellisena sekä näiden kahden tekijän fuusiona (Soja 1996; ks. myös Elden 2001: 815). Lefebvre (1991) ei siis jäänyt pelkästään arkipäiväisen ja ”järjellisen” tilallisuuden vangiksi eikä hän myöskään pyrkinyt rakentamaan näkemystään näiden vastakkainasettelun pohjalta. Oleellista on huomioida tilallisuuden kolmas, salainen ja näkymätön, puoli (ks. Pile 1996). Sen seurauksena esimerkiksi eri-ikäisten kokemus kaupungista ei määrity yhdessä tilaulottuvuudessa vaan kaupunkisuhde muodostuu niin havaitun, käsitteellistetyn kuin myös eletyn varaan. Yhdessä nämä jäsentävät ihmisten kokemuksia ja samalla mahdollistavat uudennaisia tulkinta- ja toimintatapoja.

Sosiaalisen tilan kolme ulottuvuutta on Shieldsin (1999a: 119–120; 2002: 16–18) mukaan helpompi hahmottaa, kun niitä tarkastellaan arkipäiväisen havaitsemisen ja tilateoreettisen ajattelun välisen dialektisen suhteen kautta, johon oman värinsä tuovat täysin eletyt hetket. Lefebvren kolminaisuuden dialektiikkaan kuuluu Shieldsin tulkinnassa kolme eri ulottuvuutta: affirmaatio, negaatio ja negaation negaatio eli toiseus. Käsitteistä ensimmäinen, affirmaatio, viittaa arkielämän käytäntöihin ja havaintoihin, jotka itsessään ovat jakamattomia ja tiedon ulottumattomissa olevia. Negaation käsite sisältää analyttisen teorian ja instituutiot. Toiseuden käsite sitä vastoin tuo ulkopuolisen ja toispuoleisen osaksi tätä alkuperäistä binääristä kenttää, jolloin negaation negaatio rakentuu erillisenä ja osittain arvaamattomana tekijänä. Shieldsin mukaan kyseessä on eletyn käyttöönotto, joka on aina erillinen affirmaatiosta ja negaatiosta. Niinpä negaation negaatio kumoaa kaksi ensimmäistä käsitettä täysin elettyjen hetkien johdosta. Näiden lisäksi hän lisää vielä neljännen termin, synteessin, joka sitoo af-

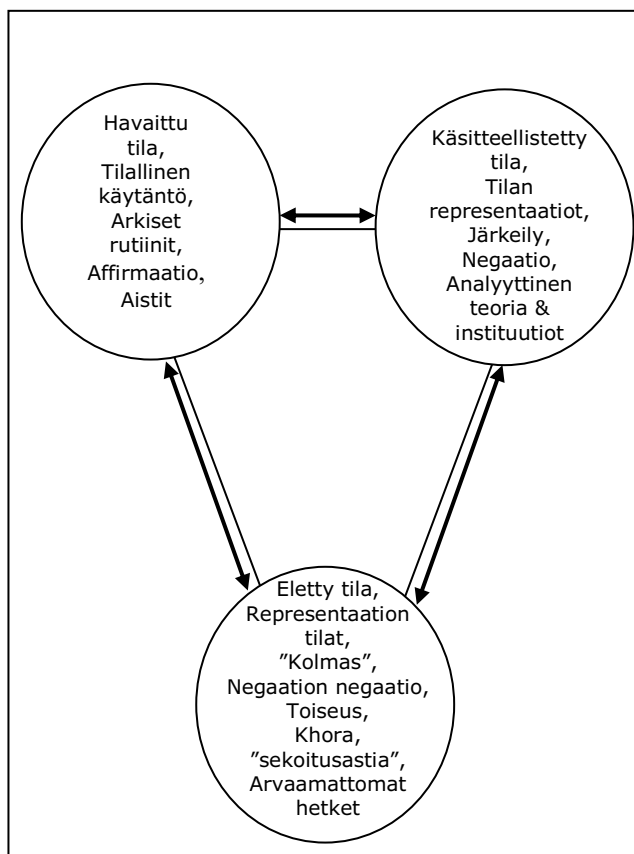
firmaation, negaation ja negaation negaation yhteen sekä samalla pyrkii paljastamaan sosiaalisen tilan luonteen.

Tilallisuuden trialektiikka voidaan myös jäsentää Platonin (1999) Timaios-dialogissa esiin tuoman olevaisuuden kolmen olomuodon kautta. Näin ollen affirmaatio, arkielämän havaittu tila, voidaan mieltään jatkuvassa liikkeessä olevana ja aistein havaittuna olevaisen muotona, kun taas negaatio, teorioiden ja instituutioiden käsitteellistetty tila, ilmentyy järjellä käsitettävänä olevaisuuden olomuotona. Verrattuna Platonin näkemyksiin kysymyksessä ei tosin missään suhteessa ole muuttumaton esikuvan laji, sillä analyttisten teorioiden ja instituutioiden kenttä on yhtälailla muuttuvainen kuin arkipäivän havaittu tila. Negaation negaatio, eletty tila ja arvaamattomat hetket, voidaan mieltää kolmantena olomuotona. Se siis toimii eräänlaisena ikuisesti olemassaolevana lähtötilana ja mahdollisuuksien sekoitusastiana, khorana, josta aika ajoin nousee jokin uusi tekijä rikkomaan ja muuttamaan hetkellisesti vakiintuneita asioiden ja olioiden suhteita.

Tilallisuuden trialektiikka voidaan siten mieltää ”piirakkana”, kuten Shields on tehnyt, jossa kukin käsite on yksi viipale maailmasta. Mikäli nämä viipaleet eivät ole tasapuolisessa suhteessa toisiinsa nähden, kokonaisuus ei pelkästään ajaudu epätasapainoon vaan se myös muuttuu. Esimerkiksi jokin traaginen ja yllättävä tapahtuma voi heiluttaa sosiaalisen tilan kolmen elementin tasapainoa. Sen seurauksena ihmiset eivät pelkästään ala kyseenalaistamaan tavanomaista arkista elämäänsä vaan samalla joudutaan myös pohtimaan tieteellisten teorioiden, tulkintamallien ja instituutioiden pätevyyttä ja oikeutusta. (Ilmonen & Lehtovuori 2002: 27.) Näin tapahtui esimerkiksi vuoden 2007 syksyllä, kun 18-vuotias lukiolainen surmasi aseella yhdeksän ihmistä Jokelan koulukeskuksessa. Tapahtuman yllätyksellisyys vaikutti ihmisten arkeen ja samalla horjutti heidän turvallisuuden tunnettaan kaikkialla Suomessa. Kyseinen tapahtuma ei yksinomaan vaikuttanut ihmisten arkiseen toimintatilaan, sillä sen myötä myös tutkijat joutuivat miettimään tragedian syitä laajemmasta kontekstista käsin. Aikaisemmat teoriat ja näkökulmat eivät välttämättä antaneet suoraa vastausta koulusurmalle. Tätä taustaa vasten on myös huomioitava, etteivät eletyt hetket eikä eletty tila aina välttämättä jäsenny positiivisessa mielessä; merkityksenanto ja paikkasuhde voivat hyvinkin sisältää kielteisiä piirteitä. Näin ollen myös khora vastakohtaisuuksien ulkopuolella olevana paikkana ymmärtyy sekä hyvänä että pahana muodostelmana. Kun todellisuus koetaan liian vaativana, sitä ei voi edes mielessään muuttaa toisenlaiseksi. Seurauksena voikin olla äärimmäinen tapa toteuttaa itseään, jotta edes hetkeksi voitaisiin saavuttaa hallinnan tunne. Fantasiat ja kielettömät tunnetilat voivatkin hetkessä aktualisoitua tuottaen samalla julkisen tragedian. (Siltala 1999b: 401; Levä ym. 2003.) Yksilöiden mielikuvat ja paikkatunne saattavat näin ollen konkretisoitua, jolloin ne myös muuttavat sekä tilan että paikan luonnetta.

Tilallisuus ei määrity pelkästään konkreettisina tekoina vaan myös uudentilaisina ajattelutapoina. Tilallisuuden trialektiikka onkin ”sekä-että” dialektiikkaa,

jossa ensimmäinen ja toinen tila eivät toimi irrallisina kokonaisuuksina suhteessa kolmanteen (ks. Soja 1996). Kolmas tila on mahdollisuus, jonka kautta voidaan kääntää nurin vallitsevia ajattelun ja olemisen tapoja. Samalla se merkitsee erilaisten dualististen muodostelmien purkamista ja kyseenalaistamista, minkä seurauksena ihmisten kokemuksia ei jäsennetä subjekti-objekti-asetelman mukaisesti (Kymäläinen 2000: 36). Kolmas tila käsitteenä kysyy tilan tuottamisen ja muokkaamisen perään. Se kiinnittää huomionsa tekoihin ja vuorovaikutussuhteisiin sekä samalla mahdollistaa toisinajattelun ja -tekemisen.

Kuva 1: Tilallisuuden trialektiikka (ks. Shields 1999a: 120; Shields 2002: 17)

4 Kertomuksia paikoista

4.1 LYHYT JOHDATUS JOENSUUN KAUPUNGIN HISTORIAAN

Vanhimmat jäljet ihmisasutuksesta Joensuun alueella johtavat lähes 7000 vuoden taakse (Huurre 1985: 40–43). Jos kuitenkin tarkastellaan kaupungin perustamista, ensimmäinen ehdotus kauppala- tai kaupunkipaikaksi ajoittuu vuoteen 1755. Keskeisin syy Joensuun kaupungin perustamiseen liittyi Uudenkaupungin rauhan myötä syntyneisiin taloudellisiin ja kaupallisiin ongelmiin. Tuolloin Laatokan Karjalan vanhat kauppapaikat jäivät rajan taakse ja pohjoiskarjalaisten kauppamatkat pitenevät lähimpään kauppapaikkaan Loviisaan, joka oli samalla Pohjoisen Karjalan uusi pääkaupunki. Sen myötä Pohjois-Karjala kiinnittyi aiempaan tiiviimmin muuhun Suomeen. Joensuun asema alkoi vahvistua 1700-luvun puolivälin jälkeen niin, että valtiolta kiinnitti runsaasti huomiota kauppan ja vesiliikenteen kysymyksiin. Vuosisadan loppupuolella Joensuu tuli mukaan erilaisiin ehdotuksiin ja suunnitelmiin, minkä seurauksena Pielisjoen suusta muodostui ympäröivän maaseutualueen keskuspaikka. Samalla asutus vahvistui ja Joensuuhun sijoitettiin kruunun viljamakasiini ja viinanpolttimo. (Ahonen 1985: 58, 60–61, 70.)

Ajatus Joensuun kaupungista ei syntynyt hetkessä. Vaikka vuonna 1773 maaherra Anders Henrik Ramsay teki ehdotuksen Joensuun kauppalasta, kaupunkikysymyksestä käyty keskustelu vaimeni 1700-luvun loppupuolella. Yhtenä syynä tähän oli vuonna 1775 annettu määräys Kuopion perustamisesta, jolloin kaupunkikysymykset Itä-Suomen osalta katsottiin ratkaistuiksi. Tämä ei kuitenkaan sinällään vähentänyt ongelmia, sillä yhteydet Pohjois-Karjalasta eivät suuntautuneet Kuopioon päin. Todellinen perustamiseen johtanut tapahtumaketju käynnistyi kesällä 1838, jolloin kenraalikuveröörin apulainen A.A. Thesleff teki matkan Itä-Suomeen. Joensuun viljamakasiinin tarkastuksen yhteydessä hänelle jätettiin kolme kirjallista anomusta Joensuun kaupungin puolesta, jotka hän siirsi senaatin ratkaistavaksi. Senaatti pyysi Kuopion läänin kuvernööriltä Gustav Adolf Ramsaylta lokakuun alussa 1838 lausuntoa. Kun Ramsay teki varauksettomasti puoltavan lausunnon jo kuukauden kuluttua tästä, oli neljässä kuukaudessa saatu 1700-luvun puolivälistä asti ajatuksissa ollut asia valmiiksi. Keisari Nikolai I:n suostumus Joensuun kaupungin perustamiseksi saatiin 14.11.1839. (Ahonen 1985: 74, 77–78, 80–82.)

Asemakaavoja Joensuun alueelle laadittiin alkuaikoina useaan otteeseen. Lopulta asemakaavan tekijäksi määrättiin maanmittaushallituksen ylitarkastaja

Claës Wilhelm Gylden, jonka tehtäväksi tuli saada työ valmiiksi vuoden 1847 aikana. Tätä ennen oli kuitenkin pohdittu kaupungin sijaintia Pielisjoen itä- ja länsirannan välillä. Näistä jälkimmäinen nähtiin sopivammaksi, vaikka se olikin itäpuolta alavampi. Gyldenin laatiman asemakaavan senaatti hyväksyi 14.12.1847. Seuraavan vuoden alussa senaatti sai käsiteltäväksi kaupungin perustuskirjan, jonka Nikolai I hyväksyi yhdessä asemakaavan kanssa 29.11.1848. Tätä hetkeä pidetään Joensuun kaupungin perustamisena. (Ahonen 1985: 85, 92–93.)

Joensuu suunniteltiin kauppakaupungiksi, minkä seurauksena kaupan tarpeet tuli huomioida jo heti ensimmäisessä asemakaavassa. Siinä osoitettiin paikat eteläpäähän sijoitettaville markkinapuodeille, laivaveistämöille, makasiineille, satamalle ja sahatavaralle. Sitä vastoin rantaviiva haluttiin pitää mahdollisimman vapaana. Vaikka kauppa, liikenne ja maisema otettiin asemakaavassa huomioon, teollisuusalueet puuttuivat kokonaan. Kokonaisuudessaan kaavaa luonnehti ruutukaavamaisuus ja säännöllisyys. Pohjois- ja eteläpuolella sijainneiden kirkkoaukioiden välille tuli leveä ”lehtokuja”. Sen tehtävänä oli kaupunkipalon sattuesssa toimia tulen jarruttajana. Gyldenin suunnittelemassa asemakaavassa oleellista oli myös itä-länsi-suunnassa oleva poikittaisakseli. Sen muodosti tori ja siihen rannan puolelta liittyvä puisto sekä julkisten rakennusten korttelit. Tori tuli ympäröidä lehtipuilla ja sen pohjois- ja eteläsivuille tuli rakentaa markkinakojut. Ensimmäinen asemakaava syntyi empirekaudella, mutta empirekaavojen väljää rakentamista ei kuitenkaan Joensuussa noudatettu. Asuinkortteleiksi tarkoitetut tontit olivat niin pieniä, että kahdenkymmenen vuoden kuluttua asemakaavaa jouduttiin uusimaan. (Ahonen 1985: 87–89.)

Gyldenin luomassa asemakaavassa ja varsinaisessa rakennusvaiheessa ei kiinnitetty huomiota tonttien kokoon. Tämä nostettiin esille 1860-luvun alussa erityisesti paloturvallisuussyistä johtuen. Rakennukset olivat liian lähellä toisiinsa, minkä vuoksi pienten palojen pelättiin aiheuttavan helposti suurpalon. Toisaalta vuonna 1856 vahvistetussa yleisessä rakennusjärjestyksessä tonteille oli säädetty minimikoko ja sen lisäksi säädös edellytti siirtymistä uuteen mitoitukseseen, mikäli kaavarakenne ei ollut rakennusjärjestyksen mitoituksen mukainen. Samanaikaisesti porvaristo oli Joensuussa tyytymätön tonttien kokoon, sillä kaikki ulkorakennukset eivät mahtuneet niihin. Näin ollen kuvernöörin kehoitus uuden asemakaavan laatimisesta ei aiheuttanut suurta vastustusta. (Lilius 1984: 24.)

Joensuun asemakaavan muutosprosessi kesti lähes viisi vuotta. Useiden vaikuttajaryhmien yhteistyön tuloksena syntynyt uusi asemakaava vaikutti monin eri tavoin kaupungin rakenteeseen. Kaikki korttelit jaettiin neljään tonttiin, minkä seurauksena katutilan rakenne muuttui ja talot sijaitsivat kauempana toisistaan. Samalla myös suurpalon riski väheni. Muutos ei kuitenkaan tapahtunut täydellisesti, sillä tontteja suurennettiin vain vuonna 1867 rakentamattomina olleissa kortteleissa. Joensuussa oli siten kolmenlaisia kortteleita: vuoden 1848 ja 1867 kaavojen mukaisia sekä näiden kahden kaavan yhdistelmiä. Kortteliraken-

teen uudistamisen ohella muutettiin kaupungin poikkiakselia, jolloin kaupungin keskelle muodostui julkisten rakennusten ja aukoiden leveä vyö. Tämä poikkiakseli jatkoi Gyldenin kaavaan sisältynyttä tematiikkaa, jossa keskeistä oli julkisten rakennusten, puistojen ja aukoiden yhdistelmä. Joensuun uusi asemakaava liittyi kiinteästi Suomen asemakaavalliseen kehitykseen eikä se näin ollen poikennut kovinkaan paljon tuon ajan hengestä. (Lilius 1984: 25–27.)

Tultaessa 1800-luvun loppua kohti Joensuun talouselämä vilkastui huomattavasti Pielisjoen kanavoinnista, puun lisääntyneestä kysynnästä ja höyrylaivaliikenteestä johtuen. Samalla kasvoi kaupungin väkiluku ja kaupungin ulkopuoliset alueet vetivät muuttajia. Joensuusta alkoi muodostua kauppiaiden ja käsityöläisten kaupunki. Kysymys ei kuitenkaan ollut mistään yhtenäisistä ryhmistä, sillä esimerkiksi kauppiaan asema määräytyi täysin varallisuuden mukaan. Keskeistä osaa Joensuun kasvussa näytteli sahateollisuus, mikä samalla heijastui myös liike-elämän vilkastumiseen. Vaikka Penttilässä, Karsikossa, Pekkalassa ja Utrassa sijainneet sahat olivat Kontiolahden ja Pielisensuun alueella, niitä pidettiin usein joensuulaisina. Sahojen liiketoimintaa johdettiinkin yleensä kaupungista käsin ja yhtiöitä verotettiin Joensuussa. (Ahonen 1985: 126, 128–129, 242–246, 296–299.)

Kaupankäynti alkoi keskittyä torin ympäristöön vuosisadan vaihteessa. Yksi näkyvimmistä maamerkeistä oli kauppatorin pohjoislaitaan vuonna 1903 rakennettu kauppahalli. Torista ja hallista tuli tärkeä osa joensuulaisten arkielämää. Erityisen tärkeää roolia torikauppa näytteli siinä vaiheessa, kun alettiin irrottautua puolittaisesta luontaistaloudesta elintarvikeliikkeiden ollessa vähäisiä. Torista muodostui siten eräänlainen ”pörssi”, jonka hinnat osittain kertoivat hyvistä ja huonoista ajoista. (Ahonen 1985: 276–278.) Ensimmäisen kerran 1800-luvun jälkeen torin lähiympäristö joutui muutoksen kohteeksi vuonna 1927 arkkitehti Otto-Iivari Meurmanin laatiman asemakaavan myötä. Keskeisellä sijalla siinä oli itä-länsisuunnassa kulkeva puistoalue, jonka lisäksi Meurman ehdotti luterilaisen kirkon eteläpuolisen alueen istuttamista rantapuistoksi. Ainoaksi konkreettiseksi muutokseksi jäivät kuitenkin puistot, vaikka suunnitelmiin kuului kauppahallin tai julkisten rakennusten rakentaminen kauppatorin etelä- ja pohjoispuolelle. (Ahonen 1986: 155, 161; ks. myös Nevalainen 2004: 162.) Asemakaava-alueetta lähdettiin laajentamaan ruutukaavan pohjoispuolelle 1930-luvulla Meurmanin toimesta, minkä seurauksena syntyi Rauhankadun omakotiasutus. Pulavuosien jälkeen rakennusmaasta oli kova kysyntä nimenomaan liiketaloja varten, samalla kun koko rakennustoiminta elpyi keskustassa. Meurman uudisti vuoden 1938 asemakaavassaan aiempaa keskustasuunnitelmaansa. Käytännössä tämä olisi näkynyt liiketalojen sijoittumisena korttelin pohjois- ja etelälaidoille, jolloin keskelle jäänyt kauppakuja olisi tarjonnut näköyhteyden torilta lyseolle. Tätä ehdotusta ei sodasta johtuen voitu toteuttaa ja rakennustoiminnassa seurasi ”vallitseva pakollinen pysähdys”. Sodan jälkeen, talvella 1946, keskustasuunnitelmaa tarkistettiin uudelleen. Meurmanin ehdottaman suunnittelukilpailun voitti arkkitehti Markus Tavio, jonka ehdotuksen mukaisesti kaksi liikeraken-

nusta rakennettiin torin länsipuolen kortteliin. Pankkitalo elokuvateattereineen valmistui vuonna 1951 Kauppakadun suuntaisesti korttelin pohjoisreunalle. Saman korttelin etelälaidalle Koskikadun suuntaisesti tuli keskusliike Hankkijan liiketalo vuodenvaihteessa 1952–53. (Ahonen 1986: 102, 159–165, 180, 190; Nevalainen 2004: 162–163.)

Kuva 2: Rauhankadun omakotitaloja (kuva: Jussi Semi (2009))

Sodan jälkeen kaupunki kasvoi voimakkaasti ja samalla ensimmäistä kertaa kaupungin historian aikana alkoi olla puutetta kaavoitetusta tonttimaasta. Koska Niinivaaran kaupunginosa ja pohjoiset ”lintukorttelit” olivat täyteen rakennettuja, jouduttiin kaavoittamaan uusia alueita. Väkiluku lisääntyi 10 000:sta lähes 24 000:een, mikä johtui Pielisensuun kunnan liittämisestä Joensuuhun vuonna 1953. Tuolloin Joensuun keskustan muutos oli vielä suhteellisen hidasta, vaikka torin ympäristö alkoi muuttua puutalovaltaisesta kohti kivikeskustaa. Seuraavalla vuosikymmenellä kaupungistumiskehityksen ja Suomen talouden ripeän kasvun seurauksena kaupunki alkoikin uudistua voimakkaasti. (Ahonen 1986: 140–143, 168; Elsinen 1986: 573–588; Nevalainen 2004: 164, 166.)

Joensuun kehitystä leimasi 1960- ja 1980-lukujen aikana nopea kehitys ja kaupungistuminen. Keskeistä osaa etenkin keskustan muutoksessa näytteli ruutu-kaava-alueelle vuonna 1962 hyväksytty asemakaava. Se laadittiin olemassa ole-

van rakennuskannan päälle ja sen täydellinen toteuttaminen olisi tarkoittanut käytännössä koko rakennuskannan uudistamista ja purkamista. Mattokaavaksi kutsutun kaavan myötä alkoi Joensuussa puukaupungin purku. Kerrostalojen avokorttelit korvasivat vanhat puurakennukset, minkä seurauksena puukaupunki hävitettiin lähes kokonaan. Kaava ei toteutunut täydellisesti, minkä vuoksi esimerkiksi Rantakadun puutalorivistöä on edelleen jäljellä. Mattokaava vaikutti kuitenkin kaavoituksen periaatteisiin useita vuosikymmeniä ja myöhemmin 1960-luvun alun kaavoja on toteutumattomilta osin uusittu tontti kerrallaan. Niinpä mattokaava muutti keskusta-alueen luonteen lopullisesti. Torin ympäristössä yksi näkyvimmistä muutoksista oli uuden kauppahallin rakentaminen 1960-luvun lopussa torin eteläpäähän ja pohjoispäässä sijainneen vanhan kauppahallin purku. Tultaessa 1970-luvulle muutoksen tahti hieman hidastui, vaikka edelleen kerrostalojen lomaan jääneitä puutaloja purettiin asuinkerrostalojen noustessa tilalle. Selvimmin tämä ilmeni I ja IV kaupunginosan muuttumisena avokortteliperiaatteella kerrostaloalueeksi. Kokonaisuudessaan samaisella vuosikymmenellä Joensuu alkoi tietoisesti luoda mainetta kulttuurikaupunkina. Kahdeksankymmentäluku olikin muun muassa Joensuun laulujuhlien kultaaikaa, minkä seurauksena ydinkeskustan tuntumaan Linnunlahdesta täytetylle maalle rakennettiin Laulurinne. Pohjois- ja eteläosiin ydinkeskustassa nousi tuolloin uusia myymälä- ja toimistotiloja sekä liikerakennuksia. Saman vuosikymmenen loppupuolella Joensuuhun rakennettiin ensimmäinen automarket, joka valmistui Kajaanintien varrelle noin kahden kilometrin päähän keskustasta. (Nevalainen 2004: 167–169.)

Nopean kehityksen ja kaupungistumisen vuosikymmeniä seurasi talouden ylikuumeneminen ja lopulta syvä lama. Siitä huolimatta syvimmän laman alla Joensuuhun valmistui pohjoiseen ydinkeskustaan liikerakennus Anttila ja kauppakeskus Metropol. Kauan kaivattu Kirjastotalo otettiin käyttöön vuonna 1992. Lama-aika näkyi kaupungissa monin eri tavoin. Ydinkeskustassa suurtyöttömyys ja ostovoiman väheneminen konkretisoituivat tyhjinä liikehuoneistoina, jotka osaltaan vauhdittivat keskustan kehittämispyrkimyksiä. Vaikka 1990-luvulla Ilosaarirock nousi yhdeksi suurimmista Suomessa järjestettävistä rockfestivaaleista, kulttuurimäärärahojen supistaminen ja Joensuun laulujuhlien haku konkurssiin vaikutti vahingollisesti kaupungin kulttuuri-imagoon. Rakentamisen suhteen näkyvimpiä hankkeita olivat Marjalan asuntomessut vuonna 1995, jossa kyse oli samalla markkinointiponnistuksesta ja siten yrityksestä luoda positiivisia mielikuvia. Tämä kuitenkin kariutui lähes täysin, kun saman vuoden lopussa Joensuu nousi sekä kansallisesti että kansainvälisesti otsikoihin rasistisena kaupunkina. Laaja medianäkyvyys johtui mustan amerikkalaisen koripalloilijan Darryl Parkerin paluusta kotimaahansa rasistisen ahdistelun, uhkailun ja pahoinpitely-yrityksen jälkeen. Vaikka skinialakulttuuri ilmaantui Joensuun katukuvaan jo 1990-luvun alussa, edellä mainitun tapauksen myötä kaupunki liitettiin vahvasti rasismiin ja skineihin. Tätä mainetta Joensuu on saa-

nut kantaa, vaikkei samassa mittakaavassa kuin 1990-luvulla. (Harinen, Heikkilä & Hyvönen 2001: 135; Puuronen 2001: 17; Nevalainen 2004: 170–171.)

Kaupunkirakenteen osalta laman jälkeinen aika merkitsi halua tiivistää kaupunkialueita. Tämä taas oli seurausta kestävästä kehityksen ajatuksesta ja kaupunkirakenteen tehokkaammasta käytöstä. Nämä periaatteet tulivat ensimmäisenä esille keväällä 1996 valmistuneessa yleiskaava 2010:ssä, mutta myöhemmin ne siirtyivät myös ruutukaava-alueen asemakaavoihin. Joensuun ydinkeskusta nousi rakentamisen kannalta keskeiseen asemaan 1990-luvun puolivälissä. Tuolloin käynnistettiin keskustan kehittämisprojekti, jonka osa-alueiksi alussa määriteltiin keskustan liikenteellisen saavutettavuuden turvaaminen, vetovoimaisuuden säilyttäminen, liike-elämän toimintaedellytysten ja kaupunkikuvan parantaminen sekä kulttuuritarjonnan monipuolisuuden kehittäminen. Projektisuunnitelman hyväksyi kaupunginhallitus maaliskuussa 1996. Projektin kohdealueeksi muodostui liikekeskusta ja sen välitön lähiympäristö. Keskeisimpinä tavoitteina oli kehittämis- ja toteuttamissuunnitelman luomisen lisäksi fyysisen rakenteen ja toimintojen parantaminen. Projektin ohjausryhmän keskusteluissa näkyvimmissä teemoiksi nousivat tapahtumien lisääminen keskustassa, kaupapahallin kohtalo ja keskusta-alueen pysäköinnin ratkaiseminen yrittäjiä tyydyttävällä tavalla. Näiden ohella vahvana aiheena oli karjalaisuuden ilmeneminen katukuvassa. (Nevalainen 2004: 172–187; ks. myös Joensuun kaupunkikeskustayhdistys.)

Ohjausryhmän rinnalla keskustan kehittämissuunnittelua veivät eteenpäin asiantuntija- ja kehittämistyöryhmä. Kaupunkikeskustan kehittämisen alustava suunnitelma valmistui tammikuussa 1997. Kokonaisuudistus rakennettiin torin ja sen lähialueiden sekä Kauppakadun käsittävän kävelyalueen varaan. Liikennejärjestelmä rakennettiin kävelyalueiden ja sitä tukevien liikennejärjestelyjen ympärille. Oleellisin ajatus oli, ettei autoliikenne suuntaudu torin läheisyyteen, jolloin tori ja sen lähialueet oli tarkoitus pitää jalankulkuun rauhoitettuna. Myöhemmin, tammikuussa 1998, kaupunginhallitus ja -valtuusto hyväksyivät lausuntokierrosten jälkeen kehityssuunnitelman jatkokehittämisen pohjaksi. Samana vuonna nostettiin esille torin alle mahdollisesti rakennettava pysäköintilaitos, toriparkki, joka samalla olisi osa keskustakehällä olevaa pysäköintilaitosten verkkoa. Sen lisäksi suunnitelmassa pohdittiin kävelykadun lämmittämistä. Kävelykatu alkoi konkretisoitua keväällä 1999 ja seuraavana vuonna Kauppakadun pohjois- ja eteläpää rakennettiin kävelykaduksi. Myös Koskikatua Tori- ja Kirkkokadun väliltä muokattiin vastaavaan tarkoitukseen. Kävelykeskustaprojekti vietiin päätökseen vuosien 2002 ja 2004 välisenä aikana. Tuolloin Siltakadun jalkakäytävää levennettiin sekä rakennettiin Keskusaukio ja kävelykadun keskiosa. Suurimmat muutokset kävelykeskustassa oli tehty vuoden 2004 loppuun mennessä. (Nevalainen 2004: 172–187; ks. myös Joensuun kaupunkikeskustayhdistys.)

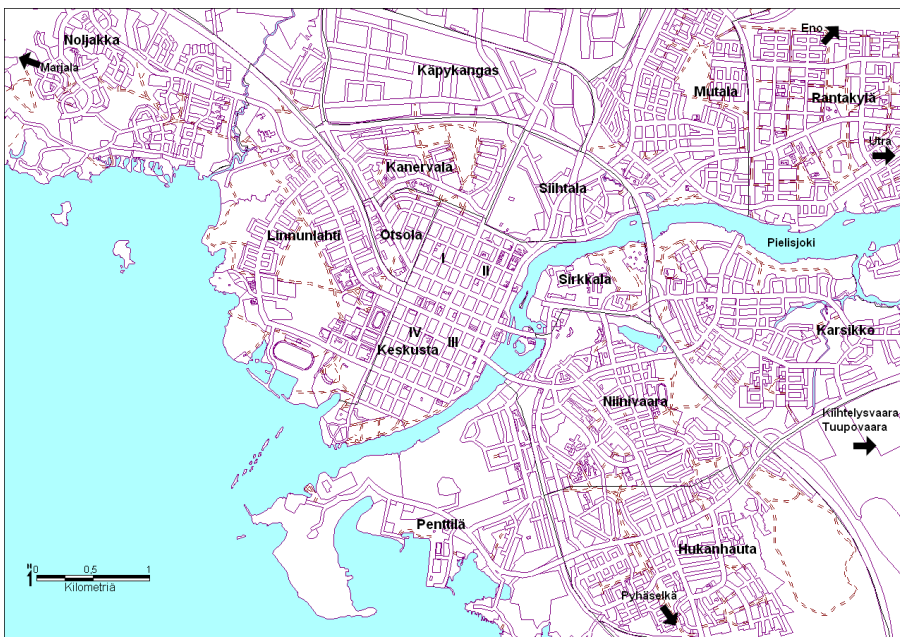

Kuva 3: Näkymä kävelykadun eteläpäähän (kuva: Jussi Semi (2009))

Keskeinen osa Joensuun keskusta-alueen kehittämistä on ollut Kauppatorin alle mahdollisesti rakennettava toriparkki. Kyseinen hanke on ollut lukuisia kertoja teknisen lautakunnan sekä kaupunginvaltuuston että -hallituksen käsittelyssä. Toistaiseksi sen rakentamisesta ei ole tehty päätöksiä, vaikka vuoden 2008 keväällä kaupunginvaltuusto hyväksyi asemakaavan laatimisen kyseistä tarkoitusta varten. Kaiken kaikkiaan toriparkkihankkeesta on keskusteltu laajasti ja se on myös nostattanut poikkeuksellisen suurta vastustusta. Torinparkin vahvoja puolestapuhujia ovat olleet paikalliset yrittäjät, erityisesti liikemies Yrjö Laakkonen, ja sanomalehti Karjalainen, jonka yhtenä pääomistajana Laakkonen toimii. Toriparkkihanke, kuten myös koko kaupunkitilan muutos, kertoo lopulta myös siitä, millä ja kenen ehdoilla muutos tapahtuu ja mikä on lopulta ”tavallisen” kaupunkilaisen asema muutoksessa. Samalla kysymys on siitä, millä perustein muutos oikeutetaan ja mitä tarkoituksia tapahtumien taakse lopulta kätkeytyy. (ks. Nevalainen 2004: 201–227; 2005.)

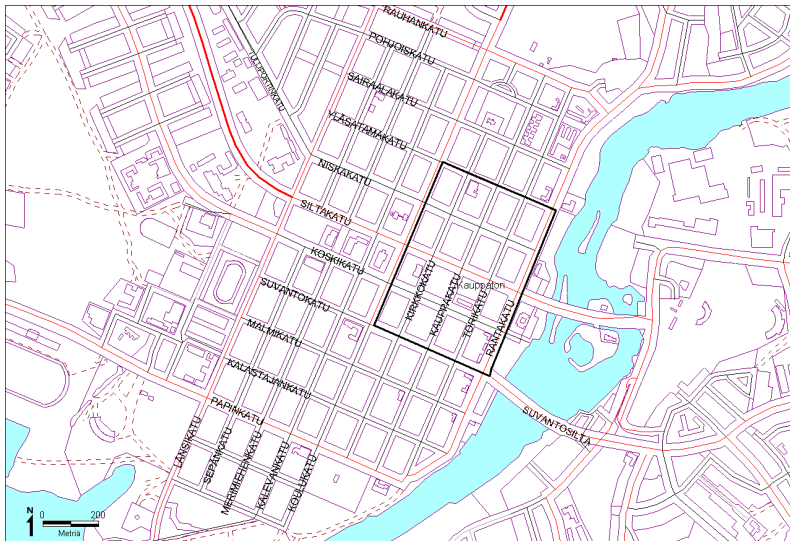
Tultaessa 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen loppuun Joensuun väkiluku on kasvanut huomattavasti. Keskeisin syy tähän ovat olleet kuntaliitokset, kun Kiihtelysvaara ja Tuupovaara liitettiin Joensuuhun vuonna 2005 ja Eno ja Pyhäselkä vuonna 2009. Tällä hetkellä kaupungin väkiluku on hieman yli 72 000 (ks. Joensuu lukuina). Viime vuosina Joensuussa on aloitettu Penttilän alueen rakentaminen joen itäpuolelle, jonne on tarkoitus valmistua noin 5000 asukkaan

kaupunginosa (ks. Virran ja veden kaupunki). Samalla on myös rakennettu kaupungin keskustaa siten, että Kauppatorin pohjoispuolelle kävelykadun viereen valmistui kauppakeskus Iso Myy vuonna 2007 ja tavaratalo Carlson Vaupaudenpuiston eteläpuolelle saman vuoden keväällä. Viimeisen viidentoista vuoden aikana tapahtuneet muutokset Joensuussa ilmenevät imagohankkeina, joiden tarkoituksena on luoda positiivisia mielikuvia kaupungista (Nevalainen 2004: 174). Samalla niiden tehtävänä on edistää elinkeinoelämää ja siten jatkaa kaupankäynnin keskeisyyttä osana kaupungin historiaa.

Kartta 1: Joensuu (© Joensuun kaupunki & Jussi Semi)

Kartta 2: Joensuun keskusta-alue. Ruutukaava-alueen kaupallinen ydin on merkitty karttaan tummalla viivalla (© Joensuun kaupunki & Jussi Semi)

Kuva 4: Kauppakeskus Iso Myy valmistuu (kuva: Jussi Semi (2006))

Kuva 5: Tavaratalo Carlson nousee kaupunkikeskustaan (kuva: Jussi Semi (2006))

4.2 NÄYTTEITÄ KAUPUNGISTA

Edellä lyhyesti kertamani Joensuun historia tarjoaa vain yhden näkökulman kaupunkiin. Se ei sinällään kerro mitään ihmisten sisäisestä paikkasuhteesta. Sisäiset sijainnit ilmenevätkin toisentyyppisesti kuin historian kirjoissa välittynyt näkemys paikasta.

Tutkimukseni aineisto koostuu *Joensuun paikat* –kirjoituskilpailun teksteistä (ks. Liite 1). Kyseinen kilpailu järjestettiin vuonna 2002 ja sen järjestäjinä toimi Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Joensuun perinnearkisto yhdessä Joensuuseuran, Joensuun kaupungin kulttuuri- ja vapaa-aikatoimen, Joensuun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen ja Joensuun kaupungin keskusarkiston kanssa. Sen tavoitteena oli ”kerätä tietoa ja kuvauksia siitä, millainen paikka Joensuu on ollut ja on tänä päivänä asua ja elää.” Kirjoituskilpailu oli avoin kaikille joensuulaisille ja Joensuusta kiinnostuneille. Kilpailun järjestäjät olivat antaneet valmiina yhdeksän teemaa: koulumatka tai työmatka, kaupunginosat, joki ja järvi kaupungissa, ostoksilla, liikkujan paikat, käymässä Joensuussa, juhlimassa, eri ikäisten paikat ja asumassa Joensuussa. Näistä kirjoittaja pystyi valitsemaan mieleisensä. Annetut teemat eivät olleet kuitenkaan ehdottomia, sillä kilpailuun

osallistujalla oli mahdollisuus tarkastella suhdettaan Joensuuhun myös muusta näkökulmasta käsin. Koska kirjoitustyyli oli vapaa, osallistujia ei arvioitu oikeinkirjoituksen mukaan. Kirjoituskilpailun järjestäjät myös korostivat, ettei kirjoitusten pituudella tai paikkojen lukumäärällä ole merkitystä arvioinnissa: ”yhden omakohtaisesti tärkeäksi koetun paikan kuvauskin on arvokas”. Tekstien tehtävänä ei ollut myöskään ylistää Joensuuta, minkä vuoksi ikävistä ja kielteisistä asioista pystyi kirjoittamaan niitä kaunistelematta. (ks. Joensuun paikat, ks. myös Kaarlenkaski, Kupiainen, Pankamo, Pyykkönen & Pöysä 2005.) Kilpailuun osallistujilla oli siis hyvin vapaat kädet kertoa omasta suhteestaan Joensuuhun.

Joensuun paikat -kirjoituskilpailuun osallistui 573 henkilöä. Vanhin heistä oli syntynyt vuonna 1917 ja nuorin vuonna 1993. Kirjoittajat olivat kirjoitushetkellä 9–85-vuotiaita. Kilpailuun ottivat osaa kaiken ikäiset ja erilaisista taustoista lähtöisin olevat henkilöt. Kaiken kaikkiaan tekstejä kertyi 1722 sivua. Osa kirjoittajista oli liittänyt mukaan kuvia ja muuta oheismateriaalia, kuten esitteitä ja ilmoituksia. Vaikka muutamat kirjoittajat olivat kirjoittaneet runomuodossa, suurimmassa osassa kirjoituksista oli asiapitoinen tyyli. Pääasiallisesti tekstit sijoittuvat 1950-, 1960-, 1990- ja 2000-luvuille. Yleisimmät kirjoittajien käsittelemät teemat olivat joki- ja järviaiheet, koulunkäynti, koulumatkat, lapsuuden Joensuu, työnteke Joensuussa, kaupunginosien kuvaus ja Joensuu asuinpaikkakuntana. (Joensuun paikat –keruukilpailu vuonna 2002.)

Miksi sitten ihmiset osallistuivat kilpailuun? Luettuani kirjoituksia en usko, että kirjoittajilla on päälimmäisenä ollut halu voittaa palkintoja. Monet heistä tuskin ovat ajatelleet kirjoittavansa tekstejä kilpailullisessa mielessä. Uskon kilpailuun osallistuneiden henkilöiden kirjoittaneen tekstejä siitä syystä, että he ovat kokeneet jonkin tietyn asian tai elämänvaiheen henkilökohtaisesti tärkeänä Joensuussa. Kirjoituskilpailun tekstejä on kirjoitettu juuri niistä asioista, jotka heille itselleen ovat olleet kaikkein tärkeimpiä ja merkityksellisimpiä sekä positiivisessa että negatiivisessa mielessä.

Itse en ottanut analysoitavaksi kaikkia kirjoituskilpailuun lähetettyjä tekstejä. Suoritin aineiston keräyksen kahdessa vaiheessa. Ensimmäisellä kerralla tutustuin kirjoituksiin silmäilemällä, selailemalla ja lukemalla niitä. Tällä tavoin pystyin saamaan yleiskuvan siitä, millainen aineisto on kyseessä ja onko se ylipäänsä sopiva tutkimustani varten. Ensimmäisellä kerralla valitsin aineistosta 50 kirjoitusta tarkempaa analyysia varten. Valitsin kyseiset kirjoitukset sen perusteella, kuinka hyvin ne mahdollistaisivat tutkimuskysymyksiin vastaamisen. Kirjoituksia kerätessä pyrin huomioimaan kirjoittajien iän ja sukupuolen. Taivoitteenani oli saavuttaa mahdollisimman monipuolinen aineisto heti alussa.

Luettuani ja tehtyäni muistiinpanoja valitsemistani teksteistä, huomasin aineiston olevan tältä osin riittämätöntä. Havaitsin, ettei aineisto ollut kokonaisuudessaan kylläntynyt. Minulla ei siis ollut aineistoa riittävästi ja ajattelin saavani uusilla teksteillä lisää olennaista tietoa tutkimusongelman kannalta (Eskola & Suoranta 1999: 62–64). Sen seurauksena valikoin lisää aineistoa. Käytin pää-

asiallisesti samoja valintakriteerejä kuin ensimmäisellä kerralla tekstejä keräessä. Tällä kertaa kuitenkin pyrin erityisesti valikoimaan sellaisia kirjoituksia, joiden kirjoittajat eivät olleet iältään kaikkein vanhimpia eivätkä kaikkein nuorimpia. Samalla keräsin lisää myös muiden ikäryhmien kertomuksia. Toisella valintakerralla aineistoa kertyi 42 kirjoitusta tarkempaa analyysia varten. Tarkemmin luettuani ja tehtyäni muistiinpanoja toisella kerralla keräämistäni teksteistä, havaitsin tutkimusmateriaalin olevan kokonaisuudessaan riittävää.

Kaiken kaikkiaan keräsin *Joensuun paikat*-kirjoituskilpailun kirjoituksia 92 kappaletta. Näistä 54 oli naisten ja 38 miesten kirjoittamia. Vanhin heistä oli syntynyt vuonna 1919 ja nuorin vuonna 1989. Ainoastaan 1900-luvun ensimmäisellä ja viimeisellä vuosikymmenellä syntyneiden henkilöiden kirjoituksia ei ollut analysoitavana. Valikoitujen tekstien kirjoittajat olivat siis kirjoituskilpailun osallistumishetkellä 13–83-vuotiaita. Mikäli kirjoittaja ei suoraan tuonut esille ikäänsä tai sukupuoltaan, pystyin päättämään ne yleensä varsin hyvin itse kirjoituksesta. Analysoimieni tekstien pituudet vaihtelivat yhdestä sivusta 22:en sivuun.

Kaikki kirjoittajat eivät enää asuneet Joensuussa, mutta jokainen heistä oli ainakin joskus siellä elänyt. Suurimmalle osalle analysoimieni kirjoitusten tekijöistä Joensuu oli kuitenkin pääasiallinen asuinpaikkakunta ja monet heistä olivat eläneet kaupungissa kymmeniä vuosia. Teksteistä tulivat vahvasti esille oma-kohtaiset kokemukset ja hyvin monet tarkastelivat suhdettaan Joensuuhun elämänkerrallisesta näkökulmasta käsin. Tästä johtuen useimpien kirjoituksia voidaan pitää eräänlaisina ”kaupunkielämäkertoina”, joissa oma eletty elämä suhteutetaan yhteen kaupunkiin ja sen paikkoihin. Etenkin vanhemmilla henkilöillä kirjoituksissa paistoivat vahvasti läpi maailmanhistorialliset mullistukset, kuten sota-aika, ja niiden vaikutus heidän elämäänsä. Yleisesti ottaen mitä nuorempi kirjoittaja oli, sitä vähemmän hän pohti tai nosti esiin laajempia yhteiskunnallisia muutoksia tai murroksia.

4.3 ANALYYSI ASKEL ASKELELTA

Laadullisessa tutkimuksessa voidaan erottaa kolme lähtökohtaa, joiden pohjalta aineistoa lähdetään analysoimaan ja tulkitsemaan. Laadullisesta tutkimuksesta kirjan kirjoittaneiden Jouni Tuomen ja Anneli Sarajärven (2002: 95–102, 110–117) mukaan ensimmäisessä lähtökohdassa analyysia toteutetaan aineistolähtöisesti. Käytännössä tämä tarkoittaa analyysiyksiköiden valintaa aineistosta tehtävänasettelun ja tutkimuksen tarkoituksen mukaisesti, minkä vuoksi analyysiyksiköitä ei ole etukäteen määriteltä. Tällöin teoria kytkeytyy analyysiin siten, että julkilausutut metodologiset sitoumukset ohjaavat analyysia. Tuomi ja Sarajärvi huomauttavat, ettei aikaisemmillä havainnoilla, teorioilla tai tiedoilla pitäisi olla mitään tekemistä itse analyysin toteuttamisessa. Kokonaisuudessaan aineisto-

lähtöistä tutkimusta on heidän mukaansa vaikea toteuttaa, koska havaintojakin voidaan pitää teoriapitoisina. He kyseenalaistavat tutkijan kyvyn kontrolloida, että analyysi tapahtuu vain ja ainoastaan aineiston tiedonantajien ehdoilla.

Toinen tapa harjoittaa laadullista analyysia on Tuomen ja Sarajärven mukaan teoriasidonnainen analyysi. Vaikka tässä yhteydessä analyysiyksiköt myös valitaan aineistosta, aikaisempi tieto ja teoria toimivat heidän näkemyksessään keskeisenä apuna analyysin etenemisessä. He toteavatkin, että aikaisemman tiedon vaikutus tunnistetaan analyysissa ja samalla se aukoo uusia ajatusuria eikä suinkaan testaa jotain tiettyä teoriaa. Tuomi ja Sarajärvi korostavat tämänkaltaisessa analyysimallissa aineistolähtöisyyden ja valmiiden mallien käyvän vuoropuhelua, minkä seurauksena tutkijan tarkoituksena on yhdistellä näitä välillä luovastikin.

Kolmas laadullisen aineiston analyysitapa on yhteydessä luonnontieteelliseen tutkimukseen ja sitä Tuomi ja Sarajärvi kutsuvat teorialähtöiseksi analyysiksi. Se nojaa tiettyyn malliin, teoriaan tai auktoriteetin esittämään ajatteluun. Näiden pohjalta myös määritellään keskeisimmät käsitteet. Tuomen ja Sarajärven mukaan analysointiprosessia ohjaa aikaisemman tiedon perusteella luotu valmis kehys, minkä vuoksi taustalla on usein tiedon testaaminen. He näkevätkin keskeistä tässä olevan jo tiedetyn rooli: se sanelee aineiston hankkimista ja ilmiön käsitteellistä määrittelyä.

Omaa analysointitapaani voidaan tässä tutkimuksessa luonnehtia teoriasidonnaiseksi. Kuten Tuomen ja Sarajärven jäsentely osoittaa, tarkoituksenani ei ollut analysoida aineistoa teoria- eikä myöskään aineistolähtöisesti. Pikemminkin päättelyni logiikassa ja ajatteluprosessissa teoreettiset lähtökohdat ja aineisto pyrkivät vuorottelemaan. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että tekemäni luokittelut ja päätelmäni eivät "nousseet" suoraan aineistosta käsin. Teoreettisesti lähtökohdat ja käsitteet toimivat minulle eräänlaisina apuvälineinä ja työkaluina analysoinnissa ja tulkintojen tekemisessä. Samalla tämä tarkoitti myös sitä, etten millään muotoa halunnut nojata pelkästään aineistoon. Analyysi pikemminkin eteni aineiston ja teorian dialogina, jossa kumpikaan – ei teoria eikä aineisto – noussut toista keskeisempään asemaan.

Suoritin analyysin teoriaohjaavan sisällönanalyysin avulla. Yksinkertaistusti voidaan puhua tekstianalyysista, kuten Tuomi ja Sarajärvi (2002: 105) toteavat. Mistä teoriaohjaavassa sisällönanalyysissa on kysymys ja kuinka analyysi käytännössä eteni? Tuomen ja Sarajärven (2002: 116) mukaan teoriaohjaava sisällönanalyysi etenee aineistolähtöisen analyysin tavoin aineiston ehdoilla. Keskeisin ero on kuitenkin abstrahoinnissa, jossa empiirinen aineisto yhdistetään teoreettisiin käsitteisiin. Toisin sanoen kun aineistolähtöinen sisällönanalyysi perustuu teoreettisten käsitteiden luomiseen aineistosta, teoriaohjaavassa ne ovat valmiina käytettävissä. Tässä tutkimuksessa teoriaohjaava sisällönanalyysi eteni viiden eri vaiheen kautta.

Ensimmäinen vaihe ja samalla konkreettinen askel oli aineiston keräys. Kuten olen edellä jo todennut, suoritin *Joensuun paikat* -kirjoituskilpailun aineiston ke-

räyksen kahdessa osassa. Käytännössä tämä ei tarkoittanut pelkästään kirjoitusten keräämistä vaan myös niiden lukemista.

Toinen vaihe oli tiukasti sidoksissa ensimmäiseen. Tutustuttuani aineistoon ja luettuani muutaman kerran keräämäni tekstit, aloin tehdä muistiinpanoja niistä. Tässä työstövaiheessa pyrin kuvamaan sitä, mitä aineistossa oli sanottu. Tavoitteenani oli saavuttaa yksilön kertomus omista kokemuksistaan mahdollisimman alkuperäisesti. (Laine 2001: 38.) Kirjoitin erillisille paperille ylös kustakin kirjoituksesta tutkittavan korostamia asioita ja mieleeni nousseita ajatuksia. Samalla pyrin hahmottelemaan mahdollisia eroavaisuuksia kirjoitusten luonteen ja painotusten osalta. Tarkoitukseni oli kuvata mahdollisimman tarkasti kirjoittajien kokemuksia Joensuun kaupungista.

Kolmas vaihe aineiston analysoinnissa oli aineiston pelkistäminen. Tuomen ja Sarajärven (2002: 111–112) mukaan tämä tarkoittaa epäolennaisen pois karsimista ja informaation tiivistämistä tai sen pilkkomista osiin. Pelkistäminen tapahtuu tutkimustehtävän ja -kysymysten avulla esimerkiksi siten, että aineistosta etsitään tutkimuskysymyksiä kuvaavia ilmaisuja. Tässä tutkimuksessa pelkistämisen tapahtui juuri tällä tavoin. Näin ollen etsin aineistosta sellaisia kohtia, jotka mahdollisimman hyvin pystyisivät vastaamaan esittämiini tutkimuskysymyksiin. Nämä tekstipätkät alleviivasin erivärisillä kynillä ja samalla kirjoitin ne erilliselle paperille. Näin minulla oli kasassa joukko aineistomassasta erikseen irrotettuja alkuperäisilmauksia, jotka olivat laajuudeltaan yhdestä lauseesta aina useampaan virkkeeseen. Jokaiseen alkuperäisilmaukseen loin niitä parhaiten kuvaavan pelkistetyin ilmauksen. Pyrin siis nostamaan aineiston hajanaisuudesta ja moninaisuudesta esille merkitysten muodostamia kokonaisuuksia. Merkityskokonaisuuksista tulivat yleensä esiin vain ne osat, jotka olivat oleellisia tutkimuskysymysten kannalta. Niiden ”näkeminen” edellytti riittävää paneutumista aineistoon. (Laine 2001: 39–40.)

Neljäs vaihe aineiston analysoinnissa oli klusterointi eli ryhmittely. Tämä tarkoittaa käytännössä edellisessä vaiheessa erotettujen alkuperäisilmausten tarkkaa läpikäyntiä, minkä seurauksena aineistosta samalla etsitään myös samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia. Sen myötä samaan asiaan viittaavat käsitteet ryhmitellään ja samalla yhdistetään luokaksi (Tuomi & Sarajärvi 2002: 112.) Tässä vaiheessa ryhmittelin alkuperäisilmaukset siten, että niistä muodostui yhtenäisiä luokkia. Kutsuin näitä alaluokiksi ja nimesin jokaisen niistä niiden sisältöä parhaiten kuvaavalla käsitteellä.

Aineiston klusteroinnissa havaitsin myös eri-ikäisten kirjoittajien painottavan erilaisia asioita. Vaikka olin jo pelkistäessä kiinnittänyt huomiota kirjoitusasun ja ennen kaikkea esille tuotujen teemojen ikäsidonnaisuuteen, ryhmittelyssä lopulta tulin vakuuttuneeksi ikäluokkien erilaisista tavoista tarkastella kaupunkia ja sen paikkoja. Toisin sanoen tässä vaiheessa havaitsin alaluokkien olevan sidoksissa kirjoittajien ikään, mikä tarkoitti alaluokkien jakautumista ihmisten syntymäajankohdan mukaan. Luokittelin aineiston kolmeen luokkaan kirjoittajien syntymävuoden mukaan: vuosien 1919–1939, 1940–1969 ja 1970–1989 välillä

syntyneet. Tämä luokittelu perustui nimenomaan niihin teemoihin, joita erikikäiset nostivat esille. Ikäryhmät puhuivat siten Joensuusta eri tavoin, minkä vuoksi aineistosta oli mahdollista erottaa kolme toisistaan poikkeavaa tapaa tarkastella kaupunkia. Vaikka esimerkiksi vuosien 1970–1989 välillä syntyneet ovat biologiselta iältään hyvin heterogeeninen ryhmä, heidän käsittelytapansa erosi muiden ikäryhmien puhetavoista. Ryhmän sisällä merkittäviä eroavaisuuksia ei siis ollut ja siitä syystä en nähnyt tarvetta jaotella heitä pienempiin osiin. Kokonaisuudessaan tämä tarkoitti aineistomassan jakamista edellä mainittujen ikäluokkien perusteella kolmeen eri tekstinippuun. Jatkossa käsitelin jokaista kolmea ikäluokkaa erikseen.

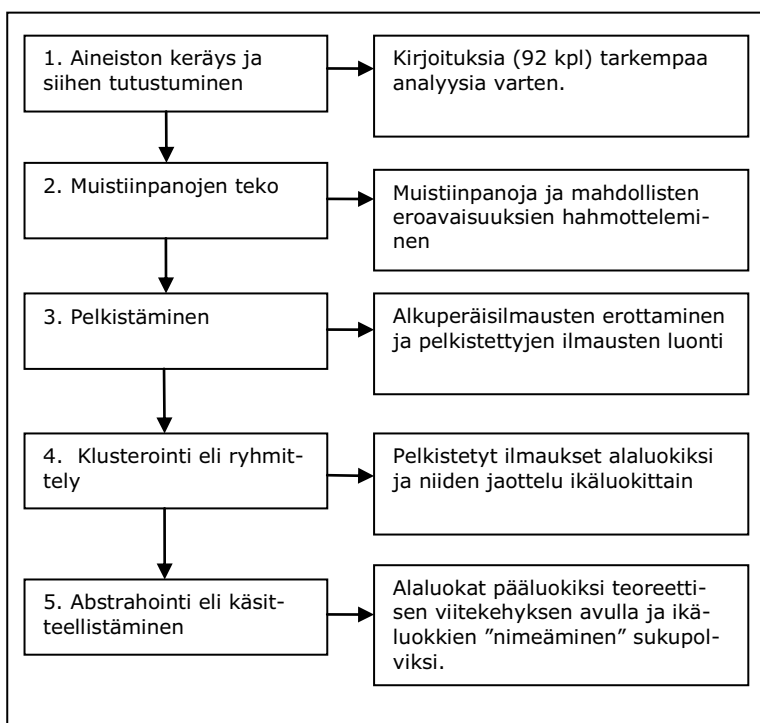
Viides vaihe oli abstrahointi eli käsitteellistäminen. Tuomen ja Sarajärven (2002: 114–115) mukaan tämä tarkoittaa tutkimuksen kannalta olennaisimman tiedon erottamista ja teoreettisten käsitteiden muodostamista. Tässä vaiheessa aikaisemmin muodostettuja alaluokkia yhdistetään niin, että niistä muodostuu yhtenäisiä pääluokkia. Luokkien yhdistämistä jatketaan Tuomen ja Sarajärven mukaan niin kauan kuin se aineiston näkökulmasta on mahdollista. Aineiston käsitteellistämistä tapahtui jo edellisessä vaiheessa, kun ryhmittelin alaluokat kirjoittajien syntymäajankohdan mukaan. Pääasiallisesti analysointi eteni kuitenkin tähän asti aineistolähtöisen sisällönanalyysin kaavaa noudattaen. Abstrahoinnissa en kuitenkaan enää edennyt aineiston ehdoilla vaan analyysin kantavana voimana alkoivat toimia teoria ja teoreettiset käsitteet.

Käytännössä tämä tarkoitti Lefebvren (1991) sosiaalisen tilan teorian mukaanottoa, jolloin ohjaavaksi tekijäksi tuli havaitun, käsitteellistetyn ja eletyn tilan kolmijako. Näin ollen aloin luoda pääluokkia tätä teoreettista mallia apuna käyttäen ja samalla aloin myös pohtia edellä mainittujen ikäluokkien paikkakokemuksia. Siksi kysyinkin, miksi tietyt ikäryhmät puhuvat juuri tietyistä asioista ja mitä teemoja ikäluokat painottivat kirjoituksissaan. Niinpä yhdistin kunkin ikäryhmän alaluokat niin, että niistä lopulta muodostui pääluokkia. Käytin apuna tässä nimenomaan teoreettista viitekehystä, minkä vuoksi alaluokkien järjestäytyminen eikä siten myöskään pääluokkien luominen tapahtunut ”automaattisesti”. Jokaisen pääluokan pyrin nimeämään niin, että pääluokan sisältö tulisi parhaalla mahdollisella tavalla esille. Samalla tarkastelin pääluokkien välisiä suhteita. Tällöin pystyin havaitsemaan keskeisimmän tekijän, jonka myötä ikäluokat muokkautuvat sukupolviksi. Jouduin siis kysymään itseltäni ja aineistolta, mikä on kaikkein oleellisin asia juuri tietyn ikäluokan kohdalla, joka erottaa sen muista ikäluokista. Sen seurauksena nimesin jokaisen niistä siten, että sukupolvikokemuksen keskeisin sisältö tulisi ilmi parhaalla mahdollisella tavalla. Näin ollen ikäluokat vanhimmasta nuorimpaan olivat: työn sukupolvi, muutoksen sukupolvi ja elämyssukupolvi.

Analysointiprosessissa ei siis ole kyse puhtaasti aineistolähtöisestä lähestymistavasta (Strauss & Corbin 1990; ks. myös Laurén 2003). Aineisto toimi minulle monelta osin myös teoreettisen ajattelun apuvälineenä ja lähtökohtana tulkinnoille (ks. Eskola & Suoranta 1999: 146). Pohjimmiltaan kaikkein tärkein ja oleel-

lisin tekijä on tutkija itse sekä hänen esiymmärryksensä, sillä tutkija ei ole koskaan vapaa omista ennakkoluuloistaan (Moilanen & Räihä 2001: 50). Oman perspektiivin kriittinen laajentaminen lähtee välittömällä etäisyyden otolla spontaanisti nousevaa tulkintaa kohtaan (Laine 2001: 32). Olen tutkittavien kanssa osa samaa yhteiskuntaa ja kulttuuria. Aina aineiston keräyksen ensimmäisistä vaiheista lähtien jouduin jatkuvasti miettimään omia käsityksiäni tutkittavasta ilmiöstä. Sen lisäksi oma elämänhistoriani vaikutti tekemiini päätelmiin. Yksikään tekstinpätkä eikä kausaalinen suhde nouse automaattisesti esille; jokaisen ratkaisun tekee vain ja ainoastaan tutkija itse. Siitä syystä lähes kaikissa tutkimuksen vaiheissa pyrin perustelemaan itselleni tekemiäni valintoja. Oman positionsa rehellinen tunnistaminen ja tunnustaminen mahdollistavat aineiston paremman käsittelyn ja analysoinnin.

Taulukko 2: Aineiston analyysi tiivistetyssä muodossa

5 Työn sukupolvi

5.1 KUKA TUNTEE PAIKKOJA?

5.1.1 Työn ja sodan haamut

Muistoilla ja mielikuvilla on tärkeä rooli paikkojen jäsentämisessä. Tutkimukseeni vanhimmalla ikäryhmällä, eli vuosien 1919–1939 syntyneellä, ne painoutuivat kuvauksiin puutteesta ja kovasta työn teosta. Koska ne heijastuivat sekä arjen rutiinien että myös tilan muutoksen tasolla, kutsun heitä työn sukupolveksi. Ensisijaista on kuitenkin ymmärtää vanhusten sijoittuminen suomalaisen yhteiskunnan historialliseen kehitykseen: he ovat syntyneet ennen sota-aikaa, varttuneet jälleenrakennuksen vuosina ja ikääntyneet hyvinvointivaltiossa. Verrattuna muiden sukupolvien kertomuksiin nämä kirjoitukset olivat kaikkein elämänekerrallisimpia. Näistä teksteistä pystyin lukemaan koko suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan kehityskaaren; lapsuudessa ja nuoruudessa koettu puute ja kurjuus väistyivät vähitellen taka-alalle, samalla kun hyvinvointi lisääntyi.

Työn sukupolven keskeisimmät kokemukset Joensuun paikoista muodostuivat maaseutumaisen elämäntavan ja arjen ankaruuden kuvaamisen kautta. Tämä kokemuksen alkupiste väritti voimakkaasti heidän tapaansa tulkita kaupunkitilaa. He käsittelivätkin tähän liittyen sodan ja raatamisen sekä kaupungin vie-rauden ja kodin kokemuksia.

Kertomukset kovasta työnteosta ja puutteellisista oloista olivat näissä teksteissä tyypillisiä. Työn sukupolven jäsenet kertoivat omakohtaisia muistoja sodan ajan Joensuusta, mutta he eivät varsinaisesti takertuneet sotakokemuksiinsa. Vaikka puutteesta, pelosta ja pommituksista puhuttiin, niitä ei kuitenkaan ylikorostettu. ”Elämä oli niin kuin oli”, kuten eräs kirjoituskilpailuun osallistunut totesi. Muistot sota-ajasta sijoittuivat useimmissa tapauksissa lapsuuteen, minkä vuoksi sota oli piirtynyt mieleen vahvoina tunnelmina ja elämyksinä kotirintamalla (ks. Virtanen 1999: 89).

Sota-aika ei merkinnyt yksinomaan puutetta ja pommituksia, sillä se muodostui myös eräänlaiseksi käännekohtaksi (ks. myös Hoikkala, Purhonen & Roos 2002), jonka myötä, ei pelkästään Joensuuta, vaan koko suomalainen yhteiskunta alkoi kehittyä positiiviseen suuntaan. Se oli myös piste, jolloin agraarinen Suomi alkoi muuttua kaupunkimaisemmaksi yhteiskunnaksi. Sota-aika vaikutti vanhimman sukupolven elämismailmaan ja tapaan jäsentää kaupunkitilaa. Edelleenkin he näkevät monia sellaisia asioita, jotka nuoremmille pysyvät näkymättömissä. Esimerkiksi tietyt, tälläkin hetkellä osittain näkyvissä olevat kuopat Joensuun alueella eivät ole mitä tahansa painanteita maastossa, sillä omakoh-

taisten kokemusten kautta niiden tiedetään olevan jälkiä sodanaikaisista pommituksista. Näin ollen paikkojen ja koko kaupungin historiallinen monikerroksisuus ei ole pelkästään rakennetussa ympäristössä sinällään vaan se muodostuu myös ihmisten oman elämänkulun ja sukupolvisuuden puitteissa. Siksi vanhemmat ihmiset kykenevät näkemään kaupungissa enemmän historiallisia kerroksia kuin nuoremmat sukupolvet. Tilassa oleva ajallisuus voikin olla haudattuna tai kätkeytyneenä maisemaan (Crang & Travlou 2001: 169–170).

Sota-ajasta voidaan puhua traumaattisena tapahtumana. Sukupolvitutkijoiden June Edmundsin ja Bryan Turnerin (2002: 7) mukaan traumaattinen tapahtuma yhdistää tietyn ikäryhmän yhtenäiseksi sukupolveksi. He tulkitsevat traumaattisen tapahtuman luovan rajaa menneisyyden ja tulevaisuuden välille, minkä seurauksena siitä voi tulla kollektiivisen ideologian ja yhteisen muistamisen perusta. Traumaattiset tapahtumat voivatkin olla jatkuvasti läsnä arjessa, jolloin kollektiivisessa mielessä ne tulevat konkreettisesti ilmi erilaisina juhlapäivinä, kuten esimerkiksi itsenäisyyspäivänä. Niistä voi erilaisten representaatioiden kautta muodostua osa kansallista identiteettiä ja kollektiivista muistia (Eyerman 2002: 53).

Kirjurinkadulla asuntoamme vastapäätä oli aukea pelto, joka oli sota-aikana pommitettu montuille, kasvoi villiä rehevää heinää. Joillakin lähiasukkailla oli lehmä. He toivat sen päiväksi syömään, kanki maahan ja lehmä riimun nenään. ... Kuka tuntee paikkoja entiseksi? (8. Nainen, synt. 1930. JPA. Joensuun paikat. JpaS 78–81. 2002.)²³

Lähistöllä on vielä paikka Asemamiehenkadulla, jossa vietin 1950-luvulla useita vuosia. Nykyisen Ammattikorkeakoulun – aikaisemmin Wärtsilän Teknillinen Oppilaitos – paikalla olivat sodan jäljiltä pommien tekemät kuopat. Ne olivat lasten mieluisia leikkipaikkoja. (45. Nainen, synt. 1934. JPA. Joensuun paikat. JpaS 618–633. 2002.)

Vielä sotien jälkeenkin Joensuu nukkui ”ruususen unta” lähes kymmenen vuotta, vaikka jotain tietenkin tapahtui. Kadut kuitenkin pysyivät huonokuntoisina ja kuoppaisina mukulakivi- tai hiekkapäällysteisinä. (77. Mies, synt. 1926. JPA. Joensuun paikat. JpaS 1417–1421. 2002.)

Sota-ajan muistoja näkyvämpään rooliin nousivat kuitenkin työn ja raatamisen kokemukset. Työn runsautta ei jäsennetty negatiiviseen sävyyn vaan lähinnä

---

²³ Käyttämäni empiirinen materiaali on löydettävissä Joensuun perinnearkistosta. Lyhenteet sitaateissa tarkoittavat seuraavaa (esim. 8. Nainen, synt. 1930. JPA. Joensuun paikat. JpaS 78–81. 2002): 8. = oma järjestysnumero keräämässäni aineistossa, Nainen = kirjoittajan sukupuoli, synt. 1930 = kirjoittajan syntymävuosi, JPA = Joensuun perinnearkisto, Joensuun paikat = kirjoituskilpailun nimi, JpaS = Joensuun perinnearkiston kerääjäkirjoitukset, 78–81 = sivunumerot Joensuun perinnearkistossa, 2002 = aineiston keruuvuosi.

siitä puhuttiin kiinteänä osana arkea ja elämismaailmaa. Näillä kokemuksilla on ollut suuri merkitys koko elämänkulun kannalta. Niiden kautta useat Joensuun paikat saavat edelleen merkityksensä, sillä työn sukupolven jäsenille paikat avautuvat kirjoituskilpailun aineiston perusteella usein juuri työn teon paikoilla. Paikka ei siis tätä taustaa vasten ole pelkkä hallinnollinen kehys, vaan arkipäiväisissä käytännöissä ja ihmisen elämänkulun puitteissa syntynyt spatiaalinen kokemus (Paasi 1991b: 248). Työn ja raatamisen kokemuksissa oli monelta osin kysymys suomalaisen yhteiskunnan jälleenrakentamisesta. Näissä kuvauksissa menneisyys ja nykyisyys kävivät usein vuoropuhelua keskenään, jolloin työn raskaus sai sisältönsä nykyajan helppouden pohjalta.

Muistot virtuaalisina muodostelmina ovat näin ollen aktuaalisen nykytilan muokkaamia, minkä vuoksi muistojen merkitys rakentuu tästä hetkestä käsin. Huomio ei ole yksinomaan ajallisuudessa, sillä aika ja tila tiukasti yhteen sulautuneina käsitteellistyvät avoimena, moninaisena, suhteellisena ja jatkuvasti tulossa olevana muodostelmana (Massey 2005: 59). Tästä syystä menneisyydestä tehtyjä tulkintoja ei tule ymmärtää ikuisesti olemassaolevina ja muuttumattomina, sillä uudet aikatila-kudelmanat voivat myöhemmin muodostaa uudenlaisia merkityksiä. Lefebvren (1991: 39, 42) mukaan tilaa eletään erilaisten mielikuvien ja symbolien muodossa. Tila siten ”puhuu” ja ”elää” tunnepitoisten keskustusten kautta, minkä vuoksi elettynä tila kietoo itseensä nautinnon, toiminnan ja elettyjen tapahtumien alueen. Näin ollen tila jatkuvasti muuttuvana voi tuottaa uudenlaisia merkityksiä. Rakennuttu ympäristö voikin toimia sekä muistojen säilyttäjänä että niiden mieleen palauttajana, mutta myös menneen hävittäjänä (Saarikangas 2002: 63).

Aseman kohdalla radan Niinivaaran puolella oli korkea puusilta. Se on jäänyt mieleeni tapauksesta kun kannoin perheen pullukkatyttöä selässäni siltaa pitkin. ... Siksi silta jäi mieleeni. En ole saanut valokuvaa mistään, eikä sitä todennäköisesti olekaan, sillä hyvin harva muistaa koko kävelysiltaa. (45. Nainen, synt. 1934. JPA. Joensuun paikat. JpaS 618–633. 2002.)

Elämä sodanjälkeisessä Suomessa oli kyllä työntäyteistä, mutta köyhää. Oppikoulut olivat maksullisia ja kaikki, mitä siellä tarvittiin, piti hankkia itse, kynästä ja kumista lähtien. Jos perheeni pystyi nuo pakolliset menot kustantamaan, niin muuhun ei rahat tahtoneet riittää. Ruualla ei mäsäily eikä vaatteilla kaunisteltu. (66. Nainen, synt. 1935. JPA. Joensuun paikat. JpaS 748–757. 2002.)

Sodan ja raatamisen muistoja leimasivat myös kertomukset arjen ankaruudesta ja elinolojen muutoksesta. Keskeistä osaa näyttelivät kuvaukset maaseutumaisesta elämäntavasta ja jatkuvasta työn teosta. Mennyt arki tulkittiin monelta osin raskaana ja alkeellisena, jossa köyhyys, puute ja ihmisten eriarvoisuus oli-

vat vahvasti läsnä. Vaikka nämä tekijät kuuluivat elämään, monelta osin kyse on myös nykyhetkestä käsin tehdystä tulkinnasta, aivan kuten työn ja raadannan muistojen kohdalla. Toisin sanoen raskautta ja alkeellisuutta ei välttämättä tiedostettu, silloin kun ne olivat konkreettisesti läsnä kirjoittajien elämässä.

Muistot menneestä arjesta ovat sidoksissa elinolojen muutokseen. Sen myötä yksilöt pystyvät helpommin jäsentämään ja arvottamaan mennyttä aikaa. Paikatunnetta ei siten voida pitää syntymässä perittynä, staattisena muodostelmana, vaan alati muovautuvana ja muuttuvana (Kuusisto-Arponen 2007: 5). Menneen arvottaminen onkin nykyhetken lisäksi sidoksissa muutokseen. Jatkuvasti liikkeessä oleva tila vaikuttaa ihmisten kokemukseen ja heidän tapoihinsa antaa merkityksiä kaupungille. Kuvaukset arjen ankaruudesta ja elinolojen muutoksesta kietoutuvat osaksi tilaa ja siten vaikuttavat käsityksiin eri paikoista.

Elämä on kulunut suuremmitta juhlitta. Arkikin on juhlaa. Kun on koti-ihminen ei juhlia erikoisemmin osaa kaivata. (37. Nainen, synt. 1937. JPA. Joensuun paikat. JpaS 382–393. 2002.)

Se oli tavattoman raskasta aikaa! Koulunkäynnin lisäksi oli huolehdittava kaikista kotiaskareista. ... Nyt ajattelen tuntuu, että kerron karmivia satuja, ja ihmetellä täytyy, että jälleen vuoden selvisimme. Siihen aikaan oli oikeat pakkastalvet lumineen, eikä meidän vaatevarustus suinkaan pysynyt mukana. Miten sitten selvisimme? Ehkä sitä oli jotenkin tottunut tulemaan vähemmällä toimeen. Eihän sitä pystynyt sairastelemaan. Kukapa olisi hoitanut ja miten? Eikä sen ihmeemmin valiteltu! Elämä oli näin! (66. Nainen, synt. 1935. JPA. Joensuun paikat. JpaS 748–757. 2002.)

Mitä noilta ajoilta on jäänyt päällimmäiseksi mieleen sellaista, jolla olisi ollut vaikutusta myöhempään elämään? Ehkenpä kuvailisin sitä sanalla toivottomuus. Kaikki tuntui niin sanomattoman toivottomalta. Maailma oli siihen aikaan hyvinkin erilainen kuin nyt ja ainut tie päästä edes vähemmän paremmin leivän syrjään kiinni oli opiskella. Siihen taasen pojilla puolillakaan ollut mahdollisuutta vaan työhön oli hakauduttava heti kun kynnelle kykyni. Opiskelu oli kallista. Ei ollut minkäänlaisia tukiaisia vaan kaikki oli maksettava omasta pussista. ... Jos sitten Lyseon jälkeen haaveilit jatko-opinnoista, niin velaksihan ne oli käytäviä. Onneksi tuo maailmankuva muuttui melko pian –50 luvun lopun lähestyessä ja toivottomuuden tilalle tuli usko tulevaisuuteen ja siihen, että kyllä tästä elävänä selviää. (88. Mies, synt. 1930. JPA. Joensuun paikat. JpaS 1672–1691. 2002.)

Miksi sitten työn sukupolven jäsenet painottavat sodan ja raatamisen muistojat? Miksi he eivät samassa suhteessa puhu muista asioista, kuten esimerkiksi omien lasten syntymisestä tai eläkkeelle jäämisestä? Psykologit David Rubin,

Tamara A. Rahhal & Leonard W. Poon (1998) ovat tutkineet vanhempien aikuis-ten muistamista. Heidän mukaansa omaelämäkerrallisissa muistoissa 10–30-vuoden ikäisinä koetut asiat muistetaan paljon paremmin kuin muiden ikävai-heiden tapahtumat. Tuon ikäisinä asioita opitaan helpoiten ja ajanjakso tulkitaan parempana kuin muut elämänvaiheet. Siitä syystä myös nuoruudessa ja varhai- sessa aikuisuudessa tapahtuneet yhteiskunnalliset muutokset muistetaan par- haiten. Koska työn sukupolven jäsenet ovat syntyneet vuosien 1919–1939 välise- nä aikana, he ovat olleet sotien ja jälleenrakennuksen aikana lapsia ja nuoria ai- kuisia. Siksi on mahdollista, että juuri tuolloin tapahtuneet asiat ovat piirtyneet vahvimmin muistiin ja niille on annettu erityinen merkitys.

Mannheimilaisittain tulkittuna sodan ja raatamisen muistot ovat ymmärrettä- vissä avainkokemuksina. Samalla ne ovat tuottaneet sukupolvieroja, missä tietty historiallinen ja yhteiskunnallinen murros on rakentanut määrätynlaisen tavan tarkastella todellisuutta. Elämäkerrallisena yhteisönä (ks. esim. Roos 1987: 52) työn sukupolven jäsenillä on samankaltainen kokemusmaailma. Heidän ym- märtämisen tunteensa (ks. Thompson 1984; 1987; 1990; Pile 1990) poikkeaa oleel- lisesti muiden sukupolvien vastaavasta, minkä vuoksi he tiedostavat todelli- suuden ja repressoivat sitä samalla tavalla ja yhtäläisin käsittein.

Sukupolvisuuden voidaan siitä syystä katsoa sitoutuneen myös kieleen ja ta- poihiin käyttäen sitä. Sosiaalisen distinktion kannalta sukupolvien merkitys tulee esille erityisesti siinä, että nuoremmille sukupolville menneet tapahtumat ja pai- kat ovat läsnä ainoastaan kertomuksissa, kun taas vanhimmalle sukupolvelle ne ovat omakohtaisesti koettuja. Mikäli sukupolvi ajatellaan elämäkerrallisena yhteisönä, voidaan yhteisöllisyyden väittää sijaitsevan kielessä. (Paasi 1991a: 239.) Ymmärtämisen tunteet ilmenevät siten painotuksina, käsiteltävinä teemoi- na ja tapoina lähestyä todellisuutta. Samalla oleellista on myös sukupolvien vuorovaikutus; ilman sitä ja kielellistä kommunikaatiota olisi lähes mahdotonta edes jollain tasolla tiedostaa omaa sukupolviasemaa. Siitä syytä keskiössä ei voi olla pelkkä mannheimilainen näkemys sukupolvista vaan yhtäläillä on kiinnitet- tävä huomiota vuorovaikutussuhteisiin ja sukupolvea tuottaviin diskursiivisiin käytäntöihin. Työn sukupolven jäsenille sodan ja raatamisen kokemukset ovat avaintekijöitä, joiden kautta eri paikat ja kaupungin rakennettu ympäristö saa merkityksensä. Muistot ovat elettyä kokemusta ja niiden myötä myös kaupunki- tilasta tulee elettyä tilaa. Niinpä paikat menneen symbolioijina voivat toimia myös identiteetin lähteenä. Kysymys on siten juurista ja tärkeiksi muodostuneis- ta asioista. Kun kaupunkiympäristöä muutetaan, saatetaan samalla kajota ihmis- ten henkilökohtaisiin kokemuksiin ja muistoihin. Nykyiset tilaratkaisut avain- kokemusten ohella säätelevätkin työn sukupolven kokemusta kaupungista.

5.1.2 Kodin kokemus

Työn sukupolvelle oma koti oli kokemuksen kiintopiste. Siitä kerrottiin sekä nykyisyyden että menneisyyden yhteydessä. Tämä tarkoitti kodin tulkitsemista paikkana, josta käsin koko kaupunki avautui ja jäsenyi. Koti ilmeni siten pysy-

vyiden muodossa, jonka ominaisuudet näyttäytyivät tuttuuden ohella muuttumattomina ja vakaina. Vaikka ympäröivä maailma muuttuisi, kotia pystytään hallitsemaan ja kontrolloimaan. Näin ollen se jäsenyi tuttuna ja turvallisena, kun taas kodin ulkopuolinen tila rakentui osittain ennakoimattomana ja joskus myös turvattomana.

Tuskin olisin ikinä arvannut, kuinka kiertelen tässä kaupungissa asuntosen suhteen. ... Nyt on "ympyrä sulkeutunut" sanoin, kun tulin tätä myynnissä olevaa asuntoa katsomaan. Makuukammarini ikkunaan näkyy ent. Kähkösen talo, josta meillä oli maitotinki niinä vuosina kun asuimme täällä. Tämä pienkerrostalo jossa asun, on rakennettu ent. Kähkösen viljakkaille viljapelloille. Enpä olisi tuntenut tätä paikkaa, jos olisin tullut tänne tietämättäni. Kyllä maiseman tuttuus vaikutti valintaani, ja eihän talo ollut ostaessani kaksinen kuin 7 vuotta vanha kaikilla nykyajan mukavuuksilla varustettuna. ... Niin ovat ajat muuttuneet Joensuussa kohdaltani 48 vuoden aikana. (6. Nainen, synt. 1922. JPA. Joensuun paikat. JpaS 43–48. 2002.)

Kyse on kahden "maailman" välisestä vuorovaikutussuhteesta. Birkelandin (2005: 136–138; 1999) tavoin voidaan puhua khorasta, joka hänen tulkinnassaan avautuu tutun ja tuntemattoman välisessä vuoropuhelussa. Vanhusten koti voidaan ymmärtää lähtötilana ja kodin ulkopuolinen tila järjellä käsitettävänä (Lehtinen 2006b: 58). Tämä ei kuitenkaan merkitse kaupunkitilan rakentumista pelkästään kielellisen varaan, sillä yhtä lailla kolmannet paikat ovat läsnä kotipaikan ulkopuolellakin. Lähinnä näiden kahden "todellisuuden" suhde muotoutuu pysyvyyden ja muutoksen sekä päivittäisten elämäntapojen ja identiteetin puitteissa. Koti ei siis ole pelkästään vakaa kokemusten lähtöpiste vaan se on myös osa työn sukupolven identiteettiä. Sen lisäksi koti toimii paikkana, jossa vanhuksilla on mahdollisuus toteuttaa itseään haluamallaan tavalla. Kirjoituskilpailuaineistossa monet saattoivat kuvata omaa kotiaan tarkasti, jolloin he kertoivat yksityiskohtaisesti esimerkiksi pihalla olevista kasveista ja siellä vierailevista eläimistä. Kirjoitusten perusteella koti ilmenikin omassa hallinnassa olevana paikkana, johon kukaan ulkopuolinen ei pääse käsiksi.

Meillä oli heti keittiön ikkunan alla kasvimaata ja siellä monenlaista vihannesta kasvamassa. ... Tuon kasvimaan yhteen kulmaan istutin koivun ja nelisenkymmentä vuotta myöhemmin paikkaan tutustuessani vain tuo koivu oli kaikista jäljellä. Tai olihan vielä jäljellä kellarin vieressä kasvanut mäntykin mutta se oli jo täysi puu silloinkin kun taloon muutimme. (88. Mies, synt. 1930. JPA. Joensuun paikat. JpaS 1672–1691. 2002.)

Yksityiseen tilaan liittyvissä puhetavoissa oli sukupuolten välillä eroja. Kun monet naisista jossain vaiheessa kirjoitusta kertoivat menneistä ja nykyisistä ko-

deistaan, miehet eivät tästä teemasta kovinkaan laajasti maininneet. Työn sukupolven naisille koti ei ole aina merkinnyt turvasatamaa tai "lämmintä pesää" vaan useimmiten se on ollut osa ankaraa työntekoa, huolehtimista ja uupumusta. Naisten tarinat kertoivat myös julkisen ja yksityisen tilan sukupuolittuneisuudesta; siinä missä julkinen merkitsee miesten tilaa, yksityinen kuuluu naisille. Tämä kulttuurinen malli on kirjoitettu eri sukupuolten toimintatapoihin, minkä vuoksi nainen mielletään yksityisenä olentona, jota myös arvioidaan yksityiselämän standardein (Julkunen 1995: 23). Vaikka julkisen ja yksityisen sukupuolisissa jaotteluissa on tapahtunut muutoksia, edelleen päävastuu kotitöistä ja lastenhoidosta jää naiselle (Karisto, Takala & Haapola 1998: 219). Eläkkeelle jääminenkin ei tuo merkittävää muutosta sukupuolten väliseen työnjakoon kotona. Eläkeikäisinä naiset käyttävät miehiin verrattuna tunnin enemmän kotiaskareisiin entisen puolentoista tunnin sijasta, vaikka eläkkeelle siirryttäessä miesten kotityöaika lisääntyikin kahdella tunnilla (Niemi & Pääkkönen 2002: 64–65).

Asuntonani on 44 m2 yksiö. Se riittää minulle. ... Se on niin kuin lämmin pesä. ... Näköalani on vuoden sisällä muuttunut. Asun kolmannessa kerroksessa. Näkymän Suvantosillalle peittää nyt kolmas kerros, joka rakennettiin tämän talven aikana ikkunani alla olevaan taloon. Toisaalta iloitsen siitä. Rakennus ja ympäristö saa uuden siistimmän ilmeen, ja melkein tyhjillään vuosikaudet ollut rakennus saa asukkaita ja toimintaa. Toivotavasti saamme siihen siistin ruokala-kahvilan karjalaisin herkuin, jopa suomalaisilla nimikkeillä. Pizzerioita on liikaa. (45. Nainen, synt. 1934. JPA. Joensuun paikat. JpS 618–633. 2002.)

Brittitutkijat Graham Mowl, Rachel Pain ja Carol Talbot (2000) toteavat ikäänymisen ja kodin liittyvän kiinteästi yhteen. Heidän mukaansa vanhuksille kodin merkitys on vahvasti sukupuolittunut, ja myös tavat välttää oman ikäänymisen julkista esille tuomista vaihtelevat miesten ja naisten välillä. Mowl, Pain ja Talbot huomauttavat, että naisille ikäänyminen ei ole yhtä negatiivisesti latautunut kuin miehille. Monille heidän tutkimukseensa osallistuneista naisista koti symbolisoi positiivista naisellista identiteettiä sekä fyysistä että sosiaalista kyvykkyyttä, mikä käytännössä ilmeni kodin siisteyden ja järjestyksen ylläpitämisinä. Tämä taas oli yhteydessä julkisen ja yksityisen tilan sukupuoliseen erotteiluun.

Työn sukupolven naisten puhe kertoo juuri siitä roolista, joka heillä perheissä on ollut ja jonka myötä he ovat sijoittuneet yksityiseen tilaan. Tarinat eivät kuitenkaan olleet latautuneet yksinomaan negatiivisesti, sillä heidän kertomuksissaan käy ilmi vuosikymmenten aikana tapahtunut positiivinen muutos; koti ei enää ole raatamisen paikka vaan siellä voi pelkästään olla ja nauttia vapaa-ajasta. Naisten kertomuksista heijastui vahva kontrasti menneen ja nykyisyyden välillä, minkä vuoksi yksityistä tilaa arvotetaan huolettomuuden käsittein. Tarve

korostaa kotia ja sen siisteyttä voikin olla ilmaisu positiivisesta naisellisesta identiteetistä, jota ikääntyminen ei ole päässyt haalistamaan (vrt. Mowl ym. 2000).

Koska tämän sukupolven jäsenet olivat pääasiallisesti syntyneet ja kasvaneet maaseudulla, heidän teksteistään oli usein luettavissa kuvauksia kaupunkiin saapumisesta ja sinne kiinnittymisestä. Tämä oli monesti sidoksissa kodin vaihtoon ja elämäntilanteiden muutokseen. Monelle tämä hetki sisälsi ajoittaista epävarmuutta, mistä johtuen ei suoranaisesti voida puhua paikkaan juurtumisesta. Lähinnä Joensuuhun saapuminen tulisikin ymmärtää paikalleen asettumisenä.

*Alussa silmät ympyräisinä katselin kaupungin katuviiliniä. Sulassa so-
vussa ajelivat erilaiset autot, hevoset kärryineen, sen ajan taxit, vossikat ja
saattoipa sinne joukkoon eksyä pyöräilijäkin. Pikkuautoja ei vielä paljoa
näkynyt liikenteessä. ... Merkeistä ehti kinastelemaankin, koska autojen
vauhti ei ollut verrattavissa nykyhurjasteluun. (66. Nainen, synt. 1935.
JPA. Joensuun paikat. JpaS 748–757. 2002.)*

*Vaikka en ole syntynytäkään Joensuussa, niin siitä huolimatta olen pitänyt
Joensuuta aina kotikaupunkinani. Ensimmäisiä nuoruusvuosiani lukuun
ottamatta työpaikkani on aina sijainnut Joensuussa, ja asunutkin Joen-
suussa nyt jo neljän vuosikymmenen ajan, joten olen nähnyt kaupungin
kasvun ja kehityksen omakohtaisesti yli seitsemän vuosikymmenen ajan.
(77. Mies, synt. 1926. JPA. Joensuun paikat. JpaS 1417–1421. 2002.)*

Sitä myöten kun Joensuu on kehittynyt, siitä on tullut vanhuksille yhä vie-
raampi paikka. Tätä suhdetta voidaan kuvata muukalaisuuden kautta. Saksalai-
nen sosiologi Georg Simmel pohdiskeli viime vuosisadan alkupuolella muuka-
laisuuden luonnetta. Simmelille (2005: 76–84) muukalainen on henkilö, ”joka on
kyllä sidoksissa johonkin alueelliseen piiriin tai ryhmään, jonka rajat vastaavat
alueen rajoja, mutta hänen asemansa ryhmässä määrää olennaisesti se, ettei hän
ole alun pitäen kuulunut siihen ja että hän tuo siihen ominaisuuksia, jotka eivät
ole eivätkä voi olla lähtöisin siitä itsestään.” Simmelin mukaan muukalainen on
ryhmän jäsenenä yhtäaikaaisesti sekä etäinen että läheinen. Hän toteaa, että tästä
jännitteestä nousee ”tietoisuus siitä, että vain kaikkein yleisin on suhteelle yhe-
teisistä, korostaa juuri sitä, mikä ei ole yhteistä.” Vanhimman sukupolven jäsenet
eivät ole muukalaisia samassa suhteessa kuin esimerkiksi maahanmuuttajat
suomalaisessa yhteiskunnassa. Vaikka vanhukset ovat olleet kiinteästi mukana
yhteiskunnan rakentamisessa, nykyisen yhteiskunnan monet piirteet ovat heille
vieraita.

Kaupunkiympäristössä tapahtuneet muutokset eivät kohtaa työn sukupolven
mielenmaisemaa. Siksi Joensuun kaupunkitilan fyysisestä luonteesta ei välttä-
mättä löydy niitä tekijöitä, jotka tukisivat heille tärkeiksi muodostuneita asioita

ja jotka olisivat merkityksellisiä elämänhistoriallisesta näkökulmasta tarkasteluna. Määrätyssä paikassa voidaan elää ja se voidaan tuntea kotipaikkana, mutta sen nykyinen ja aktuaalinen luonne voi jäädä vieraaksi. Suhde kaupunkiin voi siten muodostua paradoksaaliseksi; yhtä aikaa ollaan sekä sisällä tilassa että sen ulkopuolella (ks. Rose 1993). Kun mieli, muistot ja merkitykset ovat juurtuneet maaseutuun ja maaseutumaiseen elämäntapaan sekä kovaan työhön ja työntäyteiseen elämään, kulutukseen ja elämyksellisyysyteen painottunut kaupunkitila voi eittämättä tuntua vieraalta.

5.2 ARJEN AIKATILALLISUUDET

5.2.1 Kaventuva kaupunki

Kaupunki ja sen paikat muotoutuvat suhteessa elämisen ja olemisen tapaan (ks. Rajanti 1999: 97). Ihmisten arkiset rutiinit ja toimintatilat säätelevät ja tuottavat tilaa sekä sen luonnetta. Käsitys tilasta ja sen paikoista luodaan liikkumisen ja rutiinien kautta. Lefebvre (1991) viittaa havaittuun tilaan, joka visuaalisen näkemisen ohella tarkoittaa myös kehollista kokemista (Shields 1999a: 163). Ranskalainen filosofi Michel de Certeau (1984: 93) huomauttaa katutilan käyttäjien käyttävän hyväkseen näkymättömiä, sokean tiedon konstituioimia tiloja. Nämä kaupunkitilat ovat sidoksissa käyttäjien merkkikieleen, heidän kehollisiin ilmauksiinsa ja elämänhistorian myötä syntyneisiin käsityksiin kaupungista.

Työn sukupolven jäsenille arjen paikat ilmentyivät menneen ja nykyisyyden risteymänä. Tässä yhteydessä he puhuivat kahdesta aikatilallisesta tasosta, jotka olivat osittain limittyneenä yhteen. Näiden aikatilallisten tasojen yhdistävänä, eräänlaisena sisäänsä kietovana tekijänä, toimivat luontokuvaukset ja kirjoittajien luontosuhde.

Ensimmäisessä tasossa kyse oli ikääntyneiden nykyisistä toimintatiloista. Tässä yhteydessä kertomukset rakentuivat lähinnä nykyisyydestä käsin. Puhetta arjen paikoista värittivät kertojien oma ikä ja siihen kytkeytyvät tekijät, kuten esimerkiksi fyysisen kunnon rappeutuminen. Arjen paikkojen muotoutuminen oli kytköksissä ihmisten elämänvaiheeseen ja ennen kaikkea heidän biologiseen ikäänsä.

Fyysisen kunnon rapistuminen vaikuttaa oleellisesti työn sukupolven tilankäyttöön ja heidän tapaansa jäsentää Joensuun paikkoja. Erityisen selvästi tämä suhde ilmeni erään kirjoituskilpailuun osallistuneen naishenkilön kertomuksesta. Hänelle liikuntakyvyn heikkeneminen ei kuulunut yksinomaan vanhuusiikään, sillä myös aikaisemmin hän oli turvautunut pyörätuoliin ja kävelykeppiin. Ikääntymisen myötä kirjoittaja joutui kuitenkin lopullisesti käyttämään liikkumista helpottavia apuvälineitä, minkä seurauksena hänen suhteensa kaupunkiin muuttui: paikat rakentuivat liikkumisen helpouden mukaan ja tietyt fyysiset elementit tilassa muodostuivat keskeiseksi osaksi arkista toimintaympä-

ristöä. Kokemus kaupungista ja sen paikoista onkin vanhuksille monesti toisenlainen kuin ”normaalisti” liikkuville ihmisille.

Minä tarvitsen taas elinehdoksi pyörätuolin, kaupunkikeskustaan tulee harvemmin katseltua. ... Olen sen verran utelias että käyn testaamassa käyntikohteita että tiedän mihin pääsen ja mitkä muodostavat pääsykiellon. ... Pyörätuolilaiselle torillakin on turhan paljon korokkeita, kävelykatuunkin tehtiin turhia tärisyttäviä kiveyksiä. Miksi ei olisi voinut olla tasaista laatoitusta? Miksi ei mitään testauteta vammaisilla kulkijoilla? Tämä on meidänkin kotikaupunki. (8. Nainen, synt. 1930. JPA. Joensuuun paikat. JpS 78–81. 2002.)

Ikääntyneiden ja kaupunkitilan välistä suhdetta voidaan tulkita Thriftin (2004a) teknologiaa ja autoilua koskevan tarkastelun kautta. Hänen mukaansa kokemus autoilusta on imeytynyt osaksi ”teknologista alitajuntaamme” niin, että otamme sen annettuna käsittämättä kuitenkaan sen historiallista uutuutta. Thrift huomauttaa meidän elävän maailmassa, jossa tuotetaan uudenlaisia kehollisia käytäntöjä arkiseen elämismaailmaamme. Hän puhuu autojen ergonomiasta, tietokoneohjelmista, ilmastoinnista, äänentoistojärjestelmistä ja autoissa käytettävistä uusista GIS-sovellutuksista. Kaikki nämä eivät hänen mukaansa yksinomaan vaikuta autolla ajamiseen vaan luovat uudenlaista suhdetta ympäristöön.

Pohjimmiltaan edellä kertomassani pyörätuolivanhuksen esimerkissä kyse on samasta ilmiöstä: muutokset kehon liikeradoissa vaikuttavat sekä paikkakokemukseen että tapaamaan kaupunkitilaa (ks. myös Thrift 2000). Vaikka kävelykepit ja pyörätuolit eivät ole korkeatasoista teknologiaa, ne ovat siitä huolimatta laitteita, joiden kautta ollaan kosketuksissa ympäristöön. Niiden avulla ympäristö hahmottuu ja sitä aistitaan eri tavalla kuin ”normaalissa” liikkumisessa. Aivan kuten huippuunsa hiotut autojen jarrut ja iskunvaimentimet, myös vanhusten käyttämät rollaattorit, kävelykepit ja pyörätuolit luovat kehollista kokemusta ympäristöstä. Vanhuksille fyysisen kunnon heikentyminen vähentää mahdollisuutta tuottaa julkista kaupunkitilaa. Arkinen liikkuminen on sidoksissa kehollisiin muutoksiin ja sitä kautta koko kaupungin jäsentämiseen.

Useille työn sukupolven jäsenille ikääntyminen on merkinnyt ”normaalin tilan” muuttumista esteeksi. Kaupunkiympäristö voikin muuttua paikaksi, jossa ”tavalliset” fyysiset elementit voivat saada täysin toisenlaisen luonteen kuin niillä oli aikaisemmin. Vanhuksille esimerkiksi portaat, hissit, ovensulkijat ja maanpinnan kaltevuus jäsenyvät eri näkökulmasta kuin muulle väestölle (ks. Golledge & Stimson 1997). Vaikka me kaikki käytämme erilaisia apuvälineitä arjessamme, voivat erityisvälineitä käyttävät siitä huolimatta olla syrjäytettyjä monista kaupunkiympäristössä olevista paikoista (Phillips ym. 2005: 148). Kyse on henkilökohtaisen tilankäytön supistumisesta. Ikätutkijoiden David Phillipsin, Oi-Ling Siun, Anthony Yehin ja Kevin Chengin (2005: 159) mukaan vanhuksien

liikkuminen on usein tilallisesti suppeaa, koska he ovat kykenemättömiä ja haluttomia matkustamaan kauas omasta kodistaan. Tämä ei tarkoita pelkästään toimintaympäristön kaventumista vaan ”normaalin” arkisen ympäristön kykyä huomioida fyysisen kunnon heikentyminen. Keholliset muutokset ilmenevätkin usein etäisyyksien pienentymisenä. Koska erilaiset tilat on suunniteltu pääasiallisesti ”normaalisti” liikkuville ihmisille, ikääntymisen seurauksena monien arkinen toimintaympäristö muuttuu vähemmän käyttäjäystävälliseksi (Nair 2005: 110). Sen vuoksi erilaisten teknologisten apuvälineiden avulla on viime aikoina pyritty yhä enenevässä määrin löytämään helpotusta kehollisen toimintakyvyn heikentymiseen. Teknologian yhtenä tarkoituksena onkin ollut parantaa vanhuksien mahdollisuutta pidempään itsenäiseen elämään.

Sitä olen mielessäni purnannut, että kaupunki hoitaa katujansa aivan kurjasti. Tosin nyt on rakennettu kävelykatu ja se on ihan mukava, mutta ei se korvaa lähes kaikkien muiden katukäytävien kurjaa kuntoa. Minulla on sikäli omakohtainen kokemus, että Kalevankadulla keskellä katukäyttävää olevaan kiveen kompastuin ja jouduin viikoksi sairaalaan. Mutta ihan keskustassakin kaduilla olevat laatat ovat enimmäkseen rikki, osaksi reunat nousseet ja siis kävely ainakin vanhoille ihmisille suorastaan vaarallista. Ja millaisia ovatkaan ne kadut, joilla ei ole mitään päällystettä, esimerkiksi seurakuntataloon meno keväällä ja syksyllä vaatisi aina kumisaappaat, kun epätasaiseen maastoon kerääntyy vettä. (79. Mies, synt. 1928. JPA. Joensuun paikat. JpaS 1468–1472. 2002.)

Kaikesta huolimatta fyysisen kunnon heikentyminen, ja monesti jo pelkästään tietoisuus sen kasvavasta todennäköisyydestä, vaikuttaa tilankäyttöön. Hakeutuminen lähemmäksi palveluja, liikkumisen vähentäminen ja toimintatilan supistaminen ovat esimerkkejä tästä. Mitä vanhemmaksi yksilö tulee sitä keskeisempään rooliin nousevat etäisyydet tilassa. Kehollisuuden ja tilan suhde rakentuu etäisyyden voittamisena, missä erilaiset tilaratkaisut ja teknologiset innovaatiot näyttelevät pääosaa (ks. Lehtinen 2005b: 25–27; Thrift 2000). Työn sukupolven tilan tuottaminen oman arkisen käyttämisen kautta on ymmärrettävä myös tässä valossa. Arjen rytmit ja reitit kaupunkitilassa ovat sidoksissa siihen, kuinka fyysisen kunnon heikentyminen on vaikuttanut liikkumiseen ja kuinka hyvin yhteiskunta on huomioinut vanhimman sukupolven tarpeet.

... mutta nyt kun olen sairastellutkin, niin olen ajattelut, että on sentään lääkärin ja sairaalan lähellä. Kyllä toivon Joensuun pitävän vanhustenkin terveyspalveluista huolen. Hyvä mieli voi tulla pienistäkin asioista. (39. Nainen, synt. 1929. JPA. Joensuun paikat. JpaS 431–434. 2002.)

Työn sukupolven nykyisiä arjen paikkoja ja arkista liikkumista tarkasteltaessa aineistosta nousi esiin myös polkupyöräilyn ja autoliikenteen välinen suhde.

Vanhukset kertoivat joko suoraan tai epäsuoraan liikkuvansa Joensuussa polkupyörällä, minkä myötä ilmeni heidän eriarvoinen suhteensa autoilevaan väestöön. Sosiologi Kalle Toiskallion (1996: 39) mukaan pohjimmiltaan kyse on valankäytöstä. Pyöräilijät ovat hänelle muukalaisia arkisessa kaupunkiympäristössä, koska heillä on paremmat mahdollisuudet soveltaa liikennesääntöjä kuin autoilijoilla: "[P]äällisin puolin kurinalaiset, mutta taitavasti ja hienovaraisesti sääntöjä soveltavat regulaarit autoilijat kritisoivat – ja voimakkaasti – 'arvaamattomia' pyöräilijöitä. ... Regulaarin autoilijan tilankäytöllinen valta hupenee, kun tielle ilmestyy pyöräilijä, joka venyttää soveltamisen, pelaamisen, sääntöjä entisestään." (Toiskallio 1996: 39.) Pyöräillessään liikenteen seassa hän rikkoo auto liikenteen ehdoilla toteutettua järjestystä. Kun heikentynyt fyysinen kunto ei mahdollista enää autoilua, joutuvat vanhukset turvautumaan muihin liikkumistapoihin. Monelle polkupyöräily on kävelyn ohella ainoa keino siirtyä paikasta toiseen, jos mukaan ei lasketa julkista liikennettä.

Joensuussa on todella mahtavat pyöräilymahdollisuudet. Paitsi keskustassa. Sinne toivoisi lisää turvallisuutta pyöräilijöille. (45. Nainen, synt. 1934. JPA. Joensuun paikat. JpaS 618–633. 2002.)

Olen asunut Hukanhaudalla 15 vuotta ja viimeiset kymmenen vuotta Rantakylässä. Pyöräilen eläkemummona rantatietä ja ihailen Pielisjoen pintoo. (41. Nainen, synt. 1939. JPA. Joensuun paikat. JpaS 446–449. 2002.)

Kyse ei kuitenkaan lopulta ole pelkästään mahdollisuudesta tuottaa kaupunkitilaa oman arkisen liikkumisensa kautta vaan myös työn sukupolvelle muodostuvasta kaupunkikokemuksesta. Mikäli kaupunkia suunnitellaan etupäässä autoliikenteen ehdoin, karsii se väistämättä pois sellaisia ryhmiä, joilla ei ole mahdollisuutta käyttää omaa autoa. Sen seurauksena myös tilan ja paikkojen luonne muuttuu. Jos ihmisten arkisen liikkumisen keskeiseksi tekijäksi muodostuu turvattomuuden tunne, on sillä vaikutusta myös heidän kokemukseensa kaupunkitilasta ja sen paikoista. Kun julkisessa tilassa toimimista pyritään välttämään, on muilla väestöryhmillä paremmat mahdollisuudet määritellä sen luonnetta arkisten rutiinien puitteissa.

Pohjimmiltaan kyse on valtasuhteista ja yhteiskunnallisista tavoista muokata kaupunkia. Ketä ja mitä tarkoitusta varten julkista tilaa tuotetaan ja suunnitellaan? Kuten kontrolloityhteiskunnan luonteeseen kuuluu, todellisuuden säätely tapahtuu eri komponenttien kautta. Siksi kukaan ei kerro tai sano suoraan, mitä saa tehdä ja mitä ei, vaan pyrkimyksenä on vaikuttaa asioiden olemukseen todellisuuden eri osasten järjestelyn, muokkailun ja säätelyn avulla. (Foucault 2007: 46–47.) Valta on näin ollen kaikkialla, kuten Foucault (1998a: 70) toteaa, ja se tuottaa itseään jatkuvasti erilaisten suhteiden muodossa. Valtasuhteet ovat siten jatkuvasti läsnä arjen rutiineissa. Ne myös jäsentävät, keillä on muita pa-

remmat mahdollisuudet määritellä tilaa ja kenestä tulee ”tilapuolia” (ks. Koskela 1997).

Tila ei näin ollen suoranaisesti ulossulje ketään vaan lähinnä voidaan puhua toiminnan ohjailusta ja sen säätelystä (esim. Allen 2006). Fyysisen kunnon rapistumisen myötä vanhusten tilankäyttö muistuttaa osittain vammaisten asemaa kaupunkiympäristössä. Kaupunkitutkija Brendan Gleeson (2001: 256–258) toteaa arkkitehtuurin vaikuttavan ensisijaisesti kaupungin avoimuuteen, jolloin vammaisten syrjintä tulee ilmi liikkumista vaikeuttavien fyysisten esteiden, arkkitehtonisten ratkaisuiden ja julkisten liikkumisvälineiden muodossa. Gleeson korostaa näiden tekijöiden olevan yhteydessä yhteiskunnan tapaan tuottaa tilaa. Hän huomauttaa modernin kaupungin turvaavan ainoastaan ”normaalien” ihmisten tarpeet, minkä seurauksena heistä poikkeavat jäävät alttiiksi erilaisille ympäristöllisille riskeille. Kun tilaa tuotetaan rahatalouden ehdoilla, suoranaista taloudellista hyötyä tuottamattomille investoinneille ei jää sijaa (ks. Lefebvre 1991: 359).

Monelle fyysisillä esteillä ja arkkitehtonisilla ratkaisuilla on keskeinen asema arjessa. Vaikka viime aikoina ainakin Suomessa on pyritty kiinnittämään entistä enemmän huomiota esteettömyyteen esimerkiksi erilaisten esteettömyysprojektien muodossa²⁴, kaupungin fyysiset rakenteet eivät aina mukaudu vanhuksille sopiviksi. Fyysisen kunnon rapistumisen myötä arkipäiväinen toimintaympäristö muuttuu yksilöille esteelliseksi, minkä seurauksena aikaisemmin lähes huomaamattomat fyysiset rakenteet tulevat näkyviksi ja samalla myös ongelmaksi jokapäiväisen liikkumisen suhteen.

Kysymys on pohjimmiltaan yhteiskunnallisista valtarakenteista ja niiden ilmenemisestä tilassa. Foucault’lle (esim. 2000: 273–279) erilaisilla arkkitehtonisilla ratkaisuilla on olennainen rooli yksilöiden valvonnassa ja heidän hallinnassa. Hänen mukaansa tilaratkaisuiden kautta voidaan vaikuttaa yksilöiden käytöseen ja siten myös kehollisiin liikeratoihin. Tuloksena on siten kokonaisuus, joka Foucault’n mukaan luo käyttäjästä riippumattoman valtasuhteen.

Kaupunkitilan suunnittelussa ei siis ehdoin tahdoin pyritä ulossulkemaan mitään väestöryhmää. Ulossulkeminen ja eräänlainen poispyyhkiminen tapahtuu huomaamattoman ”sivistyneesti”. Biovallan ylin tehtävä on elämän halluunotto ja siten sen läpikotainen hallinta. Vallassa on tässä yhteydessä kyse elämän tuottamisesta ja sen uusintamisesta. Koska kuriyhteiskunnassa vallan ja yksilön suhde näyttäytyi staattisena, vallan alistava vaikutus ja yksilön vastarinta olivat tasapainoissa. Vallan muututtua biopoliittiseksi yksilöiden kehollisuus yhteiskunnallisessa mielessä sisällytetään vallan koneistoon. Tällaisessa avoimessa ja kontrolloivassa suhteessa valta ulottuu jokaiseen hermosoluun kontrol-

---

²⁴ Joensuussa esimerkiksi Marjalan kaupunginosa suunniteltiin esteettömäksi vuoden 1995 asunomessuja varten. Sen lisäksi vuosien 2002 ja 2004 välisenä aikana toteutettiin Joensuun kaupungin sekä sosiaali- ja terveysministeriön toimesta älykkäästi esteetön liike- ja palvelukeskus -projekti. Hankkeen tarkoituksena oli parantaa kaikkien kaupunkilaisten mahdollisuutta asioida eri liikkeissä ja virastoissa. (ks. Joensuu - älykkäästi esteetön...)

loiden kansalaisia ja heidän tietoisuuttaan. (Hardt & Negri 2005: 38–41; Foucault 1998a: 69–76.)

Ympäristön materiaaliset muutokset vaikuttavat identiteetteihimme yhtälailla kuin myös diskursiiviset käytännöt (Laws 1997: 92–93). Tila ja tilaratkaisut ovat keskeisessä roolissa siinä, mikä generoi sukupolvia ja sukupolvien välisiä suhteita. Koska kaupunkitila ei mahdollista vanhuksien täysipainoista tilankäyttöä, ovat he enemmän tai vähemmän ulossuljettuja. Sen seurauksena myös heidän arkinen toimintaympäristönsä supistuu huomattavasti. Vaikka liikkumisen vähenemistä voidaan perustella puhtaasti biologisin seikoin, se ei kuitenkaan riitä selittämään, miksi sinällään mitättömiltä tuntuvat rakenteelliset yksityiskohdat muuttavat ikääntymisen myötä merkitystään. Fyysisen kunnon rapistuminen on väistämätön tosiasia. Hyvinkin pienillä rakennettuun ympäristöön kohdistuvilla muutoksilla olisi mahdollista helpottaa monen vanhuksen elämää. Kun oma toimintatila laajenisi ja arkinen liikkuminen helpottuisi, muuttuisi myös kokemus kaupunkiympäristöstä positiivisempaan suuntaan.

Työn sukupolven liikkumista ja arjen paikkoja leimasi suhde menneeseen. Kysymys oli monelta osin sen läsnäolosta ja roolista osana paikkojen nykyistä tulkintaa. Connertonin (1989: 72–73) mukaan kehomme pitävät menneisyyttä jatkuvasti yllä erilaisten opeteltujen taitojen muodossa. Hänelle muisti onkin kytkeytyneenä keholliseen läsnäoloon ja toimintaan. Työn sukupolven kohdalla menneisyys on läsnä liikkumisessa ja tilan hahmottamisessa. Tämä ei merkinnyt yksinomaan liikkumista paikasta toiseen vaan myös eläytymistä menneeseen aikaan. Juuri eläytymisen kautta mennyt pyritään tuomaan läsnäolevaksi nykyisyyteen.

Suuri tapahtuma oli Joensuussa markkinat torilla. Oli mahdottoman mukava kierrellä ihmishumussa kojujen keskellä. ... Harmi, että nykyään markkinoistakin on tullut niin yksitotisia, vaikkakin perinnettä yritetään kovasti elvyttää. Se on varmasti vaikeaa, koska tavaraa on jo muutenkin pursuamassa kaikkialla, ja miten saada tämän päivän "sivistyneet" ihmiset niin hersyvän aidoiksi uskaltamaan, ikään kuin kuoriutumaan ja nauttimaan markkinatunnelmasta, sen alkuperäisestä hengestä. Sopii miettiä, että mistäpä sellaista nykyajan jäykälle ihmiselle puhalttaa! Sota-ajan jälkeen se oli helpompaa, sillä koko Suomi oli yhtä rakentamassa yhtenäistä Isänmaata. Jos minulla vain on tänä päivänä mahdollisuus käydä jossain markkinoilla, niin varmasti minut sieltä löytää. Yritän aina mielessäni eläytyä sen ajan tunnelmaan, siksi minä mielelläni vaeltelen siellä aina yksin. Ostaminen on eri asia. (66. Nainen, synt.1935. JPA.Joensuun paikat. JpaS 748–757. 2002.)

Voidaankin väittää, kuinka aika on jatkuvasti osa elämänvirtaa ja paikan kokemista (Karjalainen 1997: 233). Maantieteilijä Pauli Tapani Karjalaisen näemyksiin viitaten, aika ei kuitenkaan ole pelkästään muistin asia, sillä se yhdistyy

myös kehollisiin akteihin. Simonsenin (2005) mukaan tilallisen kehon (*spatial body*) ohella voidaan puhua ajallisesta kehosta (*temporal body*), jotka molemmat ponnistavat Lefebvren kehittelemän rytmianalyysin pohjalta. Simonsenille kyse on kehon elämisestä sekä yksilöllisessä että yhteiskunnallisessa mielessä erilaisissa ajallisuuksissa. Voidaan siis puhua yksityisen ja julkisen sekä minuuden ja toiseuden rytmeistä. Käytännössä niiden välillä on lukuisia limittäisyyksiä ja siirtymiä, jotka liittävät ne toisiinsa. Esimerkiksi tietyt julkiset paikat voivat yhdistää ja samalla myös sekoittaa niitä. Kaikessa arkisessa toiminnassa sekä julkiset että yksityiset rituaalit, maneerit, koodit ja suhteet ovatkin monesti yhtäaikaisesti läsnä. (Ilmonen 1999: 29.) Sen vuoksi mennyt agraarinen Suomi ja siihen liittyvä elämäntapa ei ole ainoastaan historiankirjoihin tallennettua tietoa, sillä työn sukupolven ja heidän toimintansa ansiosta se voi ajoittain aktualisoitua ja tulla siten näkyväksi. Aika aktualisoituu tilassa ja siitä tulee osa sosiaalista todellisuutta tilasidonnaisten käytäntöjen kautta (Lefebvre 1991: 219).

Yhteiskuntatieteilijä Anthony Giddensille (1995) esimerkiksi paikallisyhteisön purkautuminen ei ole sama asia kuin paikallisten käytäntöjen katoaminen. Hän toteaa paikallisten tapojen jatkavan olemassaoloaan kehittäen samalla vaihtoehtoisia merkityksiä, jolloin ne voivat ilmetä joko jäänteinä tai tottumuksina. Yhtälailla työn sukupolven jäsenille mennyt on osa heidän kehollisia tapojaan. Tilasidonnaisten käytäntöjen kautta he pitävät yllä omaa elämäntapaansa ja tuottavat omannäköistään arkea ja arjen kaupunkia.

Tapa hahmottaa tilaa ei näin ollen täysin sulaudu yhteiskunnan muutokseen. Monien kirjoituksissa ilmeni ulkoisen ja sisäisen todellisuuden välinen ristiriita: nykyinen kaupunkiympäristö ei kohtaa vanhimman sukupolven mielenmaisemaa. Menneisyys voidaan tulkita identiteettipolitiikan välineenä, jolloin muistin näkyväksi tuleminen voi olla merkki esittäjän tai esittäjien sosiaalisen järjestyksen horjumisesta (Pehkonen 2005: 162). Toisaalta voimakas suhde menneeseen arjen paikkasuhteessa voi ilmentää myös työn sukupolven jäsenten halua pitää yllä omaa sosiaalista järjestystään ja identiteettiään. Kun vanhukset käyttävät kaupunkitilaa ja sen paikkoja, he ovat yhteydessä heille tärkeiksi muodostuneisiin asioihin. Esimerkiksi läheinen suhde luonnonympäristöön, ja sen keskeisyys tilankäytössä, ei ponnista nykyisyyden pohjalta. Kysymys on heidän sielunmaisemastaan ja elämänculun kautta muodostuneesta luontosuhteesta. Henkilökohtaisesti ja kollektiivisesti eletty elämä on näkymättömästi läsnä paikoissa ja arjessa. Mennyt ja nykyisyys eivät ole selvärajaisia päällekkäisiä kerroksia, sillä arkisessa toimintaympäristössä ne käyvät jatkuvaa dialogia keskenään. Aika onkin jatkuvasti läsnä sekä elämänvirrassa että paikan kokemisessa.

5.2.2 Lapsuuden arjen paikat

Jos menneen ja nykyisyyden välillä vallitsee vuoropuhelu, niin voidaan kysyä, kuinka menneistä arjen paikoista puhutaan. Työn sukupolvella tähän kytkeytyvä kerronta nousi lapsuuden ja varhaisnuoruuden tilan käytöstä. Arjen paikka-kuvausten suhteen kyse on toisesta aikatilallisesta tasosta. Tähän viittanneet il-

maisut ilmenivät edellistä tasoa vahvempina. Koska vanhusten kertomukset sijoittuivat menneeseen aikaan, myös Joensuu ja sen paikat näyttäytyivät tavanomaista poikkeavammissa valossa. Oleellista näissä kuvauksissa oli paikkojen ja niihin kytkeytyneiden käytäntöjen tärkeys ihmisille itselleen. Kertomukset nivoutuivatkin vahvasti kirjoittajan omaan henkilökohtaiseen kokemusmaailmaan ja hänen kehollisiin käytäntöihinsä.

Työn sukupolven kuvaukset lapsuuden ja varhaisnuoruuden tilankäytöstä ja arjen paikoista voidaan jakaa kolmeen eri kategoriaan. Näistä ensimmäisessä kyse oli koulumatkoista. Tämä ei tarkoittanut yksinomaan päivittäistä siirtymistä koulun ja kodin välillä, sillä kouluun, erityisesti oppikouluun, meno merkitsi muuttoa Joensuuhun ja siten tutun maalaismaisen ympäristön taakse jättämistä. Koulunkäyntiin sisältyivät näin ollen myös lukuisat elämän eri osa-alueet: köyhyys, puute, asuminen vieraassa paikassa ja pitkät poissaolot kotoa.

Paikkasuhteen kannalta kyse oli tutun ja tuntemattoman kohtaamisesta (ks. Birkeland 1999; 2005; Lehtinen 2006b). Tässä rajankäynnissä koulumatkat ja koulunkäynti edustivat uuden jäsentämistä ja paikan tutuksi tekemistä. Käytännössä tämä ilmeni kahdella tapaa. Ensinnäkin kertomuksista välittyi ajoittain jopa pelonsekainen jännitys kaupunkiin saapumisesta. Tämänkaltaiset toteamukset olivat leimallisia Joensuun ulkopuolelta tulleilta, joille koulumatkat olivat monesti hankalia ja vaiherikkaita. Sitä vastoin Joensuussa asuvien puhetta leimasi lähinnä uteliaisuus ja mielenkiinto erilaisia paikkoja kohtaan. Heille kouluun meno ei ollut yhtä vaivalloista eikä se sisältänyt vastaavanlaista poissaoloa kotipiiristä. Molempien kohdalla koulumatkan kuvaus oli kuitenkin osittain seikkailumainen kertomus. Kirjoittajat kertoivatkin erilaisista koulumatkalla eteen tulleista esteistä ja vaaroista sekä tavoista selvitä niistä. Näiden myötä hahmottui myös käsitys kaupunkitilasta.

Aamuisin oli käveltävä kaksi kilometriä metsäistä taivalta pysäkillle, jota ei enää ole olemassakaan, sitten junalla Joensuuhun ja sieltä yli siltojen ja monia katuja pitkin kouluun. Alussa äitini tuli avuksi. En millään olisi hallinnut heti kaikkia matkan mutkia. Hän kulki kaksi viikkoa uskollisesti kanssani kouluun ja takaisin päästäkseni pahimmasta kaupunkimöröstä, pelosta, jännityksestä ja ennen kaikkea oppiakseni kulkemaan tuon matkan yksin. (66. Nainen, synt.1935. JPA. Joensuun paikat. JpaS 748–757. 2002.)

... koulumatkaa kertyi päivittäin noin 6 kilometriä (4 x 1,5km). Matka kuljettiin jalan. Poikkeuksiakin oli. Hiihtopäivinä hiihdettiin kouluun. ... Oli suorastaan kiva hiihtää koivurivin ja talojen välistä lumipenkkää myöten ... Muuten hiihto sujui hyvin jalkakäytävällä tai ajotiellä ... Autoliikenne oli 30-luvulla nykyiseen verrattuna hyvin vähäistä. (50. Mies, synt. 1922. JPA. Joensuun paikat. JpaS 697–700. 2002.)

Lapsuuden ja varhaisnuoruuden arkeen ja tilankäyttöön kuuluivat hiihto, luistelu ja erilaiset leikit. Monille erityisesti hiihto oli keskeinen osa päivittäistä liikkumista; sen myötä ei yksinomaan siirrytty paikasta toiseen vaan luotiin suhdetta paikkoihin. Huomioitavaa oli tämän teeman sukupuolittuneisuus: miehet puhuivat naisia useammin vapaa-ajasta ja sen vietosta, kun taas naisilla painotus oli enemmänkin työn teossa. Tämä ei tarkoita miesten pienempää roolia työelämässä. Kenties kysymys on lähinnä siitä, millä tavoin eri sukupuolten roolit jakautuivat arjessa (vrt. Mowl ym. 2000). Jos siis naisten tila on sitoutunut kotiin, kuten edellä olen todennut, miesten paikat ovat julkisessa tilassa. Joka tapauksessa arki ja arjen paikat tulevat todeksi tekemisen kautta; tässä yhteydessä ne muodostuvat ymmärrettäväksi ja sanoin kuvattavaksi juuri hiihdon, luistelun ja leikkien avulla.

Harrastimme luistelua ja hiihtoa. Varhaisin luistelukokemukseni on Pielisjoen jäältä, johon oli jäädytetty luistinrata rantapuiston kohdalle aika kauas rannasta. ... Hiihtämässä kävimme Kukkosensaareissa, Siilaisella ja Marjosärkällä, josta palattiin joskus sukset katkenneina ja itku silmässä. (50. Mies, synt. 1922. JPA. Joensuun paikat. JpaS 697–700. 2002.)

Menneet arjen paikat ilmentyivät työn sukupolven kirjoituksissa myös suhteena Pielisjokeen. Kysymys oli kahdesta teemasta, joiden myötä arkinen toimintatila muodostui. Ensimmäinen näistä kytkeytyi kalastukseen ja ravustukseen. Kuten edellisenkin kategorian kohdalla, tässä yhteydessä kertojina olivat useimmiten miehet. Tämä ei näkynyt pelkästään yksittäisinä huomautuksina, sillä teksteistä oli luettavissa ajoittain tarkkoja kuvauksia kalaretkistä ja ravustamisesta sekä niihin liittyvistä pyyntitavoista. Lapsuuden ja varhaisnuoruuden Pielisjoki oli nimenomaan paikka, jonka äärellä vietettiin aikaa ja toimittiin. Toi-nen teemoista liittyi Pielisjoen yli kulkeneeseen ja ihmisiä rannalta toiselle vieneeseen ylisoutajaan. Tässä yhteydessä korostui usein vertailu menneen ja nykyisyyden välillä, minkä vuoksi kertomuksissa muisteltiin aikaa, jolloin Pielisjoen ylikulkevaa Suvantosiltaa ei ollut vielä olemassa.

Aluetta ei ollut aidattu vaan sinne pääsi aivan vapaasti. Sitä paitsi sahan rannasta oli järjestetty joen yli soutaja, joka pientä maksua vastaan vei ihmiset joen toiselle rannalle. Talvisin joen yli tehtiin pitkälle ulottuva ponttonisilta ja lopun hoitikin sitten luonto joen jäädyttämällä. (88. Mies, synt. 1930. JPA. Joensuun paikat. JpaS 1672–1691. 2002.)

Enää ei ole ylisoutajaa. Suvantosiltaa pitkin kuljetaan autoilla, polkupyörillä, kävellen ja rullaluistimilla. (45. Nainen, synt. 1934. JPA. Joensuun paikat. JpaS 618–633. 2002.)

Kuva 6: Näkymä Suvantosillalta. (kuva: Jussi Semi (2009))

Tähän ja edellisiin teemoihin liittyen esille nousee kysymys sukupolvisuuden merkityksestä. Riikonen (1997: 183) on todennut, kuinka paikallisyhteisöissä sukupolvien jäsenet muodostavat pieniä tekstuaalisia yhteisöjä, missä yhteinen ymmärrys ja tulkinta omasta asuinalueesta, sen historiasta ja nykytilasta sitovat jäsenet toisiinsa. Vaikka Joensuu ei ole samassa suhteessa paikallisyhteisö, kuten Riikosen (1995a; 1995b; 1997) kuvaama Oulun Koskenkylä, vastaavalla tavalla myös vanhimman sukupolven joensuulaiset ovat sidoksissa toisiinsa yhtäläisen ymmärryksensä ja tulkintansa kautta. Kaupunkitilassa olevat ajallisuudet ovat kiteytyneinä ihmisten omaan elämänhistoriaan ja yhteiskunnallisiin muutoksiin sekä niiden kautta muodostuneisiin tulkintoihin. Kaupunkimaisemaa ei sen vuoksi voida käsittää yksitasoisena muodostelmana, sillä tekstuaalisina yhteisöinä sukupolvet representoivat sitä eri tavoin (Ripmeester 1994: 108). Niinpä

kuvaukset menneistä arjen paikoista ovat monelle nuoremman sukupolven jäsenelle pelkkiä tarinoita tai sanoja paperilla; ne eivät ole omakohtaisesti koettuja eivätkä siten osa henkilökohtaista kokemusmaailmaa.

Me olimme Pyhäselällä aina kun siihen vain oli mahdollisuus. Me kalasimme pitkällä siimalla, verkkoja ei ollut. ... Saari oli mukava sen puoleen, että sen rannoilta saattoi onkia. (88. Mies, synt. 1930. JPA. Joensuun paikat. JpaS 1672–1691. 2002.)

Kalastus ja ravustus kuuluivat jokakesäisiin puuhiin Linnunlahden poikien elämässä. Rannoiltakin kaloja narrattiin, mutta useimmiten tehtiin kalareissuja veneellä Kukkosensaareen, Noljakan saariin tai Rappeikollekin, josta nosteltiin pohjaongella isoja körmyniskaisia ahvenia. (50. Mies, synt. 1922. JPA. Joensuun paikat. JpaS 697–700. 2002.)

50-luvulla jokea voi ylittää myös ylisoutajan veneessä. Se oli kesällä mukavaa, terva tuoksui veneestä, soutaja jutteli mukavia ja pieni korvaus maksettiin soutajan känsäiseen kouraan. Äkkiä joutui matka rannalta toiselle [ylisoutajan soutamana], eikä silloin kiireitä ollut kellään. ... Talvis-aikaan kuljettiin joen yli jäätä myöten. Kovasti odotettiin pakkasia, että joki jäätyy niin että kantaa kulkijat. (37. Nainen, synt. 1937. JPA. Joensuun paikat. JpaS 382–393. 2002.)

Ennen kuin Suvantosilta valmistui, oli Penttilän puolelta Matkustajastaman lähellä mahdollisuus päästä venekyydissä. Ylisoutajalta sai kuljetuksen pientä maksua vastaan. Yleensä veneessä oli monta matkustajaa. Aurinkoisina päivinä se oli nautinto, kuten aina vesillä olo. (45. Nainen, synt. 1934. JPA. Joensuun paikat. JpaS 618–633. 2002.)

Mistä työn sukupolven lapsuuden ja varhaisnuoruuden tilankäyttöön nivoutuvissa kuvauksissa sitten on loppujen lopuksi kyse? Derrida (1995: 116) puhuu khora-käsitteen yhteydessä lapsuuden aikaisiin tapahtumiin yhdistyvistä ajatomasta "alkuperäisyyden vahasta". Kysymys on monelta osin kielettömistä muistoista ja tunteista, jotka ovat kaiverrettuina ihmisen minuuteen. Khoralle ei näin ollen voida antaa selvää muotoa eikä Derridan kuvaamiin alkuperäisyyden piirtoihin voida myöskään täysin palata (ks. Kuusisto-Arponen 2007: 7). Siksi menneet tunteet ja muistot eivät koskaan ole samanlaisia kuin ne olivat aktuaalisuudessaan. Derridan näkemystä soveltaen tämä tarkoittaa kielettömien paikan hetkien muotoutumista epäsuorien ja välitteisten vaikutelmien varaan. Kun työn sukupolven jäsenet puhuvat menneisyyden arjen toimintatiloista, he pyrkivät jäsentämään kielellisesti sitä, mitä ei täysin ja tyhjentävästi voida sanoil ilmaista. Edellä kerrottujen lapsuuden ja varhaisnuoruuden toimintojen kuvausten avulla vanhukset voivat yrittää jäsentää menneitä kielettömiä hetkiä. Kuten

Kuusisto-Arponen (2007: 7) huomauttaa, khoraa ei voida koskaan saavuttaa täysin. Tunnemuistot hänen mukaansa ainoastaan ilmentävät eläviä muistoja. Niinpä työn sukupolven kertomukset menneistä arjen paikoista tarjoavat vain vajavaisen välähdyksen kadotetuista hetkistä ja koetuista tilanteista. Tarinat eivät koskaan voi täysin kertoa heidän tuntemuksiaan, vaikka ne voivat kyllä ilmaista sitä, mikä heille on ollut keskeistä.

Voidaan puhua paikasta ilman muotoa eli puolittaisesta paikasta. Työn sukupolven jäsenillä on vahvat mielikuvat menneistä arjen paikoista, mutta niiden yhteys tämän hetkisiin fyysisiin paikkoihin voi olla heikko. (ks. Derrida 1995: 116; Kymäläinen 2006: 213–214.) Samalla se tarkoittaa myös sitä, ettei Joensuu sellaisena kuin se tällä hetkellä ilmenee ole sama kuin muistojen paikka (ks. Kymäläinen 2006: 214). Arjen paikkakuvaukset eivät näin ollen rakennu yksinomaan nykyisyyden varaan. Paikkojen kautta menneisyys ja nykyisyys koetaankin usein rinnakkain sekä myös toisiinsa sekoittuneena (Forselles-Riska 2006: 219). Toisaalta on myös ymmärrettävä, ettei menneisiin aikatilallisuuksiin ole mahdollista konkreettisesti palata (Massey 2005: 124). Paluu on mahdollista vain muistoissa ja niiden kielellisessä kerronnassa.

5.2.3 Kaukana kavala kaupunki

Työn sukupolven suhde luontoon ja luonnonympäristöön välittyi sekä menneisyyteen että nykyisyyteen viittaavissa arjen paikkakuvauksissa. Työn sukupolven jäsenten arjessa luonnolla on lähes täysin erilainen rooli verrattuna esimerkiksi kaikkein nuorimpaan sukupolveen. Se ei ilmene yksinomaan ajattelutavoissa vaan myös tavoissa käyttää kaupunkitilaa. Kuten edellä on käynyt jo ilmi, monelle Pielisjoella on ollut tärkeä osa elämässä. Sen merkitys on rakentunut vapaa-ajan ohella myös työn puitteissa, minkä vuoksi työn sukupolvi jäsentää jokea sekä laivojen kulkureittinä että työn teon mahdollistajana. Yleisesti ottaen joesta ei puhuta erikoisena, uniikkina asiana, vaan lähinnä se nähdään kiinteänä osana arkea ja elämänkulkua. Osalle Pielisjoki onkin ollut keskeisessä roolissa elannonhankkimisen kannalta.

Mitä joki minulle merkitsee? ... Olen syntynyt sen rannoille –30 aivan veden rajaan. Tulvakesänä vesi tuli meillä eteiseen saakka. Ranta oli meidän lasten leikkipaikka ja olohuone. Vietimme siellä päivät aamusta iltaan. Variksensaappaat ainoina kenkinä. Rannalla saimme olla vapaasti, koska olimme oppineet uimaan ehkäpä kohdussa äidin! ... Tuosta lapsuudesta saakka joki on ollut minulle se paikka, missä olen viihtynyt ja viettänyt aikaani ehkäpä joskus liiankin paljon ja viihdyn siellä vieläkin eläkeiänään. ... Joki on tarjonnut utralaisille leipää, jos ei kovin leveää. Itsekin aloitin kämpppäpoikana ja hakavarsien vuolijana jo 13 vuotiaana. ... Rakas jokeni tarjosi työtä parhaimmillaan –40-50 luvulla sadoille miehille ja naisille, opiskelijoille ja lapsille silloin kun miehet olivat sodassa. Itsekin tein

yövuoroja 14 vuotiaana. (2. Mies, synt. 1930. JPA. Joensuun paikat. JpaS 14–16. 2002.)

Paikkakokemusta ei voida erottaa luontokokemuksesta. Siksi esimerkiksi kaupunki ei ole paikka, joka olisi jossain suhteessa eristyksissä luonnosta (ks. Heynen, Kaika & Swyngedouw 2006). Ihmisten luontokäsitys vaikuttaa kaupunkikäsitykseen ja siten myös tapaan käyttää kaupunkitilaa. Vaikka luonto kohdataan monin eri tavoin, suhde ei ole yksinomaan yhdensuuntainen. Sosiaaliseseen elämään ja kokemukseen kaupungista vaikuttavat myös muut toimijat kuin ihmiset (Braun 2004: 273).

Nigel Thriftin (2000) mukaan kulttuuriset mallit tulevat ilmi tiedostamattomina kehon toimintoina ja liikeratoina, mikä samalla kertoo yksilöiden ja yhteisöjen luontosuhteesta (ks. myös Lehtinen 2005b: 25). Tapa liikkua kaupunkitilassa on sidoksissa yksilölliseen ja kollektiiviseen käsitykseen luonnosta. Työn sukupolven jäsenten luontosuhdetta voidaan kuvata läheiseksi ja monella tapaa ”katkeamattomaksi”. Tällä en kuitenkaan tarkoita sitä, että he olisivat jossain muodossa ”lähempänä” luontoa kuin nuoremmat henkilöt (vrt. Lähde 2005: 32). Pikemminkin kyse on siitä, ettei luonnonympäristöä koeta missään suhteessa vieraana. Tämä ilmeni kirjoituksissa kuvauksina, joissa korostettiin luonnon ja sen olosuhteiden nautinnollisuutta ja rikkautta. Niistä puhuttiin positiiviseen sävyyn, minkä vuoksi niitä ei pidetty riskitekijöinä arkisessa toimintaympäristössä. Kertomuksista puuttui elämyksellisyyteen viittaavat käsitteet ja lausumat, jolloin luontoa ei myöskään nostettu ainutlaatuihin asemaan. Vaikka teksteissä saattoi ajoittain esiintyä kuvauksia esimerkiksi joen vaarallisuudesta, luonnon-olosuhteita sinällään ei tulkittu uhkaavina etenäkään suhteessa omaan arkiseen liikkumiseen. Käytännössä tämä näkyi hakeutumisena kaupungin viheralueille ja läheisiin metsiin kaupunkikeskustan sijasta. Luonnon läheisyys ilmentääkin heidän tapaansa tuottaa kaupunkitilaa arjen rutiinien kautta. Kysymys ei ole yksinomaan reiteistä ja rytmeistä vaan myös kehollisesta performanssista.

Jokisuun luonto hymyili välillä lempeästi auringonpaisteessa, välillä taas ujelsi uljaasti tuulenvihureina nostaen lakkapäälaineita avoveden aikaan ja paiskoen lumikiteitä vasten naamaa talvikelissä. Kaikki tuo oli yhtä nauttittavaa, jopa sumuinen sadeseinämäkin joinain aamuina. Aina on ollut upeaa solouttaa aironlavat pikkupyörteinä virtaavaan veteen tai survaista sauvat lumen peittämään jääkuoreen. (3. Mies, synt. 1934. JPA. Joensuun paikat. JpaS 19–24. 2002.)

Kesäisin on erityisen kaunista ylittää joki ja nähdä kaunis luonto ja virtaava vesi sekä Pielisen linna ja Ilosaari siltojen puolella välissä. ... Kaunis reitti kaikkina vuodenaikoina. Talvella puut huurtuivat herkästi kun koskesta nousi kosteaa huurua ... Länsisilta on avattava, joten auki ollessa liikenne sillalla keskeytyy ja isommat laivat lasketaan menemään jokea

eteenpäin. Laivat ovat joko tukkeja kuljettavia tai pienehköjä matkustajalaivoja, jotka ovat risteilyllä. (37. Nainen, synt. 1937. JPA. Joensuun paikat. JpaS 382–393. 2002.)

Kehon toiminnot yhtäaikaaisesti myös luovat tietynlaista kokemusta. Thrift (2000: 46) käyttää artikkelissaan esimerkkinä kävelyä, joka 1800-luvulla tuotti uudenlaisen luontokokemuksen. Hän ei viittaa sillä tarkoituksenomaiseen liikumiseen paikasta toiseen vaan kävelyyn sen itsensä takia. Kun kävelystä tuli Thriftin mukaan luonnollinen toimintatapa, se alkoi saada terapeuttisia sävyjä ja samalla merkitä yksilöille kiinteämpää yhteyttä luontoon.

Joensuulaisten vanhuksien luonnonympäristön käyttötapa voidaan tulkita myös tätä taustaa vasten. Heidän kehollinen performanssinsa ei pelkästään vaikuta ympäristön luonteeseen, sillä keholliset aktit myös tuottavat määrätynlaisen kokemuksen. Kyse ei kuitenkaan ole pelkästään uuden muodostumisesta, koska kehollinen toiminta uusintaa heidän luontokäsitystään. Käsityksemme jostakin toiminnasta vahvistuu sen mukaan, millainen vaikutus sillä on kehoomme: hikoilu, sydämen syke ja lihasten suorituskyky määrittävät ja tuottavat vaikutelmiamme (Thrift 2000: 47). Niinpä esimerkiksi melonta virtaavassa vedessä ja mustikoiden keruu kaupunkikeskustan läheisyydessä rakentavat kokemusta kaupungista. Kehon liikeradat ja toiminnot jäsentävät ympäristösuhdetta, mutta samanaikaisesti jokainen teko tai tekemättä jättäminen muokkaa tilojen ja paikkojen luonnetta. Jos yksikään vanhus ei keräisi kaupunkikeskustan läheisiltä metsäalueilta marjoja, keräisikö niitä sieltä kukaan, ja jos heidän arkiset reittinsä eivät veisi heitä viheralueille, kuinka paljon muuttuisi kaupungin luonne. Vaikka vanhimman sukupolven jäsenistä harvat liikkuvat iltaisin kaupunkikeskustoissa ja ajallisesti suhteellisen pienen osan kotinsa ulkopuolella, heidän kadotessaan lopullisesti ulkotiloista muuttuisivat myös monet paikat.

Syyskesällä ja syksyllä ajelen ympäristön marja- ja sienipaikoilla. Kymmenen kilometrin säteellä löytyy talteen otettavaa, mutta ei siellä metsässä näy koskaan muita kuin vanhoja eläkeläisiä, vaikka työttömät valittavat nälkänsä. Iloitsen jokaisesta metsäretkestäni, kun pääsen sinne omin avuin. (45. Nainen, synt. 1934. JPA. Joensuun paikat. JpaS 618–633. 2002.)

Luonto ei yksinomaan kirjoita meidän olemassaolomme (Thrift 2000: 47), sillä omien kulttuuristen mallien kautta me myös luomme käsitystämme luonnosta. Työn sukupolven sijoittuminen suomalaisen yhteiskunnan historialliseen jatkumoon on täysin erilainen kuin nuoremmilla sukupolvilla. Vaikka sukupolvi ei ole konkreettinen ryhmä, kuten perhe, laho tai heimo (Mannheimin 1952: 288–289), sen yhteisöllinen olemus ilmenee myös luontosuhteen muodossa. Koska sen jäsenillä on samankaltaiset kokemukset samoista yhteiskunnallisista tapahtumista omaan elämänkulkuunsa nähden, heidän käsityksensä luonnosta avau-

tuu eri tavoin suhteessa muihin sukupolviin. Sen myötä muotoutuvat luonnosta tehtävät tulkinnat, jotka samalla ohjaavat arkista paikkasuhdetta. Vanhuksille luonto ei ole ainutlaatuisista ja ”tuolla jossain” vaan oleellinen osa heitä, heidän arkipäiväistä elämää ja sen paikkoja.

5.3 POISPYYYHITYT KOKEMUKSET

Paikka ja paikkakokemus eivät palaudu yksinomaan virtoihin, risteymiin ja kohtaamisiin, kuten Massey (2005) väittää. Työn sukupolven kaipausta menneeseen ja heidän muistelujaan voisi masseylaisittain syyttää pelkäksi nostalgiaksi, jolla ei ole mitään tekemistä paikan jatkuvasti muuttuvan luonteen kanssa. Ihmisten kaipausta on kuitenkin tarpeetonta asettaa vastakkain tilallisen muutoksen kanssa, sillä tuskinpa esimerkiksi edes kirjoituskilpailuun osallistuneet henkilöt kuvittelevat konkreettisesti pääsevänsä tai palaavansa menneisiin aikatilallisuuksiin. Pikemminkin kysymys kuuluu, kuinka ihmisten elämänhistoriasta ponnistavat kokemukset huomioidaan ja miten ne otetaan osaksi paikan tulkintaa. Eletyt paikat eivät ole mitä tahansa paikkoja; niiden biografisen luonteen vuoksi ne ovat aina osa ihmistä ja hänen tajuntaansa (Karjalainen 2008: 17).

Kaupunkitilan muutokset ovat vaikuttaneet työn sukupolven tapaan jäsentää Joensuuta ja sen paikkoja. Kysymys oli monelta osin siitä, missä suhteessa ja millä tavoin muutokset koetaan omaan elämään ja elämänhistoriaan nähden. Keskeistä kertomuksissa oli kokemus oman elämän hukkumisesta muutoksen keskellä.

Työn sukupolven jäsenet kuvasivat teksteissään monesti sekä yhteiskunnan yleistä että sen tilallista muutosta. Tämä ilmeni kuvauksina paikkojen katoamisesta ja niiden luonteen vaihtumisesta. Joensuussa 1960-luvulta alkanut puukaupungin purku, kaupungin laajentuminen ja paikkojen katoaminen tulivat esille monissa teksteissä joko suoraan tai epäsuoraan. Muutos ei siis useinkaan ollut pelkkää abstraktilla tasolla tapahtuvaa vaan se konkretisoitui ihmisten elämässä ja heidän arjessaan. Jotta muutos voitaisiin ymmärtää ja havaita, on sen sitouduttava paikkoihin ja siten nivouduttava osaksi arkista toimintaympäristöä.

Joskus aikoinaan asunnot ovat olleet hyvät, ainakin tarkoitus on ollut hyvä mutta nykyisin aika on ajanut niistä ohi. Ympäristö on tumpattu liian täyteen kaikenlaista. Parkkipaikat, grillit, kapakka ja liikenne ovat tehneet alueesta meluisan ja rauhattoman. (8. Nainen, synt. 1930. JPA. Joensuun paikat. JpaS 78–81. 2002.)

Vanhukset eivät kuitenkaan puhu muutoksesta katkeraan sävyyn. Heille se ilmenee pikemminkin menneen kaihona ja sen kaipauksena. Tämä konkretisoi-

tui muutamissa kirjoituksissa kaipuun sävyttäminä kuvauksina, joissa kohteena oli 1960-luvulla purettu vanha kauppahalli. Sen ohella puhuttiin myös luonnonympäristön ja vanhojen puutalojen katoamisesta. Kaupunkiympäristön muuttuessa myös maaseutumainen elämäntapa sekä kova työ ja uurastus muuttivat muotoaan. Kun tiet peittivät lähdekaivot ja rantaniityt, paikkojen katoamisen ohella käyttövesi alkoi tulla vesihanoista. Vaikka elämä monin osin helpotui, ympäristön muutos kadotti tärkeiksi muodostuneita kohteita.

Vaikka kirjoitusten perusteella monet ymmärtävät muutoksen vääjäämättömyyden ja takaisin paluun mahdottomuuden, muutosta ei kuitenkaan automaattisesti hyväksytty. Menneitä ja kadonneita paikkoja voidaan kyllä kaivata, mutta se ei ole missään suhteessa yhteneväinen sen kanssa, että työn sukupolven jäsenet olisivat erityisesti kaikkea muutosta vastaan. Lähinnä pitäisi kysyä sen perään, kuinka tilallinen muutos loppujen lopuksi tapahtuu ja voidaanko samassa yhteydessä puhua oikeudenmukaisuudesta.

Olen iloinen, että joitakin alueita säilytetään entisenlaisina, ainakin osittain, ... pyöräillessäni ja lenkkeillessäni iloitsen vanhempien puutalojen uudelleen asumisesta ja pihojen kunnostamisesta. Vanhalla on vanhan ajatukset. Kyllä uusikin voi olla kaunista, jos sulautuu vanhaan. Niin kuin vanhat rakennukset väistyvät uuden tieltä, myös meidän vanhojen on aika siirtyä nuorten tieltä toivoen kuitenkin heidän pitävän mielessään ja ympäristössään jotain vanhaa – aarteenaan. (45. Nainen, synt. 1934. JPA. Joensuun paikat. JpaS 618–633. 2002.)

Viidenkymmenen vuoden aikana on ruutukaava-alue kokenut monenlaisia muutoksia. ... Tuntuu, että enempi olisi pitänyt säilyttää vanhaa, koska sen arvo olisi vain kasvanut. Joensuulaisten ihana vanha kauppahalli olisi saanut säilyä – sitä me nyt suremme. (37. Nainen, synt. 1937. JPA. Joensuun paikat. JpaS 382–393. 2002.)

Todella harmi, että joensuulaiset purkivat vanhan, arvokkaan ja kauniin Kauppahallin. Muistan, kun sain ostaa ensimmäisen jäätelön, joka oli aniliinipunainen ja aika vetinen. (66. Nainen, synt. 1935. JPA. Joensuun paikat. JpaS 748–757. 2002.)

Mäntylänkadun oikealla puolen oli taloja enemmän, luulisin että 20–25. Nykyäänhän näistä taloista ei ole ainuttakaan jäljellä. Tietoisesti olen käyttänyt nimitystä Mäntylänkatu koska se muistini mukaan oli nimenomaa katu eikä tie, kuten sitä nyt nimitetään. (88. Mies, synt. 1930. JPA. Joensuun paikat. JpaS 1672–1691. 2002.)

Kuva 7: Kauppahalli (kuva: Jussi Semi (2009))

Miksi vanhukset päätyvät kirjoittamaan Joensuun kadonneista paikoista kaipauksen säestämänä? Vanhan ja menneen kaipuussa oli keskeistä kadonneiden ja muuttuneiden paikkojen suhde heidän elämänsä ja elämänsä historiaansa. Toisin sanoen paikoista puhuttiin usein vain siinä kontekstissa, jossa niiden merkityksellisyys oli osa heitä ja heidän elämäänsä. Siksi voidaan myös väittää, etteivät tilaratkaisut ole huomioineet vanhimman sukupolven elettyä elämää ja heidän kokemuksiaan. Lefebvrelle (1991: 306–313) erilaisten suunnittelijoiden, arkkitehtien ja byrokraattien abstrakti tila on räikeässä ristiriidassa elettyyn tilaan nähden. Hänen mukaansa abstrakti tila kietoo itseensä vallan diskurssin ja byrokratian puhtaan tiedon. Lefebvre huomauttaa, ettei se yksinomaan kadota elettyä kokemusta vaan murskaa alleen kehon ja kehollisuuden. Redusoinnin kautta tila tuotetaan latteana ja yksitasoisena pintana. Osa kirjoittajista korostikin, kuinka kehitys ”hautasi” alleen kaiken vanhan. Kun näin tapahtui, merkitsi se samalla myös eletyn kokemuksen mitätöimistä ja uuden trauman syntymistä.

Onhan se Joensuu-kuva muuttunut näinä vuosina mitä minäkin olen täällä asunut ja vaikuttanut v:sta 1954 syksystä lähtien, -syksyllä tulee 48 vuotta. Eihän se yksityisen ihmisen elämä tässä kirjossa paljontaan näy, - olet lapset synnyttänyt, kasvattanut, kouluttanut, rakentanut talon ja istuttanut omenapuut (vaikka olen monenkin talon rakentamisessa ollut mukana, niin sekään ei ole patsaan arvoinen!), vaikka olet verosi ja vastik-

keesi kaupungille maksanut, ei se näy missään silloin. Paitsi jos olisit ne jättänyt hoitamatta, olisit ainakin ulosottomiehen kirjoissa. (6. Nainen, synt. 1922. JPA. Joensuun paikat. JpaS 43–48. 2002)

Yhteiskunnan tilaratkaisut eivät aina sovi yhteen kokemusten ja tärkeiksi muodostuneiden asioiden kanssa. Itseä koskeviin asioihin ei pystytty vaikuttamaan ja osittain sen vuoksi arkinen kaupunkiympäristö muuttuu yhä vieraammaksi paikaksi. Työn sukupolven jäsenet korostivatkin kirjoituksissaan tiettyjen rakennusten ja paikkojen tärkeyttä heille itselleen. Niistä puhuttiin yleensä nostalgiseen sävyyn, minkä nojalla usein pohdittiin niiden säilyttämistä. Tämä ei kuitenkaan tarkoittanut kaiken pitämistä entisellään. He ymmärsivät kaupunkitilan ja yhteiskunnan muuttumisen vääjäämättömyyden ja tärkeyden, mutta kuitenkin näkivät, ettei kaikkea vanhaa ole syytä hävittää. Joidenkin mielestä olisi tärkeää miettiä, mikä on säilyttämisen arvoista ja mikä ei.

Kaipauksen ohella keskeiseen aseman nousivat kuvaukset menneisyydestä ja siihen nivoutuvat kertomukset paikkojen muutoksesta. Tietyt paikat olivat työn sukupolven jäsenille keskeinen osa minuutta, minkä vuoksi niiden muuttuminen voidaan tulkita henkilökohtaisena asiana. Muutoksen kautta nousi esiin myös vanhuksien erilainen asema suhteessa muihin sukupolviin. Lefebvre (1991: 220) puhuu monumentaalisen tilan keskeisyydestä ihmisille. Hänen mukaansa sen kautta yksilöllä on mahdollisuus saavuttaa mielikuva omasta jäsennytydestään yhteiskunnassa. Monumentaalinen tila toimiikin kollektiivisena peilinä.

Erilaiset rakennukset ja paikat ilmenivät vanhimman sukupolven jäsenille muistuttajina heidän asemastaan yhteiskunnan historiallisessa jatkumossa. Kun vanhoja rakennuksia ja paikkoja hävitetään, tarkoittaa se samalla myös muistojen ja kokemusten poispyyhkimistä. Sen myötä myös oma elämä hukkuu kaupunkiympäristön muutoksen keskellä. Homogeeninen rakennettu ympäristö ei tuota tasa-arvoista asemaa eri sukupolville. Paikkojen muutoksen myötä arkinen kaupunkiympäristö alkaa muotoutua osittain vieraana paikkana. Kulttuuriset ja yhteiskunnalliset muutokset eivät siis ole irrallaan tilasta vaan ennen kaikkea ne tulevat ilmi tilassa ja sen paikoissa. Sukupolville syntyy siten erilainen suhde kaupunkiin ja kokemus kaupungista.

Historialliset ja yhteiskunnalliset murrokset ovat tilasidonnaisia tapahtumia. Ne tapahtuvat aina tilassa ja samalla jättävät jälkensä paikkoihin. Voisi siis väittää vanhuksien sukupolviaseman tulevan todeksi vasta muutoksien kautta, jolloin sukupolviasema ei ole ikuisesti samana pysyvä vaan jatkuvasti liikkeessä ja alati määriteltävänä. Koska työn sukupolven kokemusmaailma ponnistaa menneestä käsin, ensisijaiseksi kysymykseksi nousee heidän kokemusmaailmansa huomioonottaminen kaupunkisuunnittelussa. Kokemus omasta mahdollisuudesta vaikuttaa tapahtumien kulkuun ja ympäristön muutokseen avaisi oven toisenlaiselle sukupolvikokemukselle, joka ei olisi sidoksissa pelkästään men-

neisiin paikkoihin. Positiivinen paikkakokemus voi rakentua myös tästä hetkestä käsin.

Näinä vuosina, jolloin olen elänyt Joensuussa, on tämä puoli Joensuuta tullut enemmän tutuksi. Ympäristö on muotoutunut aivan toiseksi kuin v. 1957, tai –61, jolloin muutimme Näädänselälle. Poistuneet ovat meijerin ja Torniaisenpellot, joissa oli vuokrattavia kasvimaita, meilläkin oli monia vuosia omavarainen perunatalous, mieheni kasvatti niitä ja muitakin juureksia. Nyt niillä aikeilla on Niinivaaran ostoskeskukset, terveysasema, kirjasto, päiväkot. Aivan äskettäin nousi samaan sumppuun asuinkerrostalo. (8. Nainen, synt. 1930. JPA. Joensuun paikat. JpaS 78–81. 2002.)

Tulin aikuiseksi ja muutimme muualle asumaan. Kaupunki kasvoi ja uusia teitä rakennettiin. Rantaniitty jäi tien alle. Kaksi lähdekaivoa, jotka olivat antaneet käyttöveden neljäntoista taloin asukkaille, jäi myös tien alle. Taloihin laitettiin vesijohdot. Lampi alkoi voida huonosti. Monet kasvit hävisivät. (40. Nainen, synt. 1935. JPA. Joensuun paikat. JpaS 444–445. 2002.)

Joensuun kaupunki on kasvun myötä muuttunut valtavasti. On rakennettu uusi silta melkein entisen ylisoutajan paikalle. Vanhan sillan katveesta on purettu Sauna-Kokon talo. Siinä taitaa olla pikku puisto nykyisin. ... Linja-autoaseman on heitetty torin laidasta Rautatieasemalle. Mukulakivikadut ovat muuttuneet sileiksi. Kaupunki on täynnä kerrostaloja, ei vain keskusta, vaan myös uudet esikaupunkialueet (...) joissa satuin asumaan sodan jälkeen. Onneksi Vapaudenpuisto on jäljellä, samoin Antin ahven-suihkulähde, joka ilmestyi sinne minun kouluaikanani. Tori entisellä paikallaan, vaikkakin eri näköisenä. Näinhän on käynyt joka puolella. Ns. kehitys menee eteenpäin, tallaa alleen kaiken vanhan, joka on sen tiellä. Paljon varmaan kaikessa vanhassa on poisheitettävääkin, mutta joskus on hyvä pysähtyä miettimään, että jos siitä löytyisi jotain jollakin tavalla säilytettävää tuleville sukupolville ja hyvä muistaa, että aika kiertää aina ympäri! (66. Nainen, synt. 1935. JPA. Joensuun paikat. JpaS 748–757. 2002.)

Kuva 8: Vapaudenpuisto (kuva: Jussi Semi (2006))

Paikkojen muutosta tulkittiin oman elämänkulun ja siihen liittyvien kokemusten välityksellä. Sen vuoksi kaupungin ja sen paikkojen muutoksessa oli kysymys myös muustakin kuin nostalgisesta paikkasuhteesta. Työn sukupolven jäsenten puhetta menneistä paikoista ja niiden muutoksesta on tulkittava myös identiteetin kautta. Kaupunkitutkija Jaana Nevalainen (2004: 277–278) on omassa väitöskirjassaan osoittanut, kuinka Joensuun kaupunkisuunnittelukysymyksissä eri toimijoilla on epätasa-arvoinen pääsy määrittelypuheen julkiselle näyttämölle. Hänen mukaansa kaupunkikamppailut ovat pohjimmiltaan identiteetikamppailuja, minkä vuoksi ne ovat harvoin ainoastaan tilan muutokseen ja sen määrittämiseen liittyviä kiistoja. Nevalainen viittaakin identiteettien kiinnityskohtien säilyttämiseen, johon suunnittelukysymykset ja -kampailut vahvasti kytkeytyvät. Jonkin tietyn asian vastustus ei tapahdu pelkästään itse vastustuksen tai muutosvastarinnan takia, vaan monesti pyrkimyksenä on suojella kaupunkitilaa identiteettien määrittämisestä vaikuttavilta muutoksilta. Kaupunkisuunnittelu ja fyysiset tilaratkaisut ovatkin ensisijaisessa roolissa siinä, millainen suhde ihmisillä kaupunkiin muodostuu.

Yhteiskunnan käsitteellistetty tila ja siihen yhdistyvät markkinavoimat sekä näiden myötä konkretisoituva materiaallinen ympäristö eivät huomioi kaikkien väestöryhmien kokemuksia ja arkista toimintaympäristöä. Työn sukupolven jäsenet näkivätkin, ettei muutoksen vääjäämättömyydelle voi yksittäinen ihmi-

nen paljoakaan tehdä. Kokemus oman elämän hukkumisesta muutoksen keske-
lä voidaan yleisesti ottaen mieltää myös huolena kotiseudusta. Tämä kertoo sa-
malla julkisen tilan ja sen paikkojen vajavaisesta mukautumisesta työn sukupol-
ven elämään ja elämäntapaan.

Kokemus oman elämän hukkumisesta nostaa esille heidän asemansa kaupun-
kitilan muutoksessa. Tilaratkaisut monesti tuhoavat tärkeitä paikkoja. Tämä ta-
pahtuu suunnittelun vahvana sitoutumisena tuottavuuteen, jolloin pääasiallinen
huomio on markkinoiden toimivuudessa eikä suinkaan yksilöiden kokemuksi-
sa. Samalla muutosprosessi hävittää sitä kollektiivista peiliä, jonka kautta van-
huksilla olisi parempi mahdollisuus määrittää oma paikkansa yhteiskunnassa.
Vanhojen rakennusten, julkisen tilan ja paikkakokemusten kunnioittaminen on
samalla myös vanhimman sukupolven kunnioittamista.

*Jälleen kaupunki kasvaa, ja uusia, paljon varoja kysyviä hankkeita on taas
vireillä ja jopa rakenteillakin. (77. Mies, synt. 1926. JPA. Joensuun pai-
kat. JpaS 1417–1421. 2002.)*

6 Muutoksen sukupolvi

6.1 OLEMISEN MAAPERÄ

Tutkimukseni vanhin sukupolvi oli ainoa ryhmä, joka oli kokenut sota-ajan sekä sitä edeltäneen ja seuranneen puutteen. Heidän kertomuksissaan painottuivat kovan työn teon ja suoranaisten raatamisten kuvaukset, joita taas muiden sukupolvien kohdalla ei samassa mitassa esiintynyt. Siksi puhuessani toiseksi vanhimmaasta sukupolvesta, muutoksen sukupolvesta, huomioni kiinnittyi toisentyyppeihin asioihin. Tällaisia olivat erityisesti kaupunkitilan nopea muutos, lapsuuden paikkojen katoaminen ja yksilön asema osana tätä prosessia. Vaikka josain kohdin heidän tarinoissaan esiintyi samankaltaisuuksia suhteessa työn sukupolveen, kokonaisuudessaan kysymys oli kuitenkin erilaisista jäsentelytavoista.

Muutoksen sukupolven kirjoituksissa muistot ja mielikuvat paikantuivat lapsuuden ajan maaseutuympäristöön. Verrattuna työn sukupolven kuvauksiin oleellista tässä yhteydessä oli sota-aikaan, puutteellisiin oloihin ja kovaan työntekoon kytkeytyvien kertomusten poissaolo. Muutoksen sukupolven kirjoituksissa merkittävään asemaan nousi 1960- ja 1970-luvuilla tapahtunut nopea kaupungistuminen, joka teksteissä ilmeni kaupunkitilan nopeana muuttumisena ja paikkojen katoamisena. Tälle sukupolvelle muutos tarkoitti nimenomaisesti lapsuuden paikkojen häviämistä. Se olikin yksi keskeisimmistä eroista suhteessa muihin sukupolviin.

Eyerman (2002: 61–63) huomauttaa empiiristen esimerkkiensä pohjalta eri sukupolvilla olevan toisistaan poikkeava kollektiivinen muisti. Sukupolvien välinen ero rakentuu mannheimilaisittain tulkittuna yksilöiden ja ryhmien erilaisena suhteena tiettyyn historiallis-yhteiskunnalliseen tapahtumaan. Kysymys ei kuitenkaan ole yksinomaan muistista tai muistoista vaan myös yleisestä asemoitumisesta yhteiskuntaan. Sodan jälkeisille sukupolville esimerkiksi sukupuolijärjestelmä, perherakenteet ja vanhemmuus muodostuivat uudella tavalla (Hoikkala, ym. 2002: 147). Niinpä keskeistä on kohortin ajallinen sijainti yhteiskunnallisessa kehityksessä ja sitä kautta tarjolla olevat historiallis-kulttuurilliset resurssit. Näiden pohjalta sukupolvesta muodostuu sosiologisesti kiinnostava kategoria ennen kaikkea kulttuurillisen identiteetin konstituoitumisen näkökulmasta katsottuna. (Turner 2002: 15–16.) Siksi on myös ymmärrettävä muistelutapojen kytkeytyneisyys yhteiskunnalliseen todellisuuteen. Paikat avautuvat yksilöille parhaiten itse koettujen historiallis-yhteiskunnallisten olosuhteiden kautta.

Muutoksen sukupolven paikkakokemukset ponnistivat menneisyydestä käsin. Mennyt aika ja siihen liittyneet paikat ilmenivät Joensuuta jäsentävinä ko-

kemuksen alkupisteinä. Muutoksen sukupolvi puhui lapsuuden paikoista. Heidän kirjoituksissaan lapsuusaika tuli esille vahvasti, minkä vuoksi myöhempien elämänvaiheiden paikkoihin tai tapahtumiin ei viitattu samassa suhteessa. Lapsuuden paikkoja luonnehdittiin lämminhenkisinä ja niihin ladattiin positiivisia tunnelmia. Sen seurauksena negatiiviset muistot ja kokemukset jätettiin lähes kokonaan taka-alalle. Leimallista tarinoissa oli paikkojen sitominen osaksi turvallista ja tasaisesti etenevää arkea. Tutkittavat eivät puhuneet Joensuusta kovinkaan laajasti. Lähinnä muistojen ja mielikuvien kaupunki avautui niiden paikkojen puitteissa, jotka olivat kaikkein tärkeimpiä. Käsitys kaupunkitilasta luotiinkin lähiympäristön välityksellä.

Varhaisemman lapsuuteni asuin Hukanhaudalla, pienen keittiön ja kamarin käsittävässä mökissä. Sen tontti kuului ns. sorapalstaan ja sen vieressä olikin soranottopaikka. ... sauna ja halkoliiteri sekä lähinnä maantietä navettarakennus ja käymälä ... Monin tavoin tärkeä ja keskeinen tekijä lapsuusmuistoissa on maantie, Hukanhaudantie, jota pitkin pääsi kaupunkiin ja Pyhäselkään. Neljäkymmentäluvulla maailmanraja oli Pyhäselkään päin mennessä Kukkosen mäessä rovasti Antti Kukkosen talon kohdalla. (4. Nainen, synt. 1940. JPA. Joensuun paikat. JpaS 26–30. 2002.)

Kotimme ikkunoista näkyi siis koko lapsen tajuntaan mahtuva maailma. Vasemmalla pystyhirsikirkko ja kirkon punainen piharakennus. Punainen, puinen sähkömuuntaja (jonka ukkonen poltti eräänä elokuun yönä), Gutzeitin keltainen talo ja iso kuusi, harmaa, matala puutalo jossa asui opettaja Haantio perheineen ja talon toisessa päässä oli kauppa jossa toimi myös posti. (65. Nainen, synt. 1942. JPA. Joensuun paikat. JpaS 707–711. 2002.)

Synnyin, vartuin ja vietin lapsuuteni ja nuoruuteni Enon Paukkajalla maatalousyrittäjävanhempieni esikoisena 1950-, 1960- ja 1970-luvuilla. Maatalousyrittäjän ammatti merkitsi sitä, että vanhempani olivat sen kanssa siinä määrin perusteellisesti naimisissa, ettei heillä ollut mahdollisuutta matkustaa lähintä kaupunkia, 41 kilometrin päässä sijaitsevaa Joensuuta pitemmälle. Vasta 1970-luvun jälkipuoliskolla, päästyäni ylioppilaaksi ja lähdettyäni opintielle sain tutustua tähän maailmaan laajemmin. (83. Mies, synt. 1953. JPA. Joensuun paikat. JpaS 1531–1532. 2002.)

Kyse oli kirjoittajien sisäisestä suhteesta paikkaan. Esimerkiksi joensuulaisen perinteentutkijan Kaisu Kortelaisen (2006) tutkimuksen pohjalta voidaan todeta, ettei yksilön ymmärrys paikasta palaudu yksinomaan yhteiskunnallisiin virtoihin. Vaikka ne vaikuttavatkin paikan luonteeseen, paikallistieto ei täysin sulaudu niihin. Kuten Kortelainen huomauttaa, yksilön käsitys ei säily ikuisesti samanlaisena vaan se muuttuu jatkuvasti. Siksi ei voida väittää, että paikallistieto

olisi luutunutta tai paikalleen jämähtänyttä. Pikemminkin tulisi ymmärtää ja nähdä yhteisöjen ja yksilöiden sisäinen, yleisiin jäsentelytapoihin palautumaton paikkakäsitys. Paikallistieto voi hänen mukaansa ponnistaa monesta eri lähteestä käsin, aina omista tuntemuksista virallisiin dokumentteihin. Keskeisellä sijalla on myös lapsuus, sillä usein etenkin elämänkerrallisessa kerronnassa korostuvat lapsuusajan kokemukset. Ne sitovat yksilön tiettyyn paikkaan ja ympäristöön, jotka samalla latautuvat erilaisilla tunteilla. (Laurén 2008: 38–40.)

Tulkitsen muutoksen sukupolven lapsuuden paikat kiintopisteinä, khorana, joka säilyy ihmisessä halki elämän. Heidän muistojaan ja paikkakuvauksiaan ei siis tule ymmärtää yksinomaan neutraalina kerrontana vaan ennen kaikkea tunnetilana. Kyse on näin ollen kirjoitettuun ja puhuttuun kieleen palautumattomista kokemuksista ja tunteista. Tästä huolimatta ne ovat kokijalleen todellisia ja aitoja. Lapsuuden paikat voidaankin jäsentää puolittaisena paikkana eli paikkana ilman muotoa, jolloin yhteys fyysisiin paikkoihin voi olla heikko (Kymäläinen 2006: 213–214). Muistojen kantajana paikka limittyy osaksi yksilön minuutta, jolloin se ei näyttäydy ainoastaan fyysisenä sijaintina tai toiminnan kehyksenä. Birkeland (2005: 133) toteaa, ettei esimerkiksi pohjoista voida mieltää abso-luuttisena ja universaalina merkitysten pisteenä kartalla. Pikemmin se pitäisi tulkita jatkuvasti läsnä olevana minuuden ja paikan yhteensulautumana, jossa paikasta voi lopulta muodostua keskeinen tekijä yksilön persoonan kannalta. Paikasta puhuttaessa on viitattava tiedostettuun ja tiedostamattomaan. Jotta yksilö voisi tavoittaa sisäisen paikkansa, vaatii se Birkelandin mukaan matkustamista tai työstämistä. Siitä syystä ei pohjoinen eivätkä muutoksen sukupolven lapsuuden paikat sijaitse elämismailman ulkopuolella. Tätä taustaa vasten khorra kiinnittyikin rajankäynnin prosesseihin (Lehtinen 2006b: 58). Lapsuuden paikat ovat näin ollen kiintopisteitä, lähtökohtia, jotka eivät aina taivu järjellä ymmärrettäväksi. Kysymys ei ole pysyvistä sijainneista vaan jatkuvasti liikkeessä olevista muodostelmista. Niihin ovat taltioituneena sanoinkuvaamattomat hetket ja tunnemuistot, jotka voivat unohtua tai korvautua toisilla (Derrida 1995: 89–91; Kymäläinen 2006: 213–214; Kuusisto-Arponen 2007: 7).

Isossa pihapiirissä köyhälistön ja vuokralaisten pennut eivät erityisemmin erottautuneet eivätkä läheskään aina edes paikattuja housujansa häpeilleet. Nostalginen mieli unohtaa joskus armeliaasti lapsuusajan nälän ja kiu-saamisetkin. Voi olla, että aikuisena kärsittyjä vääryyksiä ei unohda niinkään helposti. En minä ainakaan ... en enää myöskään lapsuuteni luokka-asemaa, johon elämä palauttaa ajoittain kovallakin kädellä ... Viimeksi Joensuussa 2001. (81. Mies, synt. 1951. JPA. Joensuun paikat. JpS 1480–1491. 2002.)

Vähän toisellakymmenellä olevalle maalaistytölle ensimmäinen matka kaupunkiin oli mieleenpainuva, ennen kaikkea niiden tunteiden takia, mit-

kä kaupungin näkeminen aiheutti. (87. Nainen, synt. 1946. JPA. Joensuuun paikat. JpaS 1671. 2002.)

Lapsuuden paikat toimivat näin ollen eräänlaisena lähtökohtana, joiden myötä kaupunkitila ja sen muutos saa merkityksensä. Näitä paikkoja ei kuitenkaan tule mieltää ikuisesti muuttumattomina, sillä ihmisen muuttuessa myös hänen käsityksensä menneestä muuttuu. Siitä huolimatta lapsuuden paikat toimivat muutoksen sukupolvelle yhteiskunnallisia tapahtumia jäsentävänä ankkurina. Vaikka mennyt elää yksilöissä vahvana, siihen ei ole konkreettisesti mahdollista palata. Aktuaalisina muodostelmina menneitä paikkoja ei yksinkertaisesti ole samanlaisina enää olemassa (Massey 2005). Vaikka tietty kohde olisikin muuttunut alkuperäisestä olomuodostaan, sen olemassaolo voi toimia menneen muistuttajana ja menneiden tunnetilojen mieleen palauttajana. Kun kyse on ensisijaisesti tunnetilasta, yksilö voi palata siihen ja lapsuuden paikkoihin myöhemmällä iällä. Näin ollen paikat eivät sinällään katoa lopullisesti. Pelkkänä mielessä olevana muistona paikkakokemus jää kuitenkin puutteelliseksi, mikäli ympäristö ei toimi yksilölle ja hänen kokemuksilleen tarttumapintana.

Lapsuuteen sijoittuvissa kertomuksissa oleellista ei ole kuvausten todenmukaisuus. Ensisijaista ei siis ole kysyä, onko jokin paikka ollut ”oikeasti” olemassa sellaisenaan tai puhuvatko kirjoittajat teksteissään totta. Sitä vastoin paljon keskeisempää on pohtia lapsuusmuistojen merkitystä muutoksen sukupolven paikkakokemuksen näkökulmasta. Mikä on lopulta konkreettisesti havaitun ja kuvitellun välinen suhde kokemuksessa? Muutoksen sukupolven muistot lapsuuden paikoista eivät ole muistoja sinällään, sillä ne toimivat heille myös identiteetin ja ankuroitumisen lähteenä. Kuvauksiin lapsuudesta voi olla sekoittuneena fiktiivisiä aineksia, minkä vuoksi paikan merkityksellistäminen ja arvottaminen eivät nojaa ainoastaan yksilön omiin kokemuksiin. Maantieteilijä Ilkka Luoto (2006: 144–145) toteaa faktisuuden ja fiktiivisyyden olevan idealistisia binäärikategorioita, minkä vuoksi pitäisi puhua lähinnä toden ja epätoden kudel-masta. Siitä syystä tulisikin kiinnittää huomioita kerrontatapoihin. Kun paikka mielletään ja ajatellaan tunnetilana ja tunnelmina, on se monesti kokijalleen yhtä todellinen kuin paikka fyysisenä muodostelmana. Esimerkiksi kaunokirjallisuuden tai elokuvien välityksellä tietystä kohteesta voi muodostua huomattavasti realistisempi kuvaus kuin se aktuaalisesti koettuna oikeastaan onkaan (ks. esim. Ridanpää 2007; 2008). Siksi on hankala arvioida, mikä paikassa on lopulta faktaa ja fiktiota. Pikemminkin tulisi puhua näiden kahden sekoituksesta, eräänlaisesta hybridistä. Paikkamielikuvissa usein yhdistyvät elokuvien, kirjallisuuden ja television tuottamat tarinat, jolloin toisten tuottamista mielikuvista tulee meidän mielikuvia (Tani 1997: 225–226; 2005).

Muutoksen sukupolven teksteissä paikka lapsuuteen palautuvana tunnetilana on samalla olemisen tapa. Ikuisesti olemassa olevana mutta jatkuvasti liikkuvana se ei jäsenny topologiseksi tai geometriseksi tilaksi, joka voitaisiin täysin järellä ymmärtää tai aistein havaita (Birkeland 2005: 134–135; ks. myös Olwig 2001;

Curry 2005). Se on *ethos*, maaperä, johon oleminen kytkeytyy (Rajanti 1999: 166, 168). Samalla se on myös ikuisesti olemassa oleva, mutta yhtäaikaaisesti muuttuva sekoitusastia, neitseellinen ”alkuperäisyyden vaha” (Derrida 1995: 116; Platon 1999: 173, 193–197).

Kirjoituksissa viitattiin myös kotipaikkaan. Tällä en tarkoita yksinomaan kotia vaan yksilöille tärkeitä kiintopisteitä kaupungissa. Niitä luonnehti yleensä tutuus ja pysyvyys, jolloin niihin oli kytkeytyneenä ennakoitavuus. Koti voidaankin ajatella muuna kuin fyysisenä rakennuksena tai paikkakuntana; pidemmälle vietyinä siihen yhdistyvät kehollisuus, minuus ja elämäntapa (Keskitalo-Foley 2006: 140–142). Vaikka kirjoittajat eivät puhuneet näiden paikkojen kohdalla turvallisuudesta, on niihin sulautuneena myös tämä teema. Kun lähiympäristöä voidaan jäsentää ja ”lukea”, pystytään samalla tietämään, mitä siellä tapahtuu. Tämä taas mahdollistaa paikkaan juurtumisen.

Ympäristöestetiikan professori Yrjö Sepänmaa (2006: 31) puhuu sydämen maisemasta. Hänen mukaansa tämä tarkoittaa paikkaa ja maisemaa, johon olemme kasvaneet ja kiintyneet. Se on kiintopiste jokaisen yksityisessä maailmassa, jonka menetys jättää jäljelle kaipuun. Nämä sydämen maisemat ovat osa ihmisen identiteettiä ja samalla paikkoja, josta muistot saavat voimansa. Muutoksen sukupolven kotipaikkoja voidaan kuvata juuri tällä tavoin. Heidän kertomuksissa tuli esille myös kuvitelma niiden muuttumattomuudesta. Kotipaikka tulkittiinkin joko mielen sisäisenä tai kaupunkitilassa olevana pysyvänä fyysisenä muodostelmana.

Olen taas asunut yli kymmenen vuotta tuossa vanhassa talossa. Ollessani vuosikymmeniä Etelä-Suomessa vanha kotipaikka ei unohtunut. Aina loma-aikoina tulín kotiin, ja lopulta lunastin talon perikunnalta omaksi kodikseni. (4. Nainen, synt. 1940. JPA. Joensuun paikat. JpaS 26–30. 2002.)

Sanoisin että Utran historia oli vielä aistittavissa lapsuuteni Utrassa, sitä ei siis tarvinnut lukea mistään. (65. Nainen, synt. 1942. JPA. Joensuun paikat. JpaS 707–711. 2002.)

Keskeistä kotipaikoissa oli niiden kietoutuminen muistiin. Vaikka yksilö asui vuosikymmeniä toisella paikkakunnalla, hän voi kantaa sisällään muistikuvia niistä. Tämä on osittain alitajuista tuntemista, jossa paikkakokemus on liimautunut kiinteäksi osaksi kokevaa subjektiä. Naistutkija Seija Keskitalo-Foley (2006: 140–142) on tehnyt samanlaisia huomioita omassa tutkimuksessaan. Hänen mukaansa paikka voi tulla osaksi kertojan minuutta, minkä seurauksena kotipaikka ei unohdu helposti. Kun yksilö pitää yhteyttä sinne, hän samalla pitää yhteyttä omaan itseensä. Paikka on näin ollen kiinnittynyt osaksi persoonaa ja hänen ajattelutapaansa.

Käytännössä tämä merkitsee juurien ja kotipaikan yhteensulautumista. Jos puhutaan yksittäisestä paikasta kaupunkitilassa, se voi olla yksilölle kohde, jossa hän pääsee aistimaan ja kokemaan oman menneisyytensä. Menneen paikan kuvitellulla voi kuitenkin olla vain löysä yhteys sen ”todelliseen” olomuotoon. Kotipaikan muistelussa on monia utopiaan liittyviä piirteitä. Utopia voidaan määritellä paikkana, jota ei ole. Toisaalta se viittaa myös ihanneyhteiskuntaan ja mahdollittamaan haavekuvitelmaan. (MOT. Kielitoimiston sanakirja 2.0. 2008.) Muistitutkija Outi Fingerroos (2006: 6–7) huomauttaa utopian olevan syntynyt tietystä todellisesta ajassa ja paikassa, minkä lisäksi se on kontekstisidonnainen. Niinpä esimerkiksi siirtokarjalaisten muistot Karjalasta ja toivo sen palautuksesta ovat tämän hetken utooppisuutta. Fingerroos toteaa utopioiden olevan muistin kaltaisia konstruktioita, minkä vuoksi ne eivät välttämättä ole sinällään tosia. Pikemminkin ne tulisi jäsentää muistelijoille merkityksellisinä ja määrättyyn paikkaan yhdistettyinä haaveina ja unelmina.

Samalla tavalla kuin siirtokarjalaisille myös muutoksen sukupolvelle kotipaikka ja kaupungin kiintopisteet määrittyvät osittain utooppisina konstruktioina. Ne ovat paikkoja, joista avautuu polku yksilön omaan henkilökohtaiseen elämänhistoriaan ja minuuteen. Kysymys ei siksi ole pelkästään paikan fyysisestä muodosta, sillä kotipaikka voi ilmetä myös aistimuksina ja tunnelmina. Joissakin kirjoituskilpailun teksteissä viitattiin poissaoleviin ääniin, tuoksuihin ja ilmapiiriin, minkä vuoksi kyse ei ole pelkästään läsnä olevasta paikan todellisuudesta. Aistimukset ja tunnelmat voivatkin elää yksilön mielessä vahvoina kokemuksina. Tämänkaltaiset poissaolevan paikan ilmaisut sijoittuvat nykyisyyden kynnykselle, jonka molemmiin puolin asettuvat menneisyys ja tulevaisuus (Fingerroos 2006: 12). Niinpä kotipaikka avautuu yksilölle muutenkin kuin näköaistiin kytkeytyvän todellisuuden yhteydessä. Sen ohella voidaan puhua sukupolvisuudesta, jolloin tietyt äänet, tuoksut ja tunnelmat saattavat olla vain määrätyn sukupolven kokemuksia. Esimerkiksi kadonneen sikalan tuoksu voi olla edelleen todellinen vain niille, jotka itse ovat nähneet ja haistaneet sen silloin, kun se oli fyysisesti olemassa. Sitä vastoin nuoremmille sukupolville tämä aistielämys jää kokonaan aktualisoitumatta.

...kadonneen kosken kohina säilyy aina mielessäni. (65. Nainen, synt. 1942. JPA. Joensuun paikat. JpaS 707–711. 2002.)

Ihana tuoksu lehtikuusista ja veden tuoksu siihen helteiseen sunnuntai-päivään sekoittuneena säilyy aina mielessäni. (71. Mies, synt. 1941. JPA. Joensuun paikat. JpaS 1333–1341. 2002.)

Penttilän päiväkodin rajaojissa tuoksuu tänäänkin aito sikala. (92. Mies, synt. 1944. JPA. Joensuun paikat. JpaS 1713–1717. 2002.)

Kotipaikka sijoittuu mahdollittoman ja mahdollisen sekä tapahtuneen ja tapahtumattoman risteyskohtaan (Dewsbury ym. 2002b: 439). Keskeistä ei sen vuoksi ole kokemuksen faktuaalisuus vaan sen merkitys ihmiselle itselleen. Kuten Fingerroos (2006) tutkimuksessaan osoittaa, kotipaikka utooppisena konstruktiona avautuu tästä hetkestä käsin. Siksi se on oleellinen osa nykyisyyttä ja ennen kaikkea kokijan identiteettiä. Vaikka kotipaikka voi olla kuviteltua, se voi toimia yksilölle minuuden kiintopisteenä. Siinä yhdistyvätkin sekä menneisyys että nykyisyys kuin myös näkyvä ja näkymätön paikan muoto.

6.2 NÄKYMÄTTÖMÄSTÄ NÄKYVÄKSI

Muutoksen sukupolven paikkasuhdetta voidaan havaitun tilan näkökulmasta tarkastella lapsuuden arjen paikoista käsin. Heille nämä paikkakuvaukset olivat sidoksissa lapsuusajan kokemuksiin, minkä vuoksi ajallinen painopiste oli vahvasti menneisyydessä. Tästä johtuen tämän sukupolven jäsenet eivät puhuneet heidän nykyisistä tavoistaan käyttää kaupunkitilaa.

Muutoksen sukupolven paikan muotoutuminen arjessa ja arjen käytännöissä voidaan siis hahmottaa kadonneiden paikkojen kautta. Tällä tarkoitan käytännössä sitä, että paikat sellaisina kuin ne kirjoituksissa esiintyvät eivät välttämättä olleet enää sellaisenaan olemassa. Kysymys on osittain virtuaalisesta paikan muodosta, joka ei ole missään suhteessa vähemmän reaalista. Se ei siis ole ”todellisuuden” heijastus vaan itsessään todellista. Lähinnä voidaan puhua prosessista, jossa aktuaalinen ja virtuaalinen käyvät jatkuvaa dialogia keskenään. Vuoropuhelun myötä hahmottuu myös todellinen, jossa aktuaalisuuteen sisältyy ja kätkeytyy loputon määrä erilaisia muotoja, olioita ja tapahtumia. (Taira & Väliaho 2006.)

Virtuaalisella paikan muodolla en halua väittää, että maailma rakentuisi pelkkänä mahdollisuuksien kudelman, jossa ihmiset voisivat tehdä mitä vain ja milloin vain. Pikemminkin kyse on, Massey'n (2005) ajatteluun viitaten, potentiaalisuudesta, monimuotoisuudesta ja jatkuvasta tulemisesta. Kadonneet paikat voivat olla paikkoja menneisyydessä, mutta ne voivat olla myös paljon muutaakin. Virtuaalisina muodostelmina ne ovat aktiivinen voima, jotka pystyvät merkityksellistämään ja muuttamaan tässä hetkessä aktualisoituvaa maailmaa (Hardt & Negri 2005: 346–347). Deleuze ja Guattari (1993: 127) toteavat kaikkein suljetuimmassa järjestelmässäkin olevan ”jäljellä jokin virtuaalista kohti kohoava säie, jota pitkin tämän hämähäkki laskeutuu”. Sen vuoksi tässä hetkessä kadonneiksi tulkitut muodostelmat eivät välttämättä ole totaalisesti ja lopullisesti kadonneita, sillä ”luovina voimina” (Hardt & Negri 2005: 440) niillä on yhteys nykyisyydessä ilmeneviin asiantiloihin.

Syvä kiintymys lapsuuden paikkoja kohtaan ilmeni kahden tekijän kautta. Näistä ensimmäinen oli kiinnittynyt leikkien ja koulumatkojen kuvauksiin, kun taas toinen viittasi arjen ja luonnonympäristön luonnehdintaan.

Muutoksen sukupolven arjen paikkakuvauksissa keskeisellä sijalla oli kertomukset lapsuusajan leikeistä ja koulumatkoista. Tarkemmin määriteltynä tämä tarkoitti toiminnan paikkoja. He eivät niinkään puhuneet mistään tietystä yksittäisestä tilallisesta kohteesta kuin toiminnasta yleensä ja ennen kaikkea paikan ”tutuksi” tekemisestä. Paikkaa hahmotettiin monelta osin tekojen ja siihen yhdistyvien mahdollisuuksien pohjalta.

Kyttä (2003) on tutkimuksessaan käyttänyt apunaan ”tarjokkeen”-käsitettä (*affordance*). Tällä hän yhdistää havaitsevan yksilön osaksi materiaalisia, sosiaalisia ja kulttuurillisia konteksteja. Sitä myöten materiaalisesta maailmasta, sen objekteista ja ympäristöstä, kokonaisuudessaan tulee ”elävä”. Tarjoke viittaa ominaisuuteen, joka mahdollistaa, estää tai rajoittaa ympäristössä toimimista ja ympäristön käyttöä. Kytän mukaan on olemassa loputon määrä potentiaalisia ympäristöllisiä tarjokkeita, joista vain osa aktualisoituu yksilöllisesti ainutlaatuisella tavalla. Materiaaliset objektit eivät kuitenkaan merkityksellisty äärettömästi, sillä materiaallinen maailma avautuu yhteisesti jaettujen käsitysten kautta ja siksi myös tarjokkeiden aktualisoituminen tapahtuu usein yhtäläisesti. Ympäristöllä ja aktualisoituneilla tarjokkeilla on keskeinen rooli yksilön ympäristösuhteen näkökulmasta. Kyttä toteaa tarjokkeiden havaitsemisen olevan sitoutuneena kehoallisuuteen ja fyysiseen toimintaan, minkä vuoksi esimerkiksi lapsille toimintatila ja siihen yhdistyvät mahdollisuudet avautuvat toisentyypisesti kuin aikuisille (ks. myös Kallio 2006a; 2006b).

Käytännössä nämä huomiot vievät paikkasuhteen tarkastelua visuaalisuudesta kohti kehoallisuutta ja kehoallista toimintaa. Niinpä, Shieldsin (1999a: 163) LeFebvre-tulkintaan viitaten, havaitsemista ja havaittua tilaa ei voida jäsentää yksinomaan näkemisen kautta. Sitä vastoin tulisi huomioida kehoalliset toimintatavat, jolloin arjen paikkojen muotoutuminen käsitteellistyy kokonaisvaltaisena prosessina. Muutoksen sukupolven jäsenet puhuivat toiminnan paikoista pääasiassa lapsuusajan perspektiivistä käsin. Leikit ja koulumatkat toimivat käytänteinä, joiden avulla paikkoja hahmotettiin ja niihin luotiin kosketusta. Tämä ei kuitenkaan viitannut mihinkään yksittäiseen hetkeen tai tapahtumaan vaan lähinnä voidaan puhua pitkällisestä prosessista. Kyse oli päivittäisistä rutiineista, kuten koulumatkasta, joiden myötä tietty tila alkoi saada yksilön taholta merkityksiä ja sen myötä myös tuttuuden tunnetta. Rakkaus ja kiintymys muodostuivat näin ollen yhteydestä omaehtoiseen tekemiseen.

Lapsuuteni ja kouluaikani asuin Joensuussa, tai oikeastaan alkuaan Pielisensuussa. Vesi, mutta ei joki, liittyi ensimmäisiin mieliin painuviin tapahtumiin. Syksyllä joskus viisikymmentäluvun alussa tein huikean luis-teluretken ypö yksin. Sain lainata veljeni nurmeksia, alkeellisia luistimia, jotka kiinnitettiin monoihin. Kotini lähellä oli ”valtaoja”, Kontiosuolta

Varaslampeen asti kaivettu leveä oja, joka oli jäässä. Jää oli lumeton ja hyvin sileä. Luistelin ojaa pitkin Kontiosuolla olevalle Riitanlammelle asti ja sieltä takaisin. Tämän retken muistan usein. (4. Nainen, synt. 1940. JPA. Joensuun paikat. JpaS 26–30. 2002.)

Kirkko ja kirkonmäki on tärkeä paikka. Sen alapuolella on poltettu ensimmäiset savukkeet, halkopinon takana. Sen ohi ja läpi on kuljettu lapsena seikkailumatkat ja taaperrukset joen rantaan. Siitä oikaistiin siskon kanssa äitiä sairaalaan katsomaan, kun sappikivet leikattiin. (53. Mies, synt. 1946–1950. JPA. Joensuun paikat. JpaS 411–412. 2002.)

Omasta halusta ponnistava paikkasuhde johtaa siihen, ettei arjen ”rihmastohelvetti” (Oksanen 2006) kudo yksilöä lähtemättömästi verkkoonsa. Atte Oksanen (2004: 234–238) puhuu kuvataiteilijoita käsittelevässä tutkimuksessaan toiseksi tulemisesta. Hänen mukaansa, ja Deleuzen ajatteluun viitaten, kyse ei ole identiteetin etsimisestä muistista vaan muisti toimii välineenä purjehdittaessa kohti uutta ja toista. Se on rihmastollinen leikkauspiste menneen ja tulevan välillä. Taitelija-esimerkkien kautta Oksanen huomauttaa, kuinka toiseksi tuleminen voi kytkeytyä minän rajat hetkeksi liudentavaan prosessiin. Tämä ei tarkoita identifioitumista toisen kanssa niin, että (kuva)taiteilija muuttuisi esimerkiksi ei-suomalaiseksi, vaan pikemminkin ei-suomalaisuus tulee taideteokseksi. Oksanen korostaa taideteoksen olevan kolmas tekijä, joka taas vaikuttaa takaisin tekemiseen. Tässä prosessissa ei hänen mukaansa ole päätepistettä, sillä taideteos jatkaa olemassaoloaan ajatuksissa, muissa töissä ja gallerian seinällä. Tämä tapahtuu siitäkin huolimatta, vaikka taiteilija katkaisisi rihmaston.

Keskeisenä osana kaikkea tätä on halun tuottava voima. Oksanen toteaa halun viittaavaan ensisijaisesti subjektin toimintaan, eikä siis pelkästään itse haluamiseen. Siksi Deleuzelle (2005: 55) kyse on affektista, prosessista ja tapahtumasta, jolloin se on vastakkainen struktuurille, tuntemukselle, asiaolioille ja persoonalle. Halu on kaiken psyykkisen toiminnan perusta, mutta samanaikaisesti sitä ohjaavat kulttuuriset rakenteet moniin eri suuntiin. Deleuzelle ja Guattarille halu on todellisuutta tuottavaa, mutta samalla ehdottoman todellista. (Toivoniemi 2004: 255, 263.)

Muutoksen sukupolven kuvaukset leikeistä ja koulumatkoista kertovat osittain omasta halusta ponnistavasta toiminnasta. Se on siis ymmärrettävä, edelliseen viitaten, kaupunkitilaa ja sen paikkoja tuottavana ja muokkaavana voimana. Vaikka teksteissä puhuttiin toiminnan paikoista positiiviseen sävyyn, ei kuitenkaan pidä olettaa, että suhde muotoutuisi aina tällä tavoin. Yhtälailla oma tekeminen ja toiminta voivat tuottaa negatiivisesti latautunutta paikkasuhdetta. Menneisyyden arjen paikat voivat muistua mieleen myös negatiivisina tunteina, kuten pelon kokemuksina. Monelle tällaiset muistikuvat voivat olla edelleen läsnä ja siten vaikuttaa tapaan merkityksellistää Joensuun paikkoja.

Myös oppikoulun aloittaminen muutti suuresti elämääni. Koulumatka piteni. Kaupungin keskusta tuli tutuksi. Ihan alkuun pelkäsin joka kerta joen siltaa. Jalkakäytävät oli tehty lankuista, joiden välissä oli raot. Niistä näkyi tumma pyörteinen vesi. Se oli minulle, yhdeksän vuotiaalle koululaiselle, pitkän aikaa painajainen. Joki kummitteli unissakin. Monta kertaa näin painajaisia siitä, että jäätietä joen yli kulkiessa jää murtuu. (4. Nainen, synt. 1940. JPA. Joensuun paikat. JpaS 26–30. 2002.)

Alaluokilta muistan vielä siltojen ylittämisen olleen pelottavaa. Tumma vesimassa tuntui vain väijyvän, jotta joku siihen sillalta putoaisi. Vaikka järki sanoi, ettei se ole mahdollista, yritin joka tapauksessa kulkea mieluummin mahdollisimman lähellä ajorataa. (86. Nainen, synt. 1948. JPA. Joensuun paikat. JpaS 1553–1556. 2002.)

Toiminnan paikat deleuzilaisittain tulkittuna ja kirjoituskilpailuaineistoon nojautuen yhdistyvät muistiin, joka taas toimii välineenä mentäessä kohti uutta ja tuntematonta. Voimme siis ajatella tässä yhteydessä Oksasen (2004: 234–238) tapaan kyseessä olevan rihmastollinen leikkauspiste. Kun kirjoittaja muistelee ja kirjoittaa menneistä lapsuuden paikoista ja itsestään osana niitä, hän ei identifioitu lapseksi, vaan hän ottaa lapsuuden ja lapsuusajan kokemukset osaksi tekstiä. Kuten taideteoksen ja taiteilijan kohdalla, kirjoittaja vetää rajan ja katkaisee rihmaston. Leikkaus ja irtiotto eivät kuitenkaan ole lopullisia, sillä kirjoituskilpailun teksti kolmantena tekijänä jatkaa olemassaoloaan tutkijoiden ja muiden lukijoiden ajatuksissa. Tämä ei tarkoita missään suhteessa kirjoittajien aliarvioimista tai äärettömiä tulkintamahdollisuuksia. Subjektit aina paikantuvat tiettyyn yhteiskunnalliseen ja sosiaaliseen kenttään, johon juurtuneena ja sitoutuneena heidän on toimittava (Oksanen 2004: 243–244). Tästä kentästä käsin he leikkaavat ja solmivat rihmaston lankoja sekä sen myötä rajaavat kuvaa omasta paikkakokemuksestaan.

Muutoksen sukupolvi puhui lapsuuden paikoista myös arjen ja luonnonympäristön kuvausten kautta. Jos edellisessä kirjoittajien painotus oli toiminnassa ja toiminnan paikoissa, tässä yhteydessä viitattiin aistien paikkoihin. Keskeiseen asemaan eivät näin ollen muodostuneet niinkään arkipäiväiset rutiinit ja käytännöt, vaikka niistäkin toki ajoittain kirjoitettiin, vaan tunnelmat, äänet ja tuoksut.

Kertomuksissa arki ja luonnonympäristö kuvattiin selväpiirteisinä kokonaisuuksina. Asioilla ja olioilla oli määärätty paikkansa ja siksi mikään ei näyttäytynyt kaoottisena tai jatkuvasti liikkuvana muodostelmana. Kirjoittajat viittasivat tehtaan pillin ääneen ja sen arkea rytmittävään rooliin. Sen lisäksi puhuttiin sukupuolten välisestä työnjaosta ja yleensä koko arjen turvallisesta ja selkeästä kudelmasta. Kirjoitukset olivat tältä osin pääasiassa positiivisesti painottuneita, minkä vuoksi kielteisistä kokemuksista ei kovinkaan laajasti mainittu. Vastavalla tavalla Laurén (2008: 39–40) on havainnut metsäkokemusten kohdalla, kuinka metsistä puhutaan pehmeinä, tuoksuvina ja luonnonäänistä rikkaina

paikkoina. Hänen mukaansa läheisyys muodostuu erityisesti muistojen kautta, joissa keskeistä roolia näyttelevät erilaiset aistielämykset ja tunnelmat. Lapsuudessa alkunsa saaneet myönteiset kokemukset luovat metsästä halki elämän kestävän kodinomaisen paikan.

Lihakunnalta kuului elukoiden mylvintää ja sahan huuto kuului yli kaupungin. Vielä muutettuumme Linnunlahdelle (1963) muistan sahan sireenin rytmittävän arkipäiviä. Saha oli kaukainen ja tuntematon paikka ... Tukkiniput joessa ja sahan edustalla olevissa altaissa – samoin kuin Pyhäselällä kulkevat hinaajien vetämät nippuletkat - olivat niin jokapäiväisiä näkyjä, ettei niitä edes tullut ajateltua. (61. Nainen, synt. 1956. JPA. Joensuun paikat. JpaS 543–544. 2002.)

Kaiken elämisen ja olemisen taustalla pauhasi jatkuvasti Utrankoski. Itse emme sen ääntä huomanneetkaan, mutta vieraat ihmettelivät usein, kuinka saamme yöllä nukutuksi kosken pauhannalta. (65. Nainen, synt. 1942. JPA. Joensuun paikat. JpaS 707–711. 2002.)

*Että äidit olivat kotona
Ja vain isät kävivät töissä
(82. Mies, synt. 1957. JPA. Joensuun paikat. JpaS 1526–1530. 2002.)*

Muutoksen sukupolven positiiviset kuvaukset menneisyyden aistiympäristöistä kertovat osaltaan heidän kiintymyksestään Joensuuhun. Kaikkien paikkasuhde ei kuitenkaan ole lämmin ja positiivisesti latautunut ja siksi onkin mahdollista, että myönteiset kuvaukset aistien paikoista ovat ainoastaan tietyn ryhmän jäsennyksiä. Toisin sanoen aistikokemusten viivat ovat vedetty niiden toimesta, joilla on syvä kiintymys kaupunkiin. Niinpä rajausten ulkopuolelle jääneet tahot eivät muokkaa tätä kuvaa vastaavalla tavalla. Esimerkiksi paikatomuutta ja negatiivisia tunteita kokevat ihmiset eivät välttämättä samassa suhteessa osallistu tässä yhteydessä paikan luonteen määrittämiseen. Paikka siis performoidaan aina jostakin kontekstista käsin, mikä samalla merkitsee rajaamisen ja tuottamisen olevan toisenlaista jonakin toisena hetkenä (Kymäläinen 2005: 52). Sen vuoksi on hyväksyttävä kuvausten liikkuvuus. Ihmiset eivät elä pelkästään paikoissa, sillä paikat elävät myös heissä. Sen ohella ja siitä syystä menneet paikkakokemukset kytkeytyvät elämänhistoriaan; paikat eivät pysy staattisina vaan ne muuttuvat ihmisen muuttuessa. (Tani 1996: 103, 106–107.)

Teini-ikäisenä joen ranta sai uusia merkityksiä. Se oli nuorten seurustelu- ja piknik-paikka kevät- ja kesäiltoina. Joen penkareella koivujen katveessa avattiin viinipullo jos toinenkin ja juotiin ystävien kanssa. En tiedä oliko se sallittua, mutta tunnelmaa siinä oli. (61. Nainen, synt. 1956. JPA. Joensuun paikat. JpaS 543–544. 2002.)

Samalla on myös nähtävä, etteivät kaikki sukupolvet jäsennä ja tulkitse samaa kohdetta tai ympäristöä yhtäläisin käsittein. Jos verrataan muutoksen sukupolven kuvauksia luonnonympäristöstä ja Pielisjoesta työn sukupolven vastaaviin, voidaan puhua sukupolvittaisesta erosta. Muutoksen sukupolven jäsenet eivät tässä yhteydessä puhuneet samoista asioista kuin vanhin sukupolvi; enää ei kerrota onkimisesta, ravustamisesta eikä uimisesta. Vaikka kohde sinällään säilyy samana, sen merkitys ja siitä muodostetut langat punoutuvat toisentyyppisesti. Kertomuksista välittyi etäisyys jokeen ja luonnonympäristöön, mikä käytännössä tarkoitti niiden roolin muutosta elämänkulkuun ja arkeen nähden. Jos työn sukupolven jäsenille kertomukset luonnonympäristöstä toimivat aikatilallisten tasojen yhdistäjänä, muutoksen sukupolven kokemuksissa tätä piirrettä ei samalla tavalla esiintynyt. He eivät puhuneet joesta ja luonnonympäristöstä elannonhankkimisen näkökulmasta eikä niihin luotu kiinteää suhdetta. Kertomuksiin alkoikin näiltä osin tulla elämyksellisiä piirteitä. Kirjoituksissa tapahtui siten osittainen siirtymä kohti aistimellisuuden kuvailua. Menneet paikat osana luonnonympäristöä eivät näin ollen muotoutu arjessa pelkästään toiminnan tiloina vaan painotukset siirtyvät kohti tuoksujen, äänien ja tunnelmien kuvauksia.

Itse kaupungin kaunistus, Pielisjoki, jäi minulle vieraaksi uimapaikaksi. Vain muutaman kerran olen siinä uinut. Ensimmäisellä uintikerralla sain kutiavan ihottuman. Olen myös pitänyt jokea pelottavana paikkana, sillä jo lapsuudessa kuulin kertomuksia joen tavattoman voimakkaista virtauksista. ... Pielisjokeen on moni hukkunut, joten siihen kannattaakin mielestäni suhtautua kunnioituksella. (59. Nainen, synt. 1963. JPA. Joensuun paikat. JpaS 522–525. 2002.)

Sanotaan, että vesi, varsinkin virtaava vesi tyynnyttää mielen myrskyjä. Siinä saattaa olla perää. Virtaavassa joessa tai laineiden liplatusessa on jotain todella rauhoittavaa, jos on aikaa pysähtyä niitä katselemaan ja kuuntelemaan. Tällaiseen terapiaan on Joensuussa kesäisin erinomaiset mahdollisuudet. Mielestäni Pielisjoki ympäristöineen samoin kuin Pyhäselän rannat olivat ja ovat yhä edelleen Joensuun kauneimpia paikkoja. (62. Nainen, synt. 1951. JPA. Joensuun paikat. JpaS 669–670. 2002.)

Kysymys on loppujen lopuksi siitä, kuinka menneitä ja osittain kadonnutta kuvataan arjen paikkoina. Mihin ja millä tavoin muutoksen sukupolven jäsenet vetävät rajan kirjoituksiinsa? Mistä kohdasta he siis leikkaavat rihmaston katki? Tekstien tarkoituksena ei yksinomaan ole merkityksellistää kaupunkiympäristöä vaan yhtäläillä niiden tavoitteena on tehdä maailmasta ja todellisuudesta ymmärrettävä kokonaisuus, siis sellainen muodostelma, jonka itse pystyy mielessään jäsentämään ja joka ei karkaa käsittelykyvyn ulottumattomiin. Kymäläisen (2003: 5) mukaan me muunnamme mielikuvituksen avulla ei-

representoitavia ja muita poissaolevia tiloja kertomuksiksi, jotta ylipäänsä voimme kuvitella niitä. Jos ajatellaan aistein havaittavaa ympäristöä, on sanomattakin selvää sen ilmenevän jokaiselle yksilölle ainutlaatuisella tavalla. Siksi kukaan ei voi siirtää haistamiaan hajuja tai kuulemiaan ääniä sellaisenaan paperille. Vaikka niistä kerrotaisikin muille, ne jäävät aina yksilön omiksi ja henkilökohtaisiksi kokemuksiksi ja aistimuksiksi. Osaltaan aistimukset ovat luonteeltaan kaaosmaisia, jolloin niillä ei ole selkeää rajaa eikä muotoa. Kirjoittamisen avulla ne on mahdollista tiivistää, jäsentää ja lokeroida määrätyllä tavalla. Näkymätön voidaan näin ollen edes jollain tasolla tuoda näkyväksi.

6.3 EDISTYKSEN LAPSET?

Muutoksen sukupolven paikkasuhde ei jäsennny yksinomaan muistojen ja menneiden arjen paikkojen välityksellä, sillä ensisijaisessa roolissa on kaupunkitilan ja koko yhteiskunnan muutos. Heidän teksteissään paikkojen muutoksesta puhutaan vahvemmin kuin muiden sukupolvien vastaavissa. Erityisen leimaavaa on muutoksen henkilökohtaisuus; ajoittain siitä puhutaan tunteikkaasti ja sen vastinpariksi asetetaan omat lapsuuden ajan muistot. Siksi keskeistä ei pelkästään ole itse muutos vaan ennen kaikkea tapa, jolla se tapahtuu ja sulautuu osaksi yksilöitä.

Tätä prosessia kuvattiin yhteiskunnallisen kehityksen näkökulmasta. Tällä oli kaksi eri tasoa, joista ensimmäinen viittasi omakohtaisiin huomioihin paikkojen katoamisesta. Jotta muutos voidaan jäsentää ja ymmärtää mielessä, on se pysäytettävä ja kategorisoitava. Vaikka työn sukupolvi puhui tästä samasta teemasta, tekstien painotuksissa oli kuitenkin selkeä ero; muutoksen sukupolvi ei puhu maaseutumaisen elämäntavan häviämisestä, arkipäiväisen elämän helpottumisesta eikä kovan työn teon vähenemisestä. Lisäksi heidän teksteissään ei samassa suhteessa esiinny menneen kaihoa vaan pikemminkin se korvautuu paikka paikoin katkeruuden sävyillä.

Jos työn sukupolven kohdalla yhteiskunnan muutos ilmeni oman elämän hukkumisen kautta, tässä yhteydessä samaa teemaa käsiteltiin lapsuuden paikkojen häviämisenä. Tämä voidaan ymmärtää subjektien ankkuroitumisena määrättyyn aikatilallisuuteen, josta käsin he suhteuttavat ja arvottavat ympärillään tapahtuvat ja tapahtuneet virtaukset ja muutokset (ks. Oksanen 2004: 242–244). Ihmiset eivät siten automaattisesti ja vääjäämättömästi sulaudu yhteiskunnalliseen kehityskulkuun, sillä heillä on mahdollisuus ottaa kriittistä etäisyyttä valitsevasta yhteiskunnallis-kulttuurillisesta muodostelmasta (ks. Foucault 1998a: 71–72). Niinpä voidaan puhua lefebvreläisittäin vaihtoehtojen luomisesta tietyille tilalliselle järjestykselle (Shields 1999a: 183–185). Sosio-ekonomiset suhteet ovat osittain kyvyttömiä kontrolloimaan ja säätelemään ihmisten toimintaa, minkä vuoksi kyse on tästä hetkestä ponnistavasta myönteisestä kehityssuunnasta tu-

levaisuudelle (Lefebvre 1991: 329, 397–399; Villanen & Ilmonen 2002: 39). Yhteiskunnan muutoksen kuvailu ei tapahdu tyhjiössä vaan se saa lapsuuden paikkakokemusten kautta määrätynkaltaisen luonteen ja tulkin. Samalla se vaikuttaa myös osittain siihen, mitä asioita nostetaan esiin ja halutaan painottaa. Toisaalta tilallisen muutoksen tulkinta tapahtuu suhteessa nykyhetkeen ja sen kautta tehtäviin jäsenyyksiin.

Mistä muutoksen sukupolvi puhui, kun he kertoivat yhteiskunnan kehityksestä? Monilta osin heidän teksteistään ilmeni 1960- ja 70-luvuilla tapahtunut voimakas kaupungistuminen, joka heille tarkoitti lapsuuden paikkojen katoamista. Kun lapsuudessa useat kirjoittajat olivat luoneet kiinteää suhdetta Joensuuhun, muutoksen ja kaupungistumisen myötä tärkeiksi muodostuneet paikat hävisivät lähes kokonaan.

Joensuu on aika paljon muuttunut siitä, mitä lapsuudessa muistan. Entinen kotitalo, se aivan siisti ja toimiva, siellä Kalevankadun päässä, se on purettu. Tilalla on kyllä ihan siistin näköinen pienkerrostalo, vai miksi niitä taloja sanotaan, jotka ei ole oikein rivitaloja eivätkä kerrostaloltakaan näytä. ... Kotitalon tontin vieressä ollut luhta on myös poissa. Ollut jo vuosia. Siinä on nyt autotie tai paremminkin katu. Ei pysty enää sorsia katselemaan, eikä luistelemaan vesilampareissa syksyn pakkasilla. (53. Mies, synt. 1946–1950. JPA. Joensuun paikat. JpaS 411–412. 2002.)

Sitten valtatie oikaistiin suurten kuusten länsipuolelle ja pyllymäki muuttui hengenvaaralliseksi. Johtihan se suoraan vallien yli ajoradalle. Jalkakäytävää ei ollut. (92. Mies, synt. 1944. JPA. Joensuun paikat. JpaS 1713–1717. 2002.)

Paikan fyysisen luonteen ohella puhuttiin myös kokemusten poispyyhkiytymisestä havaittavasta kaupunkitilasta. Koska paikkoihin oli sitoutuneena yksilöille tärkeitä ja heidän omasta elämänhistoriastaan ponnistavia muistoja, niiden katoaminen koettiin henkilökohtaisella tasolla. Sen vuoksi ei voida puhua ainoastaan visuaalisesta ja aktuaalisesta kokemisesta, sillä teksteistä oli luettavissa myös kaipaus mennyttä kohtaan. Itselle tuttujen ja tärkeiksi muodostuneiden paikkojen sekä niihin kytkeytyneiden aistielämysten katoaminen havaittiin usein vasta siinä vaiheessa, kun jotain oli todella tapahtunut.

Sahan pillin huuto oli lapsuudesta asti jäänyt korviin, niin että kun se ei enää Joensuuhun palattuani huutanut sen huomasi kaivaten. (4. Nainen, synt. 1940. JPA. Joensuun paikat. JpaS 26–30. 2002.)

Vaaroilla sijaitsi myös vanha kuoppaan kaivettu maasauna, jota kävimme usein katsomassa. Nytemmin koko vaara on hävinnyt soranoton myötä. (65. Nainen, synt. 1942. JPA. Joensuun paikat. JpaS 707–711. 2002.)

Kaikki muistikuvani juuri siltä matkalta ovat unenomaiset ja siniharmaasävytteisenä, kun ajattelen aina Joensuuta. Jos osaisin maalata tauluksi muistikuvani ja jostain löytäisin sellaisen paikan, niin muuttaisin sinne oitis asumaan. (87. Nainen, synt. 1946. JPA. Joensuun paikat. JpaS 1671. 2002.)

Kyse on ihmisten tavasta hahmottaa omaa elinympäristöään muuttumattomuuden ja pysyvyyden viitekehyksessä, minkä seurauksena aikatilallista muutosta ei usein kyetä huomioimaan tai hyväksymään. Toisaalta tämä kertoo myös erilaisten yhteiskunnallisten muutosprosessien irrallisuudesta suhteessa ihmisten kokemusmaailmaan. Kun vallitseva tilan tuottamistapa on sidoksissa ainoastaan tiettyjen toimijoiden näkemyksiin, instituutioiden abstrakti tila ei kohtaa yksilöiden kokemuksia ja elettyä elämää. Sitä myöten se ei myöskään kunnioita ihmisten tarpeita ja heidän muistojaan. (Lefebvre 1996: 65–68; Mitchell 2003: 17–23; ks. myös Lefebvre 1991: 164–166.)

Muutos konkretisoitui erityisesti ihmisten omien kokemusten kautta. Esimerkiksi vuosikymmeniä muualla Suomessa asuneet henkilöt kertoivat kirjoituksissaan kaupunkitilan muutoksen dramaattisuudesta; palattuun takaisin kotiseudulle monet lapsuuden ja nuoruuden paikat olivat kadonneet, minkä seurauksena ympäristöstä oli hävinnyt myös tuttuuden tunne. Osalle heistä liikkuminen Joensuussa saattoikin olla hankalaa, koska tilassa ei ollut enää mitään sellaista, jonka avulla olisi ollut mahdollista suunnistaa. Loppujen lopuksi ei kuitenkaan ole oleellista kysyä, kuinka ”todellisia” muutoksen sukupolven muistot menneistä paikoista ovat, koska kokijalleen ne joka tapauksessa ovat aitoja. Kulttuurintutkija Seppo Knuuttila (2006: 8) on todennut mennyttä paikallisuutta tuottavien tekstien olevan tässä ajassa ja nyt-hetkessä, minkä vuoksi ensisijaista ei ole tarkastella niitä autenttisina kuvauksina menneisyydestä. Paljon keskeisempää on pohtia sitä, mihin määrätynkaltaisten asioiden esille tuominen oikein viittaa. Kertooko se kenties jotakin meistä ja meidän ajastamme? Jos siis deleuzelaiseen ajatteluun viitaten väitetään kaiken olevan jatkuvassa liikkeessä ja siten myös muutoksessa (esim. Vähämäki 2004; Massey 2005; Kymäläinen 2005; 2006), niin samalla voidaan kysyä, miksi muutoksen sukupolven jäsenet päätyvät korostamaan juuri määrättyjä solmukohtia aikatilallisessa jatkumossa.

Kun 1990-luvun alussa palasin asumaan Joensuuhun, oli kaupunki muuttunut niin paljon, että olin vähällä eksyä laita-alueille. Niinivaarakin on muuttunut, mutta oma asuinalue on säilynyt melkein entisellään. Hukanhaudalla on vaikea paikantaa niitä kohtia, mitkä lapsena olivat kaikkein tutuinta tuttua. Se pieni kenttä, rakentamaton tontti Laatokankadun varrella, on myös rakennettu. (4. Nainen, synt. 1940. JPA. Joensuun paikat. JpaS 26–30. 2002.)

Kyllä paikat oli aika paljon muuttuneet Joensuussa. Oli uusia teitä, kaksikin uutta siltaa ja asuinalueita vaikka kuinka. Isän syntysijoilla oli myös muutoksia. Pitkään jouduttiin etsimään ennen kuin tutut lapsuuspaikat löytyivät ja varmistuivat. (53. Mies, synt. 1946–1950. JPA. Joensuun paikat. JpaS 411–412. 2002.)

Toinen taso yhteiskunnallisessa kehityksen kuvaamisessa oli omakohtaiset huomiot paikkojen muuttumattomuudesta. Vaikka teksteissä oli vahvasti esillä kaupungistuminen ja sen myötä tapahtunut paikkojen katoaminen, osa heistä puhui tiettyjen, itselle tärkeiksi muodostuneiden kohteiden pysyvyydestä. Nämä paikat olivat usein ladattu henkilökohtaisilla muistoilla ja tunteilla. Niitä arvotettiin nimenomaisesti omien kokemusten ja elämänhistorian kautta, minkä vuoksi niillä oli myös erityinen merkitys kaupunkitilassa. Kirjoituksista olikin näiltä osin luettavissa ajoittain iloa ja helpotusta siitä, ettei kaikkea mahdollista ole muutettu tai hävitetty jäljettämiin. Muuttumattomuuden kuvailu viittaa myös illuusion aikatilallisuuden ikuisesta pysyvyydestä (vrt. Massey 2005). Kun tietyt paikat kuvitellaan ikuisesti olemassaoleviksi, on samalla helpompi löytää tilallinen kiinne kohta omille muistoille ja kokemuksille. Eletyt paikat ovatkin tunnetiloja, joissa elävä ruumis ja ajatteleva mieli yhdistyvät toisiinsa (Karjalainen 2008: 19). Kaikesta liikkeestä huolimatta ihmiset kaipaavat pysyvyyttä. Vaikka tila on jatkuvassa muutoksessa, yksilöillä on halu pitää yllä ikuisesti olemassa oleviksi oletettuja kiintopisteitä. Samalla kyse on halusta kuulua jonnekin ja olla osa jotakin laajempaa kehystä (ks. Tani 1996; Tuan 2006).

Kirkonmäki Joensuussa on kuitenkin tuttu ja muuttumaton paikka. Siltä minusta ainakin tuntuu, sillä en huomaa tai muista, että se olisi ollut aikaisemmin mitenkään erilainen. ... Kun tullaan, niin kirkonmäellä ainakin käydään, sillä se on ollut muuttumaton jo pitkän aikaa ja tärkeä paikka. ... Joen kaupungissa ja siellä kirkonmäellä on ukki kuitenkin aina, vaikka hauta onkin etelässä. (53. Mies, synt. 1946–1950. JPA. Joensuun paikat. JpaS 411–412. 2002.)

Koivurasti²⁵ itse on jotain niin pysyvää, että vertailussa toinen kalpenee. (84. Mies, synt. 1950. JPA. Joensuun paikat. JpaS 1533–1537. 2002.)

Kirjoituksista välittyi myös huoli paikkojen kohtalosta. Tähän oli osittain yhdistyneenä yksilöiden kokemus epäoikeudenmukaisuudesta ja sen ohella henkilökohtaiset tunnemuistot. Muutoksen sukupolven tarkastelu kohdistui niihin paikkoihin, jotka oli säilytetty lähes ennallaan ja joilla oli yksilöille henkilöko-

---

²⁵ Koivurasti oli Joensuun keskusta-alueella sijainnut kahvila-ravintola, jonka toiminta loppui keväällä 2008. Vaikka kyseinen paikka säilyi sijainniltaan ja sisustukseltaan lähes muuttumattomana 1970-luvulta lähtien, sekään ei ollut ikuisesti pysyvä ja stabiili.

taista merkitystä. Osa kirjoittajista saattoikin puhua heille itselleen tärkeästä paikasta lämpimään ja jopa rakastavaan sävyyn. Yleensä tämänkaltaiset kirjoitukset nousivat oman elämänhistorian pohjalta annetuista merkityksistä, jolloin huoli oli lopulta sitoutunut osaksi kirjoittajan omia kokemuksia. Huolessa olikin kysymys omien kiintopisteiden säilyttämisen tärkeydestä.

Kirkkojen ja vanhojen koulurakennusten, entisen lyseon, tyttölyseon ja yhteiskoulun toivon säilyvän, samoin vanhan kansakoulun Hukanhaudalla. Karhunmäki pikkumökkeineen olisi kiva säilyttää, vaikkapa vastineena Helsingin Seurasaarelle. Jotain vanhasta on hyvä säilyttää, muistona ja oppina nuorille polville. (4. Nainen, synt. 1940. JPA. Joensuun paikat. JpaS 26–30. 2002.)

Aamukahvit nautin Länsikatu 42 B:ssä. Silloin siinä seisoj puurakentainen ja komea, kaksikerroksinen omakotitalo. Nyt on samalla kohtaa punatiilinen kerrostalo ja moni asia Joen kaupungissa on todellakin aivan toisin. Onneksi kuitenkin rakas kouluni on yhä paikallaan ja aika on saanut kullata omien kouluvuosieni arvokkaat muistot. (60. Mies, synt. 1950. JPA. Joensuun paikat. JpaS 526–535. 2002.)

Mihin sitten nämä kiintopisteet lopulta viittaavat? Miksi kirjoituksissa nostetaan esille juuri tietyt paikat ja niihin kuuluvat tapahtumat? Kuusisto-Arponen (2007) osoittaa sotalapsia käsittelevässä tutkimuksessaan paikan hetkien kokemuksellista ja ajallista kerroksellisuutta muistissa. Yksinomaan ei voida puhua tiedostetuista muistoista, sillä paikkatunteeseen liittyy oleellisesti myös tiedostamattomat muistijäljet. Hänen mukaansa kaikkia kokemuksia ei voida ilmaista kielellisesti, mutta jonkin teon, kuten piirtämisen tai kirjoittamisen, avulla ne voidaan tuoda edes jollain tavalla näkyväksi. Siksi keskeistä ovat suhteet, joiden kautta maailma ”herää henkiin”. Kysymys on siis eräänlaisesta risteyskohdasta, jossa erilaisten tekojen myötä luodaan kokemusta ympäröivästä todellisuudesta. (Thrift 2000; 2004a; Dewsbury ym. 2002b: 439.)

Kirjoituskilpailun kautta osallistujat tuovat menneet paikankokemukset uudestaan näkyville, minkä seurauksena he myös suhteuttavat paikkoja toisiinsa. Paikkojen merkitys avautuikin pysyvyys-muuttuvuus-akselilla. Vaikka teksteissä korostettiin kaupunkitilan muutoksen voimakkuutta ja dramaattisuutta, samanaikaisesti puhuttiin myös paikkojen muuttumattomuudesta. Samalla tämä tarkoitti usein kirjoittajien huolta jäljelle jääneiden kohteiden katoamisen mahdollisuudesta. Jos siis monet muutkin paikat ovat kadonneet, niin lopulta ei olisi mitään estettä sille, etteikö näin voisi tapahtua myös jäljelle jääneiden lapsuuden paikkojen kohdalla.

Näistä huolen sävyttävistä kertomuksista ilmeni yksilöiden voimattomuus yhteiskunnallisen muutoksen keskellä; yksilön tunteisiin ja muistoihin kajotaan ilman, että ihmisillä itsellään olisi mahdollisuutta puuttua yleiseen kehityskul-

kuun. Kun huolen sävyttämällä painolla kerrotaan säilyneistä kohteista, viitataan samalla muutoksen mahdollisuuteen. Se kietoo sisäänsä pelon minuuden kiintopisteiden lopullisesta poistumisesta.

Muutoksen sukupolven sukupolvisuus ei siis tässä yhteydessä rakennu pelkästään sen mukaan, kuinka he sijoittuvat tiettyyn yhteiskunnalliseen ja historialliseen kehityskulkuun. Paljon oleellisempaa on sukupolvikokemuksen muotoutuminen osana laajempia yhteiskunnallisia ja sosiaalisia riippuvuussuhteita.

Koulun pihaa koristivat ja koristavat vieläkin piiskapetäjät. Kuljen usein työmatkalla pihan läpi ja katselen niitä. Pelkään, etteivät ne enää kauan jaksaa kukoistaa, vaan osa kaupungin historiaa häviää niiden myötä. (4. Nainen, synt. 1940. JPA. Joensuun paikat. JpaS 26–30. 2002.)

Tätä taustaa vasten on ymmärrettävä nykyisyys, siis konteksti, josta käsin he kirjoittavat ja muistelevat mennyttä. Tämä palautuu myös siihen, kuinka tilakokonaisuudet jäsennetään. Paasin (2002: 807–808) mukaan ensisijaista on ymmärtää paikan ja alueen välinen analyttinen ero. Jos alueet määritellään monitasoisina institutionaalisina rakenteina, paikat viittaavat elämänhistorian pohjalta ponnistaviin yksilöllisiin tilallisiin kokemuksiin. Kaikesta henkilökohtaisuudesta huolimatta Paasi huomauttaa elämänhistorioiden yhteiskunnallisuudesta, minkä seurauksena esimerkiksi perheen, luokan, sukupuolen, etnisyyden ja sukupolven kategoriat eivät palaudu yksinomaan tiettyyn sijaintiin tai alueeseen. Siitä syystä paikan käsitteellistäminen vaatii ”alueellisten maailmojen” huomiointia. Tämä tarkoittaa toisin sanoen sitä, ettei sukupolvien paikkakokemuksia voida nähdä pelkästään yksilöiden omien kokemusten ja muistojen valossa. Niiden ohella on huomioitava myös yhteiskunnalliset (valta)muodostelmat, jotka sulautuvat osaksi arkipäivästä ja yksilöllistä elämismäilmaa.

Pahimmillaan huoli paikkojen kohtalosta ja kuvaukset yhteiskunnallisesta muutoksesta ilmentyivät kokemuksena epäoikeudenmukaisuudesta. Muutos tapahtuu toisin sanoen muutamien tahojen myötävaikutuksella. Tällöin ”tavallisen” kansalaisen mahdollisuus päästä mukaan suunnitteluprosessiin on rajallinen. Kun puhuttiin ”sisäpiiristä” ja sen tavasta ohjata Joensuun kehitystä, sen ohella koko kaupunki näyttäytyi syrjäisenä ja sisäänpäin kääntyneenä ”pikkuberlusconien valtakuntana”. Tällä taas tarkoitettiin media- ja talousvallan yhteenkietoutumista.

Nevalaisen (2004; 2005) tutkimukseen viitaten voidaan lopulta puhua siitä, kenellä on mahdollisuus vaikuttaa tilan rakentumiseen. Kysymys on hänen mukaansa muutoksen oikeutuksesta ja siihen kytkeytyvästä tiedonpolitiikasta. Kenen tieto näin ollen nähdään luonnollisena ja oikeana, siis muutoksen legitimoina? Häklin (2002: 117) mukaan institutionaalinen valta määrittelee totuuksia yksisilmäisesti, jolloin suunnitteluun vaikuttavat ratkaisut perustuvat usein rajalliseen ymmärrykseen kohteesta. Häkli näkee oleellisena huomioida, ketkä

puhuvat ja mistä asemasta käsin he määrittelevät totuuden. Kun on yksi totuus kohteesta, muut käsityksen tasot jäävät auttamatta marginaaliin. Hän toteaa tämän johtavan siihen, että maallikko on pakotettu joko ottamaan osaa suunnitteluprosessiin ja siten oikeuttamaan ratkaisu tai väittämään esitettyä totuutta vääräksi. Häklin mukaan näistä jälkimmäinen vaihtoehto heittää yksilön kommunikaation ulkopuolelle, jolloin hänen vaikutusmahdollisuutensa kaventuvat oleellisesti. Nevalaisen ja Häklin näkemysten pohjalta huomion kohteeksi nousee ympäristön hallinta ja sen ohjailu. Niinpä keskiössä ovat tieto-valta-muodostelmat ihmiselämän muuttamisen agenttina eli biovallan tekniikat (Foucault 1998a: 102).

Kannattaa miettiä mitä on taustalla, kun epädemokraattinen sisäpiiripolitiikka alkaa sanella kunnalliset pelisäännöt tietyssä kaupungissa, tietyllä alueella ja tietyn poliittisen kulttuurin piirissä? Miksi jonkin alueen eliitti väheksyy kansalaisaloitteellisuutta, suosii sisäpiirikähmintää, korruptoituu taloudellisesti ja vaikenee lopulta moraalittomuuksien ja laittomuuksien edessä (vrt. rasismikeskustelun "myöhästyminen" Joensuussa)? ... Joensuun erikoisuus on se, että talous- ja mediavalta ovat limittyneet toisiinsa vähän samalla tavalla kuin mediakeisari Silvio Berlusconi valtakunnassa, Pohjois-Italiassa. ... Sisäpiiripolitiikka ja vaihtoehtottomuus ovat vielä lähellä totalitarismia, aina vakava haaste demokratialle. Ne myötävaikuttavat samalla ahdistavan toivottomuutta lisäävän ilmapiirin syntymiseen. Joensuussa tavallisen kaupunkilaisen ääni ei välttämättä kanna minnekään, vaikka matka valtuustosalin ja eri lautakuntien jäsenten pakeille on äärettömän lyhyt. Tässä sensuuri-ilmastossa itävät kaikki mahdolliset ennakkoluulot - myös muukalaisviha ja rasismi. (81. Mies, synt. 1951. JPA. Joensuun paikat. JpaS 1480–1491. 2002.)

Tuolloin valtuuston puheenjohtaja osti asumiskelvottoman omakotitalon alueelta ja järjesteli sinne kunnallisen vesijohdon ja viemärin. Toki hän lupasi tasapuolisesti ja oikeudenmukaisesti samalla kaikkiin Vehkaniemen talouksiin vesihuollon. Yhä puuttuu puoli kilometriä viemäriä. Neuvo on pettänyt meidät. "Toiset ovat tasa-arvoisempia kuin toiset", Orwell kirjoitti Eläinten kapina kirjassaan. Poikkeusluvalla rakennettiin alueelle ensimmäinen uusi huvila lukemattomien vaikeuksien jälkeen v.-90 entisen paikalle. Katuvalot saatiin joka toiseen pylvääseen, kun aiempi valtuuston puheenjohtaja omisti tuon kesämökin. ... Rakas Vehkaniemi on ollut rauhallinen kesämökkialue lähellä kaupunginkeskustaa. Nyt se on muutettu tehokkaaksi asuntoalueeksi. Uudet huppeat monikerroksiset rakennukset torneineen eivät mielestäni sovi ollenkaan ympäristöönsä rannan pienille mökkitonteille. (92. Mies, synt. 1944. JPA. Joensuun paikat. JpaS 1713–1717. 2002.)

Kuten Foucault'n (esim. 2007) analyysit osoittavat, biovalta kytkeytyy toiminnan ohjaamiseen ympäristön välityksellä. Kyse on pohjimmiltaan kontrolloinnista, ei siis asioiden ja objektien suoranaisesta ulossulkemisesta (Ks. Deleuze 2005). Näkyvään rooliin tässä kuvassa nousevat kommunikaatio ja kommunikaatioverkostot. Yksilöt toimivat sen seurauksena kynnyksellä, jolloin he eivät enää resonoi instituutioissa eivätkä julkisen alueella. Kommunikaatio toimii näkymättömän koneen tavoin ja se on tuotannon kannalta välttämätöntä. (Vähämäki 2004: 34, 48.) Tämä tarkoittaa siirtymistä julkisen vallan ohjailusta kohti markkinavetoista suunnittelupolitiikkaa, jossa rahoittajien intressit ovat ratkaisevassa asemassa (Vuolteenaho 2005: 95–97). Kysymys on markkinataloudesta ja taloudellisesta tuottavuudesta (Ellin 1999: 154–193). Tärkeintä ei enää ole se, mitä tehdään, vaan että ylipäätään jotain tehdään. Sen seurauksena puheesta, tekemisestä ja tiedosta tulee oleellista. (Vähämäki 2004: 48.)

Huoli paikkojen kohtalosta ja kokemus vaikutusmahdollisuuden puutteesta avautuu juuri kontrolliyhteiskunnan logiikan mukaisesti kommunikaation viitekehyksestä. Tilan muutos tapahtuu ja on tapahtunut kommunikaatioverkostoissa, joissa ihmisten henkilökohtaisille kokemuksille ja muistoille ei ole annettu sijaa. Muutoksen sukupolven kirjoituksista syntyi käsitys paikkakokemuksen ja yhteiskunnallisen muutoksen ristiriitaisuudesta. Mikäli ihmisillä ei ole kokemusta omasta vaikutusmahdollisuudesta ja mikäli tilallinen siirtymä yhdestä järjestyksestä toiseen koetaan luonnonlain kaltaisena kehityskulkuna, paikkasuhteeseen kietoutuu huoli viimeistenkin itselle tärkeiksi koettujen paikkojen katoamisesta. Samalla tämä on myös huolta omasta kotiseudusta eli siitä tilakokonaisuudesta, johon kuuluvat kodin, kuulumisen ja kiintymyksen käsitteet. Kokonaisuudessaan ei kuitenkaan voida puhua, kuten ei työn sukupolven kohdallakaan, muutosvastarinnasta tai muutoksen itsepintaisesta vastustamisesta. Pikemminkin kyse on halusta tulla kuulluksi, ja siksi voidaan korostaa Deleuzen (2005: 47–59) tavoin halun ensisijaista ja tuottavaa roolia.

Subjektilla onkin paradoksaalinen halu tulla tunnistetuksi ja löydettyksi myös henkilökohtaisempien ja tunnepitoisempien kokemusten osalta (Siltala 1999: 20). Tämä pätee myös ihmisten paikkakokemusten suhteen, jossa omat tunteet, muistot ja itselle tärkeiksi muodostuneet kokemukset nousevat merkittävään rooliin paikan jäsentämisessä. Muutos näyttäytyy sen myötä toisen tyyppisenä kehityskulkuna, kun huomioon otetaan ihmisten elämä. Edistys ei siten ilmene kaikille edistykseenä. Nevalainen (2004: 270–271) huomauttaakin, ettei paikan puolustus ole sama asia kuin vastustus. Hänen mukaan tulisi puhua ympäristön syvällisestä ymmärtämisestä ja sen kokemisesta. Puolustetut Joensuun kaupunkitilat olivatkin hänen tutkimuksessaan yksilöllisen ja yhteisöllisen identiteetin peilipintoja sekä yhteisöllisen historian ja henkilökohtaisten muistojen kannatellijoita.

Tämä johdattaa lopulta eettisen maailmasuhteen reunalle, jossa Kymäläisen (2000: 34–37) mukaan keskeistä on ihmisen paikkakokemus ja suhde ympäristöön. Mikäli pitäydytään pelkästään subjekti-objekti -jaottelussa ja paikat näh-

dään pelkkinä objektien ja toimintojen sijainteina, ihmistä ei tulkita osana paikkaa ja sen kokemista. Kymäläinen huomauttaa Rajannin (1999) näkemyksiin nojautuen, että tilan ”rakentamisen” pitäisi antaa sijaa erilaisille ristiriidoille ja samalla sen tulisi asettua alttiiksi kohtaamisille. Keskeinen ongelma on kuitenkin objektiivinen kulttuuri, joka on kyvytön ottamaan huomioon inhimillistä maailmassaolemista. Elämä on tällöin vailla *ethosta*, olemisen tavan maaperää. (Rajanti 1999: 166, 168.)

Paikkojen muuttamisessa ja niiden tuottamisessa olisi näin ollen kiinnitettävä enemmän huomiota yksilöiden ja ryhmien kokemuksiin ja tulkintatapoihin. Kun ympäröivä todellisuus rakentuu irrallisena omasta olemisen tavasta, arkipäiväisistä toimintatiloista tulee merkityksettömiä. Heideggerilaisittain tulkittuna täälläolo menettää mieltensä johtaen päämäärättömyyteen ja vieraantumiseen (Simonsen 2005: 3). Kartesiolaiseen logiikkaan ja tilakäsitykseen tukeutuva muutos kadottaa kokevan subjektin kuvasta (Elden 2004: 92–93). Sitä myöten ”tavallisille” kansalaisille syntyy käsitys, etteivät he voi vaikuttaa kotiseutunsa kohtaloon. Henkilökohtaiset muistot, kokemukset ja eletyt hetket ilmentyvät vain pieninä pisteinä aikatilallisessa kehityksessä.

Kuva 9: Rantakadun puutaloja (kuva: Jussi Semi (2006))

7 *Elämyssukupolvi*

7.1 PYSYVYYDEN KAIPUU

7.1.1 Kodin ja kodittomuuden paikat

Kun kahden vanhimman sukupolven kohdalla keskeistä roolia näyttelivät muistot menneestä ja menneistä tapahtumista, nuorin sukupolvi jäsenyi täysin toisentyypisistä lähtökohdista käsin. Teksteissä tuli esille kulutukseen ja tapahtumiin kytkeytyviä kuvauksia, jolloin kyse oli pohjimmiltaan kaupunkitilan ja sen paikkojen elämyksellisestä kokemisesta. Niinpä kutsun nuorinta sukupolvea elämyssukupolveksi.

Eletty tila rakentui heille pääasiallisesti mielikuvien ja toisen käden tietolähteiden varaan. Paikkakokemukset muodostuivat muita sukupolvia vahvemmin muiden kuin omien, henkilökohtaisesti koettujen kokemusten kautta. Sen seurauksena olennaisella sijalla olivat niin tarinat ja huhupuheet kuin myös median välittämät uutiset. Koska elämyssukupolven jäsenillä ei ollut yhtä laajaa elämäkokemusta kuin vanhemmilla sukupolvilla, kertomukset olivat ajallisessa perspektiivissä kaikkein suppeimmat. Siksi tekstien painotukset olivat pääasiassa nykyisyydessä ja tässä hetkessä koettavassa arjessa.

Paikkakokemuksen alkupisteenä oli pysyvyyden kaipuu. Se viittasi haluun merkityksellistää kaupunkia ja samalla tulla osaksi sitä. Pysyvyys voidaan tulkitä myös liikkuvan todellisuuden pysäyttämisenä sellaiseksi muodostelmaksi, jossa itsellä on mahdollisuus sulautua siihen. Mikäli näin ei pystytä tekemään, voi tuloksena olla kokemus omasta ulkopuolisuudesta. Pysyvyyden kaipuu ei siis viitannut yksinomaan mielikuviin ja muistoihin vaan myös paikkaan kuulumiseen ja haluun juurtua siihen.

Nuoret puhuivat kodin ja kodittomuuden kokemuksista. Kysymys ei ollut yksinomaan positiivisesti latautuneesta sidoksesta, sillä sen rinnalla kulkivat myös paikattomuuden kuvaukset. Yhtenä keskeisimpänä tekijänä oli kirjoittajan kotipaikka. Myönteisesti kodin kaupungista puhuneet henkilöt olivat pääasiallisesti joko syntyneet tai asuneet pitkään Joensuussa tai Pohjois-Karjalassa. Kaupunkitila ja sen paikat eivät jääneet heille mykiksi vaan ne ”puhuivat” ja samalla ilmenivät merkityksellisenä kokonaisuutena. Kyse oli monelta osin paikkojen ”tuttuudesta” ja samalla kodikkuudesta. Yhtälailla kuin muutoksen sukupolven kertomuksissa myös tässä voidaan puhua muutenkin kuin paikkakuntana tai fyysisenä rakennuksena ilmentyvistä sydämen maisemasta (Keskitalo-Foley 2006: 140–142; Sepänmaa 2006: 31).

Syystä jota en osaa itsekään selittää, soluhuoneistoni tuntui kodilta heti alusta lähtien. Näin jälkikäteen olen yrittänyt kriittisesti tarkastella kahdentoista ja puolen neliön valtakuntaani, mutta sokeripalaa muistuttava huone ja valoisa yhteinen tila vain tuntuvat edelleen omilta. Käsittämättömyyttä. (1. Nainen, synt. 1980. JPA. Joensuun paikat. JpaS 3–5. 2002.)

Oma parveke, näkymä järvelle. Nyt on oikein hyvä olla. On paljon tilaa ympärillä, toisella puolella metsä, toisella avautuu järvi, ja keskustakin on vain sillan päässä. (26. Nainen, synt. 1981. JPA. Joensuun paikat. JpaS 231–232. 2002.)

Norjalainen maantieteilijä Anders Löfgren (2003: 196–197) on viitannut kodin käsitteellä paikassa olemisen tapaan. Kotia ei siksi voida käsitteellistää yksinomaan arkkitehtien ja suunnittelijoiden tuottamana tilamuodostelmana vaan se on yhteydessä myös elämän koreografiaan. Hänen mukaansa ihmiset usein järjestävät elämänsä siten, että paikka ilmentyy heitä varten eikä suinkaan heidän toimestaan luotuna. Löfgrenin osittain masseylaisessa tulkinnassa paikat ovatkin tulosta virtauksista ja kohtaamisista. Koti ei merkitse kaikille absoluuttista sijaintia, sillä se voi olla yksilön elämänvalintoihin pohjautuva liikkuva ja monimuotoinen muodostelma. Siitä syystä ainoastaan sellaisista paikoista voi tulla koteja, jotka tarjoavat hyvän mahdollisuuden yksilöllisten elämänprojektien toteutukseen. Löfgrenin tarkastelutapa ei sinällään ole ristiriidassa khoran kaltaisen paikkakäsityksen kanssa. Kuten kahden vanhemman sukupolven kohdalla kävi ilmi, kodin kokemus ei välttämättä ole kytköksissä tässä hetkessä ilmenevään todellisuuteen vaan se on ennen kaikkea tunnetila. Khoran kautta tulkittuna paikka ei ilmene pysyvänä (Kymäläinen 2006: 213–214). Siksi onkin tarkasteltava niitä tekijöitä, jotka mahdollistavat Joensuun ja sen paikkojen näyttäytymisen kotipaikkana sekä samalla lähtötilana.

Monelle koti oli tietty ja rajattu kohta julkisessa tilassa. Yksi tällaisista paikoista oli keskusta-alueella sijainnut rockklubi Kerubi, joka lopetti toimintansa vuoden 2002 syksyllä. Osalle se edusti eräänlaista risteyskohtaa ja sosiaalisen toiminnan keskusta. Sitä kuvattiin ainoana paikkana Joensuussa, jossa koettiin kodin tunnetta. Jotta kaupunkiin voitaisiin juurtua, ei välttämättä vaadita sen läpikotaista tuntemista. Kodin kokemus ja paikan merkityksellisyys on mahdollista saavuttaa muutamien, omaksi koettujen kohteiden kautta. Samalla ne voivat toimia kiintopisteinä tilassa.

...lempiravintolaani. Paikka on ainut Joensuussa, jossa tunnen todella olevani kotona. (5. Nainen, synt. 1981. JPA. Joensuun paikat. JpaS 40–41. 2002.)

On ihanaa käydä Kerubissa, koska siellä aina näkee tuttuja, myös niitä jotka ovat muuttaneet pois Joensuusta toiselle paikkakunnalle opiskelemaan.

Koska se on paikka jonne tullaan, jossa halutaan nähdä kavereita tai puolittuja. ... Voisin siis hyvin väittää, ettei minun seuraelämäni, yhteydenpito ystäviin tai muu sosiaalinen toiminta olisi hyvä ilman tätä paikkaa Joensuussa, Kerubia. (25. Nainen, synt. 1981. JPA. Joensuun paikat. JpaS 227–229. 2002.)

Paikan merkityksellisyys ei kuitenkaan muodostunut yksinomaan tilan fyysisten tekijöiden pohjalta, sillä myös sosiaalisilla suhteilla oli monelle keskeinen rooli. Useissa tutkimuksissa onkin tullut esille julkisen ja puolijulkisen tilan rakentuminen lapsille ja nuorille kodin paikkana (esim. Valentine 1996b; Jones 2000; Matthews, Limb & Taylor 2000; Reay & Lucey 2000; van der Burgt 2008). Ruotsalainen kulttuurimaantieteilijä ja lapsuustutkija Danielle van der Burgt (2008: 261) on havainnut ruotsalaisten lasten kokevan asuinalueensa kodiksi johtuen ystävien läsnäolosta ja tärkeiden asioiden läheisyydestä. Koska kodin kokemus oli nuorille yhteydessä heidän kotipaikkaansa, sosiaalisiin suhteisiinsa ja näiden ohella määrättyihin pisteisiin tilassa, paikka näyttäytyi sen myötä prosessina ja jatkuvasti muuntuvana eikä suinkaan ikuisesti olemassa olevana ja ulkoapäin määriteltynä (ks. esim. Kymäläinen 2006; Pehkonen & Puumala 2008: 161–162). Näin ollen voidaan puhua alati tulossa olevasta kolmannesta tilasta (Soja 1996). Se miten elämässukupolven jäsenet asemoituvat tilallisesti ja miten tilallisuus vaikuttaa sekä heidän toimintaansa että mielikuviinsa, muokkaa myös ajallista ja sosiaalista ulottuvuutta. Tämä taas osaltaan vaikuttaa nuorten kiinnittymisen asteeseen. Sosiaalitieteilijä Merja Sinkkonen-Tolppiin (2006: 147–148) viitaten nuorten kiinnittyminen kotiseudulle on sidoksissa heidän katkeamattomaan yhteyteensä kotiin. Suhde ei katoa edes muuttamisena toiselle paikkakunnalle, minkä vuoksi kodin kokemus säilyy yksilössä, vaikkei hän olisikaan fyysisesti läsnä siellä. Kiinnittyminen on siten myös samaistumista, yhteisöllisyyttä ja kotiseuturakkautta.

Tämä on kuitenkin minun kaupunkini. Karjalaiset ihmiset, pienet ympyrät ja itäsuomalaiset maisemat. Pielisjoki, sillat ja omalta tuntuva opinahjo. Viihtyisä kämpä ja uudet mahtavat ystävät. On sanottu että koti on paikka jossa kolkut paikataan. Nyt se paikka on täällä, tulevaisuudessa josakin muualla. Tahdon kuitenkin elää tässä hetkessä ja tuntea tämän paikan kodikseni. (1. Nainen, synt. 1980. JPA. Joensuun paikat. JpaS 3–5. 2002.)

Kotiseuturakkaus, työt ja ystävät vetivät minua kuitenkin niin voimakkaasti puoleensa ...vietän kaikki viikonlopun ja muutkin mahdolliset vapaa-ajat Joensuussa minulle rakkaiden ihmisten ja paikkojen parissa. ... Juuri se onkin Joensuussa mukavinta että mihin vain menenkin, tunnen aina jonkun, joka tulee juttelemaan. Sellaisesta tulee heti kotoisa olo, oikeastaan sitä on hankala kuvailla sanoilla. Tunne on ikään kuin sellainen et-

tä ”tämä on minun kaupunkini, minä kuulun tänne”. Vähintään yhtä tärkeitä minulle ovat muistorikkaiden paikkojen lisäksi siis myös ihmiset, jotka Joensuussa asuvat, elävät ja muokkaavat siitä oman näköistään. (51. Mies, synt. 1978. JPA. Joensuun paikat. JpaS 396–399. 2002.)

Paikan omaksi kokeminen ja siihen juurtuminen tuli mahdolliseksi yksilön selkeänä asemoitumisena sosiaalisten suhteiden verkostoon. Käytännössä tämä merkitsi mahdollisuutta ottaa osaa sosiaaliseen toimintaan sekä useimmissa tapauksissa myös läheisiä ihmisiä ja ystäviä. Kokemus kodikkuudesta nousi näin ollen eräänlaisesta toisiin yksilöihin yhdistävästä näkymättömästä siteestä. Osa-puolten oli jaettava samat merkitykset ja heidän oli puhuttava samaa ”kieltä”, jotta määrätystä paikasta pystyi muodostumaan kokevalle subjektille kodinomainen. Positiivisesta paikkasuhteesta kirjoittaneet elämyssukupolven jäsenet olivatkin usein osa sellaista verkostoa, jolla oli yhteinen kokemus Joensuusta. Ranskalaiseen humanistimaantieteilijä Eric Dardelin ajatteluun nojautuen voidaan väittää näiden henkilöiden yhteisestä suhteesta maahan ja paikan tajusta (Pennanen 1997). Koska tämä sidos ei ole ikuinen ja muuttumaton, kodikkuus rakentuu jatkuvasti uudelleen. Ajan muuttuessa myös tila ja suhde toisiin toimijoihin muuttuvat. Kodin paikka voikin hetkessä kääntyä kodittomuuden koke-mukseksi.

Tällaisista kokemuksista eivät puhuneet niinkään Joensuussa ja Pohjois-Karjalassa syntyneet ja kauan siellä asuneet kuin muualta Suomesta tulleet henkilöt. Kodittomuutta kuvaavat tekstit toivat esille kaupungin, joka jäsenyi kirjoittajille usein merkityksettömänä ja mykkänä muodostelmana. Heille kaupunkitilassa ei välttämättä ollut mitään sellaista, johon he voisivat kiinnittää omia muistojaan ja merkityksiään. Siitä syystä Joensuuta ei osattu arvostaa, jolloin monessa yhteydessä siitä kerrottiin negatiivisin termein. Monelle heistä koti oli-kin toisaalla.

...en halua elää tässä kaupungissa, joka ei tarjoa minulle juuri mitään. ... Jotenkin vielä silti odotan sitä Oikeaa elämää... (28. Nainen, synt. 1978. JPA. Joensuun paikat. JpaS 239–243. 2002.)

Jos kodin kokemuksissa oleellista olivat sosiaaliset siteet ja verkostot, myös tässä yhteydessä ne nousivat näkyvään asemaan. Kodittomuutta ei näin ollen voida palauttaa yksinomaan tilan fyysisiin ominaisuuksiin. Suhde maahan on osittain sidoksissa siihen, kuinka yksilö asemoituu paikkaan ja sitä risteäviin virtoihin sekä verkostoihin. Sen lisäksi ulkoisen todellisuuden on pystyttävä vastaamaan sisäisiin jäsentelytapoihin. Kun osa elämyssukupolven jäsenistä puhui kodittomuudesta, he samalla viittasivat ulkopuolisuuteensa suhteessa paikallisiin ihmisiin. Joensuulaisista ja pohjoiskarjalaisista puhuttiin sisäänpäin-kääntyneinä ja omissa oloissaan viihtyvinä, mikä samalla merkitsi vaikeutta

luoda kontaktia heihin ja päästä ”sisälle” kaupunkiin. Joensuu ja sen paikat jäivät maakunnan ulkopuolelta tulleeille kirjoittajille osittain vieraiksi.

Pyörätiellä vastaan laahustaa ihmisiä katseet maahan luotuina ja ilmeet apeina. Naureskelen itsekseni, kun mieleeni palaa joskus kuulemani fraasi lupsakoista ja välittömistä karjalaisista. ... Meitä satakuntalaisia sanotaan jäyhiksi tuppisuiksi, mutta näin sisäänpäinkääntyneitä ja alemmuudentuntoista väkeä en ole tavannut missään. (85. Mies, synt. 1978. JPA. Joensuun paikat. JpaS 1543–1545. 2002.)

Kysymys on pohjimmiltaan kommunikaatiosta ja nykyisten kontrolliyhteiskuntien logiikasta. Siksi ei voida puhua kenenkään suoranaisestä tilallisesta ulossulkemisesta, kuten ei myöskään sisä- ja ulkopuolen välisestä erosta (Vähämäki 2004: 32–33, Deleuze 2005: 120–123). Tila ja tilallisuus eivät kuitenkaan väljähdä tai katoa. Aika ja tila eivät ole todellisuuden kaksi vastakkaista puolta, joista ensimmäinen edustaisi liikettä ja jälkimmäinen pysyvyyttä (Massey 2005: 20–30; vrt. Deleuze 1988; Vähämäki 2003: 37–40). Jos aika ymmärretään avoimeksi, on tilankin sitä myöten oltava sitä (Massey 2005: 48). Tila on mahdollista nähdä myös osana liikettä ja muutosta, minkä vuoksi kommunikaatio ja yhdesäolo eivät ole pelkästään keston kytkeytyviä kysymyksiä (vrt. Vähämäki 2003: 37).

Masseyn (2005: 149–162) mukaan paikan luonteeseen ja paikkasuhteeseen vaikuttavat eri ryhmien väliset keskustelut ja määrittelypyrkimykset. Tässä esiin tuotu kokemus onkin osaltaan kokemusta omasta ulkopuolisesta roolista erilaisissa sosiaalisissa verkostoissa. Vaikka muualta pohjoiskarjalaan tulleet ovat ”sisällä” kaupungissa, he ovat yhtäaikaaisesti sen ulkopuolella (ks. Rose 1993). Monelle Joensuu oli monin osin suljettu muodostelma, johon sisälle pääsemiseksi oli luotava kontakteja paikallisiin ihmisiin. Tämä taas saatettiin kokea ajoittain hankalaksi johtuen joensuulaisten sisäänpäinkääntyneisyydestä ja sulkeutuneisuudesta. Jos tietty paikka ei pysty tarjoamaan juurtumisen mahdollisuuksia, ei sinne myöskään helposti olla jäämässä. Niinpä monelle Joensuusta voi muodostua vain väliaikainen tila.

Kirjoittajien mielikuvaa suljetusta ja nurkkakuntaisesta kaupungista oli osaltaan luomassa myös heidän kokemuksensa jatkuvasta maakunnallisuuden ylikorostamisesta. Käytännössä tällä viitattiin karjalaisuuden ja siihen liittyvien piirteiden esille tuomiseen. Osa elämyssukupolven jäsenistä kokikin tämän ahdistavana. Historian professori Jukka Korpela (2003: 213–215) huomauttaa karjalaisuuteen kuuluvien ominaisuuksien ja ulottuvuuksien kohtuuttomasta ja silmiinpistävästä elämöinnistä Pohjois-Karjalassa. Hänen mukaansa maakunnallisten arvojen korostamisesta ja ylpeilystä seuraa niiden määrittäminen totuuden mittana, jolloin helposti ajatellaan, että jokainen maakuntaan asumaan tullut pyrkii kehittymään kohti karjalaisuutta ja samalla täydellistymään ihmisenä. Sitä vastoin arvoista poikkeaminen, niistä luopuminen tai kieltäytyminen saate-

taan kokea avoimena loukkauksena paikallisuutta ja paikallisia tapoja sekä ihmisiä kohtaan. Korpela toteaa tämän viittaavan juuriin, joiden myötä yksilö si-toutuu tiettyyn yhteisöön. Syntyperän kautta myös määritellään ja arvotetaan yhteisöön kuulumattomia. Pahimmillaan tämä voi hänen mukaansa johtaa siihen, että maakunnalliseksi esitetty elämänmuoto on tosiasiassa esittäjien oma arvomaailma. Tällöin oma elinpiiri ja totuus nähdään absoluuttisena ja univer-saalina, minkä seurauksena maakunnallisuus tarjoaa vain positiivisen leiman omien ennakkoluulojen pyhittämiseen.

Odotin pohjoiskarjalaisten olevan yhä rempseitä kuin savolaiset, mutta tuntui, ettei täällä kukaan puhunut toisilleen, jos ei tunne tätä ihmistä aikaisemmin. Savossa suurin osa tuntemattomista ihmisistä juttelee toisilleen ... Ennen tapaamani karjalaiset ovat paljon avoimempia, eivätkä näin sisäänpäin vetäytyneitä, kuin täällä olen tavannut. Joten Pohjois-Karjala pysyköön Pohjois-Karjalana, eikä sitä muuteta Karjalaksi! ... Samaan tapaan Joensuuhun tullessani olin kurkkuani myöten täynnä Karjalaa, karjalaista pitopöytää, karjalanpaistia ja -piirakoita sekä karjalaisia kansantansseja. Ne iskivät heti päin kasvoja jo junasta noustessa. Tuntui ahdistavalta ja tuli jopa mieleen, että voisivat luovuttaa lopunkin Karjalan Venäjälle. (Vitsi, vitsi.) (28. Nainen, synt. 1978. JPA. Joensuun paikat. JpaS 239–243. 2002.)

Siskoa masentaa. Joensuussa on kuulemma aina kylmä ja tuulee ja joensuulaiset on jotenki kuulema katkeria ja tyljiä. (33. Nainen, synt. 1980. JPA. Joensuun paikat. Jpas 255–259. 2002.)

...edelleen minua vaivaa se, että ihmiset tuijottavat kadulla minua bussissa tai katsovat suoraan kohti tullessaan vastaan. Kotiseudullani sitä pidetään epäkohteliaana käytöksenä. Jään usein miettimään, onko ulkoasussani jotain vikaa, kunnes muistan, että täällä tuijottaminen on normaalia käytöstä. (47. Nainen, synt. 1974. JPA. Joensuun paikat. JpaS 666–668. 2002.)

Ulkopuolisten silmissä kulttuurillisten erityispiirteiden ylikorostaminen voi luoda sulkeutunutta ja jopa suvaitsematonta mielikuvaa. Muualta tulleiden kohdalla tämä merkitsi vaikeutta juurtua maakuntaan ja kotiutua sinne. Tämä tarkoitti monelta osin sitä, ettei paikallinen elämäntapa ja kulttuuri vastannut kirjoittajien omaa, sisäistä todellisuutta. Jos toiselle ”karjalaiset ihmiset, pienet ympyrät ja itäsuomalaiset maisemat”, kuten eräs kirjoittajista kuvaa, luo positiivista paikkaan kuulumisen tunnetta, voivat samat piirteet ilmetä toiselle täysin päinvastaisesta näkökulmasta. Korpelan jäsentelyä mukaillen ulkopuolisen silmissä ne voivat näyttäytyä rajojen rakentamisena sekä yhden elämäntavan ja kulttuurin itsepintaisena vaalimisena. Joensuusta voi olla hankala löytää mitään

sellaista, jonka puitteissa voisi rakentaa kodin kokemusta. Paikkaan juurtuminen on hankalaa, mikäli maaperä ei vastaa olemisen tapaan.

Kodin saan toivottavasti hankittua, kunhan olen suorittanut opintoni loppuun, ... Vuoden verran täällä Joensuussa pitäisi vielä kärvistellä. (85. Mies, synt. 1978. JPA. Joensuun paikat. JpaS 1543–1545. 2002.)

7.1.2 Kaupunki herää henkiin

Tapa merkityksellistää kaupunkia ei ilmentynyt ainoastaan kodin tai kodittomuuden viitekehyksessä, sillä keskeiseksi tekijäksi nousivat myös uhat ja elämykset. Tässä kysymys oli pohjimmiltaan kahdesta toisiinsa limittyvästä tasosta. Ne toivat esille nuorten paradoksaalisen kokemuksen kaupungista yhtäältä mahdollisuuksien ja elämysten paikkana mutta toisaalta riskien ja uhkien kuodelmana. Kysymys oli tilojen ja paikkojen jatkuvasta liikkeestä ajassa, jolloin tiettyinä hetkenä koetut positiiviset kokemukset pitivät sisällään riskien mahdollisuuden. Tällöin voidaan puhua individualismin hajoamisesta postindividualismiksi. Jotta yksilö voisi toteuttaa itseään, hänen on voitava luottaa toisiin ihmisiin. Riskien läpäisemässä yhteiskunnassa tämä on kuitenkin hankalaa, sillä subjekti on jatkuvasti altis petetyksi tulemiselle. Elämä sijoittuu siten riskien ja luottamuksen välimaastoon, jossa leimallista on asioiden ja minuuden muuttuvuus. (Levä, ym. 2003: 123–124.)

Nuorten kirjoituksissa uhat yhdistyivät puheeseen rasismista. Kyse oli ensisijaisesti paikan merkityksellistämisestä, minkä vuoksi rasismien vaikutusta heidän arkiseen liikkumiseensa ei käsitelty kovinkaan laajasti. Voidaan siis puhua yksilöiden ja ryhmien ympäristöön liittämistä mielikuvista, joihin voivat vaikuttaa esimerkiksi median, populaarikulttuurien ja taiteen välittämät käsitykset (Tani 2005: 9). Samalla kirjoituksissa viitattiin skineihin, minkä vuoksi monelle Joensuun oli rasistinen skinien paikkakunta.

Tällä näkemyksellä voidaan tulkita olevan vahva kytkös kaupungin lähihistoriaan. Nuorisotutkija Vesa Puurosen (2001: 17–26) mukaan mainitut alakulttuurin edustajat ilmestyivät katukuvaan 1990-luvun alussa, jolloin ryhmän ytimen muodosti noin kymmenen hengen poikaryhmä. Samanaikaisesti kaupunkiin oli saapunut lähes sata somalialaista pakolaista, joihin skinien harjoittama väkivalta kohdistui voimakkaasti. Puuronen tosin huomauttaa, että pakolaisvastaisuutta oli esiintynyt jo 1980-luvun loppupuolella. Pakolaisten väkivaltainen vastustaminen jatkui koko 1990-luvun alkupuolen, minkä seurauksena sekä paikallinen että valtakunnallinen media kiinnostui ilmiöstä (ks. Harinen, Heikkilä & Hyvönen 2001). Rasistisia rikoksia tapahtui vuosituhatlukuun loppuun saakka siten, että esimerkiksi vuoden 1999 aikana Puurosen mukaan oli kymmeniä ulkomaalaisiin kohdistuneita vahingontekoja. Vaikka skinialakulttuuri on Joensuussa hiipunut 1990-luvun vuosista, se ei ole kuitenkaan täysin kadonnut.

Ainakin kirjoituskilpailuaineistossa Joensuun rasistinen maine elää nuorten keskuudessa vahvana. Tähän on vaikuttanut tiedotusvälineiden uutisointi ja sen

pohjalta muodostuneet mielikuvat. Vaikka osa kirjoittajista huomautti ”skini-kaupunkimaineen” vähentyneen, rasismi liitettiin osaksi Joensuuta. Ajoittain skineistä puhuttiin jopa pelonsekaisella painolla, minkä seurauksena rasismia ei nähty yksinomaan suvaitsemattomuuteen kuuluvaksi vaan yhtäältä väkivaltaan ja sen pelkoon. Nuorisotutkijat Päivi Harinen, Sanna Heikkilä ja Sonja Hyvönen (2001: 161) toteavat lehtiaineistoon perustuvassa tutkimuksessaan, ettei skiniongelma 1990-luvulla koskettanut ainoastaan maahanmuuttajia, sillä myös ”tavalliset” ihmiset pelkäsivät. Yhtälailta kirjoituskilpailuaineiston pohjalta voi havaita rasismia ja siihen kytkeytyvän väkivallan pelon olevan läsnä myös muiden kuin pakolaistaustaisten henkilöiden paikkamielikuvissa.

Mutta Joensuun rasistinen maine näyttää kirineen edelleen, jopa ulkomaille asti. ... Vaikkakin mielestäni Joensuussa ei ole oikeastaan yhtään enempää rasismia kuin muuallakaan Suomessa. Otapa siitä sitten selvää. (11. Nainen, synt. 1985. JPA. Joensuun paikat. JpaS 109–110. 2002.)

Muistan aina, kuinka radiossa ilmoitettiin, että tänään tulevat Joensuun skinit vierailulle Mikkeliin, joten kannattaa varoa kaupungilla liikkuesssa. Ja niinhän me varoimme. Skinit tutkailivat tilannetta pankin katolta ja meitä pelotti. Se oli ensimmäinen kuvani Joensuusta. (28. Nainen, synt. 1978. JPA. Joensuun paikat. JpaS 239–243. 2002.)

Joensuun tunnelmaa heikentää olennaisesti rasistiset tapahtumat ja väkivalta. Pelko, jonka kanssa niin muualta tulleet kuin suomalaisetkin joutuvat tietyn väliajoin Joensuussa elämään, tekee hallaa koko Pohjois-Karjalalle, mikä on kyllä todella sääli. Itse en ole vielä kohdannut väkivaltaa Joensuussa ja toivon asian pysyvän sillä tolalla, jotta muistoni tästä paikasta pysyisivät paremman puolella. (32. Mies, synt.1980. JPA. Joensuun paikat. JpaS 252–253. 2002.)

Tämä viittaa paikan virtuaaliseen ulottuvuuteen, jossa kuviteltavissa olevat riskit vaikuttavat paikan luonteeseen (Levä ym. 2003: 122, ks. myös Deleuze & Guattari 1993: 127; Hardt & Negri 2005: 440). Vaikka uhkaavaa tekijää tai ilmiötä ei olisi koskaan henkilökohtaisesti nähty tai koettu, se voi siitä huolimatta olla keskeinen osa yksilöiden asennoitumista. Paikka määrittyy virtuaalinen–aktuaalinen-käsiteparin kautta prosessina, jossa paikan virtuaalisuus ei tarkoita aistein havaittavaa todellisuutta. Kysymys on lähinnä siitä, kuinka virtuaalisuus sitoo itseensä aktuaalisen maailman sisäisiä ja näkymättömiä voimia. Nämä voimat taas määrittävät maailman aktualisoitumista. Näitä käsitteitä ei voida tulkita toistensa vastapoleina, sillä toisiinsa kietoutuneina ne luovat jatkuvasti uutta. (Taira & Väliaho 2006: 75–76.)

Paikka ja paikkasuhde ei näin ollen muodostu pelkästään aistein havaittavan todellisuuden kautta. Joensuun rasistinen maine ei tämän tutkimuksen nuorten

keskuudessa ole välttämättä missään muodossa kiinnittynyt heidän omiin kokemuksiinsa. Deleuzelaisittain voidaan väittää, että yhtälailla kuin yksilöiden ja kollektiivien muistoissa lymyilevät menneisyyden paikat, myös populaarikulttuurin, taiteen ja median tuottamat kuvaukset toimivat aktuaalista maailmaa ja sen paikkoja muuttavina aktiivisina voimina (Hardt & Negri 2005: 440; ks. Tani 1997; 2005).

Katselen edestakaisin poukkoilevaa ihmisvirtaa, ja vasta silloin tajuan, etten ole nähnyt yhtäkään skinheadin näköistä tyyppiä koko aikana! ... Ei Joensuu ole pelkästään skinien kaupunki, se on ihan liioiteltua. Täällähän toimii varsin aktiivisesti SETA:kin ja muuta tollasta suvaitsevampaa. (69. Nainen, synt. 1984. JPA. Joensuun paikat. JpaS 1317–1321. 2002.)

Kaupunkia ei käsitteellistetty pelkästään rasisena skinien paikkakuntana. Keskeistä roolia teksteissä näyttelivät myös viittaukset paikkojen elämykselliseen kokemukseen. Tätä tasoa voidaan luonnehtia siinä suhteessa ainutlaatuisena, ettei sitä laajassa mitassa esiintynyt muiden sukupolvien teksteissä. Monelle nuorelle Joensuu jäsenyi tässä viitekehyksessä vapaa-ajan paikkana, jolloin se sai tärkeimmän merkityksensä arjen ulkopuolella olevana itsensä toteuttamisen tilana. Elämyksellisyys ilmeni kahdessa eri merkityksessä; ensimmäinen viittasi kuluttamiseen eli ”shoppailuun”, kun taas toisessa kaupunki avautui tapahtumien paikkana.

Nuorille paikat, erityisesti kaupunkikeskusta, merkityksellistyi suhteessa kaupallisuuteen. Kaikille tämä ei kuitenkaan tarkoittanut varsinaisesti tavaroiden tai palveluiden ostamista, sillä monelle se merkitsi myös kaupunkikeskustassa toimimista. Kuluttamista voidaankin pitää eräänlaisena sosiaalisena tapahtumana, jossa elämyksellisyys ei nouse suoraan itse ostamisesta vaan siihen kiinnittyvistä sosiaalisista piirteistä. Kaupunki kuluttamisen keskuksena jäsenyytensä vapauden tilana. Lehtosen (1999: 73–77) mukaan shoppailussa oleellista on kiireettömyys; on siis varattava aikaa olla kiiretön, jotta ostoksilla käynti olisi mahdollista toteutua. Tätä ajatusta mukaillen nuorten ymmärrys kaupunkitilasta shoppailun paikkana on myös itsetarkoituksellinen toiminnan saareke, jota leimaa mielihyvähakuisuus, haaveilu ja unelmointi. Lehtonen huomauttaa kysymyksen olevan mahdollisuudesta ostaa jotakin eikä suinkaan konkreettisesta rahan tuhlaamisesta. Ostoksilla käynti on näin ollen sukeltamista haaveiden maailmaan, jossa niukkuus ei ole suurin ongelma. Vaikka shoppailuun yhdistyy Lehtosen tutkimuksessa vapaus, itse shoppailun tila ei sinällään ole tällaista. Sellaiseksi se kyllä voidaan mieltää, mutta todellisuudessa toiminta tapahtuu tilan omistajan ja materiaalisuuden ehdoilla.

Näin ollaan keskellä postmodernia biopoliittista hallinnan logiikkaa. Allenin (2006) mukaan monissa kaupallisissa tiloissa, kuten kauppakeskuksissa, ihmisten toimintaa ohjaillaan heidän halujensa ja tarpeidensa avulla. Affektitaloudessa paikat ovat aistimellisia tapahtumia, jolloin ne viettelevät ihmiset sisäänsä

eivätkä suinkaan ulossulje heitä. Hän toteaa tämänkaltaisen tilajärjestelyjen vaikuttavan ihmisten toimintaan huomaamattomasti, minkä seurauksena yksilöt ovat kykenemättömiä huomioimaan tilan merkitystä heidän käyttäytymiselleen. Siksi on ymmärrettävää, että kaupalliset kaupunkitilat nähdään käyttäjien toimesta helposti vapaina saarekkeina. Vaikka nuoret yhdistävät Joensuun paikkoihin, etenkin keskusta-alueeseen, shoppailun, se ei välttämättä tarkoita vapautta toimia tilassa. Mielikuva ei siten vastaa tilan ja sen paikkojen todellista luonnetta.

Oli ihanaa päästä välillä "isoihin" kauppoihin. Kasvaessani yläasteikään lähdin usein perjantaisin Joensuun keskustaan tapaamaan kavereitani ja kokeilemaan rajojani. (11. Nainen, synt. 1985. JPA. Joensuun paikat. JpaS 109–110. 2002.)

Emme löytäneet mitään ostettavaa, joten päätimme lähteä pois. ... Menimme kadun yli Tiimariin. ... emmekä ostaneet Tiimarista mitään. Auringko oli astunut pilvestä ulos, kun kävelin Riinan ja Karon kanssa kohti Free Record Shopia. Tutkailimme cd-levyjä ja löysinkin muutaman levyn minkä voisin ostaa, mutta rahat eivät riittäneet. Sitten kuljimme kävelykatua kohti Anttilaa. ... En kuitenkaan ollut ostanut koko kaupunkireissulla muuta kuin Tupla Dolly -aterian, joten halusin ostaa jotain. (23. Nainen, synt. 1989. JPA. Joensuun paikat. JpaS 211. 2002.)

Kävelykatu on kans nykyisin tosi hieno. Täällä on kiva shoppailla. ... Mä shoppailen joka lauantai. Yleensä mä vaan kiertelen kauppoja ostamatta mitään. (46. Nainen, synt. 1988. JPA. Joensuun paikat. JpaS 654–655. 2002.)

Kuva 10: Näkymä Joensuun kävelykadun pohjoispäähän (kuva: Jussi Semi (2009))

Nuorten ostoksilla käynti voidaan tulkita kaupunkitilan elämyksellisenä kokemisena. Samalla tavalla kuin Lehtosen (1999) tekstistä käy ilmi, joensuulaisille nuorille shoppailuun liittyi odotus mielihyvästä. Kaupallisuudella ja kulutuksella on myös kääntöpuolensa: siitä on muodostunut nuorille minätuntoa muokkaava ryhmäilmiö. Pahimmillaan vain tavaroiden kautta nuori yksilö voi tuntea olevansa olemassa. (Levä ym. 2003.)

Tilan elämyksellisyys jäsenyi kirjoituksissa myös tapahtumien puitteissa. Monelle nuorelle Joensuu avautui erilaisten tilaisuuksien ja festivaalien paikkana, joista kaikkein näkyvimmin puhuttiin Ilosaarirockista. Kun tapahtumat nostettiin teksteissä keskiöön, ne tulkittiin eräänlaisina ajallisina kiinnekohtina, joiden myötä ”kaupunki herää henkiin”. Nuorille kysymys oli tilan luonnetta muuttavista aikatilallisista murroskohdista. Jos vanhemmille sukupolville kokemus nousee lähinnä päiväkaupungin kautta, nuorimmalle sukupolvelle paikan merkitys on sitoutuneena myös yöaikaan. Tämä osoittaa affektien keskeytyksen kokemusten kannalta. Siksi ei voida tarkastella subjektia ja objektia toisistaan erillisinä kategorioina, vaan kiinnostuksen tulee pikemminkin olla maailman muodostumiseen vaikuttavissa suhteissa (Dewsbury ym. 2002b: 439).

...Ilosaarirock 1999...Silloin Joensuu oli minulle yksi tuntemattomista kaupungeista muiden joukossa, paikka jossa vietettiin kesäinen viikonlop-

pu festaritunnelmissa. (1. Nainen, synt. 1980. JPA. Joensuun paikat. JpaS 3–5. 2002.)

Kaupunki onkin tullut erittäin tutuksi vuosien aikana mm. monien juhlien ja tapahtumien pääpaikkana. (11. Nainen, synt. 1985. JPA. Joensuun paikat. JpaS 109–110. 2002.)

Joensuun tori on kaupungin selvä ja kiehtova keskus. Torilla järjestetään monia mielenkiintoisia, ja vähemmän kiinnostavia tapahtumia. (14. Mies, synt. 1985. JPA. Joensuun paikat. JpaS 136–137. 2002.)

Oon vakavasti siinä uskossa, että ei täs kaupungissa voi olla elämää ton tapahtuman ulkopuolisena aikana. Mut miks tääl sit asuu ihmisiä muulonkin, ku heinäkuun yhtenä viikonloppuna... (33. Nainen, synt. 1980. JPA. Joensuun paikat. Jpas 255–259. 2002.)

Tietyllä asialla, toiminnalla tai tapahtumalla voi olla vahva emotionaalinen merkitys. Olipa sitten kyse puutarhanhoidosta, musiikista tai autojen teknologisista apparaateista, ne kaikki omalla tavallaan vaikuttavat paikkakokemuksiin. (Thrift 2004a; 2004b: 730.) Nuorille Joensuu ”herää” niiden suhteiden avulla, joita heillä on erilaisiin tapahtumiin ja asioihin. Viikonloppu ja yöaika merkitsevät monelle arjesta irrottautumista ja ystävien kanssa juhlimista. Tässä jatkuvasti eteenpäin kulkevassa syklisessä liikkeessä myös kaupungin tilallisuus muuttuu. Toisin sanoen tila kokonaisuudessaan ja sen paikat eivät ole kaikkina aikoina samoja; niiden merkitykset muuttuvat ajan mukana ja niihin yhdistyvät myös erilaiset mielikuvat. Juhlien ja tapahtumien kaupunki onkin monelle paras Joensuu ja sitä myöten myös kaikkein tärkein aikatilallinen kiinne kohta.

Mahtavat esiintyjät ja festarialue lähellä Joensuun keskustaa tekevät siitä muistettavan tapahtuman ja ainakin minulle yhden vuoden kohokohdista. (20. Nainen, synt. 1987. JPA. Joensuun paikat. JpaS 184. 2002.)

Viikonlopun koittaessa alkaa minun paras Joensuuni. Kun hetken on ehtinyt levähtää koulu- tai työpäivän jälkeen perjantaina alkaa valmistautuminen. ... arkipäivät ovat työtä ja opiskelua, mutta viikonloput juhlaa! (25. Nainen, synt. 1981. JPA. Joensuun paikat. JpaS 227–229. 2002.)

Tietysti täytyy muistaa, että suurin osa festivaalivieraista ovat ulkopaikkakuntalaisia ja sellaisia ihmisiä, jotka ovat tottuneet kommunikoimaan vieraiden ihmisten kanssa. Eli festivaaleista voi saada täysin väärän kuvan kaupungista. (28. Nainen, synt. 1978. JPA. Joensuun paikat. JpaS 239–243. 2002.)

Paikkojen elämyksellinen kokeminen rakentuu suhteellisenä ilmiönä. Ei siis voida puhua mistään absoluuttisesta, ikuisesti olemassa olevasta kokemustasosta vaan ensisijaista on ymmärtää sen suhteellisuus. Kyse on lukuisista aikatilallisista nuorten näkemyksiin vaikuttavista säikeistä. Paikkojen elämyksellisyys on myös perustavanlaatuisesti keskeinen osa sitä, mikä erottaa heidät vanhemmista sukupolvista. Jos verrataan työn ja muutoksen sukupolven kirjoituksiin, kummankaan teksteissä ei puhuta samassa mitassa ja samalla tavalla tapahtumista tai ostoksilla käynnistä. Siitä syystä kyse on myös sukupolvisesti erilaisesta suhteesta Joensuuhun ja sen paikkoihin. On siis suuri ero siinä, millaisena paikkana kaupunki mielletään. Kaikille se ei jäsenny muistojen, muutoksen eikä elämysten paikkana. Nuorille maailmassaoleminen onkin toisenlaista kuin mitä se on muille sukupolville. Elämyskaupungissa myös arkinen toiminta muotoutuu toisentyyppisesti.

7.2 TURVATTOMUUS JA KAUNEUDEN KAIPUU

7.2.1 Arjen riskitilat

Kun kahdelle vanhimmalle sukupolvelle paikkojen arkinen jäsentäminen kiinnittyi vahvasti menneisyyteen, nuorimman sukupolven kohdalla tekstien painotukset olivat nykyisyydessä ja tässä hetkessä koetussa kaupunkitilassa. Nuoret käsittelivätkin kirjoituksissaan paljon arkista liikkumista ja arjen paikkoja. Heidän kaupunkisuhteensa muodostui monelta tästä kontekstista käsin, mutta sen ohella myös ikä ja sukupolviasema olivat tärkeässä roolissa.

Elämysten ja uhkien kaupunki ei määrittynyt ainoastaan kuvitteellisella tasolla, sillä se konkretisoitui arjessa ja arjen paikoissa. Näitä paikkakuvaus- tai -kuvaus-voimaa daankin luonnehtia oman paikan etsimisenä. Se kertoi nuorten halusta löytää kaupungista omaa tilaa, mutta toisaalta myös heidän rajallisista toimintamahdollisuuksistaan. Tässä yhteydessä elämykset ja uhat saivatkin konkreettisen merkityksen.

Kirjoituskilpailuaineistosta nousi esille nuorten puhe turvallisuudesta. Tämä oli sukupolvisessa mielessä keskeisessä asemassa, sillä muiden kohdalla tätä aihetta ei juurikaan käsitelty. Miksi sitten nuoret kirjoittavat tästä teemasta, kun tilastojen ja tutkimusten mukaan turvattomuuden tunne lisääntyy ihmisten iääntyessä (esim. Pain 1997; 2001: 907–910)? Vanhemmat ihmiset pelkäävät rikollisuutta nuoria enemmän kaupungin keskustoissa, vaikka he eivät siellä liikkuisikaan (Korander 2000: 183). Esimerkiksi Joensuussa vanhukset kokevat muita ikäryhmiä selvästi enemmän turvattomuutta, minkä vuoksi vanhukset eivät uskalla liikkua yksin viikonloppuillalaisin (Viihtyisä ja turvallinen Joensuu...2003: 6). Yhtälaila myös muualla Euroopassa iäkkäämmät ihmiset ovat muita ikäryhmiä pelokkaampia (Chivite-Matthews & Maggs 2002). Tästä huolimatta katu- tai väkivallan uhriksi joutuminen varttuneimpien osalta on kuitenkin suhteelli-

sen harvinaista (Heiskanen 2002: 126). Kansainvälisissä tutkimuksissa on myös havaittu, että yksilön ikääntyessä hänen fyysisen ja psyykkisen kuntonsa heikentyminen lisää turvattomuuden tunnetta (Hollway & Jefferson 1997; Pain 1997). Sen lisäksi elämänaikana saadut kokemukset, liikkumisen hankaloituminen ja uskomus oman puolustuskyvyn heikentymisestä antavat merkkinsä kaupungissa koettavan turvattomuuden ja turvallisuuden tulkintaan (Virtanen 2000: 139). Turvattomuuden pitäisi tätä taustaa vasten ilmetä nimenomaan vanhimman sukupolven kertomuksissa. Kysymys on näin ollen paradoksisista, jota voidaan selittää nuorten tilankäyttötapojen kautta.

Monelle nuorelle julkinen kaupunkitila on sosiaalisen elämän keskus, jossa oleminen määrittyy monesti ”pakon” sanelemana. Brittiläiset kaupunkitutkijat Rachel Pain ja Tim Townshend (2002: 112) havaitsivat tutkimuksessaan vanhuk-sien olleen kaikkein vähiten turvallisuudesta huolestunein ryhmä. Heidän mukaansa tämä johtui ikääntyneiden välttelevästä käyttämisestä. Kaupungin keskusta ei menty öiseen aikaan pelkästään koetun turvattomuuden takia, sillä monille heistä pimeä kaupunkitila oli nimenomaan nuorten tilaa. Kyse oli suhteesta määrättyyn aikatilallisuuteen: öinen kaupungin keskusta-alue ei tarjoa mitään sellaista, jonka vuoksi sinne olisi syytä mennä. Siksi joensuulaisten vanhusten vähäiset maininnat turvattomuudesta eivät välttämättä viitanneet siihen, että he olisivat jossain suhteessa vähemmän pelokkaampi sukupolvi kuin kaikkien nuorimmat tutkimukseen osallistuneet. Pikemminkin kyse on siitä, missä suhteessa ja missä määrin työn sukupolvi käyttää öistä kaupunkitilaa sekä mil-laisessa merkityksessä se heidän elämässään avautuu verrattuna nuoriin. Kun elämyssukupolvi liikkui yökaupungissa enemmän kuin muut sukupolvet, olivat siihen kytkeytyneet vaarat heille konkreettisesti vahvemmin läsnä. He siis jou-tuivat niiden kanssa tekemisiin muita sukupolvia enemmän, minkä vuoksi turvattomuudesta muodostui osa heidän arkista toimintaympäristöään. Kaupunki-tilassa kohdattavat riskit ja vaarat eivät siten jää pelkästään imaginaariselle tasolle vaan niiden kanssa ollaan tekemisissä lähes päivittäin. Turvattomuudesta muodostuu merkityksellinen osa arkea ja samalla se vaikuttaa nuorten paikka-kokemukseen.

Turvallisuudesta ja turvattomuuden tunteesta kirjoitettiin polkupyöräilyn ja autoliikenteen välisen suhteen yhteydessä. Monet puhuivat koulumatkoista, jotka tapahtuivat polkupyöräillen usein muun liikenteen seassa. Turvattomuus yhdistyi näin ollen heidän päivittäiseen elämäänsä. Kysymys ei ollut liikkumi-sesta sinällään vaan tilankäytöstä suhteessa autoilevaan väestöön ja autoliiken-teeseen. Nuoret joutuivatkin miettimään ja sopeuttamaan omaa toimintaansa sen mukaan, missä olisi turvallisinta liikkua ja missä autoliikenne muodostaisi pienimmän mahdollisen uhan. Yksilölliset aktiviteetit sijoittuvat ihmisten omien toiveiden ja halujen sekä muiden asettamien vaatimusten risteyskohtaan (Åquist 2003: 132–133). Koska nuorilla ei ikänsä ja monesti taloudellisen tilanteensa vuoksi ole mahdollisuutta käyttää omaa autoa, ovat he pakotettuja liikkumaan muilla kulkuvälineillä. Useimpien kohdalla tämä merkitsi juuri polkupyörän

käyttöä. Polkupyörää käyttävien nuorten toimintatila on kytköksissä aikuisväestön tapaan liikkua kaupunkitilassa. Kaikilla sukupolvilla ei ole yhtäläistä mahdollisuutta toimia, jolloin julkiset tilat leimautuvat aikuisten tiloina (Valentine 1996b; Pain 2003: 154). Nuorille arkinen kaupunkiympäristö näyttäytyy muita sukupolvia herkemmin eräänlaisena riskitilana.

Autoton kävelykatu on rauhoittanut keskustaa. Haaveeni on autoton keskusta, jolloin toria ympäröivät kadut olisivat kaikki kävelykatua!! Mitä kummaa parkkitalo tekee keskellä kävelykatua?? (14. Mies, synt. 1985. JPA. Joensuun paikat. JpaS 136–137. 2002.)

Joinakin aamuina saattaa kuitenkin Koulukadulla olla runsaasti liikennettä, joten joudun odottamaan Koulukadun yli pääsyä pitkän aikaa, (liikennevalojen puuttuessa) Pohjoiskadun ja Koulukadun risteyksessä. Jos liikennettä on paljon, menen Koulukatua eteenpäin ja ylitän tien lähempänä koulua. Mielestäni Koulukatu on matkan ankein kohta, sillä siellä on vain harvakseltaan jalankulkijoita ja pyöräilijöitä. Tähän selityksenä lieenee se, että Koulukadulla on erittäin kapeat jalkakäytävät, joilla yli 12-vuotias ei saisi ajaa siinä polkupyörällä, vaan pitäisi väistellä autoja. Autolla töihin matkaavia on Koulukadulla runsaasti. (16. Mies, synt. 1987. JPA. Joensuun paikat. JpaS 148–149. 2002.)

Hoksasin Penttilään mennessä, että sillä yhdellä sillalla ei saakaan ajaa kummalla puolella tahansa vaan toisella toiseen suuntaan mennessä ja toisella takas tuleessa. Hups... Muutenkin olen ihan sekaisin kaikkien ”tuolla kadulla saa ajaa, ja tuolla pitää ajaa autotiellä” -juttujen kanssa, joku yritti väittää että se riippuu siitä ajaako ruutukaavaa pysty- vai vaakasuuntaan, ei vaan muistanu miten päin se meni... Ajan autotiellä aina kun uskallan. (38. Nainen, synt. 1982. JPA. Joensuun paikat. JpaS 421–423. 2002.)

Arjen kaupungissa yksilö on samalla myös osa materiaalisia, sosiaalisia ja kulttuurillisia konteksteja, jolloin autoliikenteestä ja sitä tukevasta kaupunkirakenteesta voidaan puhua tarjokkeena (Kyttä 2003). Elämyssukupolven ja autoliikenteen välinen suhde palautuu lopulta kysymykseksi siitä, kenellä on valta tuottaa tilaa arjen tasolla. Valtasuhteista ei kuitenkaan voida puhua lefebvreläisessä hengessä ylhäältä alaspäin todentuvana omistamisena kuin Foucault’n (esim. 1998a; 2003; 2007) nojautuen vallan harjoittamisena (ks. Gregory 1994: 366–367; Shields 1999a: 156). Niinpä on ymmärrettävä vallan jatkuva läsnäolo, sen tuottava rooli ja kietoutuminen erilaisiin suhteisiin (Foucault 1998a: 69–70).

Mikäli kaupunkia muokataan ja rakennetaan yksinomaan autoilun ehdoilla, sulkee se väistämättä sellaisia ryhmiä ulos, joilla ei ole mahdollisuutta käyttää omaa autoa. Sitä myöten nämä toimijat ovat auttamattomasti syrjässä arkisessa

toimintaympäristössä. Liikenteentutkija Johanna Kallioinen (2001; ks. myös Taskinen 2005) muistuttaa pyöräilyn kasvaneesta merkityksestä liikennejärjestelmien suunnittelussa, mutta samalla kuitenkin huomauttaa sen heikommasta asemasta suhteessa muihin liikennemuotoihin. Hänen mukaansa pyöräilyä vähätellään sekä liikennemuotona että liikenteenä, minkä johdosta sen rooli suunnittelussa ei lopulta ole kovinkaan paljoa muuttunut vuosikymmenten saatossa. Keskeinen muutos vanhan ja uuden liikennepolitiikan välillä on ihmisten ohjailu heidän halujensa ja käsitystensä kautta. Tällaisessa epäsuorassa ohjailussa valtiolle avautuu mahdollisuus pestä kätensä ongelmien ratkaisusta. (Taskinen 2005.)

Autoliikenteen ja polkupyöräilyn välisen suhteen myötä avautuva turvattu muus yhdistyy siten kontrolliyhteiskuntien logiikkaan ja sen mekanismeihin. Kaupungin julkista tilaa ei suoranaisesti eristetä, mutta todellisuuden säätely eri komponenttien kautta oleellisesti muuttaa sen luonnetta (Foucault 2007: 46–47). Esimerkiksi moottoriteillä, kuten Deleuze (2005: 70) kirjoittaa, ei sinällään suljeta ketään. Niiden avulla sitä vastoin moninkertaisestaan kontrollivälineitä, jolloin ihmisten ”vapaa” liikkuvuus tapahtuu täysin kontrolloidusti. Siksi on ymmärrettävä vapauden ja kontrollin yhteen kietoutuminen uusliberalismissa: kontrolli ei ole pelkkä vapauden vastinpari vaan se on sen keskeinen vaikutin (Foucault 2008: 67).

Keskustassa pyöräilee mielellään, kun on kaunis sää, mutta risteykset liikennevaloineen haittaavat matkaa, jos on kiire kouluun. Kävelytiellä tulee usein pyöräiltyä, sillä autojen sekaan en uskalla mennä. Toisaalta kävelytiellä äidit lapsineen kommentoivat oikeutetusti pyörällä ajajaa. Se on pienempi uhka kuin päälle ryhmittäytyvä moottoriajoneuvo. (30. Nainen, synt. 1981. JPA. Joensuun paikat. JpaS 248. 2002.)

Turvallisuus määrittyi myös nuorten suhteena luontoon. Erityisen näkyvään rooliin he nostivat talven ja siihen kuuluvat olosuhteet. Vaikka luonto voidaan määritellä elementaarisenä ja perustavanlaatuisena materialisuutena ja prosessina (Szerszynski, Heim & Waterton 2003: 2; Lehtinen 2005a: 55; Lindberg 2008), se on erottamattomasti kytkeytynyt ihmisten tulkintatapoihin. Samalla on ymmärrettävä luonnon olevan osa meitä ja meidän kokemuksiamme. Näin jäseneltynä maailma näyttäytyy sisältä käsin toisenlaisena kuin ulkoapäin (Ingold 2003).

Nuoret kirjoittivat luonnosta lähes täysin toisentyyppisesti kuin muut sukupolvet. Siksi voidaankin väittää luonnon ainutlaatuisesta asemasta nuorten kokemusmaailmassa. Elämyssukupolvi oli eräällä tavalla projisoinut itsensä luonnon ”ulkopuolelle”, minkä seurauksena kirjoituksista heijastui dualistinen näkemys näiden kahden kategorian välillä. Jos tätä verrataan kaikkein vanhimman sukupolven kokemuksiin, kyse on sukupolvisesta erosta. Se ei ilmentynyt yksinomaan kirjoittajien mielikuvissa vaan myös heidän arkisessa tavassaan liik-

kua kaupungissa. Nuoret nostivat teksteissään esille pakkasen, pyörateiden lumisuuden ja niiden liukkauden. Lumi ja jää tulkittiin pääasiassa uhkaavina tekijöinä arjessa, minkä vuoksi ne nähtiin myös oman toiminnan esteinä ja hidastajina. Tämä viittaa myös kaupunki- ja luontokokemuksen yhteenkietoutuneisuuteen, missä yksilöiden suhde kaupunkiin ja sen paikkoihin muotoutuu yhdessä heidän luontokäsitystensä kanssa.

*Vähemmän liikennöityjä katuja pitkin kulkiessani ongelmana voi olla katu-
tujen ja pyörateiden lumisuus. ... Tiet ovat harvoin hiekoitettuja. Myös
sohjoa on runsaasti, jonka vuoksi etupyörä lähtee usein liukumaan sivut-
tain. Näissä tilanteissa kaatuminen on usein erittäin lähellä. Onneksi en
ole vielä kaatunut. (16. Mies, synt. 1987. JPA. Joensuun paikat. JpaS
148–149. 2002.)*

*Ulkona on hirveän kylmä (-11 astetta). Pyörä oli koko illan ulkona. VOI
EI! Tietenkin vaihteisto on jäässä ja lukko on myös jäässä. Tie ihan kiiksi
kun siinä on jäätä. Kun olin tullut autotielle hirveä tuulen puuska heitti
päälleni lunta. Pyörällä ajaminen oli vaikeaa, kun tuuli niin lujaa ja mi-
nulla oli niin paljon vaatteita päällä. (21. Mies, synt. 1989. JPA. Joen-
suun paikat. JpaS 200. 2002)*

*Talvisinkin olen sitä pyöräillyt, joskus on ollut paljonkin lunta, joskus vä-
hemmän. Talvella pyöräilyssä pahinta on pakkas, etenkin tuulen voi-
mistamana. (63. Mies, synt. 1980. JPA. Joensuun paikat. JpaS 677–
679. 2002.)*

*Lasken liukkaita portaita kohti pyörätietä. Asettelen askeleeni tarkkaan,
ettei minulle kävisi kuin kaverilleni, joka liukastui ja pyöri portaat alas
pyöränsä kanssa. (85. Mies, synt. 1978. JPA. Joensuun paikat. JpaS
1543–1545. 2002.)*

Singaporen yliopiston tutkijat Lily Kong, Belinda Yuen, Navjot S. Sodhi ja Clive Briffet (1999; ks. Kong 2000) ovat tutkineet singaporelaisnuorten luontokokemuksia voimakkaasti kaupungistuneesta ympäristössä. Heidän mukaansa nämä nuoret ovat vieraantuneet luonnosta kasvuympäristön, ylisuojelevien vanhempien ja runsaiden vapaa-ajan viettomahdollisuuksien takia. Sen seurauksena osa heidän haastateltavistaan mielsi luonnon arvaamattomana ja vaarallisenä. Käytännössä tämä ilmeni jopa suoranaisena pelkona tiettyjä viheralueita ja eläimiä kohtaan. Nämä kokemukset olivat sidoksissa nuorten mahdollisuu-
teen liikkua ympäristössä. Kyttä (1996; ks. myös 2003) onkin todennut vapaan ympäristönkäytön rajoittamisen johtavan aikuisiällä kyvyttömyyteen ottaa vastuuta siitä.

Kokemus luonnon uhkaavuudesta oli sidoksissa myös luonnon rooliin nuorten elämässä. Verrattuna vanhimpaan sukupolveen nuoret eivät ole koskaan olleet samalla tavalla riippuvaisia siitä kuin heidän isovanhempansa. Heidän ei ole tarvinnut huolehtia hallaöiden vaikutuksesta ruokaan ja sen riittävyys vaan he ovat voineet ostaa elintarvikkeensa läheisestä kaupasta. Osittain siksi luonto koetaankin itsestä ulkopuolisena.

Talviolosuhteiden tulkitseminen uhkaavina onkin paradoksaalista, koska nuorten ei tarvitsisi samalla tavalla pelätä esimerkiksi jäisellä tiellä liukastumista, kuten kaikkein vanhimman ja samalla fyysisesti heikompi kuntoisimman sukupolven. Luonto ei jää pelkäksi taustatekijäksi, sillä se on keskeisessä asemassa arjen paikkasuhteen muodostajana. Tapa tulkita erilaisia olosuhteita vaikuttaa siihen, milloin ja miten tilassa liikutaan sekä millaisen merkityksen paikat saavat. Kysymys on myös noidankehästä, sillä ulkotiloissa liikkumisen välttely johtaa lopulta aikaisempaan vahvempaan vieraantuneisuuteen. Tällöin kylmyys, lumi ja jäiset tiet koetaan entistä uhkaavampina ja vaarallisempina.

Nuorten turvallisuuspuhunta kytkeytyi vahvasti myös väkivallan pelkoon. Tästä teemasta kirjoittivat erityisesti naiset. Naisten pelkokokemuksia ei voida pitää uutena ja ainutlaatuisena havaintona, sillä lukuisissa tutkimuksissa on puhuttu pelon, ja erityisesti väkivallan pelon, sukupuolittuneisuudesta (esim. Valentine 1989; 1992; Pain 1991; Day 1999; Koskela 1999; Panelli, Kraack & Little 2005). Siksi voidaankin viitata pelkoparadoksiin, jossa kyse on pohjimmiltaan miesten ja naisten kokemusmaailmojen erosta. Vaikka nuoret miehet joutuvat väkivaltaisuuksien kohteeksi useammin, naiset ovat miehiä huolestuneempia ja pelokkaampia. (Korander 2000: 192–193.) Naisten väkivallan pelon on tulkittu olevan patriarkaatin tilallinen ilmaisu (Valentine 1989). Koskela (1999) näkeekin pelon kytkeytyvän arkipäiväistä tilaa tuottaviin sukupuolittuneisiin valtasuhteisiin.

Väkivallan pelko paikantui kirjoituksissa erityisesti yökaupunkiin. Lähinnä naiset uskoivat joutuvansa väkivallan kohteeksi pimeään aikaan, jolloin ihmiset käyttäytyvät heidän mukaansa vähemmän ennakoimattomasti. Kyse oli tuntemattoman vaaran uhasta. Toisin sanoen pimeässä kaupunkitilassa väkivallan kohteeksi joutumista on vaikea laskelmoida, koska mahdollinen pahoinpitelijä voi olla lähes missä tahansa. Kysymys on luottamuksesta: keneen voi luottaa ja ketkä muodostavat uhan. Näre (1999: 269–276; 2000: 89–91) näkee suomalaisen sukupuolijärjestelmän rakentuvan juuri tältä pohjalta. Hänen mukaansa luottamuksessa on kyse kulttuurillisesta tekijästä, jolloin se ei rakennu pelkästään kahden yksilön välisen suhteen kautta. Lähinnä se tulisi tulkita osapuolia toisiinsa sitovana resurssina, jossa riippuvuus, haavoittuvuus ja valta ovat osa luottamussuhdetta. Meidän on näin ollen arjessa vain luotettava ja oltava luottamuksen kohteena. Näre kuitenkin huomauttaa tämän nostavan esille paradoksaalisen asetelman: mikäli haluamme ottaa riskejä arjessa, meidän on samalla asetettava itsemme alttiiksi haavoittumiselle. Tietoisuus tästä voi pahimmallaan

johtaa toimintakyvyn lamautumiseen, kun elämän täyttää jatkuva turvallisuuden kaipuu ja riskien lähes pakkomielteinen välttely (Koskela 2003a: 283–284).

Öinen kaupunkitila oli monelle kirjoittajista mielikuvien tilaa. Käytännössä tämä tarkoitti väkivallan pelon rakentumista toisen käden tietolähteiden kautta. Kirjoituksissa puhuttiinkin median käsittelemistä aiheista ja naisten kuulemista huhupuheista. Osa mainitsi suoraan, kuinka kirjoitushetkellä pahoinpitelyuutisoinnit olivat vaikuttaneet heidän kaupunkitilan käyttöönsä. Tila ei siten määrittynyt yksinomaan henkilökohtaisten kokemusten kautta. Tani (1997: 215) onkin todennut käsityksemme maailmasta perustuvan toisten luomiin mielikuviin, minkä vuoksi emme usein kykene huomamaan omien kokemustemme puuttumista. Myös muissa tutkimuksissa on tullut esille median ja huhupuheiden merkitys pelon ja pelon paikkojen syntymisen kannalta (esim. Yeoh & Yeow 1997; Koskela 1999; Korander 2000: 179–186; ks. myös van der Burgt 2008). Siksi kyse ei ole tässä hetkessä avautuvasta aktuaalisesta tilallisuudesta kuin paikan virtuaalisuudesta. Väkivallan olemassaolo kaupunkitilassa voidaan tältä osin tulkita mahdollisena ja tulossa olevana, mikäli vain olosuhteet ovat oikeanlaiset. Naisten kirjoituksista saakin käsityksen väkivallan vahvasta sitoutumisesta kaupunkitilan luonteeseen. Se on heille osa kaupunkia, mutta se ei kuitenkaan aktualisoidu missä ja milloin tahansa. Virtuaalisena elementtinä väkivalta konkretisoituu osaksi arkea ja heidän arkista liikkumistaan ainoastaan silloin, kun olosuhteet ovat riittävät. Väkivalta ei kuki valoisaan aikaan vaan pikemminkin pimeässä ja etenkin yksin liikuttaessa.

Kuulin kämppiksiltäni heti Joensuuhun muutettuani hurjia tarinoita porttikonkiin murtautujista, ja erityisen paljon painajaisia tuotti tieto nuoren naisen surmasta edellisenä syksynä. Koko tapahtumasarja sai alkunsa talomme nurkalta. Ei ihme, että muutaman kerran vilkuilin riennoista palatessani vanhoja junanvaunuja ja hylättyä taloja. Adrenaliini virtasi veressä kun poljin henkeni kaupalla turvaan solukolmion suojiin. Väsynyt mielikuviutus sai usein kuvittelemaan jokaisen varjon mielipuoleksi, joka vainosi yksinäisiä yössä taivaltavia tyttölapsia. (1. Nainen, synt. 1980. JPA. Joensuun paikat. JpaS 3–5. 2002.)

Iltaisin en uskaltaisi enää myöhällä kävellä yksin Itäsiltaa pitkin, koska valitettavasti mieleeni tulisi muutaman vuoden takainen nuoren naisen surma, johon Itäsilta liittyi. Nämä ovat ikäviä asioita, jotka eivät saisi vaikuttaa ehkä tällä tavalla ihmisiin mutta ne valitettavasti ainakin minun kohdalla vaikuttavat. (10. Nainen, synt. 1985. JPA. Joensuun paikat. JpaS 97–99. 2002.)

Täällä pelottaa liikkuu yksin hämärällä paljon enemmän kuin muualla. Olen siis asunut myös Mikkelin ulkopuolella, Suomessa ja ulkomailla, eikä mielestäni minua ole koskaan pelottanut näin. Siskoni varoitteli minua

tänne lähtiessäni, että Joensuussa on korkeimmat huumeluvut...onhan tuo Venäjän raja aika lähellä. Muutenkin tänne on tainut pesiä huonoja tapoja itänaapuristamme. (28. Nainen, synt. 1978. JPA. Joensuun paikat. JpaS 239–243. 2002)

Iltaisin pimeellä vähän jännittää välillä kävellä tuolla ulkona, kun on luku ja kuulla kaikenlaisia juttuja, mut onneks on puhelin turvana, eikä miun kovin usein tarvii myöhään tuolla kävellä. (33. Nainen, synt. 1980. JPA. Joensuun paikat. Jpas 255–259. 2002.)

7.2.2 Valojen ja varjojen iloinen leikki

Arjen kaupunki ja sen paikat eivät jäsenyneet pelkästään turvattomuudesta käsin. Nuoret toivatkin kirjoituksissaan esille esteettisyyden ja sen kaipuun. Keskeistä tässä olivat ennen kaikkea luontokuvaukset, joissa luonto määrittyi kauneuden ja hiljaisuuden tyyssijana. Rauhoittumisen ja hiljentymisen paikkana luonnonympäristöstä uskottiin löydettävän jotain sellaista, mihin kaupunkiympäristö ei aina anna mahdollisuutta. Oman paikan etsintä tarkoittikin tässä yhteydessä kauneuden etsintää, mutta sen ohella sellaisten paikkojen löytämistä, jossa olisi mahdollisuus rauhoittua ja toteuttaa itseään.

Teksteissä oli vahva esteettinen juonne. Nuoret kirjoittavat erilaisista äänistä, tuoksuista ja tunnelmista. Sen lisäksi he korostivat, ajoittain hyvin runolliseen sävyyn, määrättyjen hetkien, ajankohtien ja tilojen kauneutta. Osa pyrki tietoisesti etsimään esteettisiä elämyksiä kaupungista. Kauneudesta ei kuitenkaan puhuttu pelkästään luonnonympäristön yhteydessä, koska sitä pyrittiin näkemään ja kokemaan arjessa lähes kaikkialla. Esimerkiksi tiettyjä yksittäisiä kohteita, kuten muun muassa kauppahallia, arvotettiin niiden ulkoisen olemuksen perustella. Sen ohella puhuttiin ”valojen ja varjojen iloisesta leikistä” ja vanhojen puutalojen tunnelmallisuudesta.

Kaupungin monet kaupat ja ovat tulleet tutuiksi täällä asuessani. Kaupungin keskustan tori ei ole mikään kaunistus. Suuri rakennus torilla on kauppahalli, joka on aivan hirvittävän ruma. Rakennuksen ulkonäköä voisi parantaa antamalla Joensuun taidemaalareille tehtäväksi kauppahallin uudelleen maalaus. Pari taideteosta muuten niin synkällä seinällä piristäisi kummasti talon ulkonäköä. (13. Mies, synt. 1985. JPA. Joensuun paikat. JpaS 127–129. 2002.)

Joensuun pahin moka on ollut kauppahallin purkaminen! Keskusta on ruma kuin mikä. Harmaita hikisiä taloja, eikä yhtään kaunista vanhaa rakennusta. Sivummalta saattaa löytää muutaman yksinäisen arvokkaan näköisen talon, mutta nekin tuntuvat odottavan purkutuomiota modernien sementtitaatikoiden puristaessa kylkeen. Mielestäni tori on kuitenkin kaupungin sydän, ja jos se on yhtä karun harmaa kuin tämä, en ihmettele,

jos se ei jätä hyvää kuvaa. (28. Nainen, synt. 1978. Joensuun paikat. JpaS 239–243. 2002.)

Pitkää pyörätietä katkovat pienet asiat, jotka tekevät matkasta toisinaan onnellisemman. Syyskuussa tuoksuivat omenapuut. Illalla loikkivat jänikset. Joskus hidastan vauhtia niissä kohdissa, joissa asfaltti on peittynyt kirkkaan keltaisista vaahteranlehdistä. (30. Nainen, synt. 1981. JPA. Joensuun paikat. JpaS 248. 2002.)

Kesällä vihdoin huomasin sillalta avautuvan kauniin jokimaiseman sekä auringon valaiseman kaupungin ja vauhtini sillalla hidastui. Pysähdyin useasti katselemaan joen pyörteitä ja pohdiskelemaan veden olemusta. Nykyään minun on yksinkertaisesti pakko katsoa ympärilleni sillalla ja tietoisesti hakea maisemaelämystä ihmisten ihmettelystä huolimatta, sillä en halua jäädä paitsi auringon, veden, taivaan ja kuun monimuotoisesta leikistä. Syksyllä Pyhäselälle avautui upea aamuauringon värittämä luonto, jonka sain monesti kokea pyöräillessäni Niinivaaralle töihin jo puoli seitsemän aikoihin auringonnousun herättäessä maiseman eloon. Eräänä viileänä aamuna joelta nousi valtavasti usvaa peittäen koko sillan, jolloin tuntui kuin olisin lentänyt pilvissä, unen maisemassa. (76. Nainen, synt. 1981. JPA. Joensuun paikat. JpaS 1407–1409. 2002.)

Oman paikan etsintä olikin monelle pääasiassa positiivisten tunnelmien ja elämyksiä luovien paikkojen etsintää. Paikoilla oli sitä myöten terapeutin merkitys. Tällöin yhtenä motiivina oli löytää tilanteita ja kohteita, jossa olisi mahdollista olla rauhassa ja jossa ”mieli lepäisi”. Tämä voidaan tulkita, Thriftin (2000: 46–47) viitaten, kehollisen toiminnan tuottamana suhteena maahan ja luontoon. Kysymys on siten asioiden ja tapahtumien vaikutuksesta ihmisiin sekä heidän tunteisiinsa ja kokemuksiinsa. Yhtälailla kuin kauppakeskusten kohdalla myös tässä yhteydessä voidaan puhua aistimellisista tapahtumista. (Thrift 2004b; Allen 2006.) Sen seurauksena se viittaa mielihyvän pohjalta tapahtuvaan toimintaan ja paikkasuhteen luomiseen. Luonto näin ollen ”puhuu” toiminnassa ja saa merkityksen osittain arkisten käytäntöjen myötä.

Näkyvälle sijalle elämyssukupolvi nosti Pielisjoen ja siihen kuuluvat ranta-alueet. Teksteissä korostettiin joen kauneutta ja sen roolia mielenrauhottajana. Monelle heistä Pielisjoen rannat olivat paikkoja, joissa he kokivat olevansa rauhassa ja jonne he menivät tietoisesti rauhoittumaan. Nuoret puhuivatkin joesta ja sen läheisistä alueista positiiviseen sävyyn. Pielisjoki näyttäytyi esteettisesti tärkeänä osana kaupunkia, joka samalla toimi eräänlaisena pakopaikkana ja elämysten tarjoajana.

On kaunis keväinen päivä, auringon säteet osuvat kauniin Pielisjoen pintaan, josta ne sinkoilevat ympäriinsä. Joka päivä saan katsella Pielisjokea

joko kotini lähellä tai koulumatkojani kävellessä. ... Joka kerta kun kävelen Itäsiltaa pitkin, mieleni rauhoittuu entisestään, alan miettimään miten hyvin kaikki on elämässäni tällä hetkellä ja joskus haaveet valtaavat mieheni. ... ..lumoava Pielisjoki, jota saan ihastella ja tietyllä tavalla kadehtia joka päivä. Olen todennut monta kertaa että sanonta "Vesi rauhoittaa" pitää paikkansa, ainakin minun kohdallani. (10. Nainen, synt. 1985. JPA. Joensuun paikat. JpaS 97–99. 2002.)

Joensuun on mielestäni kaunis ja viihtyisä kaupunki. Vesi sen ympärillä on rauhoittava elementti. (27. Nainen, synt. 1980. JPA. Joensuun paikat. JpaS 236–237. 2002.)

...mukavimpana sekä varsinkin vaihtelevimpana maisemana voi mainita maiseman Suvantosillalta joelle. ... Joensuun maisemista joki on todellakin omaa luokkaansa, kuin myös kauniit järvialueet molemmilla puolilla jokea. (32. Mies, synt.1980. JPA. Joensuun paikat. JpaS 252–253. 2002.)

Vaikka elämyssukupolvi on kirjoituskilpailuaineiston perusteella kaikkein kaupungistunein sukupolvi, monelle heistä kaupunki ja siihen kuuluvat piirteet näyttäytyvät vieraina. Luonnonympäristöön hakeutuminen voi kertoa myös siitä, että oma paikka löydetään parhaiten kaupunkikeskustan ulkopuolelta, usein vielä hiljaisuuden ja yksinäisyyden keskeltä. Arjen paikkakokemuksissa kauneuden ja hiljaisuuden kokemukset eivät kuitenkaan tule itsestään ja automaattisesti. Ne ovat yleensä löydettävä ja sen vuoksi niitä saatetaan tietoisesti etsiä. Kokonaisuudessaan elämyssukupolven arjen paikka muotoutuu uhkien ja elämysten paradoksaalisen suhteen kautta. Kaupunkitilasta ja sen paikoista halutaan nauttia ja niissä halutaan liikkua vapaasti, mutta samanaikaisesti ollaan kuitenkin jatkuvasti tekemisissä osittain näkymättömien riskien kanssa. Joillekin nuorista vaarat voivat olla kaupunkitilassa jatkuvasti läsnä. Mielihyvän ja uhan paikat eivät ole piirtyneet tilaan selvärajaisesti, minkä tuloksena voi olla toimintakyvyn lamautuminen. (ks. Levä ym. 2003: 122–124.) Oman paikan etsintä on tasapainoilua mahdottoman ja mahdollisen välillä.

Jos tästä vastenmielisestä maisemasta jotakin hyvää hakee, niin on ainakin helppo päästä saattamaan säikkyjä neitokaisia, jotka olen jostakin kämpäleni houkutellut, Penttilästä takaisin Suvantosillalle, sillä eiväthän he uskalla yksin tuota matkaa taitaa. (85. Mies, synt. 1978. JPA. Joensuun paikat. JpaS 1543–1545. 2002.)

7.3 HILJAISEN TYLSÄT BETONILAATIKOT

Elämyssukupolven kirjoituksissa ei puhuta laajassa mitassa kaupunkitilan muutoksista eikä niihin kiinnitetä samanlaista painoarvoa kuin muiden sukupolvien kohdalla. Tämä ei kuitenkaan täysin loista poissaolollaan, sillä nuoret toivat teksteissään esille muuttumattomuuden tärkeyden. Tällä en kuitenkaan tarkoita heidän itsepintaista haluaan säilyttää paikkoja entisenlaisinaan. Lähinnä kysymys oli pohdiskeluista, joissa nuoret pyrkivät tarkastelemaan ja ennen kaikkea arvottamaan muutoksen oikeutusta. Kahden muun sukupolven tavoin muutosta ei otettu annettuna vaan se suhteutettiin omaan elämään.

Kirjoituksissa viitattiin kaupungin historialliseen monikerroksisuuteen ja sen tärkeyteen. Vaikka elämyssukupolvella ei ole samassa suhteessa omaan elämänhistoriaan yhdistyviä muistoja vanhoista rakennuksista, ne eivät määrity heille merkityksettöminä. Osa kirjoittajista vaati historiallisen monimuotoisuuden säilyttämistä, sillä heidän mukaansa ilman sitä kaupunkitila ei ”puhu”. Mikäli tilassa on pelkkiä ”tylsä betonilaatikoita”, jäävät kaupungin historialliset juuret näkymättömiin. Nuoret siis perustelivat rakennetun ympäristön ajallista monikerroksisuutta paikan sisäisen historian ja identiteetin näkökulmasta käsin. Samalla tämä viittasi myös haluun säilyttää paikallishistoriaa ja kollektiivista muistia. Muutoksen jäsentäminen ei siksi tapahdu omakohtaisesti koetun menneisyyden pohjalta. Paljon oleellisemmalla sijalla on ymmärrys kaupungista ainutlaatuisuuttaan ja sisäistä historiaansa ilmentävänä paikkana.

Kaupungin keskusta ei varsinaisesti herätä itsessäni kovin suuria tunteuksia. Keskustasta on tullut ehkä liian tusinakeskusta, josta puuttuu varsinainen omaleimaisuus. Vanhoja rakennuksia ei ole säilytetty tarpeeksi, mikä tekee keskustasta turhan betonimaisen. ... Keskusta ei kerro kaupungin menneisyydestä paljoa, jolloin varsinkin Joensuun ulkopuolelta tulleen jää kaipaamaan kaupungin juurista kertovia rakennuksia. Kaikista räikein temppu on mielestäni yritys korvata betonista ja näyteikkunoista tehdyllä lättänäällä laatikolla vanha kauppahalli, jota keskusta kaipaa todella kipeästi. (32. Mies, synt.1980. JPA. Joensuun paikat. JpaS 252–253. 2002.)

Valitettavasti lehdistä on suunniteltu niittenkin [Utran telakka ja konepaja] purkua, jotta saataisiin tilalle omakotitaloja. Kaikki vanha, mikä ei ole enää tarpeen halutaan purkaa. Myös Siihtalassa olevat entiset VR:n työsuhteasunnot, aivan pohjoisen radan itäpuolella, on joko purettu tai menossa purkuun. Nekin olisi voinut kunnostaa ja luoda niille jonkinlaisen uuden tehtävän kansalaistalona tai jossain muussa tarkoituksessa. Onneksi sain tallennettua ne edes valokuviksi. (63. Mies, synt. 1980. JPA. Joensuun paikat. JpaS 677–679. 2002.)

Mutta emme saa olla myöskään menneisyyden tuhoajia niin kuin on käynyt jo usean puutalon kohdalla. Suvantosiltakin on osa paikallishistoriaamme ja kollektiivista muistiamme, joka tulee säilyttää tavalla tai toisella. (76. Nainen, synt. 1981. JPA. Joensuun paikat. JpaS 1407–1409. 2002.)

Nuorten puhe voidaan tulkita haluna jatkaa perinnettä. Puukaupunkien suojeluun perehtynyt arkkitehti Elisa El Harouny (2002: 269–272) toteaa perinteen vaalimisen olevan sidoksissa sekä vanhasta oppimiseen että sen edelleen kehittämiseen. Perinteen jatkaminen ei hänen mukaansa merkitse vanhan itsepintaisista säilyttämistä muuttumattomana vaan lähinnä kyse on menneen ja tulevan yhdistävästä uusien innovaatioiden katkeamattomasta ketjusta. Siksi tällä ei viitata yksipuoliseen perinteisen kehityskulun katkaisemiseen eikä sen täydelliseen uudistamiseen. El Harouny huomauttaakin pätevän muutoksen arvioinnin perustuvan ympäristön kokemisen, siinä toimimisen ja elämisen kautta saatavaan tietoon. Käsitys paikasta ei palaudu pelkästään ulkoapäin ja visuaalisuuden pohjalta saatuaan ymmärrykseen. Keskeistä kaupunkitilan ja sen paikkojen muutoksen arvottamisessa on yhteys yksilöllisiin ja kollektiivisiin muistoihin. Tila toimii kulttuurin kantajana ja identiteetin peilipintana. (Nevalainen 2004: 270.)

Kysymys ei siis ole siitä, että kaikkea muutosta vastustettaisiin, kuten El Harouny toteaa. Menneisyyttä ei tule tulkita kiinnekohtana, johon kukin sukupolvi aukottomasti kaipaasi ja joka toimisi ainoana muutoksen kyseenalaistamisen viittauskohtana. Elämyssukupolven kohdalla paikkojen puolustaminen ja muuttumattomuuden tärkeyden korostus nojasi ajallisesti myös tulevaisuuteen ja siihen liittyviin unelmiin. Tässä olikin oleellista eräänlainen utooppinen haaveilu, jonka puitteissa nuoret tarkastelivat kaupunkitilan muutosta. Kirjoituksissa he kertoivat paikkoihin asettuvista omista haaveistaan, jolloin osa heistä saattoi nähdä itsensä jossakin tiettyssä paikassa vuosien tai vuosikymmenten päästä. Lopulta tämä tarkoitti myös sitä, että heidän unelmansa olivat sidoksissa niiden kohtaloon. Tiloja, paikkoja ja koko kaupunkiympäristöä ei voida ajatella erillisenä ihmisestä, minkä vuoksi ympäristön ja ihmisen ominaisuudet kietoutuvat erottamattomasti yhteen (El Harouny 2002: 263). Kuvitellut tulevaisuudet ovat näin ollen löydettävissä ainakin osittain kaupunkitilasta, jolloin paikkojen hävittäminen voi pahimmillaan merkitä tulevaisuuteen ladattujen unelmien tuhoutumista. Kuvitteellisuus ei viittaa yksinomaan median välittämiin uutisiin, kertomuksiin eikä huhupuheisiin vaan se nousee myös yksilön omista toiveista ja haluista. Pidemmälle vietyä voidaan väittää, että kokemukset erilaisista ympäristöistä ja paikoista liittyvät minuuteen ja sen sisältöihin (Horelli & Kukkonen 2002: 245). Sen myötä ihmiset usein myös arvottavat muutosprosessia. Mikäli muutos ei ota huomioon heitä ja heidän paikkasuhteitaan, asiat tulkitaan tapahtuneiksi ilman, että yksilöillä itsellään olisi minkäänlaista mahdollisuutta vaikuttaa niihin.

[K]un tulin taas taloni luo, oli vastassa karu näky, joka toi kyöneleet silmänurkkiin ja sai puremaan alahuulta, ettei alkaisi oikeasti itkeä. Ilman varoitusta oli vihreä aita purettu maan tasalle, ja kaunis villi piha jyrätty traktorinjäljillä. Seuraavalla viikolla ei ollut taloakaan. Seurasin mykkänä kärsien joka päivää, kuinka purkutyö edistyi. Silmieni edessä revittiin unelmani, enkä voinut tehdä mitään sen estämiseksi. ... Nyt kun katson asuntoni ikkunasta kolmannesta kerroksesta, näen vielä sen vaaleanpunaisen talon, joka on viimeisenä jäljellä sen korttelin puutaloista. Sen pihassa on tumma mersu ja kukkapenkkejä, ja kadunpuoleisen oven porras entistä pahemmin kallellaan taaksepäin, ja vuosiin avaamattoman näköisen oven pikkuikkunassa virkattu pitsiverho. Molemmiin puolin kohoavat uudet kerrostalot parvekkeineen. Ne saavat talon näyttämään jotenkin nuhruiselta. Aikansa eläneeltä. Mutta sen omistaja ei halua sitä myydä kaupungille, tunnesyistäkö, vai onkohan tontti hyvän rahan arvoinen? (34. Nainen, synt. 1977. JPA. Joensuun paikat. JpaS 268–269. 2002.)

Tätä taustaa vasten olisikin virhe päätellä, että huoli kotiseudusta olisi vain vanhempien sukupolvien asia. Kysymys on pikemminkin siitä, mistä asemasta ja millaisesta näkökulmasta käsin muutosta jäsennetään. Samalla kyse on haluisista, jotka aina ylittävät jo olemassa olevan ja annetun maailman (Vähämäki 2004: 29). Suhteutettuna suunnittelutoimintaan viranomaisien pitäisikin huomioida asukkaiden elämäkokemus ja heidän elämismaailmansa, sillä sen kautta olisi mahdollista saada uutta tietoa kaupunkiympäristön kehittämistarpeista. Esimerkiksi erilaisten ympäristöjen suojelussa asukkaat tulisi liittää niin kiinteäksi osaksi suunnitteluprosessia, että he tunnistaisivat ja mieltäisivät itsensä toimivina subjekteina historiallisessa kehityskulussa. (El Harouny 2002: 276.) Yksilöille tulisi välittyä kokemus siitä, että heidän mielipiteensä huomioidaan ja heillä on mahdollisuus vaikuttaa asioiden tapahtumiseen. Huoli kotiseudusta kytkeytyy paikkatunteeseen ja yksilön omaan elämään sekä elämäntilanteeseen. Nuorille muutos määrittyi näin ollen sen mukaan, kuinka hyvin se pystyy ottamaan huomioon heidän tämän hetkiset kokemuksensa ja unelmansa. Sisäinen kokemusmaailma yhdistyy siten erilaisiin muutosprosesseihin ja samalla kysyy niiden mielekkyyttä yksilöllisen kokemuksen näkökulmasta.

Vaikka Joensuu ei tunnukaan niin hohdokkaalle kuin ennen, olen ilokseni saanut huomata Joensuun katukuvan, kauppojen ja tapahtumien muuttuvan paljon positiivisempaan suuntaan. Jo kävelykadun rakentaminen antoi Joensuulle uuden ilmeen ja nyt olen lukenut lehdistä uusista Joensuuta koskevista projekteista. Ja se on hyvä, koska kaupunki näytti pahimmillaan talvisissa loskasäissä aivan vanhalta Venäjältä. (11. Nainen, synt. 1985. JPA. Joensuun paikat. JpaS 109–110. 2002.)

Ikuinen kädenvääntö toriparkista huvittaa ja ärsyttää, varsinkin kun vapaata parkkitilaa tuntuu kyllä olevan, jos vain autoilijat suostuisivat ajamaan olemassa oleviin parkkihalleihin. Näkisin mielelläni kävelykeskustan toteutuvan. Silloin tori ehkä tulisi elävämmäksi ja sen reunalla kohoaisi arvonsa mukaiseen kuntoon korjattu kauppahalli. (78. Nainen, synt. 1972. JPA. Joensuun paikat. JpaS 1427–1430. 2002.)

Kuva 11: Ranta- ja Koskikadun risteys (kuva: Jussi Semi (2008))

8 Johtopäätökset

8.1 KOLME SUKUPOLVEA

Paikat kietoutuvat ihmisiin moninaisin säikein eikä niiden tunnistamiseen ole yhtä tietä. Kun puhutaan paikkakokemuksista, ollaan tekemisissä kysymysten kanssa, joiden keskeisenä tavoitteena on pohtia ”tässä” olemista. Vaikka hyväksytäänkin ajatus todellisuuden immanentista muotoutumisesta ja samalla nähdään yksilöt erottamattomina yhteiskunnasta, meidän ei kuitenkaan tarvitse kieltää omaehtoisia tulkintoja ja halua ottaa etäisyyttä vallitsevista asiantiloista. Tapa tarkastella kaupunkitilaa ja sen paikkoja ei palaudu absoluuttisen täydellisesti virtoihin ja risteymiin, vaikka tulkintoja tehdäänkin tästä aikatilallisuudesta käsin. Paikat voidaan ymmärtää Massey'n (2005) tapaan tapahtumina ajassa ja tilassa, mutta sen ei kuitenkaan pidä tarkoittaa nostalgisten tunteiden vähättelyä tai mitätöimistä.

Tässä tutkimuksessa olen tarkastellut ihmisten tapoja jäsentää ja kirjoittaa Joensuusta ja sen paikoista. Olen keskittynyt heidän paikkakokemuksiinsa kolmesta lähtökohdasta käsin. Ensinnäkin huomioni on kiinnittynyt elettyyn elämään, muistoihin, mielikuviin ja sen myötä paikoille annettaviin merkityksiin. Toiseksi olen tarkastellut tapoja puhua arjesta ja arjen kaupungista sekä paikan muotoutumista arjessa ja arjen käytännöissä. Kolmanneksi olen keskittynyt tarkastelemaan kaupunkitilan muutosten vaikutuksia ihmisten paikkakokemuksiin. Nämä kolme lähtökohtaa nojaavat osittain Lefebvren (1991) sosiaalisen tilan teoriaan, jota olen käyttänyt teoreettisena apuvälineenä *Joensuun paikat* -kirjoituskilpailuaineiston analysoinnissa ja tulkinnessa.

Tutkimusmateriaalista erottui kolme tarkastelu- ja jäsentelytapaa. Kyse oli sukupolvisidonnaisista paikkakokemuksista, joita ei pidä ymmärtää ikuisesti pysyvinä kuin pikemminkin jatkuvasti liikkeessä olevina. Vanhimman sukupolven, joka oli syntynyt vuosien 1919–1939 välisenä aikana, nimesin työn sukupolveksi. Tässä yhteydessä, ja heidän tapauksessaan, työ viittasi lähinnä kovaan raatamiseen ja puutteellisiin oloihin. Ajallisesti heidän keskeisimmät kuvauksensa ponnistivat sota-ajan jälkeisiltä jälleenrakennuksen vuosilta. Kysymys oli siis kertomuksista ja kokemuksista, joita muiden sukupolvien kirjoituksissa ei esiintynyt. Toisin sanoen he olivat omakohtaisesti kokeneet sota-ajan ja sitä seuranneen suomalaisen yhteiskunnan jälleenrakentamisen. Erityisen tärkeässä asemassa oli heidän henkilökohtainen osallistumisensa ennen kaikkea näistä jälkimmäiseen.

Kuinka sitten heidän paikkakokemuksensa alussa esitettyjen tutkimuskysymysten kautta muodostui? Työn sukupolven keskeisimmät merkityksenannot

olivat sidoksissa arjen ankaruuden, mutta myös maaseutumaisen elämäntavan kuvaukseen. Tähän kytkeytyen he kirjoittivat sota-ajasta ja raatamisen kokemuksista sekä sen lisäksi kaupungin kokemisen vieraudesta ja omista kodeistaan. Oleellista tässä yhteydessä oli näiden toimiminen heidän paikkakokemuksensa alkupisteenä.

Sovellettuna Lefebvren sosiaalisen tilan teoriaan ja Shieldsin (1999a; 2002) tilallisuuden trialektiikkaan voidaan puhua ikuisesti olemassaolevasta eletystä tilasta. Lefebvren (1991: 41–42) mukaan tämä ulottuvuus on elävää ja se levittäytyy fyysisen tilan päälle. Työn sukupolven tapauksessa kaupunkitila ja sen paikat merkityksellistyivät ja ”puhuivat” monelta osin erityisesti raskaan työn teon ja sota-ajan muistojen kautta. Muistot menneestä arjesta ovat tilallisuuden ”kolmas” (ks. Soja 1996) puoli, jonka avulla ei ainoastaan jäsennetä Joensuuta vaan myös otetaan etäisyyttä nykyisiin aikatilallisiin määreisiin.

Sitä myöten, ja erityisesti suhteessa työn sukupolven kotiin yhdistyviin kuvauksiin, paikkasuhde ei täysin palaudu masseylaisiin virtoihin. Heidän kirjoituksensa osoittavat paikan sidonnaisuudesta khoran kaltaiseen perustavaan lähtötilaan. Kodit kokemuksen kiintopisteinä avautuivat kaupungin vierautta määrittävinä tuttuina, turvallisina, hallittuina ja kontrolloituina tiloina. Etenkin naisille koti ja siitä huolehtiminen toimivat osana heidän identiteettiään samalla symbolisoiden fyysisistä ja sosiaalista kyvykkyyttä. Arjen ankaruuteen liittyvät kuvaukset sota-ajasta, kovasta raatamisesta, kodista ja kaupungin vieraudesta eivät selity risteymien ja kohtaamisten kautta. Työn sukupolven muistoja voitaisiin, Maseyta (2005) suoraan soveltaen, helposti pitää nostalgisena tarinointina, jolla ei ole mitään sen suurempaan merkitystä paikan konstituoitumisen kanssa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että kirjoittajat jossain suhteessa kuvittelisivat pääsevänsä sodan jälkeiseen Joensuuhun. Sitä vastoin he kyllä ymmärtävät ainakin jossain määrin paikkojen loputtoman muuttumisen, mutta sen ei kuitenkaan pidä sulkea pois elämänhistoriasta nousevia kokemuksia ja tunnemuistoja sekä ennen kaikkea niiden merkityksellisyttä heille itselleen.

Menneen painottaminen ja arjen työntäyteisyyden kuvailu tuli esille myös työn sukupolven kertomuksissa arjen käytännöistä. Heille arjen paikat ja arkinen toiminta jäsenyivät menneen ja nykyisyyden risteymänä. Tämä viittasi kahden toisiinsa osittain limittyneeseen aikatilalliseen tasoon. Ensimmäinen näistä yhdistyi nykyisiin tilasidonnaisiin käytäntöihin. Keskeiselle sijalle asettuivat fyysisen kunnon rapistuminen, suhde autoliikenteeseen ja menneen läsnäolo kehollisessa toiminnassa. Kysymys oli pohjimmiltaan heidän iästään ja siihen yhdistyvistä tekijöistä, kuten liikkumisen hankaloitumisesta. Tätä arjen aikatilallista tasoa ei kuitenkaan voida jäsentää yksinomaan biologisen iän ja toimintakyvyn heikkenemisen puitteissa vaan oleellisempaa on huomioida kaupunkitilaan vaikuttavat yhteiskunnalliset tekijät ja valtasuhteet. Siksi ei pidä olettaa, Foucault’a (esim. 1998a; 2007) seuraten, vallan olevan jotain sellaista, joka tulee ”ylhäältä”, vaan sellaista joka levittäytyy kaikkialle vaikuttaen yksilöihin ja heidän arjen rutiineihinsa. Näin ollen avoimena ja kontrolloivana valta ulottuu jo-

kaiseen hermosoluun, jolloin tila ja tilaratkaisut ovat keskeisessä roolissa sukupolvien rakentumisessa (ks. Hardt & Negri 2005: 38–41). Jos siis tilaa tuotetaan ainoastaan rahataloutta varten ja siten irrallaan vanhusten tarpeista, tuottaa se lähes väistämättä sellaista paikkasuhdetta, jossa kaupungin nykyisyys koetaan osittain vieraana.

Toisessa aikatilallisessa tasossa työn sukupolvi kirjoitti lapsuuden paikoista ja niihin yhdistyvistä toiminnoista. Nämä kertomukset kytkeytyivät vahvasti heidän kokemusmaailmaansa ja kehollisiin käytäntöihinsä. Lapsuuden ja varhaisuoruuden tilankäytöstä puhuttiin koulumatkojen, vapaa-ajan ja Pielisjoen yhteydessä. Nämä voidaan tulkita kielellisissä ilmauksissa muotonsa saavina muistoina ja tunnetiloina, minkä vuoksi paikkakokemus yleisesti ja arjen paikat erityisesti eivät määrity yhdessä aikatilallisen tasossa. Vaikka elämää eletään tässä hetkessä, aiemmat keholliset tapahtumat ja kokemukset ovat kaiverrettuina kokevan yksilön ”alkuperäisyyden vahaan” (Derrida 1995). Niiden muoto on ameebamaisesti liikkuva, jolloin pysäyttämisen ja ymmärrettäväksi teko tapahtuvat nykyisyydessä olevien ehtojen mukaisesti. Niinpä on hyväksyttävä todellisuuden kirjoittamisen ja rajaamisen kontekstisidonnaisuus; näkymättömän tekeminen näkyväksi ei tapahdu irrallaan yhteiskunnallisesta todellisuudesta (Kymäläinen 2005: 52).

Arjen paikka ei työn sukupolven teksteissä määrittynyt pelkästään näiden kahden aikatilallisen tason puitteissa, sillä osana niitä ja niitä yhdistävänä piirteenä toimivat kuvaukset luonnonympäristöstä. Verrattuna muiden sukupolvien, ja etenkin nuorimman sukupolven, teksteihin, työn sukupolven arjen paikkakuvauksissa luonnolla oli vahva rooli. Luontoa ei kuvattu juurikaan negatiivisin termein eikä siitä puhuttu uniikkina, erikoisena tai elämyksellisenä asiana. Osana arkea ja elämänskulkua kokemus muodostui nautinnollisuuden viitekehksessä. Luontoa ei mielletty samassa suhteessa riskitekijänä kuin nuorimman sukupolven kirjoituksissa. Paikkakokemus arjessa hahmottui siten myös suhteessa ei-inhimillisiin asioihin ja olioihin. Voidaan siis puhua kehollisista käytännöistä ja kohtaamisista sekä niiden myötä syntyvistä tunnetiloista ja kokemuksista (ks. Thrift 2000; 2004a; 2004b). Lefebvren (1991) sosiaalisen tilan teorian ensimmäisen ulottuvuuteen suhteutettuna paikkaa tuotetaan arkipäiväisissä rutiineissa, huomaamattomassa kuljeskelussa ja käyttäytymisessä. Se on koko keholla aistimista ja elämistä arkipäiväisessä elämismaailmassa.

Miten sitten kaupunkitilan muutokset vaikuttavat ja ovat vaikuttaneet työn sukupolven paikkakokemuksiin? Keskeisimpänä huomiona ja yleistyksenä voidaan pitää heidän oman elämän hukkumista muutoksen keskellä. Käytännössä tämä tarkoitti heti sotien jälkeen alkaneen yhteiskunnallisen kehityksen ja rakennemuutoksen kytkeytymistä yksilöiden elämään ja heille keskeisiin paikkoihin. Siitä syystä yleinen yhteiskunnallinen muutosprosessi ei ole mikään abstrakti tapahtuma vaan kaikessa vaihtelevuudessaan se sulautuu yksilöiden aikalaelämään ja saa siinä konkreettisen ilmenemismuotonsa.

Työn sukupolven kirjoituksissa paikkojen katoaminen ja niiden luonteen vaihtuminen koettiin kaihona ja kaipauksena. Tämä ei ollut katkeruudella ladattua tekstiä vaan se kertoi eletyn tilan merkityksestä laajemmassa perspektiivissä. Byrokraattien ja valtion abstrakti tila murskasi väkivaltaisesti alleen visuaalisten esitysten ja tilastojen takana sijaitsevan paikkakokemuksen (ks. Lefebvre 1991: 306–313). Näitä kertomuksia ei kuitenkaan tule tulkita muutosvastarintana, siis kaiken ehdottomana ja automaattisena vastustamisena, vaan ne tulee pikemminkin ymmärtää kysymyksenä siitä, millä tavoin kaupunkitilan muutos tapahtuu.

Tämä johdattaa lopulta näkemään myös sen seikan, etteivät paikat ole pelkkiä yksittäisiä pisteitä tilassa. Jos ihmiset niitä kaipaavat ja mahdollisesti puolustavat, niin eikö tällöin pitäisi kysyä, miksi he näin tekevät. Nevalaisen (2004: 277–278) huomioihin tukeutuen voidaan puhua minuuden kiintopisteiden katoamisesta. Tällöin saatetaan lopulta olla tilanteessa, jossa on mahdotonta tunnistaa mitään sellaista, jonka edes voisi kuvitella omakseen. Oman elämän hukkuminen on näin ollen tulkittava huolena kotiseudusta, johon juurtuneena ympäröivää todellisuutta käsitellään ja jäsennetään. Ilman tätä kollektiivista peiliä koko kaupunkitilasta vieraannutaan, minkä seurauksena siihen on hankala paikantaa itseään.

Tutkimukseni toinen sukupolvi, muutoksen sukupolvi, oli syntynyt vuosien 1940–1969 välisenä aikana. Näkyvässä asemassa teksteissä oli suomalaisen yhteiskunnan nopean kaupungistumisen kuvailu. He eivät iästään johtuen juuriakaan puhuneet sota-ajasta ja sitä seuranneesta yhteiskunnan jälleenrakentamisesta. Sen ohella ja siitä syystä kirjoituksissa ei puhuttu puutteesta, kurjuudesta eikä kovasta työn teosta. Vaikka vanhin sukupolvi yhtäläillä käsitteli yhteiskunnallista muutosta, muutoksen sukupolvelle vastaava prosessi jäsenyi toisentyyppisesti; heille ominaista oli puhe kaupunkitilan nopeasta ja yllättävästä transformaatiosta sekä sen vaikutuksesta lapsuuden paikkojen katoamiseen.

Keskeistä muutoksen sukupolven tavoissa antaa merkityksiä Joensuulle oli menneen ajan ja menneisyyden paikkojen esille tuonti. Erityisesti he puhuivat lapsuudestaan ja siihen liittyvistä muistoista. Nämä halki elämän mukanaan kulkevat sisäiset kiintopisteet ilmenivät lämminhenkisinä ja positiivisia tunnelmia sisältävinä kokonaisuuksina. Näin ollen Joensuun jäsentäminen ja sen merkityksellistäminen tässä viitekehyksessä kietoutuivat osaksi yksilön persoonaa. Fyysisen sijainnillisuuden sijasta tulisikin puhua sisäisestä suhteesta paikkaan, jolloin keskiöön astuvat yksilölliset tunteet ja tunnemuistot. Jotta tämän paikan voisi tavoittaa, vaatii se Birkelandin (2005: 133) mukaan matkustamisen ohella myös tietoista työstämistä. Lapsuuden paikat puolittaisena paikkana voidaan saavuttaa esimerkiksi kirjoittamisen avulla, jolloin kyse on jatkuvasta rajankäynnin prosessista, rajojen vetämisestä ja itsen löytämisestä (Kymäläinen 2006: 213–214; Lehtinen 2006: 58). Näissä käytännöissä avautuu taso, jossa yksilö tunnistaa itsensä subjektiksi ja toimijaksi (ks. Foucault 1998a: 117–137; 2007; 2008; Vähämäki 2009: 185). Foucault’laisittain voitaisiin väittää muistojen olevan kiin-

teästi sidoksissa valtaan ja valtasuhteisiin, mutta pelkästään tätä seikkaa korostamalla unohdettaisiin ja kadotettaisiin niiden merkitys muutoksen sukupolvelle itselleen. Toisin sanoen lapsuuden paikat on nähtävä ankkuroitumisen välineenä, eräänlaisena olemisen tapana, jonka avulla ympäröivää todellisuutta on helpompi jäsentää.

Muutoksen sukupolven merkityksenannot olivat edellisen lisäksi yhdistyneenä kotipaikkaan. Kyse ei ollut pelkästään kodista sinällään tai jostain fyysisestä rakennuksesta kuin myös, Sepänmaata (2006: 31) seuraten, sydämen maisemasta. Tämä tarkoittaa kiintopistettä, johon ihmiset ovat kasvaneet ja juurtuneet ja josta muistot saavat voimansa. Niinpä kotipaikka oli kietoutunut muistiin ja alitajuihinsa tuntemiseen. Utooppisena konstruktiona siihen yhdistyvät haaveet ja unelmat. Se toimi minuuden kiintopisteenä, jossa aistimukset ja tunnelmat elivät vahvoina kokemuksina. Eletty tila ei siten palautunut täysin vallitseviin olosuhteisiin ja osittain siksi se on lefebvreläisittäin tulkittava myös arkielämän ”varaoloskäytävänä”. Potentiaalisena tilana se on aina enemmän kuin aistein havaittava tai järjellä käsiteltävä todellisuus (Siltala 1999a: 20; Platon 1999; Bingley 2003: 330–332). Se oli mahdollisuus tuottaa säröjä ja deleuzelaisia paon viivoja aikatilaelämään.

Syvä kiintymys lapsuuteen ja kotipaikkaan ilmeni arjen puitteissa. Tähän liittyen muutoksen sukupolvi puhui kadonneista paikoista, jotka aktiivisena voimana pystyivät merkityksellistämään ja muuttamaan tässä hetkessä aktualisoituvaa maailmaa (Hardt & Negri 2005: 346–347). He kirjoittavatkin lapsuusajan leikeistä ja koulumatkoista sekä lapsuuden arjesta ja luonnonympäristöstä. Näistä ensimmäiset viittasivat toiminnan paikkoihin, kun taas jälkimmäiset kytkeytyivät aistimiseen. Arjen paikan muotoutumisessa keskeistä olivat tunnelmat, äänet ja tuoksut. Positiivisina ja lapsuudesta ponnistavina kuvauksina sekä toiminnan että aistimisen paikat muodostivat läheisen suhteen Joensuuhun, mikä samalla tarkoitti heidän kiintymystään koko kaupunkiin. Jos siis puhutaan paikan muotoutumista arjessa ja arjen paikkojen kuvailusta, kysymys ei missään suhteessa ole pelkästä olemisesta jossakin kohtaa tilaa. Paljon keskeisempää on koko keholla eläminen ja lopulta tämän eletyn kokemuksen sisällyttäminen itseensä. Se kertoo myös siitä, ettei mikään taloudellinen, poliittinen tai ekologinen systeemi puhtaasti determinoi ihmisiä ja heidän toimintaansa (Lefebvren 1991: 391–392). Kokonaisvaltaisina persoonina, Lefebvreen viitaten, yksilöt ovat kykeneväisiä ottamaan etäisyyttä aikatilallisuuksistaan. Maailmassaoleminen on siten suurimmalta osin kehollista, jota vasten myös arkielämä muotoutuu.

Vaikka lapsuuden muistot ja siihen linkittyvät arjen paikat näyttelivät suurta roolia muutoksen sukupolven teksteissä, oleellisemmalle sijalle nousi kuitenkin kaupunkitilan muutoksen jäsentäminen. Kyse oli yhteiskunnallisesta kehityksestä, joka ilmeni lapsuuden paikkoja ja henkilökohtaisia kokemuksia sekä muistoja kadottavana tapahtumana. Ympäröivän maailman liikettä suhteutettiin ja arvotettiin näin ollen tiettyyn aikatilalliseen tasoon ankkuroituina (ks. Oksanen 2004: 242–244).

Teksteissä yhteiskunnallista muutosta käsiteltiin omakohtaisilla huomioilla paikkojen katoamisesta. Suomalaisen yhteiskunnan nopea kaupungistuminen ei yksinomaan tarkoittanut Joensuun kaupunkitilan fyysisen luonteen muutosta, vaan myös tärkeiden kohteiden häviämistä. Oleellista olikin kokemusten ja muistojen poispyyhkiytyminen, jolloin ympäristöstä katosi tuttuuden tunnetta. Eräänlaisena vastinparina tälle oli yhteiskunnallisen kehityksen jäsentäminen paikkojen muuttumattomuudesta käsin, minkä seurauksena muutoksen sukupolvi kirjoitti tiettyjen, itselle tärkeiksi muodostuneiden kohteiden katoamattomuudesta. Nämä paikat oli ladattu henkilökohtaisilla muistoilla ja tunteilla, jolloin niillä oli erityinen merkitys kaupunkitilassa. Tämänkaltaisen muuttumattomuuden kuvailu viittasi illuusioon aikatilallisuuden ikuisesta pysyvyydestä, mutta sen ohella se toi ilmi huolen paikkojen kohtalosta. Jos siis kaupunkitila kokonaisuudessaan oli kokenut radikaaleja muutoksia, niin sen seurauksena ilmaistiin huoli siitä, että loputkin jäljellä olevista kiintopisteistä katoaisivat.

Tätä taustaa vasten ensisijaista ei ole kysyä, mikä muuttui, vaan miten muutos tapahtui. Kun paikkoja jäsennettiin pysyvyys-muuttuvuus-akselilla, jossa tuleva tulkittiin huolestuneisuuden viitekehyksessä, pahimmillaan kuvaus yhteiskunnallisesta muutoksesta ilmentyi epäoikeudenmukaisuuden kokemuksesta. Kysymys oli ”tavallisen” kansalaisen rajallisesta mahdollisuudesta päästä mukaan suunnitteluprosessiin. Tämä ei tarkoittanut yksinomaan Joensuun kehitystä ohjaavaa ”sisäpiiriä” ja media- ja talousvallan yhteenkietoutumista vaan myös kysymystä ”oikeasta” tiedosta. Foucault’n ja Lefebvren ajattelua soveltaen tilan muutos tapahtuu irrallaan ihmisten kokemusmaailmasta ja heidän elämästään, minkä seurauksena maallikot ovat kommunikaation ja kommunikaatioverkostojen suhteen kynnyksellä (ks. Lefebvre 1996: 65–68; Mitchell 2003: 17–23; Vähämäki 2004; Deleuze 2005). Sitä myöten kaupunkitilan muutokset suhteessa yksilöiden paikkakokemukseen näyttäytyvät vaikutusmahdollisuuksien puutteena. Mikäli yksilöillä ei ole kokemusta omasta mahdollisuudestaan vaikuttaa asioiden kulkuun tai mikäli paikkojen muutos nähdään luonnonlain kaltaisena tapahtumana, oma kehollinen maailmassaoleminen tunteineen, muistoinen ja aistimuksineen tulkitaan laajassa yhteiskunnallisessa mittakaavassa merkityksettömänä. Sen arvoa ei välttämättä ymmärretä ja ainoana oikeana totuutena nähdään yhteiskunnan virallinen, institutionaalisesti hyväksytty tieto. Pahimmillaan arkipäiväiset toimintatilat muuttuvat toisarvoisiksi ja heideggerilainen täälläolo menettää mielensä (Simonsen 2005: 3).

Tutkimukseni nuorin sukupolvi, joka oli syntynyt vuosien 1970–1989 välisenä aikana, oli täysin toisentyypinen verrattuna vanhempiin sukupolviin. Olen kutsunut heitä elämyssukupolveksi, mikä käytännössä viittaa kaupunkitilan ja sen paikkojen elämykselliseen jäsentämiseen. Joensuusta kerrottiin muistojen sijasta muun muassa kulutuksen ja tapahtumien kautta, jolloin kirjoituksissa nousi esille muiden sukupolvien teksteissä poissaolevia teemoja.

Paikkakokemuksen alkupisteenä elämyssukupolvella oli pysyvyyden kaipuu. Tämä tarkoitti halua tulla osaksi kaupunkia ja merkityksellistää sitä omista läh-

tökohdista käsin. Yhtenä keskeisimpänä tekijänä tässä yhteydessä oli kirjoittajien kotipaikka. Myönteisesti Joensuusta puhuneet henkilöt olivat pääasiallisesti pohjoiskarjalaisia, kun taas negatiivisesti kirjoittaneet olivat syntyneet muualla Suomessa. Tämä taas kytkeytyi kodin ja kodittomuuden kokemuksiin. Kun kodin kokemukset ilmenivät paikkojen ”tuttuutena”, haluna juurtua paikkakunnalle ja ylipäänsä koko kaupungin määrittymisenä merkityksellisenä kokonaisuutena, kodittomuus jäsenyi päinvastaisesti.

Kummassakaan näissä tapauksissa kyse ei ollut yksinomaan tilan fyysisistä ominaisuuksista sinällään vaan keskeisemmässä asemassa oli yksilöiden sijoittuminen sosiaalisten suhteiden verkostoon. Näin ollen kodin tai kodittomuuden kokemukset ilmenevät jatkuvasti muuntuvina ja liikkeessä olevina, minkä seurauksena voidaan puhua myös alati tulemassa olevasta kolmannesta tilasta (Soja 1996). Joensuun merkityksellistäminen kodin tai kodittomuuden paikkana viittasi siten kommunikaatioon ja kontrolliyhteiskuntien logiikkaan. Siksi ei voida suoranaisesti puhua tilallisesta ulossulkemisesta tai mukaan ottamisesta, mutta toisaalta kommunikaatiota ja yhdessäoloa ei voi rajata pelkästään kestoon kuuluvaaksi (vrt. Vähämäki 2003: 37). Jotta paikkaan voidaan kiintyä, samaistua ja sen myötä tuntea kotiseurakkautta, on pystyttävä mieltämään itsensä osana sen luonnetta määritteleviä sosiaalisia verkostoja. Kokemus kodikkuudesta tulee mahdolliseksi silloin, kun yksilö tuntee olevansa tasapuolisessa vuorovaikutussuhteessa paikalliseksi miellettyihin ihmisiin ja kun hänet hyväksytään osaksi näitä verkostoja.

Elämyssukupolven merkityksenanto palautui kodin ja kodittomuuden kokemusten ohella uhkiin ja elämyksiin. Kyse oli kahdesta toisiinsa limittyvästä tasosta, mikä käytännössä tarkoitti nuorten paradoksaalista kokemusta kaupungista yhtäältä mahdollisuuksien ja elämysten paikkana mutta toisaalta riskien ja uhkien kudelmana. Oleellista tässä suhteessa oli luottamus, sillä itsensä toteuttaminen vaatii luottamusta toisiin ihmisiin. Riskien läpäisemässä yhteiskunnassa subjekti on kuitenkin jatkuvasti altis petetyksi tulemiselle, minkä seurauksena elämä näyttäytyy tasapainoiluna riskien ja mahdollisuuksien välillä. (Levä, ym. 2003: 123–124.) Nuorille kaupunkitila jäsenyikin kenttänä, jossa kuviteltu uhka on virtuaalisena tekijänä lähes jatkuvasti läsnä. Siksi kysymys ei ole aistein havaittavasta tai järjellä käsitettävästä kaupungista vaan tunnepohjaisesta suhteesta, jossa populaarikulttuurin, uutisoinnin ja taiteen välittämät kuvaukset muokkaavat aktuaalista maailmaa ja sille annettavia merkityksiä (ks. Tani 1997; 2005; Hardt & Negri 2005: 440).

Kääntöpuolena uhkien kaupungille oli paikkojen, erityisesti kaupunkikeskustan, ilmeneminen elämyksellisyyden kautta. Keskeistä teksteissä oli kaupallisuuden ja tapahtumien korostus. Nämä kaksi tekijää voidaan tulkita osaksi affektitaloutta. Allenin (2006) mukaan tällä viitataan paikkojen mieltämiseen aistimellisina tapahtumina, jossa ihmisten toimintaa ohjaillaan heidän halujensa ja tarpeidensa välityksellä. Sen myötä tilakokonaisuudet näyttäytyvät yksilöille avoimina tiloina, joissa subjektit voivat mieltää itsensä vapaina toimijoina. Tosi-

asiallisesti kyse on kuitenkin postmodernista biopoliittisesta hallinnasta ja siten vallan työntymisestä osaksi arkipäiväistä toimintaa ja vuorovaikutussuhteita (esim. Foucault 1998a; 2007).

Kaupallisuuden ja tapahtumien korostamisen myötä Joensuu ja sen paikat hahmottuivat suhteellisina ja merkityksiään jatkuvasti muuttavina muodostelmina. Konkreettisimmillaan tämä tarkoitti määrätynkaltaisen toiminnan yhdistymistä tiettyyn hetkeen. Esimerkiksi monelle elämyssukupolven jäsenelle arkipäiväinen kaupunki merkitsi pääasiallisesti opiskelua ja koulussa käyntiä, kun taas viikonloppuisen yökaupungin myötä Joensuu ”heräsi” henkiin. Kyse oli jatkuvasta eteenpäin menevästä syklisestä liikkeestä, jonka puitteissa myös paikkojen merkitykset muuttuivat.

Elämysten ja uhkien kaupunki konkretisoitui arjessa ja arjen käytännöissä. Elämyssukupolven arjen kaupunkia ja heidän toimintaansa siinä voidaan luonnehtia oman paikan etsimisenä. Jos pysyvyyden kaipuu viittasi haluun sulautua Joensuuhun ja tehdä siitä merkityksellinen kokonaisuus, tässä yhteydessä kyse oli käytännön teoista eli halusta löytää omaa tilaa, mutta toisaalta myös rajallisista toimintamahdollisuuksista. Nuorille kaupunki muodostui muita sukupolvia herkemmin riskitilana. Turvattomuuden ja pelon kokemukset ilmenivät kirjoituksissa kolmessa eri yhteydessä: autoilun ja polkupyöräilyn kautta, suhteena luontoon ja väkivallan pelkona. Kokonaisuudessaan kaikki nämä olivat sidoksissa arkiseen tapaan liikkua kaupunkitilassa. Monelle nuorelle kaupunkitila oli sosiaalisen elämän keskus, jossa oleminen määrittyi ”pakon” sanelemana. Näin ollen heillä ei ollut samanlaista mahdollisuutta valita kaupungissa liikkumisen tai liikkumattomuuden suhteen kuin muilla sukupolvilla. Siitä syystä erilaiset uhat ja vaarat olivat konkreettisesti läsnä arjessa, minkä vuoksi ne myös vaikuttivat nuorten paikkakokemukseen.

Paikat muotoutuivat jatkuvana tasapainoiluna mahdollisen ja mahdottoman välillä. Kysymys oli siitä, missä, milloin ja miten voi liikkua. Samalla ”vapaa” kaupunkitilan käyttö näyttäytyi toisessa valossa: toiminta tapahtui lähes alituisena laskelmointina ja itsearviointina. Tämä taas kertoi kontrollimekanismien sulautumisesta kokevaan subjektiin, jolloin niistä tuli näkymätön osa kunkin olemusta. Ulkoinen hallinta kääntyi näin ollen itsen hallinnaksi. (Deleuze 2005: 70; Foucault 1998a; Vähämäki 1998: 148.) Subjektia ei tätä taustaa vasten voi erottaa yhteiskunnasta ja yhteiskunnallisista valtarakenteista eikä myöskään tilallisuudesta. Elämä näyttäytyykin tätä vasten aikatilaelämä, jolloin arkipäiväinen toiminta ja oleminen pienimmissä yksityiskohdissaan on yhteydessä tilojen yhteiskunnalliseen tuottamiseen (ks. Agnew 2005: 90). Siksi tila ei ole mikä tahansa liikkumaton todellisuuden osa, vaan tuotettuna kokonaisuutena se ohjailee ihmisten toimintaa ja vuorovaikutussuhteita (Lefebvre 1991: 73).

Elämyssukupolvelle arjen paikat olivat sidoksissa myös esteettisyyteen ja sen kaipuuseen. Oman paikan etsintä näyttäytyikin tässä yhteydessä kauneuden etsimisenä. Sen ohella nuorten teksteissä tuli esille halu löytää kaupunkitilasta paikkoja, jossa olisi mahdollisuus rauhoittua ja toteuttaa itseään. Äänien, tuok-

sujen ja tunnelmien korostamisen kautta paikkojen arkinen merkitys avautuikin terapeuttisessa viitekehyksessä, minkä vuoksi heidän käytäntöjään voidaan tulkitä kehollisen toiminnan tuottamana suhteena maahan ja luontoon (Thrift 2000: 46–47). Arjen paikkakokemuksissa hiljaisuuteen ja yksinäisyyteen hakeutuminen sekä sen myötä oman paikan löytäminen luonnonympäristöstä kaupunkikeskustan ulkopuolelta kertoo osittain kaupunkiin liittyvien piirteiden vieraudesta. Arkinen Joensuu voikin nuorille olla paradoksaalinen paikka; kun tilassa halutaan liikkua ja toimia vapaasti, samanaikaisesti ollaan kuitenkin tekemisissä näkymättömien vaarojen ja uhkien kanssa. Arjen paikat muotoutuivat tapahtuneen ja mahdollisen risteyskohdassa, jossa kokemukset aktualisoituvat toiminnan, suhteiden ja eletyn elämän myötävaikutuksella (Thrift 2000; 2004a; Dewsbury ym. 2002b: 439).

Kaupunkitilan muutoksien suhteen elämyssukupolvella ei ollut samanlaista omasta elämänhistoriasta kumpuavaa kokemusta kuin kahdella muulla sukupolvella. Yhtenä keskeisenä syynä tähän oli elämyssukupolven nuori ikä ja joidenkin kirjoittajien kotipaikan sijainti Pohjois-Karjalan ulkopuolella. Näistä seikoista huolimatta teksteissä tuli esille muuttumattomuuden puolustus, joka käytännössä tarkoitti muutoksen oikeutuksen tarkastelua ja sen pohdiskelua. Ky symys oli halusta säilyttää kaupungin historiallista monikerroksisuutta. Keskeistä olikin näkemys, jonka mukaan tila ”puhuu” erityisesti silloin, kun se kertoo jotain kaupungin juurista. Paikallishistorian ja kollektiivisen muistin vaaliminen näyttäytyi näin ollen myös elämyssukupolvelle tärkeänä tekijänä. Tämä ei kuitenkaan tarkoittanut muutoksen itsepintaisena vastustamisena vaan lähinnä se merkitsi perinteen vaalimista (ks. El Harouny 2002). Kyse oli halusta olla osa laajempaa historiallista ketjua, jossa yksilöt kokevat olevansa muutoksen subjekteja. Siksi muuttumattomuuden puolustamiseen kuului myös utooppinen haaveilu, minkä seurauksena oma elämä toiveineen ja unelmineen kietoutui jatkuvasti liikkeessä olevaan kaupunkitilaan.

Huoli kaupungista ja kotiseudusta näyttäytyi osana nuorten kokemusmaailmaa. Jos siis muutokset eivät huomioi nuorten paikkakokemuksia, voi se johtaa tilanteeseen, jossa koko kaupunki koetaan vieraana paikkana. Siksi pitäisikin kiinnittää huomiota erilaisuuden ja monimuotoisuuden kunnioittamiseen. Mikäli edes vähänkään tavoitellaan suomalaisessa keskisuudessa yliopistokaupungissa urbaanisuutta, tulisi kiinnostus olla urbaanin keskeisissä piirteissä: käyttöarvossa, kokoontumisissa, vastavuoroisissa kohtaamisissa ja keskusteluissa (Lefebvre 1996: 131). Sen myötä voitaisiin myös kuroa umpeen abstraktin ja eletyn tilan välistä kuilua ja vastakkainasettelua.

Taulukko 3: Kolme sukupolvea

SUKUPOLVET		
Työn sukupolvi	Muutoksen sukupolvi	Elämyssukupolvi
1919–1939	1940–1969	1970–1989
Arjen ankaruus	Lapsuuden paikat	Pysyvyyden kaipuu
Menneen ja nykyisyyden risteymät	Kadonneet paikat	Oman paikan etsintä
Oman elämän hukkuminen	Yhteiskunnallinen kehitys	Muuttumattomuuden puolustus

Mikä sitten lopulta tekee edellä kerrotuista sukupolvista sukupolven? Pelkkää Mannheimin (1952) teoriakehikkoa apuna käyttäen vastaus olisi yksinkertainen: he ovat sukupolvia, koska he sijoittuvat suomalaisen yhteiskunnan historialliseen kehitykseen yhtäläisesti, minkä seurauksena he ovat kokeneet määrättyt yhteiskunnalliset tapahtumat samanaikaisesti suhteessa elämänsä kulkuaan. Esimerkiksi työn sukupolvi on kokenut sota-ajan ja sitä seuranneen murroksen juuri maailmankatsomuksellisesti otollisimmassa ”leimautumisiässä” (Virtanen 1999: 83). Heidän sukupolviasemansa ilmenee näin ollen ”kohtalona”, jota he eivät ole itse voineet valita (Edmunds & Turner 2002: 5).

Kokonaisuudessaan mannheimilainen sukupolvimalli jättää kuitenkin huomioimatta sen keskeisen tekijän, jota voidaan Purhosen (2002) tapaan luonnehtia diskursiiviseksi ulottuvuudeksi. Kysymyksessä on deleuzelainen rihmastollinen leikkauspiste, jossa tutkittavat ja tutkija poimivat, solmivat ja yhdistävät asioita tekemällä niistä pysäytetyn ja ymmärrettävän kokonaisuuden (ks. Oksanen 2006: 37–38, 45). Se on sukupolvikokemuksen ja lopulta koko sukupolven tekemistä ja konstruoimista. Ei siis pidä ajatella sukupolvien olevan olemassa yhteiskunnassa valmiina ja löytämistä odottavina kategorioina. Toisaalta tämän seurauksena ei myöskään pidä päätyä johtopäätökseen, jossa sukupolvien paikkakokemuksia ja heidän olemassaoloon vähäteltäisiin. Lähinnä on ymmärrettävä sukupolvien sidonnaisuus yhteiskuntaan, joka taas ei ole paikalleen jähmettynyt staattinen kokonaisuus. Strategisena ja liikkuvana muodostelmana yhteiskunta on osa tuottavia ja osapuolten toimintakenttää sekä yksilöitä itseään muokkaavia valtasuhteita (esim. Foucault 1982; 1998a; 2003).

Siksi on olennaista huomioida ”meidän” muotoutuminen. Lehtonen (2005: 52), Foucault’a seuraten, toteaaakin ”meidän” olevan puhuttelutapa, jonka pohjalta yhteisyys muotoutuu. Näin ollen on tarkasteltava yhteisyyden mahdollistavia ja tuottavia voimia, suhteita ja käytäntöjä. Tätä taustaa vasten ”meidän”

menneisyytemme ja historiamme tapahtuu ja tulee todeksi tiettyjen tahojen myötävaikutuksella. Kun siis ”meidät” määritellään ja luokitellaan sukupolvina kuuluvaksi tiettyyn kategoriaan, se on todellisuuden pakottamista ja redusoinnista sekä sen pysäyttämistä ja yksinkertaistamista. Tämä luokittelu, jota myös itse tutkijana olen tässä tutkimuksessa harrastanut, on subjektien tuottamista. Väkivaltaisena tekona se poimii menneisyydestä muistamisen arvoiset asiat, minkä seurauksena ”meidän” menneisyytemme muistetaan juuri sellaisena kuin se on haluttu muistaa. Sitä myöten ”me” rakentuu halutun kaltaisena ja erilaisista ainesosista kokoon kasattuna kollektiivina. Tietty sosiaalinen ryhmittymä, kuten esimerkiksi sukupolvi tai luokka, on olemassa silloin, kun jokin taho pysyy uskottavasti – ja joskus suuriäänisesti – todistamaan sen olemassaolon (Bourdieu 1987: 15).

Menneisyys voidaan mieltää virtuaalisena sekoitusastiana, josta tietyt asiat nousevat ajoittain tietoisuuteen (Deleuze 1988: 56; Yli-Annala 2004: 211). Oksasen (2004: 230–232) tavoin voidaan todeta, ettei muistaminen palaudu deleuelaisittain muistelevaan subjektiin. Muistaminen tapahtuu tässä ja nyt, siis yksilöön erottamattomasti kiinnittyneessä yhteiskunnallisessa aikatilallisuudessa. Tietoisuuttemme voi sattumalta ponnahtaa kauan unohduksissa ollut muisto tai voimme tietoisesti kaivella esiin menneitä kokemuksiamme. Olipa sitten kyse kummasta tavasta tahansa, muisti ja muistaminen ajan ja paikan asiana, Karjalaista (2006) mukaillen, on myös yhteiskunnallinen kysymys. Tapamme kokea paikkoja muistin välityksellä on sidoksissa nykyhetkeen ja sen olosuhteisiin. Paikan kokija ei näin ollen ole yhteiskunnasta irrallinen, liikkumaton subjekti, vaan tässä hetkessä elävä, keskusteleva ja vuorovaikutuksessa oleva tekijä.

Tätä ei kuitenkaan tule tulkita siten, että *Joensuun paikat* -kirjoituskilpailun tekstien kirjoittajat olisivat täydellisesti yhteneväiset yhteiskunnallisten olosuhteiden kanssa. Heillä, kuten myös tutkijalla, on kyky astua, ainakin hetkellisesti, oman aikansa ulkopuolelle, ottaa siihen etäisyyttä ja luoda toimintatilaansa omista haluistaan käsin. Vaikkapa sitten kirjoittamisen avulla he pystyvät luomaan paon viivoja immanenssin kentällä (Deleuze 2005: 58), ja sen pohjalta tekemään ympäröivää todellisuutta itselle merkitykselliseksi pääsemättä kuitenkaan koskaan pakoon vallitsevia olosuhteita.

8.2 KOLME PAIKKAA

Paikalla on kolme toisiinsa risteytyvää ja yhdistyvää ulottuvuutta. Lefebvren (1991) ajatteluun viitaten binääristen kategorioiden taustalla sijaitseva kolmas tila rikkoo havaitun ja käsitteellistetyn tilan välisen kahtiajaon, minkä vuoksi esimerkiksi yksilöiden suhdetta paikkaan ei voi jäsentää heidän arkisen toimintansa ja analyyttisten teorioiden sekä instituutioiden käsitteellistetyn tilan näkökulmasta. Kokemus paikasta ja suhde siihen on aina jotain paljon enemmän, joka ei palaudu aistittavaan tai järjellä käsitettävään.

Tutkimukseni kolmella sukupolvella oli jokaisella omanlaisensa olemisen maaperä, *ethos*, josta käsin Joensuu avautui ja jäsenyi. Se ei kuitenkaan määrittänyt heidän paikkasuhteitaan yksinään vaan se toimi jatkuvassa ja alati muuttuvassa vuorovaikutussuhteessa kahteen muuhun tilallisuuden elementtiin. Siksi se ei myöskään ollut missään suhteessa irrallinen tässä hetkessä avautuvasta yhteiskunnallisesta todellisuudesta. Sukupolvien kolmannet tilat ja heidän tapansa antaa merkityksiä paikoille kertoivat kokonaisuudessaan osittaisesta irrallisuudesta suhteessa liikkeeseen ja tapahtumiin. He eivät olleet virtojen viettäviä ja siksi heillä oli kyky luoda murtumia ja säröjä aikatilallisuuksiin. Nämä aukot eivät lennätilmoille ummehtunutta ja pysähtynyttä nostalgian hajua vaan ne tuovat raikkaan tuulahduksen ilmaa, jonka myötä uudenlaiset olemisen ja elämisen tavat voivat versoa.

Vaikka olemisen maaperä olisi muistoilla ja menneillä paikoilla ladattu, ne kuitenkin voivat toimia tässä hetkessä uuden jäsentämisen moottoreina. Samalla on hyväksyttävä menneen ja muistojen liikkuvuus, jolloin oleellista ei ole niiden faktuaalisuus. Ne ovat pikemminkin keskeinen osa meidän sisäistä sijaintiamme, joka ameebamaisesti muuttaa muotoaan koskaan pysähtymättä tai jähmettymättä paikallaan. Muistot ja merkityksenannot osana elettyä tilaa ovat ihmisille tärkeä kiinneke, josta käsin todellisuuden monimuotoisuus avautuu ja jäsenyytyy. Lopulta ei ole niinkään väliä niiden "aitoudella", koska kokevalle yksilölle itselleen niillä on useimmiten merkitystä.

Sukupolvien sisäinen sijainnillisuus ei muotoutunut pelkästään representaation tilojen varaan. Toimijoina sukupolvet elävät aina jossakin arkisessa kontekstissa. Paikkakokemus tuotetaan siten arkisten rutiinien ja käytäntöjen kautta. Tämä havaittu tila on kehollista, joskus huomaamatonta ja tiedostamatonta, läsnäoloa. Se on kaikilla aisteilla elämistä ja olemista. Kirjoitettuna se aina irtaantuu todellisesta olomuodostaan, sillä tällöin tekstin tuottaja ottaa etäisyyttä ja tarkastelee itseään ja toimintaansa välimatkan päästä. Hän ei enää ole kehollisesti läsnä ja aistein kokevana kertomassaan tilassa. Sukupolvien puhe arkisesta toiminnastaan ei ollut lefebvreläisessä mielessä puhtaasti havaittua tilaa. Tässä tutkimuksessa käyttämäni aineistoa ja menetelmiä silmällä pitäen siihen olisikin ollut mahdotonta päästä. Mutta tämä ei kuitenkaan poista arjen paikkakuvausten keskeisyyttä paikkakokemuksen suhteen, sillä sekä menneet että nykyiset arkiset toimintatavat, liikkuminen tilassa ja aistielämykset olivat osa kirjoittajia ja sen myötä heidän suhdetta paikkoihin. Vaikka ihmiset tarkastelivatkin omaa toimintaansa aikatilallisen välimatkan päästä ja tästä hetkestä käsin, arjen paikat ja heidän tapansa elää niissä vaikuttivat paikkasuhteeseen.

Sukupolvien sidos kaupunkiin ei palaudu pelkästään arkisten toimintatilojen ja eletyn tilan tasolle. Yksilöt eivät elä irrallaan yhteiskunnasta ja siksi he paikantuvat aina määrättyyn yhteiskunnalliseen kenttään ja vuorovaikutussuhteisiin. Tästä johtuen muutokset kaikissa ilmenemismuodoissaan kytkeytyvät enemmän tai vähemmän ihmisten elämään. Sukupolvien paikkakokemuksissa kaupunkitilan muutos näyttäytyi monessa suhteessa vääjäämättömänä ja joskus jopa luon-

nonlainkaltaisena prosessina; se tapahtui irrallaan elämästä, muistoista ja kokemuksista. Se ei ottanut huomioon kaikkea sitä, mitä ei voi tilastollisesti ja visuaalisesti purkaa auki. Joensuun muutos ja paikkojen katoaminen pakeni instituutioihin, virallisesti hyväksyttyyn tietoon ja vallan hyväksymään totuuteen. Etenkin vanhempien sukupolvien kohdalla tila ei enää vastannut heidän mielikuviin, minkä seurauksena oli aikaisempaa hankalampaa paikantaa itseään siihen. Kysymys oli lopulta marxilaisittain käyttö- ja vaihtoarvon välisestä ristiriidasta, jolloin tapa määritellä ja työstää tilaa oli erillään siitä, mitä tarkoitusta varten sitä lopulta tuotetaan (ks. Lefebvre 1996; Mitchell 2003). Mikäli kaupunkitilan ainoa tehtävä on tuottaa lisäarvoa, jossa logiikkana on pääoman ja markkinavoimien logiikka, se ei tällöin toimi välineenä ihmisläheisemmän kaupungin saavuttamiseksi. Markkinavoimien eteerisessä tilassa rahan valta pyrkii poistamaan kaiken häiriön ja tekemään tilasta tyhjää (Oksanen 2006: 59–60). Tämä taas väistämättä vaikuttaa yksilöiden kokemukseen ja viime kädessä heidän käsitykseen kaupungista.

Paikka tapahtuu havaitun, käsitteellistetyn ja eletyn tilan välisessä jatkuvassa vuoropuhelussa. Niiden limittyneisyys muokkaa kokemustamme ja tapaamme elää, minkä seurauksena ne ovat myös osa meitä. Paikka ei siis ole jotain sellaista, joka tulisi jostain ”ylhäältä” tai ”tuolta jostain”, vaan se on jotain sellaista, joka tehdään ”tässä ja nyt”. Sisäinen sijainnillisuus on loputtomassa liikkeessä ja sitä määritellään joka hetki uudelleen. Se on kuin märkä saippuapala, joka puristettuna ja hetkellisesti vangittuna lipeää hallitsemattomasti otteesta. Sukupolviin paikkakokemus, heidän sisäinen sijainnillisuutensa, muodostuu vuorovaikutussuhteissa, jossa kaikki kokemuksellisuuden elementit eivät palaudu kohtauksiin ja risteymiin. Siksi yksilö, tietyn ja ainutlaatuisen elämänhistorian omaavana persoonana, ei sulaudu tässä hetkessä oleviin aikatilallisuuksiin. Hän on aina jotain paljon enemmän, jotain johon ei täysin pääse käsiksi, ja joka katoaa horisontin taakse. Paikkakokemuksen ytimessä on neitseellinen paikan muotoutumista ja sen jäsentymistä määrittävä keskipiste. Sen avulla yksilöt saksivat ja solmivat rihmastoja, kutovat itseään osaksi sitä ja samalla tekevät tilaa itselleen.

Paikassa eläminen on jatkuvaa vuorovaikutusta suhteessa elollisiin ja elottomiin. Se on kanssakäymistä, sanallista ja sanatonta keskustelua. Sisäinen sijaintimme on siten kaaoksen punomista järjestykseksi ja ennen kaikkea loputonta työstämistä. Suhteemme maahan ei tule jostain toisesta maailmasta, siinä ei ole mitään yliluonnollista tai mystistä. Hyvyys ja pahuus elämässämme ja elämämme paikoissa rakentuvat yhdessä toisten kanssa.

Lähteet

KIRJALLISUUS

- Agnew, John (2005): *Space: Place*. Teoksessa Cloke, Paul J. & Ron Johnston (toim.). *Spaces of Geographical Thought: Deconstructing Human Geography's Binaries*, 81–96. Sage, London.
- Ahonen, Kalevi (1985): Joensuun kaupunki 1848–1920. Teoksessa Joensuun kaupungin historia I. Joensuun kaupunki 1848–1920, 57–570. Kirjapaino Oy Maakunta, Joensuu.
- Ahonen, Kalevi (1986): Joensuun kaupunki 1921–1953. Teoksessa Joensuun kaupungin historia II–IV, 5–295. Kirjapaino Oy Maakunta, Joensuu.
- Ahonen, Sirkka (1998): Historiaton sukupolvi? Historian vastaanotto ja historiallisen identiteetin rakentuminen 1990-luvun nuorison keskuudessa. Suomen Historiallinen Seura, Helsinki.
- Alanen, Leena (2001a): Polvesta polveen. Sukupolvi sosiologisena käsitteenä ja tutkimuskohteena. Teoksessa Sankari, Anne & Jyrki Jyrkämä (toim.): *Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa*, 97–115. Vastapaino, Tampere.
- Alanen, Leena (2001b): *Explorations in generational analysis*. Teoksessa Alanen, Leena & Berry Mayall (toim.): *Conceptualizing child-adult relations*, 11–22. Routledge, London.
- Allen, John (2006): *Ambient Power: Berlin's Potsdamer Platz and the Seductive Logic of Public Spaces*. *Urban Studies* 43:2, 441–455.
- Andersson, Harri (1997): Kulttuuri ja paikan politiikka kaupunkiuudistuksessa. Teoksessa Haarni, Tuukka, Marko Karvinen, Hille Koskela & Sirpa Tani (toim.): *Tila, paikka ja maisema. Johdatus uuteen maantieteeseen*, 107–128. Vastapaino, Tampere.
- Andersson, Harri (1998): Sosiaalinen kaupunki. Kaupunkisuunnittelun ”unohtunut” utopia. *Hyvinvointikatsaus* 1/98, 22–26.
- Andrews, Molly (2002): *Generational Consciousness, Dialogue, and Political Engagement*. Teoksessa Edmunds, June & Bryan S. Turner (toim.): *Generational Consciousness, Narrative, and Politics*, 75–87. Rowman & Littlefield Publishers, Oxford.
- Anttonen, Veikko & Anna Maria Viljanen (2000): Mary Douglas ja ajattelun yhteisöllisyys. Teoksessa Douglas, Mary: *Puhtaus ja vaara. Ritualistisen rajavedon analyysi*, 7–25. Vastapaino, Tampere.
- Beauregard, Robert (1999): Julkinen kaupunki. *Janus* 7:3, 214–223.
- Benko, Georges (1997): *Introduction: Modernity, Postmodernity and the Social Sciences*. Teoksessa Benko, Georges & Ulf Strohmayer (toim.): *Space and Social Theory. Interpreting Modernity and Postmodernity*, 1–44. Blackwell, Oxford.
- Bingley, Amanda (2003): In here and out there: sensations between Self and landscape. *Social & Cultural Geography* 4:3, 329–345.

- Birkeland, Inger (1999): The mytho-poetic in northern travel. Teoksessa Crouch, David (toim.): *leisure/tourism geographies. Practices and geographical knowledge*, 17–33. Routledge, London.
- Birkeland, Inger (2005): *Making Place, Making Self. Travel, Subjectivity and Sexual Difference*. Ashgate, Aldershot.
- Blum, Virginia & Heidi Nast (1996): Where's the difference? The heterosexualization of alterity in Henri Lefebvre and Jacques Lacan. *Environment and Planning D: Society and Space* 14:5, 559–580.
- Bourdieu, Pierre (1985a): Sosiologian kysymyksiä. Vastapaino, Tampere.
- Bourdieu, Pierre (1985b): The Social Space and the Genesis of Groups. *Theory and Society* 14:6, 723–744.
- Bourdieu, Pierre (1987): What Makes a Social Class? On The Theoretical and Practical Existence Of Groups. *Berkeley Journal of Sociology*, 1–17.
- Braun, Bruce (2004): Querying posthumanisms. *Geoforum* 35:3, 269–273.
- van der Burgt, Danielle (2008): How Children Place Themselves and Others in Local Space. *Geografiska Annaler B: Human Geography* 90:3, 257–269.
- Buttimer, Anne (1976): Grasping the dynamism of lifeworld. *Annals of the Association of American Geographers* 66:2, 277–292.
- Casey, Edward S. (2001): Between Geography and Philosophy: What Does It Mean to Be in the Place-World? *Annals of the Association of American Geographers* 91:4, 683–693.
- de Certeau, Michel. (1984): *The Practice of Everyday Life*. University of California Press, Berkeley.
- Chivite-Matthews, Natalia & Penelope Maggs (2002): *Crime, Policing and Justice: the experience of older people. Findings from the British Crime Survey 08/02, England and Wales*. Home Office, London.
- Connerton, Paul (1989): *How Societies Remember*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Corsten, Michael (1999): The Time of Generations. *Time & Society* 8:2: 249–272.
- Crang, Mike & Penny S. Travlou (2001): The city and topologies of memory. *Environment and Planning D: Society and Space* 19:2, 127–252.
- Cresswell, Tim (2004): *Place. A short introduction*. Blackwell, Oxford.
- Curry, Michael R. (2005): Toward a Geography of a World Without Maps: Lessons from Ptolemy and Postal Codes. *Annals of the Association of American Geographers* 95:3, 680–691.
- Day, Kristen (1999): Embassies and sanctuaries: women's experiences of race and fear in public space. *Environment and Planning D: Society and Space* 17:3, 307–328.
- Dear, Michael (1997): *Postmodern Bloodlines*. Teoksessa Benko, Georges & Ulf Strohmayr (toim.): *Space and Social Theory. Interpreting Modernity and Postmodernity*, 49–71. Blackwell, Oxford.
- Deleuze, Gilles (1988): *Bergsonism*. Zone Books, New York.
- Deleuze, Gilles (2005): *Haastatteluja*. Gilles Deleuzen ja Félix Guattarin haastatteluja ja kirjoituksia. Tutkijaliitto, Helsinki.
- Deleuze, Gilles & Felix Guattari (1993): *Mitä filosofia on? Gaudeamus*, Helsinki.

- DeMartini, Joseph (1992): *Generational Relationships and Social Participation*. Sociological Inquiry 62:4, 450–463.
- Derrida, Jacques (1995): *On the Name*. Stanford University Press, Stanford.
- Dewsbury, John David, Paul Harrison, Mitch Rose & John Wylie (2002a) (toim.): *Enacting geographies*. Geoforum 33:4.
- Dewsbury, John David, Paul Harrison, Mitch Rose & John Wylie (2002b): *Enacting geographies*. Geoforum 33:4, 437–440.
- Diken, Bülent & Carsten Bagge Laustsen (2006): *The Camp*. Geografiska Annaler B: Human Geography 88:4, 443–452.
- Doel, Marcus (1999): *Poststructuralist Geographies. The Diabolical Art of Spatial Science*. Rowman & Littlefield Publishers, Inc. Lanham.
- Doel, Marcus A. (2000): *Un-glunking geography: spatial science after Dr Seuss and Gilles Deleuze*. Teoksessa Crang, Mike & Nigel Thrift (toim.): *Thinking Space*, 117–135. Routledge, London.
- Douglas, Mary (2000): *Puhtaus ja vaara. Ritualistisen rajanvedon analyysi*. Vastapaino, Tampere.
- Dreyfus, Hubert L. & Paul Rabinow (1982): *Michel Foucault: Beyond Structuralism and Hermeneutics*. The University of Chicago Press, Chicago.
- Durkheim, Émile (1980): *Uskontoelämän alkeismuodot*. Australian toteemijärjestelmä. Tammi, Helsinki.
- Edmunds, June & Bryan S. Turner (2002): *Introduction: Generational Consciousness, Narrative, and Politics*. Teoksessa Edmunds, June & Bryan S. Turner (toim.): *Generational Consciousness, Narrative, and Politics*, 1–12. Rowman & Littlefield Publishers, Oxford.
- Eerola, Toni (2006): *Geologiaa kauppakeskuksissa: psykomaantieteellinen opetuskokeilu Brasiliassa*. Terra 118:2, 97–105.
- Elden, Stuart (2001): *Politics, Philosophy, Geography: Henri Lefebvre in Recent Anglo-American Scholarship*. Antipode 33:5, 809–825.
- Elden, Stuart (2004): *Between Marx and Heidegger: Politics, Philosophy and Lefebvre's The Production of Space*. Antipode 36:1, 86–105.
- El Harouny, Elisa (2002): *Historiallinen puukaupunki – tulevaisuuden elävää kaupunkiympäristöä?* Teoksessa Syrjämaa, Taina & Janne Tunturi (toim.): *Eletty ja muistettu tila*, 257–276. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Ellin, Nan (1999): *Postmodern Urbanism*. Revised Edition. Princeton Architectural Press, New York.
- Eräsaari, Leena (2002): *Julkinen tila ja valtion yhtiöittäminen*. Gaudeamus, Helsinki.
- Eskola, Jari & Juha Suoranta (1999): *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. 3.p. Vastapaino, Tampere.
- Eyerman, Ron (2002): *Intellectuals and the Construction of an African American Identity: Outline of a Generational Approach*. Teoksessa Edmunds, June & Bryan S. Turner (toim.): *Generational Consciousness, Narrative, and Politics*, 51–74. Rowman & Littlefield Publishers, Oxford.
- Fingerroos, Outi (2006): *Karjala – muistin ja utopian paikka*. Alue ja ympäristö 35:2, 3–14.
- Flynn, Thomas (2007): *Foucault Among the Geographers*. Teoksessa Crampton, Jeremy

- W. & Stuart Elden (toim.): Space, Knowledge and Power. Foucault and Geography, 59–64. Ashgate, Aldershot.
- af Forselles-Riska, Cecilia (2006): Menneisyyden muuttuvat paikat. Teoksessa Knuuttila, Seppo, Pekka Laaksonen & Ulla Piela (toim.): Paikka. Eletty, kuviteltu ja kerrottu, 218–231. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Foucault, Michel (1982): Afterword. The Subject and Power. Teoksessa Dreyfus, Hubert L. & Paul Rabinow.: Michel Foucault: Beyond Structuralism and Hermeneutics, 208–226. The University of Chicago Press, Chicago.
- Foucault, Michel (1998a): Seksuaalisuuden historia. Tiedontahto, nautintojen käyttö, huoli itsestä. 2.p. Gaudeamus, Tampere
- Foucault, Michel (1998b): Nietzsche, genealogia, historia. Teoksessa Foucault, Michel: Foucault/Nietzsche, 63–107. Tutkijaliitto, Helsinki.
- Foucault, Michel (2000): Tarkkailla ja rangaista. 2.p. Otava, Keuruu.
- Foucault, Michel (2003): "Society Must Be Defended". Lectures at the Collège de France, 1975–76. Penguin Books, London.
- Foucault, Michel (2007): Security, Territory, Population. Lectures at the Collège de France, 1977–78. Palgrave Macmillan, New York.
- Foucault, Michel (2008): The Birth of Biopolitics. Lectures at the Collège de France, 1978–79. Palgrave Macmillan, New York.
- Frisby, David (1983): The Alienated Mind. The Sociology of Knowledge in Germany 1918–33. Heineman Educational Books, London.
- Giddens, Anthony (1995): Elämää jälkitraditionaalisessa yhteiskunnassa. Teoksessa Beck, Ulrich & Anthony Giddens & Scott Lash: Nykyajan jäljillä. Refleksiivinen modernisaatio, 83–152. Vastapaino, Tampere.
- Gleeson, Brendan (2001): Disability and the Open City. Urban Studies 38:2, 251–265.
- Golledge, Reginald G. & Robert John Stimson (1997): Spatial Behavior. A Geographic Perspective. Guilford Press, New York.
- Gordon, Colin (1980): Afterword. Teoksessa Gordon, Colin (toim.): Power / Knowledge. Selected Interviews and Other Writings 1972–1977 by Michel Foucault, 229–259. The Harvester Press, Sussex.
- Gough, Katherine V. (2008): Guest editorial introduction: Nordic geographies of children and youth. Geografiska Annaler B: Human Geography 90:3, 217–226.
- Gregory, Derek (1994): Geographical Imaginations. Blackwell, Cambridge.
- Gregory, Derek (1997): Lacan and Geography: the Production of Space Revisited. Teoksessa Benko, Georges & Ulf Strohmayr (toim.): Space and Social Theory. Interpreting Modernity and Postmodernity, 203–231. Blackwell, Oxford.
- Gregon, Nicky & Gillian Rose (2000): Taking Butler elsewhere: performativities, spatialities and subjectivities. Environment and Planning D: Society and Space 18:4, 433–452.
- Gunn, Richard (2009): Teesejä luokasta. Megafoni 2/2009, 19–24.
<<http://www.megafoni.org/index.php/julkaisut/2/85-teesejae-luokasta>>, 10.9.2009.
- Hagestad, Gunhild O. (1999): A Gray Zone? Meetings between Sociology and Gerontology. Contemporary Sociology 28:5, 514–517.

- Hamilton, Peter (1974): Knowledge and social structure. An introduction to the classical argument in the sociology of knowledge. Routledge & Kegan Paul, London.
- Hannah, Matt (1997): Imperfect Panopticism: Envisioning the Construction of Normal Lives. Teoksessa Benko, Georges & Ulf Strohmayer (toim.): Space and Social Theory. Interpreting Modernity and Postmodernity, 344–359. Blackwell, Oxford.
- Hardill, Irene (2009): Introduction: Geographies of Aging. *The Professional Geographer* 61:1, 1–3.
- Hardt, Michael & Antonio Negri (2005): Imperiumi. WSOY, Helsinki.
- Harinen, Päivi, Sanna Heikkilä & Sonja Hyvönen (2001): Mustaa valkoisella. Joensuun skinit ja paikallinen julkinen sana. Teoksessa Puuronen, Vesa (toim.): Valkoisen vallan lähettiläät. Rasismin arki ja arjen rasismi, 135–172. Vastapaino, Tampere.
- Harper, Sarah & Glenda Laws (1995): Rethinking the geography of ageing. *Progress in Human Geography*. 19:2, 199–221.
- Harvey, David (1989): The Condition of Postmodernity. An Enquiry into the Origins of Cultural Change. Basil Blackwell, Oxford.
- Harvey, David (2006): Neo-Liberalism as Creative Destruction. *Geografiska Annaler B: Human Geography* 88:2, 145–158.
- Harvey, David (2007): The Kantian Roots of Foucault's Dilemmas. Teoksessa Crampton, Jeremy W. & Stuart Elden (toim.): Space, Knowledge and Power. Foucault and Geography, 41–47. Ashgate, Aldershot.
- Harvey, David (2008): Uusliberalismin lyhyt historia. Vastapaino, Tampere.
- Heidegger, Martin (2000): Oleminen ja aika. Vastapaino, Tampere.
- Heiskanen, Markku (2002): Väkiältä, pelko, turvattomuus. Surveytutkimusten näkökulmia suomalaisten turvallisuuteen. Tilastokeskuksen tutkimuksia 236, Helsinki.
- Helén, Ilpo (2005): Genealogia kritiikkinä. *Sosiologia* 42:2, 93–109.
- Hepworth, Mike (2002): Generational Consciousness and Age Identity: Three Fictional Examples. Teoksessa Edmunds, June & Bryan S. Turner (toim.): Generational Consciousness, Narrative, and Politics, 131–144. Rowman & Littlefield Publishers, Oxford.
- Heynen, Nik, Maria Kaika & Erik Swyngedouw (2006) (toim.): In the Nature of Cities. Urban political ecology and the politics of urban metabolism. Routledge, London.
- Hoikkala, Tommi, Semi Purhonen & J.P. Roos (2002): The Baby Boomers, Life Turning Points, and Generational Consciousness. Teoksessa Edmunds, June & Bryan S. Turner (toim.): Generational Consciousness, Narrative, and Politics, 145–164. Rowman & Littlefield Publishers, Oxford.
- Hollway, Wendy & Tony Jefferson (1997): The risk society in an age of anxiety: situating fear of crime. *The British Journal of Sociology* 48:2, 255–266.
- Hopkins, Peter & Rachel Pain (2007): Geographies of age: thinking relationally. *Area* 39:3, 287–294.
- Horelli, Liisa & Heikki Kukkonen (2002): Osallistuminen, ympäristö, vuoropuhelu. Teoksessa Bäcklund, Pia, Jouni Häkli & Harry Schulman (toim.): Osalliset ja osajaajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa, 243–259. Gaudeamus, Helsinki.

- Huurre, Matti (1985): Joensuun alueen esihistoria. Teoksessa Joensuun kaupungin historia I. Joensuun kaupunki 1848–1920, 27–55. Kirjapaino Oy Maakunta, Joensuu.
- Häkkinen, Kaisa (2004): Nykysuomen etymologinen sanakirja. WSOY, Juva.
- Häkli, Jouni (1995): Suomi kartoitettiin katseltavaksi. Abstraktin tilan synty Euroopassa ja Suomessa. *Terra* 107:4, 198–206.
- Häkli, Jouni (1999): Meta Hodos. Johdatus ihmismaantieteeseen. Vastapaino, Tampere.
- Häkli, Jouni (2002): Kansalaisosallistuminen ja kaupunkisuunnittelun tiedonpolitiikka. Teoksessa Bäcklund, Pia, Jouni Häkli & Harry Schulman (toim.): Osalliset ja osaaajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa, 110–124. Gaudeamus, Helsinki.
- Häkli, Jouni (2008): Konfliktit ja symbolinen väkivalta – geopolitiikkaa kehon tilassa. *Terra* 120:3, 147–157.
- Ilmonen, Mervi (1999): Kaupungin muuttuva rytmi. Teoksessa Knuuti, Liisa (toim.): Kaupunki vuorovaikutuksessa, 27–38. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskus C 52, Espoo.
- Ilmonen, Mervi & Panu Lehtovuori (2002): Tila on merkityksellinen ja suhteellinen. Rob Shieldsin haastattelu. *Yhdyskuntasuunnittelu* 40:3–4, 23–37.
- Ingold, Tim (2003): Sfäärien soitosta pallojen pinnalle: Ympäristöajattelun topologiasta. Teoksessa Haila, Yrjö & Ville Lähde (toim.): Luonnon politiikka, 152–169. Vastapaino, Tampere.
- Jakonen, Mikko (2006): Väki. Teoksessa Jakonen, Mikko, Jukka Peltokoski & Akseli Virtanen (toim.): Uuden työn sanakirja, 312–327. Tutkijaliitto, Helsinki.
- Jauhiainen, Jussi S. (1995): Kaupunkisuunnittelu, kaupunkiuudistus ja kaupunkipolitiikka. Kolme eurooppalaista esimerkkiä. Turun yliopiston maantieteen laitoksen julkaisuja 146. Turun yliopisto, Turku.
- Jauhiainen, Jussi S. (1997): Kaupunkiuudistus ja gentrifikaatio. Teoksessa Haarni, Tuukka, Marko Karvinen, Hille Koskela & Sirpa Tani (toim.): Tila, paikka ja maisema. Johdatus uuteen maantieteeseen, 129–142. Vastapaino, Tampere.
- Jauhiainen, Jussi S. & Vivi Niemenmaa (2006): Alueellinen suunnittelu. Vastapaino, Tampere.
- Johnson, James H., Jr & Robert, M. Vanderbeck (2000): “That’s the Only Place Where You Can Hang Out”: Urban Young People and the Space of the Mall’. *Urban Geography* 21:1, 5–25.
- Jones, Owain (2000): Melting Geography. Purity, disorder, childhood and space. Teoksessa Holloway, Sarah L. & Gill Valentine (toim.): Children’s Geographies. Playing, living, learning, 29–47. Routledge, London.
- Julkunen, Raija (1995): Feministiseen analyysiin. Teoksessa Eräsaari, Leena & Raija Julkunen & Harriet Silius (toim.): Naiset yksityisen ja julkisen rajalla, 15–28. Vastapaino, Tampere.
- Kaarlenkaski, Taija, Karoliina Kupiainen, Heidi Pankamo, Pirita Pyykkönen & Jyrki Pöysä (toim.) (2005): Joensuun paikat. Suomen kansantietouden tutkijain seura, Joensuu.
- Kallio, Kirsi Pauliina (2005): Ikä, tila ja valta: koulu politiikan näyttämönä. *Terra* 117:2, 79–90.

- Kallio, Kirsi Pauliina (2006a): Pääsy kielletty alle 16. Lapsuuden tilapolitiikka. *Alue ja Ympäristö* 35:1, 3–13.
- Kallio, Kirsi Pauliina (2006b): Lasten poliittisuus ja lapsuuden synty. Keho lapsuuden rajankäynnin tilana. *Acta Universitatis Tamperensis* 1193, Tampere.
- Kallio, Kirsi Pauliina (2008): The body as a battlefield: approaching children's politics. *Geografiska Annaler B: Human Geography* 90:3, 285–297.
- Kallioinen, Johanna (2001): Pyöräily liikennesuunnittelussa – häiriö, ratkaisu vai pelkkää liikuntaa? *Yhteiskuntasuunnittelu* 39:2, 29–49.
- Karisto, Antti, Pentti Takala & Ilkka Haapola (1998): Matkalla nykyaikaan. Elintason, elämäntavan ja sosiaalipolitiikan muutos Suomessa. WSOY, Juva.
- Karjalainen, Pauli Tapani (1986): Geodiversity as a lived world. On the geography of existence. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja 7.
- Karjalainen, Pauli Tapani (1997): Aika, paikka ja muistin maantiede. Teoksessa Haarni, Tuukka, Marko Karvinen, Hille Koskela & Sirpa Tani (toim.): *Tila, paikka ja maisema. Johdatus uuteen maantieteeseen*, 227–241. Vastapaino, Tampere.
- Karjalainen, Pauli Tapani (2006): Topobiografinen paikan tulkinta. Teoksessa Knuuttila, Seppo, Pekka Laaksonen & Ulla Piela (toim.): *Paikka. Eletty, kuviteltu ja kerrottu*, 83–92. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Karjalainen, Pauli Tapani (2008): Paikka, aika ja elämäнкува. Teoksessa Haapala, Arto & Virpi Kaukio (toim.): *Ympäristö täynnä tarinoita. Kirjoituksia ympäristön kuvi- en ja kertomusten kysymyksistä*, 13–31. UNIPress.
- Karsten, Lia & Eva Pel (2000): Skateboarders exploring urban public space: Ollies, obstacles and conflicts. *Journal of Housing and the Built Environment* 15:4, 327–340.
- Kecskemeti, Paul (1952): Introduction. Teoksessa Mannheim, Karl: *Essays on the Sociology of Knowledge*, 1–32. Routledge, London.
- Kertzer, David I. (1983): Generation as a Sociological Problem. *Annual Review of Sociology*, 125–149.
- Keskitalo-Foley, Seija (2006): Kolme näkökulmaa Lapin paikkana kokemiseen. Teoksessa Knuuttila, Seppo, Pekka Laaksonen & Ulla Piela (toim.): *Paikka. Eletty, kuviteltu ja kerrottu*, 129–146. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Klein, Naomi (2008): Tuhokapitalismin nousu. WSOY, Helsinki.
- Knuuttila, Seppo (2006): Paikan moneus. Teoksessa Knuuttila, Seppo, Pekka Laaksonen & Ulla Piela (toim.): *Paikka. Eletty, kuviteltu ja kerrottu*, 7–11. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Kong, Lily (2000): Nature's Dangers, Nature's Pleasures. Urban children and the natural world. Teoksessa Holloway, Sarah L. & Gill Valentine (toim.): *Children's Geographies. Playing, living, learning*, 257–271. Routledge, London.
- Kong, Lily, Belinda Yuen, Navjot S. Sodhi & Clive Briffet (1999): The Construction and Experience of Nature: Perspectives of Urban Youths. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie* 90:1, 3–16.
- Korander, Timo (2000): Turvallisuus rikollisuuden ja sen pelon vastakohtana. Teoksessa Niemelä, Pauli & Anja Riitta Lahikainen (toim.): *Inhimillinen turvallisuus*, 177–216. Vastapaino, Tampere.

- Korpela, Jukka (2003): Maakuntahenki - eräs rasismien muoto. Huomioita itäsuomalaisesta maailmasta. Teoksessa Simola, Raisa & Kaija Heikkinen (toim.): Monenkirjavi rasismi, 211–223. Joensuu University Press, Joensuu.
- Kortelainen, Kaisa (2006): Tehdasyhteisöstä kirjoitettu kartta. Teoksessa Knuuttila, Seppo, Pekka Laaksonen & Ulla Piela (toim.): Paikka. Eletty, kuviteltu ja kerrottu, 291–307. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Koskela, Hille (1994): "Tila on kuin tuhat lävistävää silmää" – ajatuksia tilakäsityksistä, kaupunkipeloista ja tilan kokemisesta. Naistutkimus 7:4, 22 – 33.
- Koskela, Hille (1997): Tilapuoli sukupuoli. Teoksessa Haarni, Tuukka & Marko Karvinen & Hille Koskela & Sirpa Tani (toim.): Tila, paikka ja maisema. Johdatus uuteen maantieteeseen, 73–86. Vastapaino, Tampere.
- Koskela, Hille (1999): Fear, Control & Space. Geographies of Gender, Fear of Violence, and Video Surveillance. Helsingin yliopiston maantieteen laitoksen julkaisuja A 137. Helsinki.
- Koskela, Hille (2003a): Pelon politiikka ja vaarojen hurma. Oikeus 32:3, 278–285.
- Koskela, Hille (2003b): 'Cam Era' – the contemporary urban Panopticon. Surveillance and Society 1:3, 292–313.
- Koskela, Hille (2004): Webcams, TV Shows and Mobile phones: Empowering Exhibitionism. Surveillance and Society 2:2–3, 199–215.
- Koskela, Hille (2006): Teknokatseet: teknologisoituva kaupunkitila, oheneva territoriaalisuus ja virtuaalipaikat. Teoksessa Inkinen, Tommi & Jussi S. Jauhiai-nen (toim.): Tietoyhteiskunnan maantiede, 175–190. Gaudeamus, Helsinki
- Kotkavirta, Jussi (2001): Järjen kritiikki ja kritiikin genealogia. Kant ja Nietzsche tiedon perusteista. Teoksessa Laari, Jukka (toim.): Nietzschen hämärä. Pieni kirja Nietzschestä ja filosofiasta, 45–68. SoPhi, Jyväskylä.
- Krieger, Annie (1978): Generational Difference: The History of an Idea. Daedalus 107:4, 23–38.
- Kristeva, Julia (1984): Revolution in Poetic Language. Columbia University Press, New York.
- Kusch, Martin (1993): Tiedon kentät ja kerrostumat. Michel Foucault'n tieteen tutkimuksen lähtökohdat. Pohjoinen, Oulu.
- Kuusisto-Arponen, Anna-Kaisa (2007): Sotalapsien paikka(tunne). Alue ja Ympäristö 36:2, 3–17.
- Kuusisto-Arponen, Anna-Kaisa (2009): The mobilities of forced displacement: commemorating Karelian evacuation in Finland. Social & Cultural Geography 10:5, 545–563.
- Kymäläinen, Päivi (2000): Paikan ja etiikan kohtaamisia. Alue ja Ympäristö 29:1, 28–38.
- Kymäläinen, Päivi (2003): Kartoittamattomat kaupungit. Maantieteen kirjoitettuja ja kirjoittamattomia paikkoja. Alue ja ympäristö 32:1, 3–10.
- Kymäläinen, Päivi (2005): Geographies in Writing. Re-imagining Place. Nordia Geographical Publications 34:3, Oulu.
- Kymäläinen, Päivi (2006): Paikan ajattelun haasteita. Teoksessa Knuuttila, Seppo, Pekka Laaksonen & Ulla Piela (toim.): Paikka. Eletty, kuviteltu ja kerrottu, 203–217. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

- Kymäläinen, Päivi (2009): Kaupunkitaide ja julkisen tilan hetkittäiset käytöt. Teoksessa Ridell Seija, Päivi Kymäläinen & Timo Nyyssönen (toim.): *Julkisen tilan poetiikka ja politiikkaa. Tieteiden välisiä otteita vallasta kaupunki-, media- ja virtuaalitaloissa*, 91–113. Tampere University Press, Tampere.
- Kymäläinen, Päivi & Ari A. Lehtinen (tulossa): *Chora in current geographical thought: places of co-design and re-membering*. *Geografiska Annaler B: Human Geography*.
- Kyttä, Marketta (1996): Aidattu lapsuus. Lasten itsenäisen liikkumisen mahdollisuudet. *A lue ja ympäristö* 25:2, 24–33.
- Kyttä, Marketta (2003): *Children in Outdoor Contexts. Affordances and Independent Mobility in Assessment of Environmental Child Friendliness*. Helsinki University of Technology. Centre for Urban and Regional Studies A 28. Espoo.
- Könönen, Jukka (2006): Leiri. Teoksessa Jakonen, Mikko, Jukka Peltokoski & Akseli Virtanen (toim.): *Uuden työn sanakirja*, 420–429. Tutkijaliitto, Helsinki.
- Laine, Timo (2001): Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Aaltola, Juhani & Raine Valli (toim.): *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*, 26–43. PS-kustannus, Jyväskylä.
- Latham, Alan (2003): Research, performance, and doing human geography: some reflections on the diary-photograph, diary-interview method. *Environment and Planning A* 35:11, 1993–2017.
- Latham, Alan & David Conradson (2003): The possibilities of performance. *Environment and Planning A* 35:11, 1901–1906.
- Laurén, Kirsi (2003): Suon kosketus. Kulttuurinen luontosuhde suokokemuksissa. Perinteentutkimuksen lisensiaattitutkielma, Joensuun yliopisto. Julkaisematon.
- Laurén, Kirsi (2008): "Metsässä suomalainen on kotonaan". Kertomukset metsän läheisestä merkityksestä. Teoksessa Haapala, Arto & Virpi Kaukio (toim.): *Ympäristö täynnä tarinoita. Kirjoituksia ympäristön kuvien ja kertomusten kysymyksistä*, 33–48. UNIPress.
- de Lauretis, Teresa (1998): The Stubborn Drive. *Critical Inquiry* 24:4: 851–877.
- Laws, Glenda (1993): "The Land of Old Age": Society's Changing Attitudes toward Urban Built Environments for Elderly People. *Annals of the Association of American Geographers* 83:4, 672–693.
- Laws, Glenda (1997): Spatiality and age relations. Teoksessa Jamieson, Anne, Sarah Harper & Christina Victor (toim.): *Critical Approaches to Ageing and Later Life*, 90–101. Open University Press, Buckingham.
- Lefebvre, Henri (1991): *The Production of Space*. Blackwell, Oxford.
- Lefebvre, Henri (1996): *Right to the City*. Teoksessa Lefebvre, Henri: *Writings on Cities*, 61–181. Blackwell, Oxford.
- Lefebvre, Henri (2004): Introduction to Rhythmanalysis. Teoksessa Lefebvre, Henri: *Rhythmanalysis. Space, Time and Everyday Life*, 3–69. Continuum, London.
- Lefebvre, Henri & Catherine Régulier (2004): *The Rhythmanalytical Project*. Teoksessa Lefebvre, Henri: *Rhythmanalysis. Space, Time and Everyday Life*, 71–83. Continuum, London.

- Lehtinen, Ari Aukusti (1997): Kaupunki riskiympäristönä: liikenneongelma ja pelon maantiede Joensuussa. *Terra* 109:4, 208–214.
- Lehtinen, Ari Aukusti (2005a): Luonto ja ympäristö. Teoksessa Lehtinen, Ari Aukusti (toim.): Maantiede, tila, luontopolitiikka. Johdatus yhteiskunnalliseen ympäristötutkimukseen, 55–57. Joensuu University Press, Joensuu.
- Lehtinen, Ari Aukusti (2005b): Ympäristötutkimus kulttuurimaantieteessä. Teoksessa Lehtinen, Ari Aukusti (toim.): Maantiede, tila, luontopolitiikka. Johdatus yhteiskunnalliseen ympäristötutkimukseen, 11–33. Joensuu University Press, Joensuu.
- Lehtinen, Ari (2006a): Ympäristökysymys. Teoksessa Jakonen, Mikko, Jukka Peltokoski & Akseli Virtanen (toim.): Uuden työn sanakirja, 177–182. Tutkijaliitto, Helsinki.
- Lehtinen, Ari Aukusti (2006b): Osallisuuden ja kieltäytymisen paikat. Teoksessa Knuuttila, Seppo, Pekka Laaksonen & Ulla Piela (toim.): Paikka. Eletty, kuviteltu ja kerrottu, 44–63. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Lehtonen, Turo-Kimmo (1999): Rahan vallassa. Ostoksilla käyminen ja markkinatalouden arki. Tutkijaliitto, Helsinki.
- Lehtonen, Turo-Kimmo (2005): Muistaminen, muistuttaminen ja vastamuisti. *Tiede & Editys* 1/2005, 46–59.
- Levä, Ilkka (2003): Turvattomuus ja uhriutumisen yhteiskunnallisena ryhmäfantasiana. *Oikeus* 32:4, 448–450.
- Levä, Ilkka, Sari Näre & Atte Oksanen (2003): Nuorten yksilöllisyyden hajoaminen –teknologisoitumisen riski jälkitraumaattisessa yhteiskunnassa. Teoksessa Kangas, Sonja & Tapio Kuure (toim.): Teknologisoituva nuoruus, 117–127. Nuorten elinolot-vuosikirja. Nuorisotutkimusseura julkaisuja 33, Helsinki.
- Ley, David (1977): Social geography and the taken-for-granted world. *Transactions of the Institute of British Geographers* NS 2:4, 498–512.
- Lilius, Henrik (1984): Joensuu 1948–1900. Erään suomalaisen puukaupungin vaiheita. Tekstiosa. Valtonen, Rauni (toim.). Pohjois-Karjalan museo. Pohjois-Karjalan Kirjapaino, Joensuu.
- Lindberg, Susanna (2008): Elementaarista politiikkaa? Hans Jonas ja Jacques Derrida vastuusta luontoa kohtaan. *Tiede & Edistys* 33:3 196–204.
- Loader, Colin (1985): The Intellectual Development of Karl Mannheim. Culture, Politics, and Planning. Cambridge University Press, Cambridge.
- Longhurst, Brian (1989): Karl Mannheim and the Contemporary Sociology of Knowledge. Macmillan, Basingstoke.
- Longhurst, Robyn (2000): ‘Corporeographies’ of pregnancy: ‘bikini babes’. *Environment and Planning D: Society and Space* 18:4, 453–472.
- Luoto, Ilkka (2006): Paikan tekstit ja narratiivinen jännite – kuusi maaseutukylää Suomessa ja Skotlannissa. *Terra* 118: 3–4, 143–158.
- Lyon, David (2001): Surveillance society. Monitoring everyday life. Open University Press, Buckingham.
- Lähde, Ville (2005): Luonnonkatastrofin luonto. niin & näin 1/2005, 31–34.
- Löfgren, Anders (2003): Choreographies of life: Youth, place and migration. Teoksessa Öhman, Jan & Kirsten Simonsen (toim.): Voices from the North. New Trends in Nordic Human Geography, 191–208. Ashgate, Aldershot.

- Mannheim, Karl (1952): *The Problem of Generations*. Teoksessa Mannheim, Karl: *Essays on the Sociology of Knowledge*, 276–322. Routledge, London.
- Martins, Mario Rui (1982): *The Theory of Social Space in the Work of Henri Lefebvre*. Teoksessa Forrest, Ray, Jeff Henderson & Peter Williams (toim.): *Urban Political Economy and Social Theory. Critical Essays in Urban Studies*, 160–185. Gower, Aldershot.
- Massey, Doreen (2005): *For Space*. Sage, London.
- Matthews, Hugh & Melanie Limb (1999): *Defining an agenda for the geography of children: review and prospect*. *Progress in Human Geography* 23:1, 61–90.
- Matthews, Hugh, Melanie Limb & Mark Taylor (2000): *The 'Street as Thirdspace'*. Teoksessa Holloway, Sarah L. & Gill Valentine (toim.): *Children's Geographies. Playing, living, learning*, 63–79. Routledge, London.
- McDaniel, Susan A. (2002): *Generational Consciousness of and for Women*. Teoksessa Edmunds, June & Bryan S. Turner (toim.): *Generational Consciousness, Narrative, and Politics*, 89–109. Rowman & Littlefield Publishers, Oxford.
- Mead, Margaret (1971): *Ikäryhmien ristiriidat. Sukupolvikuilun tutkimusta*. Otava, Helsinki.
- Merrifield, Andy (1995): *Lefebvre, Anti-Logos and Nietzsche: An Alternative Reading of The Production of Space*. *Antipode* 27:3, 294–303.
- Merrifield, Andy (2002): *Metromarxism. A Marxist Tale of the City*. Routledge, London.
- Mikkola, Henna (2002): *Sukupolvettomat? Nuoret ikäpolvensa kuvaajina*. *Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja* 73, Jyväskylä.
- Miller, Peter & Nikolas Rose (1997): *Köyhiä ohjelmoimassa: köyhyyslaskelma ja asiantuntijatieto*. Teoksessa Hänninen, Sakari & Jouko Karjalainen (toim.): *Biovallan kysymyksiä. Kirjoituksia köyhyyden ja sosiaalisten uhkien hallinnoimisesta*, 111–149. Gaudeamus, Tampere.
- Mitchell, Don (2000): *Cultural Geography. A Critical Introduction*. Blackwell, Oxford.
- Mitchell, Don (2003): *The Right to the City. Social Justice and the Fight for Public Space*. The Guilford Press, New York.
- Moilanen, Pentti & Pekka Räihä (2001): *Merkitysrakenteiden tulkinta*. Teoksessa Aaltola, Juhani & Raine Valli (toim.): *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*, 44–67. PS-kustannus, Jyväskylä.
- MOT. Kielitoimiston sanakirja 2.0. (2008): *Kotimaisten kielten tutkimuskeskus ja Kielikone Oy*, Helsinki.
- Mowl, Graham, Rachel Pain & Carol Talbott (2000): *The ageing body and the homespace*. *Area* 32:2, 189–197.
- Myrskylä, Pekka (2005): *Tallella ikä eletty... . Ikääntyminen tilastoissa. Yhteenveto*. Teoksessa Myrskylä, Pekka (toim.): *Tallella ikä eletty... . Ikääntyminen tilastoissa*, 17–33. Tilastokeskus, Helsinki.
- Mäenpää, Pasi (2005): *Narkissos kaupungissa: tutkimus kuluttaja-kaupunkilaisesta ja julkisesta tilasta*. Tammi, Helsinki.
- Nair, Kichu (2005): *The Physically Ageing Body and the Use of Space*. Teoksessa

- Andrews, Gavin J. & David R. Phillips (toim.): *Ageing and Place. Perspectives, policy, practice*, 110–117. Routledge, London.
- Nash, Laura (1978): *Concepts of Existence: Greek Origins of Generational Thought*. *Daedalus* 107:4, 1–21.
- Nash, Catherine (2000): *Performativity in practice: some recent work in cultural geography*. *Progress in Human Geography* 24:4, 653–664.
- Nevalainen, Jaana (2004): *Tilapelin tiedonpolitiikat. Kampailu kaupunkikeskustan muutoksesta*. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja 67, Joensuu.
- Nevalainen, Jaana (2005): *Kaupunkitila ja muutoksen oikeutuksen maantiede*. Teoksessa Lehtinen, Ari Aukusti (toim.): *Maantiede, tila, luontopolitiikka*. Johdatus yhteiskunnalliseen ympäristötutkimukseen, 215–244. Joensuu University Press, Joensuu.
- Niemi, Hannu (2002): *Rikoksen pelko heijastuu ihmisten arkeen*. *Haaste* 3/2002, 13–15.
- Niemi, Iris & Hannu Pääkkönen (2002): *Suomalainen arki. Ajankäyttö vuosituhaten vaihteessa*. Tilastokeskus, Helsinki.
- Nietzsche, Friedrich (1972): *Iloinen tiede*. Otava, Helsinki.
- Nietzsche, Friedrich (1981): *Näin puhui Zarathustra*. Otava Helsinki.
- Näre, Sari (1999): *Sukupuolten tunnekulttuuri ja julkisuuden intimisoituminen*. Teoksessa Näre, Sari (toim.): *Tunteiden sosiologiaa I. Elämyksiä ja läheisyyttä*, 263–299. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Näre, Sari (2000): *Nuorten tyttöjen kohtaama seksuaalinen väkivalta ja loukattu luottamus tunnetaloudessa*. Teoksessa Honkatukia, Päivi, Johanna Niemi-Kiesiläinen & Sari Näre: *Lähentelyistä raiskauksiin. Tyttöjen kokemuksia häirinnästä ja seksuaalisesta väkivallasta*, 77–135. Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisotutkimusseura julkaisuja 13, Helsinki.
- Oksanen, Atte (2004): *Haluavat, persoonattomat ja rajattomat ruumiit: Gilles Deleuzen ajattelu ruumiillisuuden ja kuvataiteilijoiden tutkimuksessa*. Teoksessa Taira, Teemu & Pasi Väliäho (toim.): *Vastarintaa nykyisyydelle. Näkökulmia Gilles Deleuzen ajatteluun*, 223–249. Eetos, Tampere.
- Oksanen, Atte (2006): *Haavautuva minuus. Väkivallan barokki kontrolliyhteiskunnassa*. Tampere University Press, Tampere.
- Olwig, Kenneth R. (2001): *Landscape as a Contested Topos of Place, Community, and Self*. Teoksessa Adams, Paul C., Steven Hoelscher & Karen E. Till (toim.): *Textures of Place: Exploring Humanist Geographies*, 93–117. University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Olwig, Kenneth R. (2002): *The Duplicity of Space: Germanic 'Raum' and Swedish 'Rum' in English Language Geographical Discourse*. *Geografiska Annaler B: Human Geography* 84:1, 1–17.
- Paasi, Anssi (1988): *On the Border of the Western and Eastern Worlds. The Emergence of the Utopia of the Värtsilä Community in Eastern Finland*. *Kulttuuri- ja suunnittelumaantiede tiedonantoja* 6, Joensuun yliopisto, Joensuu.
- Paasi, Anssi (1991a): *Yhteisötutkimuksen kielestä ja sen metodologisista implikaatioista: teoriaa ja empiirisiä esimerkkejä*. *Terra* 103:3, 226–241.
- Paasi, Anssi (1991b): *Deconstructing regions: notes on the scales of spatial life*.

- Environment and Planning A 23:2, 239–256.
- Paasi, Anssi (1996): Alueellinen identiteetti ja alueellinen liikkuvuus: suomalaisten syntymäpaikat ja nykyiset asuinalueet. *Terra* 108:4, 210–223.
- Paasi, Anssi (2001): Europe as a Social Process and Discourse. Considerations of Place, Boundaries and Identity. *European Urban and Regional Studies* 8:1: 7–28.
- Paasi, Anssi (2002): Place and region: regional worlds and words. *Progress in Human Geography* 28:6, 802–811.
- Pain, Rachel (1991): Space, sexual violence and social control: integrating geographical and feminist analyses of women's fear of crime. *Progress in Human Geography* 15:4, 415–431.
- Pain, Rachel H. (1997): 'Old Age' and Ageism in Urban Research: The Case of Fear of Crime. *International Journal of Urban and Regional Research* 21:1, 117–128.
- Pain, Rachel (2000): Place, social relations and the fear of crime: a review. *Progress in Human Geography* 24:3, 365–387.
- Pain, Rachel (2001): Gender, Race, Age and Fear in the City. *Urban Studies* 38:5–6, 899–913.
- Pain, Rachel (2003): Youth, age and the representation of fear. *Capital & Class* 80, 151–171.
- Pain, Rachel & Tim Townshend (2002): A safer city centre for all? Senses of 'community safety' in Newcastle upon Tyne. *Geoforum* 33, 105–119.
- Pain, Rachel, Graham Mowl & Carol Talbot (2000): Difference and the negotiation of 'old age'. *Environment and Planning D: Society and Space* 18:3, 377–393.
- Panelli, Ruth, Anna Kraack & Jo Little (2005): Claiming space and community: rural women's strategies for living with, and beyond, fear. *Geoforum* 36:4, 495–508.
- Patomäki, Heikki (2007): Uusliberalismi Suomessa. Lyhyt historia ja tulevaisuuden vaihtoehdot. WSOY, Helsinki.
- Pehkonen, Samu (2005): Kaivoksen geografia. Ympäristö ja nostalgiset yhteisökuvaukset. Teoksessa Lehtinen, Ari Aukusti (toim.): Maantiede, tila, luontopolitiikka. Johdatus yhteiskunnalliseen ympäristötutkimukseen, 161–191. Joensuu University Press, Joensuu.
- Pehkonen, Samu & Eeva Puumala (2008): Kehojen koreografia – kamppailu ruumiista vailla turvapaikkaa. *Terra* 120:3, 159–168.
- Pennanen, Kaisa (1997): Ihminen ja maa. Eric Dardelin maantieteestä. Joensuun yliopisto, Maantieteen laitos, julkaisuja 2.
- Pennanen, Kaisa (2004): Humanistisesta paikan tulkinnasta ja liian käsitteestä. *Alue ja ympäristö* 33:1, 55–61.
- Phillips, Martin (2005): Philosophical Arguments in Human Geography. Teoksessa Phillips, Martin (toim.): *Contested Worlds. An Introduction to Human Geography*, 13–85. Ashgate, Aldershot.
- Phillips, David R, Oi-Ling Siu, Anthony G.-O. Yeh & Kevin H. C. Cheng (2005): Ageing and the Urban Environment. Teoksessa Andrews, Gavin J. & David R. Phillips (toim.): *Ageing and Place. Perspectives, policy, practice*, 147–163. Routledge, London.
- Pilcher, Jane (1994): Mannheim's sociology of generations: an undervalued legacy. *The*

- British Journal of Sociology 45:3, 481–495.
- Pile, Steve (1990): Depth hermeneutics and critical human geography. *Environment & Planning D: Society and Space* 8, 211–232.
- Pile, Steve (1996): *The Body and the City. Psychoanalysis, space and subjectivity.* Routledge, London.
- Platon (1999): Teokset. Viides osa. Sofisti, Valtiomies, Timaios, Kritias, Filebos. Otava, Keuruu.
- Poster, Mark (1996): Databases as Discourse, or Electronic Interpellations. Teoksessa Heelas, Paul, Scott Lash & Paul Morris (toim.): *Detraditionalization. Critical Reflections on Authority and Identity*, 277–293. Blackwell, Cambridge.
- Pred, Alan (1981): Social Reproduction and the Time-Geography of Everyday Life. *Geografiska Annaler B, Human Geography* 63:1, 5–22.
- Puhakka, Riikka (2007): Kansallispuistot murroksessa. Tutkimus luonnonsuojelun ja matkailun tavoitteiden kohtaamisesta. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja 81, Joensuu.
- Pulkkinen, Tuija (2003): Postmoderni politiikan filosofia. 2.p. Gaudeamus, Tampere.
- Purhonen, Semi (2002): Sukupolvikäsitteen kolme ulottuvuutta. Diskursiivisen dimension merkitys sukupolvi-tietoisuuden rakentumisessa. *Sosiologia* 39:1: 4–17.
- Purhonen, Semi (2006): Sukupolvet paperilla. Kuinka käyttää Bourdieun sosiologiaa ”generationalismiin” haastamiseen? Teoksessa Purhonen, Semi & J.P. Roos (toim.): *Bourdieu ja minä. Näkökulmia Pierre Bourdieun sosiologiaan*, 177–226. Vastapaino, Tampere.
- Puuronen, Vesa (2001): Skinit maailmalla ja Joensuussa. Teoksessa Puuronen, Vesa (toim.): *Valkoisen vallan lähettäjä. Rasismin arki ja arjen rasismi*, 11–32. Vastapaino, Tampere.
- Pyyhtinen, Olli (2006): Laitos. Teoksessa Jakonen, Mikko, Jukka Peltokoski & Akseli Virtanen (toim.): *Uuden työn sanakirja*, 439–446. Tutkijaliitto, Helsinki.
- Rabinow, Paul (1989): Kaupunkitilan säätely. Teoksessa Foucault, Michel & Paul Rabinow: *Kaupunki, tila, valta*, 9–27. Yhdyskuntasuunnittelun laitos, Julkaisuja 16, Tampere.
- Rajanti, Taina (1999): Kaupunki on ihmisen koti. Elämän kaupunkimuodon tarkastelua. Tutkijaliitto, Helsinki.
- Rajanti, Taina (2006): Madonreiät. Teoksessa Jakonen, Mikko, Jukka Peltokoski & Akseli Virtanen (toim.): *Uuden työn sanakirja*, 183–187. Tutkijaliitto, Helsinki.
- Rannikko, Pertti (2003): Oikeudenmukaisuus kysymys suomalaisen ympäristöliikkeen aalloissa. Teoksessa Lehtinen, Ari Aukusti & Pertti Rannikko (toim.): *Oikeudenmukaisuus ja ympäristö*, 160–180. Gaudeamus, Helsinki.
- Reay, Diane & Helen Lucey (2000): “I don’t really like it here but I don’t want to be anywhere else”: children and inner city council estates. *Antipode* 32:2, 410–428.
- Relph, Edward (1976): *Place and placelessness.* Pion, London.
- Ridanpää, Juha (2007): Laughing at northernness: postcolonialism and metafictional irony in the imaginative geography. *Social & Cultural Geography* 8:6, 907–928.
- Ridanpää, Juha (2008): “Sydämeni kaipasi Lapin tuntureiden karua kauneutta.”

- Pohjoisen luontomyytit ja Rosa Liksomien ironia. Teoksessa Haapala, Arto & Virpi Kaukio (toim.): Ympäristö täynnä tarinoita. Kirjoituksia ympäristön kuvien ja kertomusten kysymyksistä, 163–178. UNIPress.
- Ridell, Seija (2009): Julkista elämää digitaalisen verkkopussin solmukohdassa. Teoksessa Ridell Seija, Päivi Kymäläinen & Timo Nyysönen (toim.): Julkisen tilan poetiikkaa ja politiikkaa. Tieteiden välisiä otteita vallasta kaupunki-, media- ja virtuaalituloissa, 293–322. Tampere University Press, Tampere.
- Ridell, Seija, Päivi Kymäläinen & Timo Nyysönen (2009): Julkinen tila tänään – kuhinaa lomittuvilla rajapinnoilla. Teoksessa Ridell Seija, Päivi Kymäläinen & Timo Nyysönen (toim.): Julkisen tilan poetiikkaa ja politiikkaa. Tieteiden välisiä otteita vallasta kaupunki-, media- ja virtuaalituloissa, 7–38. Tampere University Press, Tampere.
- Riikonen, Heikki (1995a): Local community, nation and political conflicts in Finland 1917–1939: a case study of collective identity and local political knowledge. *Nordia Geographical Publications* 24:2, 53–60.
- Riikonen, Heikki (1995b): Sukupolvet ja alueellinen muutos. *Terra* 107:2, 88–100.
- Riikonen, Heikki (1997): Aluetietoisuuden sisältö paikallisyhteisössä. Sukupolvet ja muistinvaraiset alueet. Teoksessa Haarni, Tuukka, Marko Karvinen, Hille Koskela & Sirpa Tani (toim.): Tila, paikka ja maisema. Johdatus uuteen maantieteseen, 179–189. Vastapaino, Tampere.
- Ripmeester, Michael (1994): Mines, Homes, and Halls: Place and Identity as a Gold Miner in Rossland, British Columbia, 1898–1901. *The Canadian Geographer* 38:2, 98–110.
- Roos, J.P. (1987): Suomalainen elämä. Tutkimus tavallisten suomalaisten elämäkertoista. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Hämeenlinna.
- Rose, Gillian (1993): *Feminism & Geography. The Limits of Geographical Knowledge*. Polity Press, Cambridge.
- Rose, Gillian & Nigel Thrift (2000) (toim.): Theme issue: Spaces of performance, part 1. *Environment and Planning D: Society and Space* 18:4.
- Rubin, David, Tamara A. Rahhal & Leonard W. Poon (1998): Things learned in early adulthood are remembered best. *Memory & Cognition* 26:1, 3–19.
- Saarikangas, Kirsi (2002): Merkityksellinen tila: lähiöasuminen arkkitehtuurin, asukkaiden, menneen ja nykyisen kohtaamisena. Teoksessa Syrjämaa, Taina & Janne Tunturi (toim.): Eletty ja muistettu tila, 48–75. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Sayer, Andrew (2000): *Realism and Social Science*. Sage, London.
- Sennett, Richard (1978): *The Fall of Public Man. On the Social Psychology of Capitalism*. Vintage books, New York.
- Sepänmaa, Yrjö (2006): Sydämen maisema. Teoksessa Knuuttila, Seppo, Pekka Laaksonen & Ulla Piela (toim.): Paikka. Eletty, kuviteltu ja kerrottu, 31–43. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Shields, Rob (1997): Spatial Stress and Resistance: Social Meanings of Spatialization. Teoksessa Benko, Georges & Ulf Strohmayer (toim.): *Space and Social Theory. Interpreting Modernity and Postmodernity*, 186–202. Blackwell, Oxford.

- Shields, Rob (1999a): *Lefebvre, Love and Struggle. Spatial Dialectics*. Routledge, London.
- Shields, Rob (1999b): *Harmony in Thirds: Chora for Lefebvre*. *Annals of the Association of American Geographers* 89:2, 340–342.
- Shields, Rob (2002): *Henri Lefebvre, arkielämän filosofi*. *Yhdyskuntasuunnittelu* 40:3–4, 6–37.
- Shields, Rob (2006): *Knowing Space. Theory, Culture & Society* 23:2–3, 147–149.
- Sibley, David (2005): *Private/Public*. Teoksessa Atkinson, David, Peter Jackson, David Sibley & Neil Washbourne (toim.): *Cultural Geography. A Critical Dictionary of Key Concepts*, 155–160. I.B. Tauris, London.
- Siltala, Juha (1996): *Yksilöllisyyden historialliset ja psykologiset ehdot*. Teoksessa Hautamäki, Antti, Eerik Lagerspetz, Juha Sihvola & Juha Siltala: *Yksilö modernin murroksessa*, 117–204. Gaudeamus, Tampere.
- Siltala, Juha (1999a): *Valkoisen äidin pojat. Siveellisyys ja sen varjot kansallisessa projektissa*. Otava, Keuruu.
- Siltala, Juha (1999b): *Sosiologinen ja psykologinen minä: minuu vuorovaikutuksen historiana ja tunnedynaamisena kokonaisuutena*. Teoksessa Näre, Sari (toim.): *Tunteiden sosiologiaa II. Historiaa ja säätelyä*, 371–465. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Simmel, Georg (2005): *Suurkaupunki ja moderni elämä. Kirjoituksia vuosilta 1895–1917*. Vastapaino, Tampere.
- Simonsen, Kirsten (2005): *Bodies, Sensations, Space and Time: The Contribution from Henri Lefebvre*. *Geografiska Annaler B: Human Geography* 87:1, 1–14.
- Sinkkonen-Tolppi, Merja (2006): *Kotiseudulle kiinnittyminen nuorten elämän voimavarana*. Teoksessa Knuuttila, Seppo, Pekka Laaksonen & Ulla Piela (toim.): *Paikka. Eletty, kuviteltu ja kerrottu*, 147–155. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Siurala, Lasse (1994): *Nuoriso-ongelmat modernisaatioperspektiivissä*. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia, Helsinki.
- Soja, Edward (1989): *Postmodern Geographies. The Reassertation of Space in Critical Social Theory*. Verso, Bristol.
- Soja, Edward W. (1996): *Thirdspace. Journeys to Los Angeles and Other Real-and-Imagined Places*. Blackwell, Cambridge.
- Soja, Edward W. (2000): *Postmetropolis. Critical Studies of Cities and Regions*. Blackwell, Cambridge.
- Sorsa, Riikka (2005): *Paluu luontoon? Erämaapuistot matkakohteina ja luontosuhteen muokkaajina*. Teoksessa Lehtinen, Ari Aukusti (toim.): *Maantiede, tila, luontopolitiikka. Johdatus yhteiskunnalliseen ympäristötutkimukseen*, 109–133. Joensuu University Press, Joensuu.
- Staeheli, Lynn A. & Don Mitchell (2007): *Locating the public in research and practice*. *Progress in Human Geography* 31:6, 792–811.
- Strauss, Anselm & Juliet Corbin (1990): *Basics of Qualitative Research. Grounded Theory Procedures and Techniques*. Sage Publications, London.
- Suomen kielen perussanakirja (2004): *Kolmas osa S–Ö. 2.p. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 55*. Edita, Helsinki.

- Swingewood, Alan (1984): *A Short History of Sociological Thought*. Macmillan, London.
- Szerszynski, Bronislaw, Wallace Heim & Claire Waterton (2003) (toim.): *Nature Performed. Environment, Culture and Performance*. Blackwell, Oxford.
- Taira, Teemu & Pasi Väliäho (2006): *Virtuaalinen*. Teoksessa Jakonen, Mikko, Jukka Peltokoski & Akseli Virtanen (toim.): *Uuden työn sanakirja*, 73–83. Tutkijaliitto, Helsinki.
- Tani, Sirpa (1996): Aistit, muistot ja media: näkökulmia henkilökohtaisiin ja kollektiivisiin mielenmaisemiin. *Terra* 108:2, 103–111.
- Tani, Sirpa (1997): *Maantiede ja kuvien todellisuudet*. Teoksessa Haarni, Tuukka, Marko Karvinen, Hille Koskela & Sirpa Tani (toim.): *Tila, paikka ja maisema*. Johdatus uuteen maantieteeseen, 210–226. Vastapaino, Tampere.
- Tani, Sirpa (2005): *Ladchester, Madchester, Gaychester: Manchesterin imagot ja mediamielikuvat*. *Yhdyskuntasuunnittelu* 43:1, 8–27.
- Tarkka, Pekka (1977): *Putkinotkon tausta. Joel Lehtosen henkilöt 1901–1923*. Otava, Helsinki.
- Taskinen, Johanna (2005): *Infrastruktuurin tarjonnasta kysynnän hallintaan – Foucault’lainen tulkinta liikennepolitiikan kehityksestä*. *Yhdyskuntasuunnittelu* 43:3, 8–23.
- Thompson, John B. (1984): *Studies in the Theory of Ideology*. Polity Press, Cambridge.
- Thompson, John B. (1987): *Language and ideology: a framework for analysis*. *The Sociological Review* 35:3, 516–536.
- Thompson, John B. (1990): *Ideology and Modern Culture. Critical Social Theory in the Era of Mass Communication*. Polity Press, Cambridge.
- Thrift, Nigel (2000): *Still Life in Nearly Present Time: The Object of Nature*. *Body & Society* 6:3–4: 34–57.
- Thrift, Nigel (2004a): *Driving in the City*. *Theory, Culture & Society* 21:4–5: 41–59.
- Thrift, Nigel (2004b): *Transurbanism*. *Urban Geography* 25:8, 724–734.
- Thrift, Nigel (2006): *Space*. *Theory, Culture & Society* 23: 2–3, 139–146.
- Thrift, Nigel (2008): *Non-Representational Theory. Space, politics, affect*. Routledge, London.
- Thrift, Nigel & John-David Dewsbury (2000): *Dead geographies – and how to make them live*. *Environment and Planning D: Society and Space* 18:4, 411–432.
- Toiskallio, Kalle (1996): *Vapaus kaupunkiliikenteen sääntökulttuurissa. Alue ja ympäristö* 25:2, 34–40.
- Toivonen, Timo (1999): *Empiirinen sosiaalitutkimus. Filosofia ja metodologia*. WSOY, Porvoo.
- Toivoniemi, Janne (2004): *Skitsoanalyysiä keltanokille. Eli kuinka välttää sosiaalisen kentän libidinaalisen käytön paranoidis-fasistinenmuoto ja vapauttaa kentän skitsovallankumouksellinen libidinaalinen käyttö*. Teoksessa Taira, Teemu & Pasi Väliäho (toim.): *Vastarintaa nykyisyydelle. Näkökulmia Gilles Deleuzen ajatteluun*, 251–266. Eetos, Tampere.
- Tuan, Yi-Fu (1975): *Place: An Experiential Perspective*. *The Geographical Review* LXV:2, 151–165.
- Tuan, Yi-Fu (2006): *Paikan taju: aika, paikka ja minuus*. Teoksessa Knuuttila, Seppo,

- Pekka Laaksonen & Ulla Piela (toim.): Paikka. Eletty, kuviteltu ja kerrottu, 15–30. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Tuomi, Jouni & Anneli Sarajärvi (2002): Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 1-4.p. Tammi, Helsinki.
- Turner, Brian S. (2002): Strategic Generations: Historical Change, Literary Expression, and Generational Politics. Teoksessa Edmunds, June & Bryan S. Turner (toim.): Generational Consciousness, Narrative, and Politics, 13–29. Rowman & Littlefield Publishers, Oxford.
- Törrönen, Jukka (2004): Julkinen tila ongelmana, säätelyn alueena ja tutkimuskohteena. Teoksessa Törrönen, Jukka (toim.): Valvontaa ja vastuuta. Päähteet ja julkisen tilan moraalisaatelu, 11–31. Gaudeamus, Helsinki.
- Töttö, Pertti (2004): Syvällistä ja pinnallista. Teoria, empiria ja kausaalisuus sosiaalitutkimuksessa. Vastapaino, Tampere
- Unwin, Tim (2000): A waste of space? Towards a critique of the social production of space.... Transactions of the Institute of British Geographers 25:1, 11–29.
- Valentine, Gill (1989): The Geography of Women's Fear. *Area* 21:4, 385–390.
- Valentine, Gill (1992): Images of danger: women's sources of information about the spatial distribution of male violence. *Area* 24:1, 22–29.
- Valentine, Gill (1996a): (Re)negotiating the 'heterosexual street'. Lesbian productions of space. Teoksessa Duncan, Nancy (toim.): *BodySpace*. Destabilizing geographies of gender and sexuality, 146–155. Routledge, London.
- Valentine, Gill (1996b): Children Should Be Seen and Not Heard: The Production and Transgression of Adults' Public Space. *Urban Geography* 17:3, 205–220.
- Weber, Max (1978): *Economy and Society. An Outline of Interpretive Sociology*. Volume I. University of California Press, Berkeley.
- West-Pavlov, Russell (2009): Space in Theory. Kristeva, Foucault, Deleuze. Rodopi, Amsterdam.
- Viihtyisä ja turvallinen Joensuu. Joensuun kaupungin turvallisuussuunnitelma (2003): Moniste. Joensuun kaupunki, Joensuun kihlakunnan poliisilaitos, Joensuu.
- Villanen, Sampo & Mervi Ilmonen (2002): Henri Lefebvren keskeisiä käsitteitä. *Yhdyskuntasuunnittelu* 40:3–4, 38–39.
- Wilska, Terhi-Anna (2004): Nuorten kollektiivinen sukupolvitietoisuus Nuorisobarometrin valossa. Teoksessa Wilska, Terhi-Anna (toim.): Oman elämänsä yrittäjät? Nuorisobarometri 2004, 100–112. Nuorisotutkimusseura julkaisuja 44, Helsinki.
- Virtanen, Akseli (2006): Mielivalta. Teoksessa Jakonen, Mikko, Jukka Peltokoski & Akseli Virtanen (toim.): Uuden työn sanakirja, 465–481. Tutkijaliitto, Helsinki.
- Virtanen, Anne (2000): Tilasta paikkaan, estetiikasta ekologiaan: maantieteellisiä tulkintoja eletystä kaupungista. *Turun yliopiston julkaisuja C* 155, Turku.
- Virtanen, Matti (1999): Sukupolven tasot, fraktiot ja elämänkaari. *Sosiologia* 36:2, 81–94.
- Wright, Erik Olin (1997): *Class Counts. Comparative Studies in Class Analysis*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Wright, Erik Olin (2002): The Shadow of Exploitation in Weber's Class Analysis. *American Sociological Review* 67:6, 832–853.

- Vuolteenaho, Jani (2001): Työn lopun kaupunki. Arjen maantiede, työttömyys ja kulttuurinen muutos. *Nordia Geographical Publications* 30:3, Oulu.
- Vuolteenaho, Jani (2002): "Uusia sanoja, uusia maailmoja": tekstuaalisuus, sosiaalisesti tuotettu tila ja maantieteen kulttuurinen käänne. *Terra* 114:4, 237–252.
- Vuolteenaho, Jani (2005): Kaupunkitilan elävöittäminen: jälkimodernin muutoksen megatrendeistä Oulun kävelykadulle. *Terra* 117:2, 91–108.
- Vähämäki, Jussi (1998): Elämänpolitiikka ja biopolitiikka. Teoksessa Roos, J.P. & Tommi Hoikkala (toim.): *Elämänpolitiikka*, 128–151. Gaudeamus, Helsinki.
- Vähämäki, Jussi (2003): Kuhnurien kerho. Vanhan työn paheista uuden hyveiksi. Tutkijaliitto, Helsinki.
- Vähämäki, Jussi (2004): Muutos filosofian asiana. Teoksessa Taira, Teemu & Pasi Väliaho (toim.): *Vastarintaa nykyisyydelle. Näkökulmia Gilles Deleuzen ajatteluun*, 29–51. Eetos, Tampere.
- Vähämäki, Jussi (2006): General Intellect. Teoksessa Jakonen, Mikko, Jukka Peltokoski & Akseli Virtanen (toim.): *Uuden työn sanakirja*, 12–27. Tutkijaliitto, Helsinki.
- Vähämäki, Jussi (2009): Itsen alistus. Työ, tuotanto ja valta tietokykykapitalismissa. Like, Helsinki.
- Yeoh, Brenda S.A. & Pei Lin Yeow (1997): Where women fear to tread: Images of danger and the effects of fear of crime in Singapore. *GeoJournal* 43:3, 273–286.
- Yli-Annala, Kari (2004): Ajan avautuminen paikassa: videoinstallaation kokemuksesta. Teoksessa Taira, Teemu & Pasi Väliaho (toim.): *Vastarintaa nykyisyydelle. Näkökulmia Gilles Deleuzen ajatteluun*, 199–221. Eetos, Tampere.
- Åquist, Ann-Cathrine (2003): Everyday life and urban planning: An approach in Swedish human geography. Teoksessa Öhman, Jan & Kirsten Simonsen (toim.): *Voices from the North. New Trends in Nordic Human Geography*, 121–137. Ashgate, Aldershot.

AINEISTO

JPA. Joensuun paikat. JpaS. 2002.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkiston Joensuun perinnearkisto.

Joensuun paikat-kirjoituskilpailuun otti osaa 573 henkilöä. Näistä 92 olen valinnut tutkimukseeni. Olen eritellyt jokaisen viittaamani kirjoituksen järjestysnumeron avulla. Sen lisäksi olen ilmoittanut kirjoittajan sukupuolen, syntymävuoden, aineiston säilytyspaikan, kirjoituskilpailun nimen, sarjatunnuksen, sivunumero(t) Joensuun perinnearkistossa ja aineiston keruuvuoden. Mikäli kirjoittaja ei suoraan tuonut esille ikäänsä tai sukupuoltaan, pystyin päättämään ne itse kirjoituksesta. Kahdessa tapauksessa en pystynyt arvioimaan henkilön täsmällistä syntymävuotta (sivunumerot 411–412 ja 1312–1314)

Tässä ovat tiedot kirjoitusten sivunumeroista, kirjoitusten nimistä (mikäli kirjoittaja on antanut nimen), kirjoittajan sukupuoli ja syntymävuosi. Puutuvien tietojen kohdalla on viiva -.

- 3–5 Minun kaupunkini. Nainen. 1980.
- 14–16 -. Mies. 1930.
- 19–24 Pielisjokisuu / Kulttuurimelontaa Pielisjoella. Mies. 1934.
- 26–30 Joen kaupunki. Yhtä hyvä lapsena ja eläkeiässä. Nainen. 1940.
- 40–41 Minun ravintolani kangaskaupan tasanteelta katsottuna. Nainen. 1981.
- 43–48 ”Paikkaajan” roolissa. Nainen. 1922.
- 54–57 Ajoissa takaisin. Nainen. 1979.
- 78–81 Kotikaupunki Joensuu. Nainen. 1930.
- 92–94 -. Nainen. 1956.
- 97–99 Joki kaupungissa. Nainen. 1985.
- 109–110 Joensuu elämässäni – muutoksen vuodet. Nainen. 1985.
- 113–114 Kaupunginosat. Mies. 1985.
- 127–129 Asumassa Joensuussa. Mies. 1985.
- 136–137 Minun Joensuuni. Mitä kummaa parkkitalo tekee kävelykadulla??. Mies. 1985.
- 140–143 -. Mies. 1985.
- 148–149 Koulumatka. Mies. 1987.
- 152–153 Koulumatkani. Nainen. 1987.
- 156–158 Minun Joensuuni. Mies. 1987.
- 163 Kaupunginosat. Mies. 1987.
- 184 Joensuu bailaa. Nainen. 1987.
- 200 Pimeä koulumatka. Mies. 1989.
- 204 Perinteinen Maanantai. Nainen. 1989.
- 211 Päivä kaupungilla. Nainen. 1989.
- 221–223 Mikä on paikkani Joensuussa. Nainen. 1976.
- 227–229 Joensuun paikat: Kerubi. Nainen. 1981.
- 231–232 Asumassa Joensuussa. Nainen. 1981.
- 236–237 Minun Joensuu. Nainen. 1980.
- 239–243 Joensuu minun silmin. Nainen. 1978.
- 245–246 Joensuun paikat: Näkymä yksiöstä. Mies. 1980.
- 248 -. Nainen. 1981.
- 250–251 Ajatuksia päivittäiseltä reitiltä ja Joensuusta. Nainen. 1980.
- 252–253 -. Mies. 1980.
- 255–259 -. Nainen. 1980.
- 268–269 Muisto. Nainen. 1977.
- 274–275 Työmiehenkadulta Papinkadulle. Nainen. 1947.
- 358–359 Eräs ilta Joensuussa. Nainen. 1984.
- 380–393 -. Nainen. 1937.
- 396–399 Minun Joensuuni. Mies. 1978.
- 405–407 Varrella veden, pitkin Pyhäselän rantoja. Nainen. 1937.
- 411–412 Kun Joensuussa käyn, on minulle tärkeintä käydä katsomassa Kirkonmäkeä.
Mies. 1946–1950
- 415–419 Mäntylä – Lapsuuteni maailma. Nainen. 1954.
- 421–423 ”Joensuu on oranssi!”. Joensuu helsinkiläisnuoren näkökulmasta. Nainen. 1982.

427–429 -. Mies. 1930.
 431–434 -. Nainen. 1929.
 435–436 Satamassa sattunut. Mies. 1951.
 444–445 Kadotettu paratiisi. Nainen. 1935.
 446–449 Oppilas paksu sininen. Sisar hellä valkoinen. Nainen. 1939.
 453–455 Kuhasalon luostari. Mies. 1919.
 462–469 -. Nainen. 1930.
 522–525 Joensuun paikat. Nainen. 1963.
 526–535 Rakas kouluni. Mies. 1950.
 543–544 Joen ranta elää muistoissani. Nainen. 1956.
 546–547 ”Älä mene Mutalaan, Mutalassa tapellaan”. Nainen. 1962.
 554–555 Tutkimusmatkalla. Nainen. 1980.
 618–633 Hajanaisia muisteluksia Joensuusta. Nainen. 1934.
 654–655 Joensuu. Nainen. 1988.
 666–668 Katkelmia Joensuusta – Noljaakka, Keskusta, Pyhäselän ranta. Nainen. 1974.
 669–670 Muistoja 60-luvun Joensuusta. Nainen. 1951.
 677–679 Asumassa ja käymässä Joensuussa. Mies. 1980.
 680–681 Koulumatka. Mies. 1950.
 682–685 Joensuu – kaikenikäisten kaupunki. Nainen. 1986.
 686–696 -. Nainen. 1926.
 697–700 Kuvia Joensuusta 1930-luvulta. Mies. 1922.
 707–711 Utrankosken kohinaa. Nainen. 1942.
 748–757 Koulutytön tarina vuosien 1946–55 Joensuussa. Nainen. 1935.
 761–764 -. Nainen. 1955.
 1312–1314 Tarina Joensuusta. Mies. 1940–1960
 1317–1321 Junan tuomaa, Joensuun viemää. Eli käymässä Joensuussa
     juhlimassa. Nainen. 1984.
 1330–1332 Kotoa poissa. Nainen. 1950.
 1333–1341 Räkättilän nurkilta Linnunlahdelle / Vanhan kauppahallin
     ”makkaranpesijät”. Mies. 1941.
 1342–1346 Joensuu ja Rock’n’Rollin kulta-aika. Mies. 1975.
 1378–1379 Kontiosuo on kuollut. Mies. 1940.
 1394–1397 Ketolanpuron olympialaiset. Mies. 1951.
 1406 -. Mies. 1929.
 1407–1409 Suvantosilta – ei niin paljon huonoa etteikö jotain hyvääkin.
     Nainen. 1981.
 1417–1421 Kotikaupunkini Joensuu. Mies. 1926.
 1427–1430 Joensuuhun tutustumassa. Nainen. 1972.
 1468–1472 Eläkeläisenä Joensuussa. Mies. 1928.
 1473–1474 Joensuulla. Nainen. 1986.
 1480–1491 ”Penttilän hovin perunkirjoitus” ... tai vastauksia siihen miksi
     voi olla... ilo muuttaa pois Joensuusta. Mies. 1951.
 1526–1530 -. Mies. 1957.
 1531–1532 Käymässä Joensuussa. Mies. 1953.

1533–1537 Koivurasti. Mies. 1950.
1543–1545 Ilo elää Joensuussa. Mies. 1978.
1553–1556 Koululainen naapurikunnasta 1960-luvulla. Nainen. 1948.
1671 Jouluinen tunnelma. Nainen. 1946.
1672–1691 -. Mies. 1930.
1709 -. Nainen. 1976.
1710–1712 Kantabaarissa kerrottua. Mies 1970 & Mies 1972.
1713–1717 -. Mies. 1944.

MUUT

Joensuun paikat. Avoin kirjoituskilpailu kaikille joensuulaisille ja Joensuusta kiinnostuneille. Kirjoituskilpailu kutsu.

Joensuun paikat –keruukilpailu vuonna 2002. moniste.

Joensuun kaupunkikeskustayhdistys.
<<http://www.kaupunkiyhdistys.jns.fi/>>, 10.9.2009

Joensuu lukuina.
<<http://www.jns.fi/Resource.phx/sivut/sivutjns/info/joensuulukuina.htm>>, 10.9.2009

Joensuu - älykkäästi esteetön liike- ja palvelukeskus –projekti.
<<http://www.jns.fi/Resource.phx/sivut/sivut-jns/hallinto/osallistuvaikuta/vammaisneuv/esteettomyys.htm>>, 18.8.2009

Virran ja veden kaupunki.
<<http://www.jns.fi/Resource.phx/sivut/sivut-penttilanranta/index.htm>>, 10.9.2009

LIITTEET

Liite 1. Kirjoituskilpailuesite

Joensuun paikat

Avoin kirjoituskilpailu kaikille joensuulaisille ja Joensuusta kiinnostuneille

Millainen paikka Joensuu on asua? Mitä täällä voi tehdä ja vierailla? Miten Joensuu on muuttanut tänä päivänä? Millä tavalla se on muuttanut? Millen kaupungin olemus on muuttanut vuosikymmenten saatossa?

Joensuun paikat ovat paikkoja, joissa ihmiset liikkuvat, viettävät aikaansa yhdessä, syntyvät, elävät ja kuolevat. Ne ovat paikkoja, jotka liittyvät ihmisten arkeen ja juhlaan kaupungissa. Paikat säilyttävät muistoja, paikat kantavat merkityksiä, paikat tuovat mieleen kuvia, tilanteita ja ihmisiä.

Kirjoituskilpailun tavoitteena on kerätä tietoa ja kuvauksia siitä, millainen paikka Joensuu on ollut ja on tänä päivänä asua ja elää. Tärkeänä ei ole vain kaikkien aikojen muistot, näkö ja tunteet vaan myös arjen paikat, tullen muistoksi ja elämäntilanteiksi. Tärkeä on myös uuden vuosikymmenen alku.

**Vastaamiskaa 28.2.2002 asti
Palkintoja joka makuu!**

KERTOMUKSIA SUOMESTA JA SUOMALAISISTA

Juha Niiriko (toim.)
SUOMALAISEN PÄIVÄ
Kalevalan juhla vuonna toisen kerran kirjoituskilpailun satoa. Vastauksista on koottu hieno polkka-lehti, jossa suomalaisista elämästä suomalaisten valitessa; kirjallisuudesta, musiikista, elämästä ja taidesta, eri-ikäisten ihmisten arvoja ja aatteita.

172,43 mk. - 29 €

Risto Vallius (toim.)
KUINKA LAILLISIA, KEISARILLISIA, TASAVALLISIA
Suomen valtiopäivämiehien ja heidän puolisonsa kaikki Suomen hallitajat puolisoinen Emond Vanhara Taja Holosen Ruotin ja Venäjän vallan aloitta. Myös Ruotsin ja Venäjän valloitus on saravata myös ci-romia.

249,72 mk. - 42 €

cd-rom 120 mk. - 37 €

ISK
Hollinkatu 1, Pk. 29, 00170 Helsinki
Puh. 09 251 23 216
Faksi 09 251 23 218
Internet: www.finlit.fi
Suomalaisen Kirjallisuuden Seura

Kirjat hyvin varustettu kirjakauppa.

Carelicum - kultuuri- ja matkailukeskus
palveleva kokonaisuus keskellä Joensuuta

Näyttelyt, kahvio, matkailuneuvonta....

Pohjois-Karjalan muson näyttely
Karjalan koko kuva estelee karjalaista riian molempin puolin: sen historia, mureita, perinteitä.

Minun Karjalani -ista löydät tarinoita ja tietoa Karjalasta, löydät myös avulia

www.carelicum.fi

www.suomenkirjallisuus.fi
Pohjois-Karjalan lukuisia tapahtumia.

Kuvot: Jyrki Pöytä - Joensuun perinnetalio,
Kunio Kereva - Joensuun kaupungin talio,
Pohjois-Karjalan museo

Tulosten julkistaminen

Kirjailun tulokset julkistetaan Joensuussa Kajakka-tapahtumassa 7. - 9.6.

Palkinnot

I palkinto 1000 mk (168 euroa)
II palkinto 750 mk (126 euroa)
III palkinto 500 mk (84 euroa)
Lisäksi päävoittorilla lahjoitetaan sekä kirjaa, levy- ja esinepalkintoja.

Kilpailun tuomaristo
Antti-Matti Karvonen, museonjohtaja, Joensuun taidemuseo,
Pekka Kupiainen, arkkitehti, Joensuun kaupungin kela-
aristo ja Joensuu-seura
Jouko Kuitila, kirjailija, kulttuuritoimikunta, Joensuun kaupungin kulttuuri-
palvelut
Jyrki Pöytä, erikoistutkija, Joensuun perinnetalio,
Sampo Sivonen, tutkija, Joensuun yliopiston täydennyskou-
luskeskus.

Lisätietoja
Kirjoituskilpailun johtaja
Joensuun perinnetalio
puh. 013-251 2467
jyrki.poyta@finlit.fi

Sirpa Niinistö
Joensuun kaupungin kulttuuripalvelut
puh. 013-267 5312
sirpa.niinisto@jns.fi

Kiitämme keruun tukijoita:

Karjalaisen Kulttuurin Edistämisyseisö
Suomen Kansanteröiden Tukijain Seura
Cajm Kulttuuriku
Eiäruheilla
Free Record Shop
Hebberger
Heronia-Akatemia
Heronia-Akatemia
Imakanga Ky
Joensuun Kariyökeskus
Karjalan Muistikki Ky
Kariyökeskus
Kariyökeskus
Lery-Ekator
Mesta Pöytä
PKO
Roo
Sevon Kiot Oy, Aaltoz ja Tapio
Solos
Suomalainen Kirjallisuus
Tulio

Koulumatka tai työmatka.

Kulkiessaan päivästä toiseen samaa reittiä kodin ja koulun tai kodin ja työn välillä ihminen melkein unoittaa maaseuran, jossa kulkee. Muistele omia vakioreittejäsi kaupungissa, miksi olet valinnut juuri näinä kulkuneuvot, miten eri vuodet ovat vaikuttaneet kulkemisellesi, mitä iltoita tai ikäviä aikoja matkasi varrella on seurannut? Millä kulkuvälineellä jaksat? Ketti kaupunkilaista on vaikeampi nähdä maaseurassa, ja kukaan ei tiedä, missä maaseuran polttonäkö on. Mitä paikkoja verrat tai pelkäät, mitkä paikat ovat turvallisimpia?

Kaupunginjosat.

Millaista on elämä eri kaupunginosissa? Millaista on keskusta? Tuleeko mieleesi epävirallisia palkkamme, talojen, katujen, metsäkenttien uns. tunnyksia? Millaista muistietoa liittyy Joensuun rakennuskulttuurin, kaupunkinostojen nautte? Uuden kaupungin osana näytät aivan erilaisella tavalla asojen kulkemista, ja kukaan ei tiedä, missä kokenut. Kerro, mitä olet kuullut ja mitä itse kokenut?

Joki ja järvi kaupungissa.

Joensuun läpi virtaa Pielisjoki, jonka rannat kuuluvat Joensuun maaseuran alueeseen. Miten joki on vaikuttanut maaseuran kaupunkiin? Mitä ilon tai haittaa singele on joessa? Kalastarkko tai vietäkö muuten paljon aikaa joen tai Pyhäsjoen rannoilla? Ovatko Pielisjoki tai Pyhäsjoki antaneet sinulle ivoa? Mitkä paikat joen tai järven rannoilla ovat olleet sinulle merkittäviä tai muuten mieleenpainuneita? Kerro joken tai järven liittyvistä tarinoista, joita olet kuullut vuosien varrella.

Ostoksilla.

Maaseutokotona vielä entisiä kauppoja tai toita kun sellä käytyn neuvoksempaa? Millaisia olivat kaupunkinostot? Maaseutokotona kukaan ei osterin elintarvikkeita? Miten "shopppa" on muuttanut vuosien saatossa, millaista on tämän päivän kaupassa asiointi? Miten kauppas näkee muutoksen?

Liikkujan paikat.

Mitä liikuntapaikkoja käytät itse? Pelatko tai käytät leikkikentässä? Missä käytät unassa? Millaisia pyöräilyreittejä olet löytänyt kaupungista ja sen ympäristöstä alueelta? Millaisia olivat liikuntapaikat ennen? Missä pelatnin kempalia, ketti oli mukana? Missä käytin ennen hiihtokentässä?

Käymässä Joensuussa.

Mikä päivä Joensuussa? Miten Joensuun on muuttunut tänä vuonna, jona olet vierailut kaupungissa? Mitä hyviä tai huonoja muistoja sinulla on Joensuussa käymästä? Jos olet aiemmin asunut kaupungissa, voit myös vertailla entistä ja nykyistä Joensuuta.

Juhlissa.

Uudemmat Joensuulaiset ovat osallistuneet erilaisiin juhliin. Kaupungissa tapahtuu kuitenkin vuosien välein paljon maanmaankin juhlaa järjestetään loppuosa, orilla, ravintolassa ja yksityiskodissa. Mitkä paikat mielestäsi liittyvät juhliin? Missä juhlassa itse miehuinen olet mukana? Voit kuvaila myös sisäillassa järjestettyjä juhlia, laulukursseja, korhaleita, firman pukeutumista tai valikkajärjestöä karoikkaa.

Eri ikäisten paikat.

Mitä paikka Joensuussa ovat sinulle tärkeät? Missä paikoissa olet kokenut tunteita? Missä paikoissa itse kokeit rostein itsi-ryhmyjen edustajia? Millä tavoin olet hoidan kansaan tekemisissä? Millaisia leikkipaikkoja Joensuussa on lapsille? Millaisia kokoon-tumapaikkoja nuorille? Mitä paikkoja Joensuun tarjoaa eläkeläisille?

Asumassa Joensuussa.

Millainen on Joensuun oman kottin tai pihun nikkokulutus? Kerro suunnostasi tai omasta huoneetusta. Mitä on kannusta kodistasi? Mitä on tärkeää tai rakasta sinulle? Miten käytät aikasi oman kodin tai pihan puolesta?

Kirjoitusohjeet

Kirjoitustyylillä on vapaa, sillä osallistujia ei arvioida oikeiden kirjoitusten mukaan. Suuri arvo on omakohtaisen kokemuksen laatuilla, mutta myös huihuine ja tarinoita kuuluu on kokenut. Kirjoitustyylillä on vapaa, sillä osallistujia ei arvioida oikeiden kirjoitusten mukaan. Suuri arvo on omakohtaisen kokemuksen laatuilla, mutta myös huihuine ja tarinoita kuuluu on kokenut.

Kirjoitustyylillä on vapaa, sillä osallistujia ei arvioida oikeiden kirjoitusten mukaan. Suuri arvo on omakohtaisen kokemuksen laatuilla, mutta myös huihuine ja tarinoita kuuluu on kokenut.

Kirjoitustyylillä on vapaa, sillä osallistujia ei arvioida oikeiden kirjoitusten mukaan. Suuri arvo on omakohtaisen kokemuksen laatuilla, mutta myös huihuine ja tarinoita kuuluu on kokenut.

Kirjoitustyylillä on vapaa, sillä osallistujia ei arvioida oikeiden kirjoitusten mukaan. Suuri arvo on omakohtaisen kokemuksen laatuilla, mutta myös huihuine ja tarinoita kuuluu on kokenut.

Kirjoitustyylillä on vapaa, sillä osallistujia ei arvioida oikeiden kirjoitusten mukaan. Suuri arvo on omakohtaisen kokemuksen laatuilla, mutta myös huihuine ja tarinoita kuuluu on kokenut.

Kirjoitustyylillä on vapaa, sillä osallistujia ei arvioida oikeiden kirjoitusten mukaan. Suuri arvo on omakohtaisen kokemuksen laatuilla, mutta myös huihuine ja tarinoita kuuluu on kokenut.

Vastausten käyttö ja tallentaminen

Alkuperäiset vastaukset arvioidaan Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Joensuun Perinnettä ja Maaseutokotona -projektin osana. Kirjoitustyylillä on vapaa, sillä osallistujia ei arvioida oikeiden kirjoitusten mukaan. Suuri arvo on omakohtaisen kokemuksen laatuilla, mutta myös huihuine ja tarinoita kuuluu on kokenut.

Kirjoituskilpailun järjestäjät

Kirjoituskilpailun järjestäjät ovat Suomalaisen Seuran Joensuun Perinnettä ja Maaseutokotona -projektin osana. Kirjoitustyylillä on vapaa, sillä osallistujia ei arvioida oikeiden kirjoitusten mukaan. Suuri arvo on omakohtaisen kokemuksen laatuilla, mutta myös huihuine ja tarinoita kuuluu on kokenut.

Vastaamislaika

Vastaukset on saatava 2.2.2002 asti. Lähetä vastauksesi osoitteella Joensuun perinnettä, PL 111, 80101 Joensuu.

Voit lähettää vastauksesi myös sähköpostilla osoitteeseen joen.maasi@finli.fi.

JUSSI SEMI

Sisäiset sijainnit

Miten paikat kietoutuvat ihmisten elämään? Kuinka kaupunkitilan muutokset vaikuttavat paikkakokemuksiin? Miten paikka muotoutuu arjessa? Näihin kysymyksiin etsitään tässä tutkimuksessa vastausta. Sisäiset sijainnit eivät palaudu karttakoordinaatiston liikkumattomaksi pisteeksi. Pikemminkin sukupolvien kokemus kaupunkitilasta ja sen paikoista on osa yksilöiden elämänkulkua ja yhteiskunnallisia olosuhteita.

UNIVERSITY OF
EASTERN FINLAND

PUBLICATIONS OF THE UNIVERSITY OF EASTERN FINLAND
Dissertations in Social Sciences and Business Studies

ISBN 978-952-61-0033-3

ISSN 1798-5749